184. Maanantaina 16 päivänä joulukuuta 1996

kello 12

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle suunnitelmasta rahoitusjärjestelmän tervehdyttämiseksi, tervehdyttämiseen käytettävistä keinoista ja julkisen tuen palauttamisesta valtiolle 5833

Valtioneuvoston tiedonanto 1/1996 vp
Talousvaliokunnan mietintö 26/1996 vp
Äänestykset

Kolmas käsittely

1) Hallituksen esitys laiksi osakeyhtiölain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta ..... ,,

Hallituksen esitys 89/1996 vp
Talousvaliokunnan mietintö 24/1996 vp
Lakialoite 8/1996 vp

Ainoa käsittely

2) Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 1997 5834

Hallituksen esitys 103/1996 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 46/1996 vp
Talousarvioaloitteet 1—441/1996 vp

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaallisen toimeenpanon jatko-operaatioon 5835

Valtioneuvoston selonteko 6/1996 vp
Keskustelu

Toinen käsittely

3) Hallituksen esitys laiksi vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta 5879

Hallituksen esitys 51/1996 vp
Talousvaliokunnan mietintö 27/1996 vp
Lakialoite 38/1996 vp
Toivomusaloite 307/1995 vp

Kolmas käsittely

4) Hallituksen esitys lakisääteisiä panttioikeuksia koskevan lainsäädännön tarkistamisesta 5867

Hallituksen esitys 215/1996 vp
Lakivaliokunnan mietintö 21/1996 vp

5) Hallituksen esitys Slovenian kanssa tehdyn Eurooppa-sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... ,,

Hallituksen esitys 234/1996 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 25/1996 vp

6) Hallituksen esitys Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Israelin valtion välisestä assosiaatiosta tehdyn Euro-Välimeri-sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 5867

Hallituksen esitys 235/1996 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 26/199 vp

7) Hallituksen esitys laiksi Ahvenanmaan maakuntaa koskevista poikkeuksista arvonlisävero- ja valmisteverolainsäädäntöön sekä siihen liittyviksi laeiksi ..... „

Hallituksen esitys 184/1996 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 45/1996 vp
Suuren valiokunnan mietintö 3/1996 vp

8) Hallituksen esitys laeiksi Lapin vajaatuottoisten metsien kunnostamisesta annetun lain ja eräiden muiden ehdotettuun metsälakiin ja kestävän metsätalouden rahoituksesta ehdotettuun lakiin liittyvien lakien muuttamisesta sekä laiksi kiinteistöjen yhteisomistajien osallistumisesta metsätalouden rahoituslainsäädännössä tarkoitettuun toimenpiteeseen 5868

Hallituksen esitys 229/1996 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 25/1996 vp

9) Hallituksen esitys laiksi työntekijäin eläkelain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ..... „

Hallituksen esitys 232/1996 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 41/1996 vp

10) Hallituksen esitys eläkelaitosten vakavaraisuussäännösten uudistamisesta 5869

Hallituksen esitys 241/1996 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 42/1996 vp

11) Hallituksen esitys eräistä epätyypillistä työtä koskevista lainmuutoksista 5869

Hallituksen esitys 78/1996 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 18/1996 vp
Lakialoite 46/1995 vp, 37/1996 vp

Lähetekeskustelu

12) Lakialoite laiksi tieliikennelain 36 §:n muuttamisesta 5915

Lakialoite 79/1996 vp (Heikki Koskinen /kok ym.)

13) Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 1995 5916

Kertomus 14/1996 vp

Mietintöjen pöydällepano

14) Hallituksen esitys laeiksi varainsiirtoverolain 64 §:n ja verohallintolain 14 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 239/1996 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 47/1996 vp

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Aho, Alaranta, Andersson C., Huotari, Ihamäki, Immonen, Isohookana-Asunmaa, Jansson, Juhantalo, Kalli, Kallio, Kanerva I., Kemppainen, Kiljunen, Koski M., Koskinen H., Krohn, Lahtela, Laitinen, Leppänen J., Lindén, Löv, Manninen, Markkula-Kivisilta, Mähönen, Mölsä, Niinistö, Nyby, Peltomo, Pietikäinen S., Pohjola T., Polvi, Pulliainen, Rajamäki, Rask, Saari, Tahvanainen, Tiusanen, Vehviläinen, Veteläinen, Vihriälä, Vokkolainen ja Wideroos.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Saari, Tiusanen, Wideroos, Alaranta, Mähönen, Leppänen J., Laitinen, Kallio, Kanerva I., Pulliainen, Pohjola T., Kemppainen, Veteläinen, Koskinen H., Lindén, Kalli ja Niinistö.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat
tästä päivästä sairauden vuoksi ed. Tahvanainen, virkatehtävien vuoksi edustajat C. Andersson ja Jansson sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Alaranta, Huotari, Ihamäki, Juhantalo, Kalli, Kallio, Kemppainen, M. Koski, H. Koskinen, Lahtela, J. Leppänen, Löv, Manninen, Mähönen, Mölsä, Niinistö, Nyby, Peltomo, S. Pietikäinen, T. Pohjola, Polvi, Pulliainen, Rajamäki, Rask, Tiusanen, Vehviläinen ja Vokkolainen sekä
tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien vuoksi ed. Isohookana-Asunmaa.

Kirjalliset kysymykset

Puhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 768, 769, 773, 779, 785, 788, 793 ja 799. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle suunnitelmasta rahoitusjärjestelmän tervehdyttämiseksi, tervehdyttämiseen käytettävistä keinoista ja julkisen tuen palauttamisesta valtiolle

Valtioneuvoston tiedonanto 1/1996 vp
Talousvaliokunnan mietintö 26/1996 vp
Äänestykset

Puhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen tehdään päätös talousvaliokunnan ehdotuksesta päiväjärjestykseen siirtymisen sanamuodoksi valtioneuvoston tiedonannon johdosta (VNT 1/1996 vp). Keskustelu asiasta julistettiin päättyneeksi viime lauantaina pidetyssä istunnossa.

Keskustelussa on ed. Tennilä ed. Kuopan kannattamana ehdottanut seuraavaa lausumaa: "Kun pankit ovat alkaneet tuottaa voittoa, hallituksen tulee aloittaa pankeille myönnettyjen pääomasijoitusten takaisinperintä jo vuonna 1997."

Ed. Vistbacka on ed. Virtasen kannattamana ehdottanut seuraavaa lausumaa: "Eduskunta edellyttää hallituksen asettavan asiantuntijoista koostuvan toimikunnan laatimaan ehdotuksen uudesta, nykyistä tehokkaammasta ja myös asiakkaiden oikeudet huomioon ottavasta pankkitarkastustoimintajärjestelmästä ja sen edellyttämistä lainsäädännön muutoksista siten, että hallitus voi antaa asiasta selonteon eduskunnalle vuoden 1997 syysistuntokaudella."

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestykset ja päätökset:

Äänestys ed. Tennilän ehdotuksesta.

Mietintö "jaa", ed. Tennilän ehdotus "ei".

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 151 jaa- ja 5 ei-ääntä, 1 tyhjä; poissa 42. (Ään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Äänestys ed. Vistbackan ehdotuksesta.

Mietintö "jaa", ed. Vistbackan ehdotus "ei".

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 147 jaa- ja 6 ei-ääntä, 2 tyhjää; poissa 44. (Ään. 2)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Talousvaliokunnan mietintöön sisältyvä ehdotus päiväjärjestykseen siirtymisen sanamuodoksi hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Hallituksen esitys laiksi osakeyhtiölain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 89/1996 vp
Talousvaliokunnan mietintö 24/1996 vp
Lakialoite 8/1996 vp

Puhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä. Keskustelu asiasta julistettiin päättyneeksi viime lauantaina pidetyssä istunnossa.

Keskustelussa on ed. Kääriäinen ed. J. Leppäsen kannattamana ehdottanut vastalauseen mukaista perustelulausumaa.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät 1., 2. ja 4.—12. lakiehdotus sekä talousvaliokunnan mietinnössään ehdottama 13. lakiehdotus hyväksytään.

Eduskunta pysyy toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä hallituksen esitykseen sisältyvän 3. lakiehdotuksen sekä lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s : Lopuksi on päätettävä perusteluja koskevasta ed. Kääriäisen ehdotuksesta.

Äänestys ja päätös:

Mietintö "jaa", ed. Kääriäisen ehdotus "ei".

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 115 jaa- ja 40 ei-ääntä, 2 tyhjää; poissa 42. (Ään. 3)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 1997

Ainoa käsittely
Hallituksen esitys 103/1996 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 46/1996 vp
Talousarvioaloitteet 1—441/1996 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 46.

Esittelyjärjestys: Ensin sallitaan yleiskeskustelu asiasta. Yksityiskohtaisessa käsittelyssä esitellään ensin menot pääluokittain ja luvuittain vastaavine perusteluineen. Sen jälkeen esitellään tulot osastoittain ja luvuittain vastaavine perusteluineen. Mietinnössä tiettyyn lukuun kohdistuvat perustelut ovat ilman eri mainintaa tulleet lukua esiteltäessä käsitellyiksi. Menojen ja tulojen tultua käsitellyiksi esitellään mietinnön lopussa oleva talousarvion tasapainoa koskeva lausuma. Sitten esitellään yksityiskohtaisten perustelujen yleinen osa. Lopuksi esitellään yleisperustelut sekä mietinnön lopussa olevat toinen ja kolmas ponsi. Jos mietintöä ei muuttamattomana hyväksytä, lähetetään asia valtiopäiväjärjestyksen 76 §:n mukaisesti takaisin valtiovarainvaliokuntaan.

Uusi määräraha: Kiinnitän edustajien huomiota valtiopäiväjärjestyksen 75 §:n 3 momentin säännökseen, jonka mukaan edustajan tekemä ehdotus, joka tarkoittaa uuden, talousarvioehdotuksen laskelmiin sisältymättömän määrärahan ottamista talousarvioon, voidaan talousarviosta päätettäessä ottaa huomioon ainoastaan, jos se on pantu vireille talousarvioaloitteella. Jotta ei syntyisi epäselvyyttä sanotussa lainkohdassa tarkoitetuista ehdotuksista, pyydän niitä edustajia, jotka aikovat tehdä tällaisia ehdotuksia, mainitsemaan ehdotuksessaan sen talousarvioaloitteen numeron, jolla asia on pantu vireille.

Muutosehdotusten jättäminen: Edelleen huomautan, että työjärjestyksen 44 §:n 4 momentin mukaan edustajan, joka aikoo ehdottaa muutoksia valtiovarainvaliokunnan mietintöön, on jätettävä muutosehdotuksensa keskuskansliaan monistamista ja edustajille jakelua varten. Näin on meneteltävä siinäkin tapauksessa, että muutosehdotukset sisältyvät vastalauseisiin. Pyydän edustajia muutosehdotuksessaan mainitsemaan talousarvioaloitteen tai vastalauseen numeron, johon muutosehdotus mahdollisesti liittyy. Keskuskansliassa pidetään edustajien saatavana ehdotusten laatimista helpottavia lomakkeita.

Muutosehdotusten jättöajat: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että muutosehdotukset on annettava keskuskansliaan seuraavasti:

— muutosehdotukset menojen pääluokkiin 21—30 viimeistään huomenna tiistaina 17.12.1996 kello 16.00

— muutosehdotukset muihin pääluokkiin, tulojen osastoihin, yksityiskohtaisten perustelujen lukuihin ja yleisperusteluihin viimeistään ensi keskiviikkona 18.12.1996 kello 16.00.

Muutosehdotuksia, joita ei ole jätetty keskuskansliaan edellä mainittuna aikana, ei oteta käsiteltäviksi, ellei puhemies erityisestä syystä pidä sitä tarpeellisena.

Monistevihkot: Ehdotukset kootaan edustajille jaettaviksi monistevihkoiksi. Kuhunkin vihkoon tulee yksi pääluokka tai yksi osasto. Yksityiskohtaisten perustelujen yleinen osa ja yleisperustelut sijoitetaan kumpikin omaan vihkoonsa. Määrärahaan kohdistuvat ehdotukset käännöksineen sijoitetaan vihkoihin ehdotusten numerojärjestyksessä luvuittain ja luvuissa momenteittain. Momentin, luvun ja pääluokan perusteluja koskevat ehdotukset sijoitetaan asianomaisen kohdan loppuun. Yksityiskohtaisten perustelujen yleistä osaa ja yleisperusteluja koskevat ehdotukset järjestetään ehdotuksen tekijöiden nimien

mukaisessa aakkosjärjestyksessä. Ehdotukset numeroidaan kussakin pääluokassa ja osastossa samoin kuin yksityiskohtaisten perustelujen yleisessä osassa ja yleisperusteluissa juoksevasti numerosta 1 lähtien. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että tehdyt ehdotukset otetaan pöytäkirjaan monisteiden mukaisina.

Yksityiskohtainen käsittely. Menot: Menojen yksityiskohtaisessa käsittelyssä puhemiesneuvosto ehdottaa meneteltäväksi siten, että kunkin pääluokan kohdalla sallitaan ensin sitä koskeva yleiskeskustelu. Sen jälkeen esitellään ehdotusten tekemistä varten pääluokat monistevihkon mukaisesti luvuittain numerojärjestyksessä, lukujen perustelut ja lopuksi pääluokan perustelut. Ehdotukset tehdään asianomaisen pääluokan kohdalla ehdotusten numerojärjestyksessä. Koska tehdyt ehdotukset otetaan pöytäkirjaan monisteiden mukaisina, pelkkä ehdotuksen numeroon viittaaminen riittää. Kannatuspuheenvuoro annetaan välittömästi ehdotuksen tekijän puheenvuoron jälkeen. Kun pääluokan kaikki ehdotukset näin on tehty, suoritetaan äänestykset koko pääluokan osalta.

Tulot: Tulojen osastoista ei yleiskeskustelua sallita. Osastoja koskevat ehdotukset tehdään ja äänestykset suoritetaan vastaavalla tavoin kuin menojen pääluokissa.

Mietinnön perustelut: Yksityiskohtaisten perustelujen yleisestä osasta ja yleisperusteluista ei myöskään sallita yleiskeskustelua. Ehdotukset niidenkin osalta tehdään ja äänestykset suoritetaan ehdotusten numerojärjestyksen mukaisesti.

Ei muutosehdotuksia: Jollei pääluokan, osaston, niiden jonkin luvun, yksityiskohtaisten perustelujen yleisen osan tai yleisperustelujen kohdalla ole tehty muutosehdotusta, ne katsotaan hyväksytyksi yksimielisesti ilman eri esittelyä.

Puheenvuoropyynnöt: Puheenvuoroja jokaiseen pääluokan yleiskeskusteluun voidaan pyytää huomisesta 17.12.1996 kello 9.00 lähtien keskuskansliasta.

Menettelytapa hyväksytään.

P u h e m i e s : Asian käsittely keskeytetään.

Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaallisen toimeenpanon jatko-operaatioon

Valtioneuvoston selonteko 6/1996 vp
Keskustelu

P u h e m i e s : Ulkopuolella päiväjärjestyksen esitellään valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen sotilaallisen toimeenpanon jatkooperaatioon (VNS 6/1996 vp).

Valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n 3 momenttiin viitaten puhemiesneuvosto ehdottaa, että asiaa ei lähetettäisi valiokuntaan, vaan että eduskunta, sitten kun keskustelu asiasta on julistettu päättyneeksi, siirtyy päiväjärjestykseen.

Keskustelu:

Ulkoasiainministeri H a l o n e n : Arvoisa puhemies! Bosnian rauhanturvaoperaatiota toteuttavan Ifor-joukon mandaatti päättyy 20 päivänä tätä kuuta. Nyt käsiteltävänä olevassa selonteossa valtioneuvosto esittää suunnitelman ja perusteet Suomen osallistumiselle Iforin jatkooperaatioon. Eduskuntaa kuultuaan valtioneuvoston tarkoituksena on esitellä tasavallan presidentille päätettäväksi Suomen osallistuminen Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen toimeenpanoa valvomaan perustetun rauhanturvaoperaation jatko-operaatioon.

Arvoisa puhemies! Bosniassa ei ole ollut sotaa jo runsaaseen vuoteen. Vuosi sitten toimintansa aloittanut monikansallinen toimeenpanojoukko Ifor on onnistunut tehtävässään. Menettämättä yhtäkään ihmishenkeä taistelussa se on onnistunut pitämään osapuolet erillään. Taistelevien osapuolien sotilaat ovat palanneet kasarmeihin ja raskaat aseet on varastoitu. Bosnian rauhansuunnitelman sotilaallisen osan toimeenpano oli syksyyn 1996 mennessä saatu lähes loppuun suoritetuksi.

Lienemme kuitenkin yksimielisiä siitä, että Bosnia tarvitsee kuitenkin vielä rauhanturvaajia. Ihmisten liikkumavapaus ei edelleenkään ole täysin toteutunut ja he tarvitsevat yhä suojaa, jonka kansainväliset joukot voivat antaa. Myös maassa toimivat monet kansainväliset järjestöt voivat toimia turvatummin, kun paikalla on sotilaallista voimaa. Sen vuoksi molempien toivomuksena on rauhanturvaamistoimenpiteiden jatkaminen.

Bosniasta on loppunut sota, nyt on aika saada rauha. Sanon tarkoituksellisesti näin, sillä ilmassa väreilee vielä pitkälti aselevon tunnelma. Rauhansopimuksen toimeenpanojoukot voidaan korvata kuitenkin jo vakauttamisjoukoilla.

Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvosto hyväksyi tämän kuun 12 päivänä päätöslauselman, jolla valtuutetaan perustamaan Iforin oikeudelliseksi seuraajaksi Bosnian monikansal-

liset vakauttamisjoukot, Multinational Stabilisation Force eli Sfor. Turvallisuusneuvoston Sforille antaman 18 kuukauden mandaatti määritellään päätöslauselmassa vastaavasti kuin Iforia perustettaessa. Myös voimankäyttöä koskevat määräykset ovat samat kuin Iforilla.

Päätöslauselmassa tuodaan selkeästi esiin Bosnian viranomaisten ensisijainen vastuu rauhansopimuksen täytäntöönpanosta. Pohjois-Atlantin puolustusliitto Nato on valmistautunut toteuttamaan Sfor-operaation. Tavoitteena on estää uusien vihollisuuksien puhkeaminen alueella ja vakauttaa tilanne. Sfor antaa valikoitua tukea myös siviilitehtävien suorittamiseen. Tilannetta tullaan tarkastelemaan kuuden ja kahdentoista kuukauden kuluttua operaation alkamisesta. Tavoitteena on tietysti vähentää joukkoja niin pian ja niin paljon kuin mahdollista.

Vakauttamisjoukko Sforin kokonaisvahvuudeksi on kaavailtu noin 30 000 henkilöä eli noin puolta Iforin vahvuudesta. Kaikki Iforiin osallistuvat maat, mukaan lukien Venäjä, ovat ilmoittaneet valmiutensa osallistua myös Sforiin. Lisäksi uusina maina ovat kiinnostuksensa ilmaisseet Bulgaria ja Slovenia. Näin ollen joukkoja luovuttavien maiden määrä olisi nousemassa 34:ään.

Vielä muutama sana, arvoisa puhemies, siitä, millä tavoin päätökset on tehty tähän mennessä. Naton ulkoministerit ovat 10 päivänä tätä kuuta hyväksyneet Sforin operaatiosuunnitelman ja lopullinen päätös operaation aloittamisesta tehdään YK:n turvallisuusneuvoston annettua operaatiolle mandaatti niin, että Sfor voi jatkaa välittömästi Iforin mandaatin päättyessä eli tämän kuun 20 päivänä.

Pohjoismaat ja Puola ovat muodostaneet Iforissa yhteisen prikaatin. Hyvin toiminutta järjestelyä on tarkoitus jatkaa, mutta supistetuin vahvuuksin. Suomalaisen Iforiin osallistuvan rakentajapataljoonan varsinaiset rakennustyöt päättyivät tänä syksynä. Koska Sforista on tarkoitus tehdä Iforia kevyempi ja liikkuvampi joukko, myös suomalaisten tehtävät muuttuisivat nykyistä enemmän valvontaluonteisiksi, voimankäyttösääntöjen kuitenkin pysyessä entisinä. Suomalainen pataljoona tulisi huolehtimaan prikaatin esikunta-alueen vartioinnista sekä tiestön partioinnista prikaatin vastuualueella ja tiestön korjaamisesta ja kunnossapidosta. Suomalaisen pataljoonan nimi muutettaisiin sen tulevia tehtäviä paremmin kuvaavaksi jääkäripataljoonaksi.

Olen varma, että puolustusministeri Taina tulee tarvittaessa antamaan teille asiaa koskevia yksityiskohtaisempia tietoja.

Sfor-operaatiossa suomalaisen rauhanturvajoukon voimankäyttö- ja toimivaltuudet tulisivat siis Iforin tapaan olemaan perinteistä rauhanturvaamista laajemmat, ja osittain tämän vuoksi valtioneuvosto kuulee ennen rauhanturvajoukon asettamista koskevan esityksen tekemistä eduskuntaa samalla tavalla kuin olemme aikaisemmin antaneet selonteon. Haluan tässä yhteydessä kuitenkin mainita sen, että tämä selonteko perustuu valtioneuvoston ja eduskunnan puhemiehistön käymään keskusteluun siitä, mikä kalenteriajankohta nämä mandaatissa ja tehtävissä olevat vaatimukset huomioon ottaen olisi tarkoituksenmukaisin ja lain täyttävä menettely. Ja hallituksen puolelta voimme sanoa, että olemme täysin tyytyväisiä siihen, että tämä eduskuntakäsittely suuressa salissa pystyttiin vielä järjestämään näin joulun alla sen vuoksi, että mielestämme on erittäin tärkeää, että tämä prosessi voisi jatkua yhtä luottamuksellisena ja avoimena kuin tähänkin asti.

Meidän käsityksemme mukaan Bosnian rauhan rakentaminen ja olojen vakaannuttaminen on myös suomalaisten tärkeä tavoite. Sen on arvioitu kestävän vielä tässä muodossaan ehkä pari vuotta. Mielestäni on erinomainen asia se, että kansainvälinen yhteisö on valmis tukemaan rauhan ja demokratian lujittamista Bosniassa luomalla vakaan ja turvallisen ympäristön, jonka puitteissa sitten toivottavasti rauhansopimuksen tärkeät päämäärät voidaan myös siviilipuolella saavuttaa.

Kuitenkin on hyvä muistuttaa koko ajan siitä, että Bosnian viranomaisilla ja kansalaisilla itsellään on tämä ensisijainen vastuu omasta maastaan ja vain sen varaan voidaan tulevaisuus rakentaa. Kansainvälinen yhteisö voi parhaimmassakin tapauksessa olla vain tukena siinä, että maa lopulta pääsee omille jaloilleen.

Tämä rauhanturvaoperaation mandaatin pituus on 18 kuukautta ja Nato on omassa suunnittelussaan pitänyt tärkeänä, että heillä on olemassa selkeä päättymisajankohta. Mutta kuten totesin, jos tilanne kehittyy suotuisasti, joukkojen määrää voidaan supistaa huomattavasti jo ennen mandaatin päättymistä.

Haluan omalta puoleltani ulkoministerinä todeta sen, että Bosnian tilannetta katsotaan Suomessa kokonaisvaltaisesti. Bosnian jälleenrakentamista on tuettava. Pakolaisilla ja evakossa olevilla on oltava mahdollisuus palata kotiseuduilleen. Läheisensä menettäneille on annettava

mahdollisuus saattaa vainajat arvokkaasti haudan lepoon. Ihmisoikeuksien rikkomuksiin syyllistyneet tulee saada oikeuden eteen vastaamaan teoistaan.

Siviilitoimet ovat sinänsä tulevaisuutta silmällä pitäen pääasia, mutta sotilaallinen panostus on edelleenkin tarpeellinen niitten onnistumiseksi. Sitä mukaa, kun sotilaallinen panostus vähenee, siviiliosuuden tulee samanaikaisesti kasvaa. Me olemme mukana rauhanturvaoperaatiossa, mutta me myös samanaikaisesti olemme panostaneet merkittävästi Bosnian siviiliyhteiskunnan rakentamiseen. Suomalaisen avun ansiosta Bosniassa tulee olemaan tänä talvena huomattavasti vähemmän vilusta kärsiviä ja enemmän kunnollisissa tiloissa opetusta saavia kuin sodan aikana. Me olemme vastuussa sekä kaukolämpöprojektista että myös koulujen korjaamisesta. Uusia avustusprojekteja on myös vireillä.

Kuten valtioneuvoston selonteossa todetaan, osallistumisemme Iforin jatko-operaatioon Sforiin on mielestämme myös tärkeä. Kestävän rauhan ja vakauden ylläpitäminen entisen Jugoslavian alueella on koko Euroopan turvallisuusetujen mukaista.

Samalla voidaan sanoa, että Ifor on osoittanut olevansa menestyksekäs operaatio, joka on osoittautunut erinomaiseksi esimerkiksi uudesta rauhanturvajärjestelmästä ja yhteistyöhön nojaavasta turvallisuusjärjestelmästä. Suomen osallistuminen Iforin jatko-operaatio Sforiin olisi hallituksen mielestä johdonmukaista jatkoa pyrkimyksellemme kehittää aktiivisesti eurooppalaista turvallisuusrakennetta.

Arvoisa puhemies! Edellä selostamistani syistä toivon, että eduskunta hyväksyy puhemiehen ehdotuksen.

Ed. Saari merkitään läsnä olevaksi.

Puolustusministeri T a i n a : Arvoisa puhemies! Vielä muutama sana jatkoksi operaation sotilaallisesta puolesta. Kuten ministeri Halonen totesi, on YK viime viikolla valtuuttanut monikansallisen vakautusjoukon ja tämän operaation mandaatin määrittely voimankäytön osalta on vastaava kuin Iforin mandaatti. Jäsenmaat valtuutetaan kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin Daytonin rauhansopimuksen toimeenpanemiseksi sekä rauhansopimuksen noudattamiseksi. Lisäksi YK valtuuttaa jäsenmaat kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin Sforin pyyntöön perustuen puolustamaan operaatiota tai avustamaan sitä toteuttamaan tehtäväänsä.

Päätöslauselmassa todetaan myös, että joukoilla on oikeus kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin puolustautuakseen hyökkäykseltä tai sen uhalta. Näin ollen voimankäyttöön on Iforin tapaan reaktiivinen oikeus. Lisäksi päätöslauselmassa korostetaan konfliktin osapuolten ensisijaista vastuuta Daytonin rauhansopimuksen täytäntöönpanosta.

Pohjoismaat ja Puola tulevat osallistumaan Sfor-operaatioon samoissa puitteissa kuin Ifor-operaatioonkin eli pohjoismais-puolalaisena prikaatina. Jatko-operaatiossa prikaatin vahvuus kuitenkin pienenee niin, että uusi vahvuus on noin 2 200. Koko prikaatissa vähennystä tapahtuu kaiken kaikkiaan noin 1 300 henkilön verran.

Ifor-operaatiossa suomalainen rakentajapataljoona on ollut osa Koillis-Bosniaan sijoitettua amerikkalaista divisioonaa. Uudessa Sfor-operaatiossakin suomalainen pataljoona tulee kuulumaan monikansalliseen yhtymään nimeltään Multinational Force, jonka runkona on edelleen amerikkalaisdivisioona ja sijoituspaikka entinen eli Doboj'n kaupunki.

Suomen on suunniteltu osallistuvan Sfor-operaatioon jääkäripataljoonalla, ei rakentajapataljoonalla, kuten Iforissa. Suomen pataljoonan tehtävinä tulevat olemaan prikaatin esikuntaalueen vartiointi, tiestön partiointi prikaatin vastuualueella sekä tiestön kunnossapito ja korjaaminen. Haluan korostaa, että partiointi on nimenomaan tiestöön tukeutuvaa, ei miinavaarallisella tai raivaamattomilla alueilla tapahtuvaa. Ifor-operaatiossa olleista tehtävistä Sforissa jatkuvat tiestön korjaus ja ylläpito sekä aikaisemmin rakennettujen suoja- ja toimitilojen huolto ja kunnossapito.

Syy Suomen pataljoonan kokoonpanon muutokseen on se, että Bosniassa parhaillaan toimivan rakentajapataljoonan rakennustyöt ovat päättyneet tänä syksynä. Toinen syy muutokseen on, että Sfor-operaatio tulee vaatimaan Iforia liikkuvamman ja kevyemmän joukon. Myös suomalaisen pataljoonan tehtävät muuttuvat enemmän valvontaluonteisiksi ja uusi kokoonpano ja nimikkeet vastaavat paremmin näitä uusia tehtäviä.

Pataljoonan on suunniteltu muodostuvan esikunnasta, esikunta- ja huoltokomppaniasta, jääkärikomppaniasta sekä pioneerikomppaniasta. Pataljoonan kokonaisvahvuus tulee olemaan noin 290 henkilöä. Esikunta- ja huoltotehtäviin

sekä monikansallisiin yksiköihin sijoitetaan runsaat 50 henkilöä, joten suomalaisten kokonaisvahvuus uudessa operaatiossa on 345. Pataljoonan aseistus ei tule muuttumaan.

Kokoonpanon muutoksesta johtuva suomalaisen henkilöstön rotatointi tulee tapahtumaan pääosin vasta kevään kuluessa tavanomaisena tehtävänvaihtona. Vuodenvaihteessa mahdollisesti tapahtuva siirtyminen uuteen kokoonpanoon on joustava prosessi, koska se perustuu alueella olevan henkilöstön uudelleensijoittamiseen. Valmistelut toimialueella uuteen organisaatioon siirtymiseksi on jo aloitettu

Vielä, arvoisa puhemies, kustannuksista totean, että vuositasolla operaation kustannuksiksi on laskettu noin 160—170 miljoonaa markkaa, jossa aiemmin budjetoidun 267 miljoonan lisäksi on lisäystä 140 miljoonaa markkaa.

Ed. A a l t o n e n : Arvoisa puhemies! Bosnia-Hertsegovinan sota päättyi syksyllä 1995 Naton ilmaiskujen ja Bosnian ja Kroatian asevoimien sotamenestyksen ansiosta. Aselevon jälkeen alkoivat Yhdysvaltain johtamat neuvottelut Serbian, Kroatian ja Bosnian välillä. Rauhansopimus laadittiin Daytonissa ja allekirjoitettiin 14.12.1995 Pariisissa. Rauhansopimuksen mukaan Bosnia säilyi yhtenä valtiona kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisällä. Maa jaettiin sisäisen hallinnon tarpeisiin kahtia: Itä- ja Pohjois-Bosnian serbitasavaltaan ja muslimien, kroaattien ja serbien yhdessä asuttamaan Bosnia-Hertsegovinaan.

Sodan osapuolet ja suurvaltojen muodostama yhteysryhmä päättivät yksimielisesti huolehtia siitä, ettei vaivalla aikaansaatua rauhansopimusta mitätöitäisi huonolla toimeenpanolla. Erityinen huomio kiinnitettiin rauhanturvaamiseen, osapuolten aseistettujen joukkojen pitämiseen erossa toisistaan. YK:n huono-onnisten Unprofor-joukkojen sijaan Bosnian rauhaa turvaamaan lähetettiin Naton komennossa olevia Iforjoukkoja (Implementation Force). Nämä koottiin noin 60 000 miehestä, joiden käyttöön annettiin runsaasti raskasta aseistusta ja jotka järjestettiin ja ryhmitettiin taistelukykyisiksi. Iforin komentosuhteet rakennettiin selkeiksi. Joukkoja johtavalle yhdysvaltalaiselle komentajalle annettiin oikeus päättää tarpeellisesta voimankäytöstä Naton poliittisten päätösten mukaisesti ilman erillisiä YK:n päätöksiä.

Bosnian rauhansopimuksen toimeenpanon sotilaallista osuutta voi kaiken kaikkiaan kuvata onnistuneeksi. Ifor-joukot ovat pitäneet taistelevat osapuolet erillään, taistelutoimia tai edes vakavia provokaatioita ei ole ollut.

Sitä vastoin rauhansopimuksen täytäntöönpano on muilta osin kovin keskeneräinen. Bosnian sota ajoi kodeistaan noin 2,7 miljoonaa ihmistä. Näistä asuinsijoilleen ei ole pystytty palauttamaan edes maan rajojen sisällä olevia pakolaisia. Satojentuhansien ulkomaille paenneiden paluu koteihinsa on vieläkin kaukaisempi asia.

Pakolaisten kotiinpaluun ja normaalin kansalaisyhteiskunnan toiminnan jälleenrakentamisen edellyttämä eri väestöryhmien sopu ja usko turvalliseen rinnakkaineloon edellyttäisi sotarikollisten toimittamista vastaamaan teoistaan Haagin tuomioistuimeen. Tähän tehtävään ei valitettavasti ole vielä edes vakavassa mielessä ryhdytty.

Maassa onnistuttiin pitämään vaalit, mutta niiden merkitys jäi kyseenalaiseksi. Vaaleissa pakolaisilla ei ollut oikeutta äänestää kotiseuduillaan, ja niiden tulos saattoi pikemminkin vahvistaa maan jakoa kuin kaventaa eri kansanryhmien välisiä eroja. Bosnian sota voi olla ohi, mutta rauha ei ole vielä tullut.

Bosnian sisäisten jännitteiden lisäksi alueen epävakautta lisää Serbian poliittinen tilanne. Serbian kansalaiset ovat pettyneet maata johtavan puolueen toimintaan. Maa on köyhtynyt sekä oman talouspolitiikkansa että kansainvälisen saarron vuoksi. Suur-Serbian unelman vaihtuminen Kroatian ja Bosnian pakolaistulvaan on vienyt pohjan hallituksen kansalliskiihkolta. Meneillään olevat poliittiset protestit saattavat kaataa Daytonin rauhansopimuksen takuumieheksi mainitun Serbian presidentin ja pahimmassa tapauksessa nostaa tilalle vielä kiihkeämpiä ja suvaitsemattomampia nationalisteja.

Arvoisa puhemies! Monikansallisen toimeenpanojoukon Iforin YK:lta saama valtuutus päättyy 20.12. Perjantaina 13.12. päätti YK:n turvallisuusneuvosto antaa valtuudet perustaa uusi rauhanturvajoukko: vakauttamisjoukko Stabilisation Force eli Sfor.

Sfor-operaatio on edeltäjänsä tapaan nk. laajennettua rauhanturvatoimintaa, jossa saatetaan tarvita rajoitettua voimankäyttöä tehtävän turvaamiseksi. Niin ikään Sforin rakenne muistuttaa edeltäjäänsä Iforia: Toiminnan päävastuun kantaa Yhdysvallat, ja siihen osallistuu Venäjän, Ranskan ja Ison-Britannian joukkojen lisäksi myös pienempien ja sotilaallisesti liittoutumattomien maiden joukkoja.

Huolto- ja esikuntajoukkojen lisäksi Suomi

asettaa Pohjoismaiden ja Puolan muodostaman prikaatin osaksi yhden pataljoonan, jonka vahvuus on 290 miestä. Vaikka uusi joukko-osasto onkin jääkäripataljoona, ei enää rakentajapataljoona, ei muutos merkitse sitä, että odottaisimme joukkojemme olevan entistä enemmän vaarassa osallistua varsinaisiin taistelutehtäviin. Joukkojen luonteen muutos liittyy koko Sfor-operaation ominaislaatuun. Se on edeltäjäänsä pienempi, kevytrakenteisempi, ja siihen osallistuvien joukkojen on oltava valmiita entistä vaihtelevampiin tehtäviin.

Arvoisa puhemies! Bosnia ja bosnialaiset ja koko entisen Jugoslavian alue tarvitsevat yhä kansainvälisen yhteisön tukea alueen turvallisuustilanteen vakauttamiseen. Ilman tehokasta rauhanturvaamista ei ole rauhansopimusta eikä Bosnian rauhaa. Osapuolet eivät sodan kokemusten perusteella voi luottaa tavanomaiseen YK-operaatioon, saati toisiinsa. Mikäli Ifor-operaation jatko vaarantuisi, osapuolet saattaisivat yrittää ratkaista ristiriidat taistelemalla.

Iforin jatko-operaation toteutuminen on tärkeintä alueen asukkaille itselleen. Operaatiolla on kuitenkin merkitystä myös maan rajojen ulkopuolella. Sen myötä edelleen kehitetään ja kokeillaan uutta eurooppalaista turvallisuusjärjestelmää. Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on epäonnistunut Bosniassa jo kaksi kertaa: EU-maat eivät antaneet riittävän selkeää signaalia alueen valtiolle, erityisesti Serbialle ja Kroatialle, ettei sotaa hyväksyttäisi. EU epäonnistui myös rauhan palauttamisessa diplomaattisilla keinoilla ja työ jäi Yhdysvalloille. Kolmas epäonnistuminen olisi haitallista koko EU:n turvallisuusyhteistyölle.

Euroopan turvallisuuden kannalta välttämätön Yhdysvaltain poliittinen ja sotilaallinen sitoutuminen Euroopan asioihin toteutuu Bosnian operaatiossa. Yhdysvalloissa on aika ajoin poliittisia paineita irrottautua Euroopasta, Nato-yhteistyö mukaan lukien. Näiden paineiden vuoksi presidentti Clinton rajoitti Yhdysvaltain osallistumisen Iforiin epärealistisen lyhyeksi: Alkuperäisten suunnitelmien mukaan joukot oli määrä vetää jo marraskuuhun 1996 mennessä. Euroopan ja eurooppalaisten kannalta on ensiarvoisen tärkeää vakuuttaa Yhdysvallat siitä, että sen kannattaa jatkaa osallistumistaan Bosnian operaatioon ja Euroopan turvallisuuskysymysten ratkaisuun yleensä. Tämä onnistuu vain, mikäli eurooppalaiset maat hoitavat osuutensa rauhanturvaamisesta ja jälleenrakentamisesta kunnialla.

Venäjän sitoutuminen yhteiseen eurooppalaiseen turvallisuuspolitiikkaan on myös välttämätöntä. Ifor-operaatio on koonnut korvaamatonta luottamuspääomaa venäläisten ja Nato-maiden välille. Naton päätettyä laajenemisestaan Venäjän vastarinnasta huolimatta on kaikki luottamus tarpeen. Hyvin hoidettu yhteinen sotilasoperaatio vakuuttaa sekä poliitikkoja että sotilaita siitä, että Naton laajenemiskeskustelun aikana käytetyt kovasanaiset puheenvuorot eivät merkitse uuden kylmän sodan uhkaa. Venäjä voi paremmin mieltää Naton rauhan ja turvallisuuden rakenteeksi eikä vihollismaiden sotilasliitoksi.

Arvoisa puhemies! Käynnistyvä Sfor-operaatio on tarpeen monelle taholle. Kysymys kuuluukin: Millä tavoin se on tarpeellinen Suomelle? Mitä Suomen ulkopolitiikan etua se palvelee? Nämä kysymykset ovat varmasti tänä päivänä harvemmassa, kuin olivat vuosi sitten. Syy tähän on selvä. Vuosi sitten pelättiin suomalaisjoukkojen joutuvan taisteluiden keskelle, kenties jopa osallistumaan niihin ja kärsimään tappioita. Nyt mielikuvat sinkkiarkuista ovat varmaan harvemmassa. Uhkien, riskien ja pelkojen hälveneminen ei silti ole riittävä vastaus kysymyksiin Suomen rauhanturvatoiminnan hyödyistä ja perusteluista. Oikea vastaus kytkee Bosnian rauhanturvaoperaation Euroopan muuttuneen ja muuttuvan turvallisuuspolitiikan kokonaisuuteen.

Entisen Jugoslavian kriisi on opettanut, että kylmän sodan päättyminen ei merkinnyt sitä, että maanosamme olisi vaivattomasti siirtynyt rauhan ja yhteistoiminnan aikakauteen. Varustelukilvan ja selkeän kahtiajaon tilalle ovat tulleet monimuotoiset, paikallisista ja alueellisista lähtökohdista kumpuavat uhkatekijät. Näiden torjuminen edellyttää uutta turvallisuuspolitiikkaa, johon kuuluu tehokas kriisinhallinta.

Kylmän sodan Euroopan turvallisuusrakenne perustui kahden sotilasliiton ja niiden välillä puolueettomina pysyvien maiden tasapainoon. Uudessa eurooppalaisessa rakenteessa on yksi tehokas ja sotilaallisesti voimakas liittoutuma, Nato, jolla ei ole saman kokoista vastavoimaa. Tästä syystä ei myöskään puolueettomuus ole entisen kaltainen hyve. Suomi, Ruotsi, Itävalta ja muut puolueettomat maat eivät voi enää esittää osallistuvansa vakauden ja rauhan ylläpitoon vain pysyttelemällä sotilasliittojen ulkopuolella. Meiltä vaaditaan osallistumista yhteisiin ponnisteluihin. Suomi on päättänyt pysytellä näillä näkymin sotilasliittojen ulkopuolella, mutta me emme voi pysyä eurooppalaisen turvallisuusyh-

teistyön ulkopuolella. Meidän odotetaan osallistuvan niin perinteiseen YK-rauhanturvaamiseen kuin vaativimpiinkin kriisinhallintatehtäviin.

Edellä todettiin Bosnia-operaatiolla olevan yhtymäkohtia Venäjän ja Naton suhteiden ylläpitämiseen. Nämä suhteet ovat tärkeät myös Itämeren ja Pohjolan vakaudelle. Me odotamme, että Yhdysvallat, Venäjä ja Euroopan valtiot tukevat rauhanomaista ja yhteistyötä lisäävää kehitystä lähialueillamme. Vastapainoksi meillä on oltava valmiutta osallistua kriisinhallintaan muualla Euroopassa parhaan kykymme mukaan.

Arvoisa puhemies! Eduskunta on halunnut käyttää ulko- ja turvallisuuspoliittista valtaa rauhanturvatoiminnasta päätettäessä. Tämä menettely omaksuttiin jo perinteisen rauhanturvatoiminnan aikana. Uuden ja vaativamman kriisinhallinnan edellyttämiä päätöksiä tehtäessä eduskunnan asema on entistä tärkeämpi. Laaja, mahdollisimman kansanvaltainen päätöksentekomenettely on paras tae sille, että valtakunnan ulko- ja turvallisuuspolitiikka saa ansaitsemansa tuen. Samalla avoin asioiden käsittely eduskunnassa on omiaan hälventämään niitä väärinkäsityksiä, joiden seurauksena Suomen osallistuminen kriisinhallintatoimintaan ja turvallisuusyhteistyöhön on nähty ensimmäisenä askeleena sotilaalliseen liittoutumiseen.

Arvoisa puhemies! Lopuksi totean, että hallituksen selonteko perustuu oikeaan arvioon Suomen kansainvälisistä velvollisuuksista, eikä sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä näe esteitä sille, että hallitus etenee suunnittelemallaan tiellä.

Ed. Tiusanen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Korteniemi: Arvoisa puhemies! Vuosi sitten käynnistynyt Bosnian rauhanturvaoperaatio on onnistunut erinomaisen hyvin. Myös Suomi on hoitanut osuutensa mallikkaasti, niin kuin monissa rauhanturvatehtävissä jo aikaisemmin kunnostautuneelta maalta voitiin odottaakin. Sekin oli jo vuosi sitten pääteltävissä, että operaatio tulee todennäköisesti kestämään vuotta pitempään. Näin on käynyt ja siksi jatko-operaatio on välttämätön.

Odotukset rauhanturvatyön onnistumisesta Bosnia-Hertsegovinassa ovat nyt huomattavasti suuremmat kuin vuosi sitten. Neljä vuotta kestänyt Bosnian verinen ja raaka sota on onneksi saatu loppumaan. Operaatio on sujunut kuluneen vuoden aikana hyvin. Käytännössä se ei ole poikennut sanottavasti aikaisemmista rauhanturvaoperaatioista. Tavoitteen mukaisesti tilannetta on kyetty vakauttamaan. Tätä on auttanut erityisesti se, että lähtötilanne operaatiolle oli otollinen, koska monikansallisilla toimeenpanoeli Ifor-joukoilla on ollut kaikkien osapuolten hyväksyminen ja niihin on osallistunut joukkoja poikkeuksellisen useasta maasta.

Keskustan eduskuntaryhmän suhtautuminen rauhanturvaoperaation jatkamiseen Bosnia-Hertsegovinassa on myönteinen, niin kuin rauhanturvaamiseen yleensäkin. On oikein, että jatko-operaatioon osallistuminen on tuotu eduskunnan käsittelyyn selonteon muodossa. Vaikka edessä oleva tehtävä onkin vuoden kokemusten perusteella helpommin hahmotettavissa, asia vaatii kuitenkin erityistä harkintaa sen vuoksi, että kyse on edelleenkin laajennetusta rauhanturvaamisesta. Juuri siksi on tärkeää, että kiireisestä aikataulusta huolimatta eduskunta käsittelee asian huolellisesti. Selonteollahan haetaan suomalaiselle vakauttamisjoukolle rauhanturvalain 2 §:n mukaisesti perinteistä rauhanturvaamista laajemmat voimankäyttöä koskevat toimivaltuudet.

Nyt annettu selonteko on yhtä suppea kuin hallituksen vuosi sitten antama selonteko Bosnia-operaation aloittamisesta. Selonteko kertoo hyvin muodolliseen sävyyn vain asiaan liittyvät perustiedot.

Eikö juuri nyt vuoden kokemusten perusteella olisi ollut erinomaiset edellytykset antaa eduskunnalle selontekoon liittyen laajempi arvio Bosnian rauhanturvaoperaatiosta? Tosiasiassa eduskunta on jäänyt pääosin yleisen tiedonvälityksen varaan. Kieltämättä se on ollut monipuolista, mutta näin vastuullisen päätöksenteon pohjaksi on oikeus odottaa laajaa taustatietoa myös viranomaistaholta. Jonkin verran sitä on annettukin näiden kysymysten parissa työskenteleville valiokunnille, mutta muut edustajat ovat jääneet nyt esillä olevan suppean selonteon varaan. Juuri tästä syystä laajempi selonteko olisi ollut paikallaan.

Keskustan eduskuntaryhmä kannatti myös vuosi sitten Suomen osallistumista Bosnian rauhansopimuksen toimeenpanoa valvomaan perustettuun rauhanturvaoperaatioon. Katsoimme silloin, että rauhan turvaaminen Bosniassa on koko Euroopan turvallisuuden kannalta niin keskeinen asia, että myös Suomen on kannettava osavastuunsa. Ihmisoikeusloukkaukset ovat ol-

leet niin räikeitä, että kansainvälisen yhteisön on reagoitava niihin. Suomikaan ei voi jäädä sivustakatsojaksi.

Vaikka tilanne onkin Bosnia-Hertsegovinassa nyt jo paljon valoisampi, työ on yhä kesken. Siksi sen jatkaminen ja loppuun saattaminen on välttämätöntä.

YK:n turvallisuusneuvoston aikaisempi valtuutus operaatiolle päättyy 20.12.1996, mutta YK tulee valtuuttamaan, kuten ulkoasiainministeri Halonen ilmoitti, Ifor-joukkojen seuraajaksi monikansallisen vakauttamisjoukon Sforin, jota ollaan perustamassa. Selonteon mukaan kaikki Iforiin osallistuneet maat ovat halukkaita osallistumaan myös perustettavaan Sforiin. Lisäksi uusina maina haluavat mukaan Slovenia ja Bulgaria. Suomi aikoo jatkaa muiden Pohjoismaiden ja Puolan kanssa yhteisen prikaatin toimintaa hieman pienennetyin vahvuuksin. Tämä on oikein ja perusteltua.

Myönteisestä kehityksestä huolimatta tilanne Bosnia-Hertsegovinassa ei ole kuitenkaan vielä normalisoitunut. Yhtenä osoituksena tästä on se, että paikallisvaaleja on jouduttu useampaankin kertaan siirtämään. Vaalien siirtämistähän vaati syksyllä voimakkaasti myös YK:n ihmisoikeusraportoija Elisabeth Rehn.

Sodan aiheuttamat vaikeat traumat ovat syvällä ihmisten sisimmässä. Presidenttineuvoston ja parlamentin vaalit saatiin juuri ja juuri pidetyiksi. Sittemmin eri Bosnian kansallisuusryhmiä edustavat jäsenet ovat suostuneet tapaamaan toisensa, mutta normaaliin asioiden käsittelyyn on vielä pitkä matka.

Bosnia-Hertsegovinan sisäiseen tilanteeseen saattaa jatkossa vaikuttaa myös Serbian presidentti Slobodan Milosevicin yhä vaikeampi asema laajempaa demokratiaa vaativan opposition paineessa. Muun muassa näiden syiden vuoksi kansainvälisen yhteisön osallistuminen Bosnian rauhan edistämiseen on tärkeää. Toisaalta se merkitsee, että tänä vuonna onnistuneesti toiminut operaatio voi yhä joutua normaalia rauhanturvaamista vaikeampiin tilanteisiin.

Keskustan eduskuntaryhmä katsoo, että selonteko on riittävä, kun on kyse aikaisemmin hyväksytyn operaation jatkosta, mutta periaatteessa näin vakavassa kysymyksessä olisi paikallaan perusteellisempikin käsittely. Annetaanhan nytkin valtuudet perinteistä rauhanturvaamista laajemmalle voimankäytölle.

Kun eduskunta vuosi sitten käsitteli rauhanturvalain muuttamista, keskusta vaati, että tavallista laajemmista voimankäyttövaltuuksista rauhanturvatoiminnassa tulisi säätää aina lailla. Tällöin voitaisiin joukoille antaa valtuudet sellaiseen voimankäyttöön, mitä juuri kyseessä olevassa tehtävässä tarvitaan. Eduskunnan enemmistö hyväksyi kuitenkin rauhanturvalain muutoksen, jonka mukaan "Jos rauhanturvajoukon voimankäyttöä koskevat valtuudet tulisivat olemaan perinteistä rauhanturvaamista laajemmat, valtioneuvoston on ennen esityksen tekemistä kuultava eduskuntaa antamalla sille asiasta selonteko. Samoin on meneteltävä, jos rauhanturvajoukon voimankäyttöä koskevia toimivaltuuksia suunnitellaan rauhanturvaamisoperaation kuluessa edellä tarkoitetuin tavoin laajennettavaksi."

Ulkoasiainvaliokunnan mietinnössä todetaan: "Valiokunta pitää välttämättömänä, että tällaisessa selonteossa kunkin operaation osalta määritellään suomalaisen rauhanturvaamisjoukon voimankäytön rajat."

Nytkään käsiteltävänä olevassa selonteossa ei kuitenkaan puhuta sanaakaan suomalaisten voimankäytön rajoista. Siinä kerrotaan vain se mandaatti, jonka YK:n turvallisuusneuvosto on antanut Sfor-joukoille. Sen mukaan Sfor-joukoilla on valtuus tavanomaista itsepuolustusta laajempaan voimankäyttöön rauhansopimuksen sotilaallisten määräysten toimeenpanemiseksi. Selonteossa todetaan, että suomalaisen pataljoonan tehtävät muuttuvat rakennustöistä prikaatin esikunta-alueen vartioinniksi ja prikaatin vastuualuetiestön partioinniksi sekä tiestön korjaustöiksi. Rakentajapataljoonan nimi muutettaisiin jääkäripataljoonaksi. Suomalaisten kokonaisvahvuus olisi 345 henkilöä. Voimankäyttösäännöt pysyisivät entisinä.

Tehtävät ovat samanlaisia, mitä suomalaiset rauhanturvaajat ovat tehneet ja tekevät myös muissa rauhanturvaoperaatioissa. Selonteosta ei käy ilmi, asettaako Suomi Bosnia-Hertsegovinan operaation osalta mitään erillisiä rajoja omalle jääkäripataljoonalleen vai katsotaanko, että turvallisuusneuvoston hyväksymä valtuus Sforille on sellaisenaan riittävä selitys voimankäytön rajoista. Missään ei kuitenkaan ole esitetty, mitkä nämä rajat käytännössä ovat. Ulkoasiainvaliokunta korosti vuosi sitten, että Suomen ei tule osallistua sellaiseen rauhanturvaamisoperaatioon, johon osaksikaan sisältyy rauhaanpakottamista. Selonteossa käytetäänkin määrittelyä laajennettu rauhan turvaaminen, jossa saatetaan tarvita reaktiivista ja rajoitettua voimankäyttöä tehtävän turvaamiseksi. Tosiasiassa rauhaanpakottamisen ja laajennetun rauhanturvaamisen

ero on määrittelemättä. Tämä kysymys on valitettavasti kierretty tälläkin kertaa.

Ajankohtainen on edelleen kysymys menettelytavasta, jos sotatoimet laajenevat operaation kestäessä. Tätä pohdittiin myös vuosi sitten rauhanturvalain käsittelyn yhteydessä. Muiden muassa silloinen ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Pertti Paasio kiinnitti asiaan huomiota. Selonteosta ei nytkään käy ilmi, miten todetaan mahdollinen tilanteen muutos ja mikä on noudatettava menettelytapa, jos operaatio muuttuu sellaiseksi, ettei Suomi voi olla enää mukana. Onko silloinkin käynnistettävä eduskunnan kuulemismenettely, tekeekö päätöksen joukon pois vetämisestä tasavallan presidentti, joka on tehnyt päätöksen joukkojen lähettämisestäkin, vai jääkö vastuu kenties pelkästään suomalaisia komentavalle upseerille? Näiden tilanteitten varalle tulisi olla selkeät, ennakkoon suunnitellut toimintamallit.

Osallistuminen Ifor-joukkoihin on antanut Suomelle arvokasta kokemusta uudenlaisesta rauhanturvayhteistyöstä. Operaatio on antanut oivallisen näytön myös laajaan kansainväliseen yhteistyöhön nojaavan turvallisuusjärjestelyn mahdollisuuksista. Erityisen tärkeä on ollut Venäjän ja Yhdysvaltojen aktiivinen osallistuminen yhteistyössä lukuisten muiden maiden kanssa.

Bosnia-operaatiota ei voi kuitenkaan pitää ennakkotapauksena ylipäätään kaikkeen rauhanturvaamiseen tai varsinkaan rauhaanpakottamiseen. Olosuhteet eivät ole liittoutumattoman maan kannalta suinkaan aina yhtä selvät kuin Bosnia-Hertsegovinassa on käytännössä lopulta ollut. Eduskunnan pitääkin käsitellä tulevat mahdolliset uudet tehtävät tapauskohtaisesti.

Bosnia-operaatiota voi pitää hyvänä esimerkkinä turvayhteistyöstä, jossa kaikki osapuolet sitoutuvat operaatioon. Tämän kokemuksen perusteella ei kuitenkaan voi tehdä sellaista johtopäätöstä, että tämän tyyppinen Nato-johtoinen malli on automaattisesti toimiva kaikissa tilanteissa. Keskustan eduskuntaryhmä katsookin, että operaation toteuttaminen muun kuin YK:n tai Etyjin toimeenpanemana on poikkeus, joka edellyttää, että asia tuodaan tällöin joka kerta selonteon muodossa eduskunnan käsiteltäväksi. Suomen tulee pitää edelleenkin YK:n ja Etyjin rooli keskeisenä turvallisuuskysymyksissä.

Kun annoimme keväällä lausunnon hvk:sta, korostimme Ifor-operaation toimineen hyvin ja sopivan pohjaksi kriisinhallintatoimien kehittämiselle. Totesimme, että Iforia voidaan pitää rauhankumppanuuden, Pfp:n, käytännöllisenä toteutumismuotona ja saatujen kokemusten osoittavan myös Pfp:n käyttökelpoisuuden. Katsoimme, että kriisinhallintaa tulisikin kehittää mieluummin Naton rauhankumppanuuden pohjalta kuin Weu:ta kehittämällä, niin kuin hallitus esitti ja vie asiaa eteenpäin hvk:ssa.

Syitä kantaamme on kaksi. Ensiksi Pfp:ssä ovat mukana Nato, liittoutumattomat maat ja Venäjä. Jokaisesta operaatiosta päätetään erikseen ja mandaatin antaa YK tai Etyj. Toiseksi katsoimme, ettei ole tarpeen luoda uusia, operaatiokykyisiä sotilasorganisaatioita Eurooppaan. Weu:n kriisinhallinnan tekeminen osaksi EU:n toimintaa on osoittautumassa ongelmalliseksi siksikin, että Weu:n operaatioissa raja rauhaanpakottamisen ja laajennetun rauhanturvaamisen välillä on osoittautumassa hyvin vaikeaksi. Monet katsovat, että EU:n yhteinen puolustus voisi syntyä muodollisesti kriisinhallintakykyä kehittämällä. Mitä eroa todellisuudessa olisi rauhaanpakottamiseen oikeutetun kriisinhallintajoukon ja yhteiseen puolustukseen tarkoitetun joukon välillä?

Etyjin tärkeää roolia Bosnia-Hertsegovinassa voisi korostaa enemmänkin. Onnistuivathan syksyn vaalit Etyjin johdolla, vaikka epäilykset ennakkoon olivat todella suuret. Mielestämme Bosnia-Hertsegovinan tilanteen vakauttamisen yhteydessä olisi myös syytä korostaa enemmän siviilipuolen, kuten talouden, demokratian ja vähemmistöoikeuksien ylösrakentamisen tarvetta.

Arvoisa puhemies! Keskustan eduskuntaryhmä pitää tärkeänä, että Suomi on muiden Pohjoismaiden kanssa myötävaikuttamassa rauhan ja vakauden toteutumiseen entisen Jugoslavian alueella. Rauhanturvaamisen lisäksi Bosnia-Hertsegovina tarvitsee edelleen apua maan jälleenrakentamiseen, jotta mahdollisimman moni pakolainen voisi palata kotiseudulleen. Korostamme myös Suomen ja EU:n tukeman humanitaarisen toiminnan tärkeyttä olojen normalisoitumisessa. Suomen on edelleen tuettava taloudellisesti niin jälleenrakentamista kuin humanitaarista toimintaakin Bosnia-Hertsegovinassa.

Ed. L a m m i n e n : Arvoisa puhemies! Suomella on pitkät perinteet ja laaja kokemus rauhanturvatehtävistä. Viime tiistaina tuli kuluneeksi 40 vuotta siitä, kun ensimmäiset suomalaiset rauhanturvaajat lähtivät Suezille. Siitä lähtien suomalaisia rauhanturvaajia on arvostettu luotettavina ja pätevänä joukkona, millä on ollut

huomattava myönteinen merkitys maallemme kansainvälisen yhteisön jäsenenä.

Yli 30 000 suomalaista, tarkalleen sanottuna 33 881 henkilöä, näistä 142 naista, on palvellut näiden vuosien aikana rauhanturvatehtävissä, mikä on suhteellisesti eniten maailmassa verraten asukaslukuumme. Kuulumme siis rauhanturvaamisen kärkimaiden joukkoon.

Suomen mukanaolo Bosnian rauhantilan vakauttamisessa on tätä taustaa vasten mitä luontevinta ja monella tavalla perusteltua. Bosnia-Hertsegovinassa vallitsee yksimielisyys jatkooperaation tarpeellisuudesta ja molempien osapuolten suostumus ja toiveet jatkamisesta suorastaan velvoittavat kansainvälistä yhteisöä ja siten myös suomalaisia.

Toisaalta Suomen puolustusvoimat ovat jo nyt saaneet arvokasta kokemusta yhteistoiminnasta muiden maiden joukkojen kanssa. Myös suomalaisille oman maanosamme vakauden ylläpitäminen on arvokasta ja tässä työssä meidän on oltava jatkossakin mukana.

Parin viime vuoden aikana ja erityisesti Ifor-operaation myötä kansainvälisen yhteisön kriisinhallintavalmiudet ovat kehittyneet. Nyt käytävä eduskuntakeskustelu Ifor-operaation jatkomandaatista tarjoaa meille hyvän tilaisuuden arvioida operaation onnistumista tähän saakka.

Eräs tärkeimpiä havaintoja Iforin toiminnasta on se, että ensimmäistä kertaa myös venäläiset ovat mukana näin tiiviissä kansainvälisten joukkojen yhteistyössä ja vieläpä Yhdysvaltain johdolla. Tämä kokemus on jo osoittautunut arvokkaaksi koko kansainvälisen yhteisön kannalta ja muun muassa Länsi-Euroopan unionin Weu:n piirissä Ifor-operaatio on monissa yhteyksissä todettu onnistuneeksi ja myönteiseksi kokemukseksi, mitä ei ehkä voi sanoa kaikista Naton operaatioista. Toivottavasti tämä kokemus, jota venäläistenkin taholta on pidetty myönteisenä, aktivoi Venäjää osallistumaan myös jatkossa entistäkin tiiviimpään yhteistyöhön.

Ongelmia on toki esiintynyt. Yhdysvaltain haluttomuus sitoutua rauhanturvaoperaatioon pitkäksi ajaksi on luonut epävarmuutta, mutta toisaalta se on myös luonut paineita siirtyä mahdollisimman nopeasti sotilasoperaatiosta siviilipuolen toimintaan. Siviilipuolen vaikeudet sekä pohjoismaisten joukkojen koordinaation kehittymättömyys ovat muutamia esiintulleita hankaluuksia. Baltian maiden mukanaolo on pohjoismaisen yhteistyön kannalta kuitenkin koettu myönteiseksi.

On myös otettava huomioon, ettei Natokaan vielä ole varsinainen rauhanturvajärjestö, vaikka onkin kehittymässä siihen suuntaan, vaan todellisuudessa sotilasliitto. Vakavimmat ongelmat ovat kuitenkin edelleen bosnialaisessa yhteiskunnassa. Sodan arvet ovat syvät ja pelko, viha ja katkeruus asuvat monien sodassa kärsineiden sisimmässä. Sen vuoksi pelkkä sotilaallinen operaatio ei missään nimessä riitä, vaan myös siviiliyhteiskunnan rakentamista on tuettava kaikin keinoin nyt perustettavalla Sforilla eli vakauttamisjoukolla.

Arvoisa puhemies! Kokoomuksen eduskuntaryhmä on tyytyväinen Suomen hallituksen päätökseen tukea tätä jälleenrakennusta. Kokoomuksen eduskuntaryhmä antaa myös kaiken tukensa menettelytavalle, jonka mukaisesti Ifor-operaation jatkomandaatista, Sforista, päätetään. Huomioon ottaen sen, että nykyinen mandaatti päättyy vielä tämän vuoden puolella, on tärkeää, että eduskunta tämänpäiväisessä keskustelussa hyväksyy jatkomandaatin, jotta operaation jatkovalmistelut saadaan suoritettua ja lopullinen päätös Suomen osallistumisesta tehtyä. Selonteon valiokuntakäsittely ei siten ole tässä tilanteessa perusteltua.

Arvoisa puhemies! Bosnian rauhanturvaoperaatio on tähän mennessä ollut onnistunut ainakin tulostensa perusteella. Noin vuosi sitten aloitettu operaatio on ollut vakauttamassa tilannetta ja vakavimmilta takaiskuilta rauhan ylläpitämiseksi on onneksi vältytty. Kun nyt Bosnia-Hertsegovina on katsonut kansainvälisten rauhanjoukkojen läsnäolon alueellaan edelleen tarpeelliseksi, kokoomuksen eduskuntaryhmä voimakkaasti tukee hallituksen selontekoa, jossa esitetyin perustein Suomi on mukana Ifor-operaatiossa jatkossakin.

Ed. H e l l e : Arvoisa puhemies! Suomen osallistumista monikansallisen toimeenpanojoukon toimintaan edelsi varsin seikkaperäinen keskustelu vuosi sitten. Käytiinhän ensinnäkin rauhanturvaamislain uudistamisen yhteydessä varsin perusteellinen pohdinta siitä, millä edellytyksillä maamme voi osallistua aikaisempaa laajemmin kansainvälisiin toimiin, joilla konflikteja ratkaistaan. Keskustelun jälkeen eduskunta saattoikin varsin suurella enemmistöllä miltei yksimielisesti tukea Suomen osallistumista Bosnian rauhansopimuksen toimeenpanoon.

Tuo keskustelu oli kuitenkin perusteltua käydä, jotta Bosnia-operaation kohdalla saatettiin todeta, ettei kyseessä ole sellaisesta rauhaanpakottamisesta, jota käytettiin muun muassa Ku-

waitissa, kun sitä miehittävät Irakin joukot karkotettiin asevoimin. Samalla oli varmasti helpompi todeta, että osallistuminen YK:n valtuuttamaan Pohjois-Atlantin sopimusjärjestön avulla toteutettuun tehtävään on eri asia kuin Suomen lähentäminen sotilasliitto Natoon. Nyt käsittelyssä on Bosnia-operaation jatko, arviolta pari vuotta kestävä vakauttamisvaihe, minkä tueksi tarvitaan myös rauhanturvajoukkoja.

Rouva puhemies! Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä antaa tukensa tälle hankkeelle ja toivoo sen onnistuvan kaikkien entisen Jugoslavian asukkaiden onneksi ja menestykseksi.

"Kestävän rauhan ja vakauden aikaansaaminen entisen Jugoslavian alueella on myös Suomen turvallisuusetujen mukaista." Tähän selonteon toteamukseen on helppo yhtyä. Kyse ei kuitenkaan saa olla vain meidän etujemme varjelemisesta. Tämän asian voisi ilmaista niin kuin ed. Wahlström teki toimeenpanojoukkoja koskevan selonteon lähetekeskustelussa viime vuoden joulukuussa. Hän nimittäin sanoi: "Suomen taloudellinen panos rauhansopimuksen täytäntöönpanoon on jäsenmaksu siitä, että kuulumme ihmiskuntaan." Solidaarisuutta, vastuuta toisista ihmisistä voidaan tietenkin perustella sillä, että auttajana mekin sellaisesta hyödymme. Samalla tulee kuitenkin painokkaasti todeta, että oma etumme ei koskaan voi olla ainoa ja päällimmäinen peruste. Se ei koskaan voi olla ratkaiseva peruste sille, olemmeko solidaarisia toisille ihmisille lähellä ja kaukana.

Me emme esimerkiksi voi perustaa kehitysyhteistyötä vain sen ajattelun varaan, miten se välillisesti meitä hyödyttää, tai kun annamme tukemme kirjailija Salman Rushdien oikeudelle kirjoittaa ja hänen oikeudelleen myös elää kirjoittamansa jälkeen, me emme voi ajatella sitä, hyödymmekö me tästä tuesta. Valtion sisäisesti meillä on rikos jättää avuntarvitsija pulaan, mutta saman periaatteen tulee olla ohjenuorana myös silloin, kun on kyse kauimmaisesta eikä vain lähimmäisestä.

Bosnian operaation jatko on perusteltu. Aseet ovat vaienneet, mutta rauhansopimuksessa asetettuja kaikkia tavoitteita ei ole vielä saavutettu. Väestöryhmien keskinäinen kyräily ja vallankin niiden aktiivisuus, jotka olivat rakentaneet poliittisen tulevaisuutensa kansalliskiihkon varaan, on ollut esteenä sotaa paenneiden oikeudelle palata kotiseudulleen. Muukaan vapaa liikkuminen ei ole täysin turvattu. Tässä mielessä Daytonin rauhansopimuksen toimeenpano on vielä pahasti kesken. Myöskään niitä, joita etsitään epäiltyinä vakavista sotarikoksista, ei ole saatettu vastuuseen.

Vakauttamisen tehtävänä on lujittaa rauhaa ja estää väkivallan puhkeaminen uudelleen. Se on välttämätön edellytys jälleenrakentamiselle ja pakolaisten paluulle. Sotaa paenneita vastaanottaneiden maiden tulisi olla kärsivällisiä. Kestää vielä aikansa, ennen kuin kaikki voivat palata kotiin. Toisaalta osalle elämä on toki järjestynyt tilapäiseksi aiotussa oleskelumaassa siinä määrin pysyväisluonteiseksi, että hyvin voi kysyä, eikö sen tulisi olla mahdollista.

Oli ehkä tarpeen yrittää nopeilla vaaleilla luoda Bosniaan uusi hallinto. Valitettavasti Bosnian tiedotusolot olivat kuitenkin kaikkea muuta kuin vapaat. Niinpä vihanpitoon ja kansalliskiihkoon yllyttäneet voimat saivat useissa tapauksissa monopolisoitua tiedotuksen, mikä varmasti näkyi myös vaalituloksessa, eikä se välttämättä tiedä hyvää jatkolle.

Demokratian kannalta tiedotusvälineiden monopolisointi ei ole kuitenkaan vain Bosnian ongelma. Samanlainen asiaintila vallitsee myös Kroatiassa ja Serbia-vetoisessa Tynkä-Jugoslaviassa. Euroopan neuvoston ja kaikkien EU-maiden samoin kuin kansalaisjärjestöjen aktiivisuutta tarvitaan, jotta hallitsevat piirit eivät monopolisoi tiedotusvälineitä itselleen ja tukahduta opposition ääntä.

Entisen Jugoslavian alueella Bosnia ei suinkaan ole ainoa kriisipesäke. Jugoslavian ongelmien voi itse asiassa sanoa kärjistyneen ja liittovaltion hajoamisen lähteneen liikkeelle siitä, että Serbia riisti siihen kuuluvalta lähes puhtaasti albaniankieliseltä Kosovon alueelta itsehallinnon ja kohdisti Kosovon albaaneihin syrjintää. Samaan tapaan Serbian johto menetteli monien kansallisuuksien asuttamassa Vojvodinassa.

Kosovon ongelman tekee vaaralliseksi se, että avoimeksi puhjettuaan konflikti saattaisi vetää mukaansa myös Albanian ja lisäksi Makedonian albaaniväestöä. Siksi kansainvälisen yhteisön on pakko olla nyt valppaana, jottei meidän suomalaisten tarvitsisi kymmenien- tai satojentuhansien tarpeettomien uhrien jälkeen lähettää rauhansopimuksen toimeenpanemista tai vakauttamista varten joukkoja Kosovoon ja sen ympäristöön. On inhimillisesti ja aineellisesti aivan liian kallista auttaa vasta sotilaallisen selkkauksen puhjettua, kun pitäisi olla ehkäisemässä näitä selkkauksia.

Tynkä-Jugoslavia on muutenkin ongelmallinen. Näyttäähän Serbian nykyinen hallitus tehneen tyhjäksi oppositioryhmien ilmeisen vaali-

voiton useilla paikkakunnilla. Daytonin rauhansopimus syntyi paljolti Serbian presidentin varaan, mutta toivoa sopii, että Serbian oppositio, johon kuuluu myös äärikansallismielisiä, omalta osaltaan kunnioittaisi sitä.

Kaiken kaikkiaan ongelmat eivät näytä entisen Jugoslavian alueella loppuvan, vaikka Bosnian rauhantila lujittuisikin ja elämä siellä palaisi normaalimpiin uomiin.

Arvoisa puhemies! Pidämme Suomen panosta arvokkaana rauhantilan vakauttamisessa ja toivomme sen osaltaan auttavan Bosnian väestöryhmiä elämään sovussa keskenään.

Ed. B i a u d e t : Arvoisa puhemies, ärade talman! Den faktiska freden, som är något annat än bara frånvaro av krig, har ännu inte nått Bosnien. De politiska och administrativa lösningar som upprättades i och med och efter fredsavtalet och de val som hållits har inte sådan legitimitet bakom sig, som sammanknippas med stabil demokrati.

Det största bakgrundsproblemet är utan tvivel de effekter på befolkningen våldet och den etniska rensningen samt uppdelningen har haft. Avsaknaden av en fungerande demokrati och det faktum att de krigstida ledarna fortfarande är i beslutsfattarställning, både officiellt och inofficiellt, förlänger processen.

Arvoisa puhemies! Todellinen rauha, joka on jotakin muuta kuin sotatilan puute, ei ole vielä saapunut Bosniaan. Rauhansopimuksen myötä ja sen jälkeen pystytetyt poliittiset ja hallinnolliset ratkaisut ja pidetyt vaalit eivät ole saaneet taakseen sellaista legitimiteettiä, sellaista hyväksyntää, joka on vakaan demokratian merkki.

Suurin taustaongelma on ilman muuta väkivallan ja etnisten puhdistusten sekä maan jaon jättämät vaikutukset väestöön. Toimivan demokratian puuttuminen ja se tosiasia, että sota-ajan johtajat edelleen ovat päättäjä-asemassa virallisesti ja epävirallisesti, pidentävät prosessia.

YK:n näkökulmasta mandaatin pidentäminen ei ole erityisen vaikea asia poliittisesti. Osapuolet ovat hyväksyneet operaation jatkamisen, eikä pidentäminen sisällä sotilaspoliittisesti nykymandaattia laajempaa toimeksiantoa. Ifor-operaation onnistuminen on päinvastoin antanut aihetta uskoa, että rauhanturvaoperaation jatkamisen edellytykset pienemmälläkin joukkovahvuudella ovat olemassa. Tärkeää on, että kaikki nyt jo Iforissa mukana olevat osapuolet, erityisesti Nato ja Venäjä, näyttävät olevan valmiita jatkamaan, jopa uusia halukkaita on löytynyt.

Ifor-operaation mandaatin jatkamisesta päättäminen nyt stabiliteettijoukkoina onkin ollut odotettavissa ehkä jo alusta alkaen. Oli kuitenkin tärkeää, että konfliktin osapuolille ei annettu liian itsestäänselvää kuvaa kansainvälisten rauhanturvajoukkojen ns. ikuisesta läsnäolosta. Tietoisuus mahdollisesta vetäytymisestä on yksi keino painostaa osapuolia rauhansopimuksen toteuttamiseen.

Sen vuoksi nyt tehtävä päätös Suomen rauhanturvajoukkojen jatko-osallistumisesta ei ole erityisen dramaattinen. Myös suomalaisten Sforiin osallistumisen päätehtävänä on rauhanturvaamiseen osallistuminen humanitaarisen avun mahdollistamiseksi ja siviilien suojaamiseksi Daytonin rauhansopimuksen täytäntöönpanoa varten.

Jos sen sijaan Suomi nyt vetäytyisi vastuustaan, päätöstä olisi hyvin vaikeaa selittää ottaen huomioon aikaisempi aktiviteettimme kansainvälisen turvallisuuspolitiikan alalla. Kun kaikki ovat tietoisia Bosnian herkästä tilanteesta, vetäytyminen olisi ikään kuin jättäisi vasta leikatun potilaan leikkauspöydälle ilman valvontaa tai jälkihoitoa.

Tämä ei tarkoita, ja tässä suhteessa ruotsalainen eduskuntaryhmä toistaa, minkä sanoi vuosi sitten, ettei mukanaoloon liittyisi riskejä. Riskien suuruus ei välttämättä liity suoraan suomalaisten tehtäviin vaan ehkä enemmän yleiseen tilanteeseen Bosniassa ja mahdollisten konfliktien esiintymiseen. Tässä mielessä Ifor-aika on antanut aihetta olettaa, ettei tilanne ainakaan ole konfliktiherkempi nyt.

Toisaalta suomalaisten osallistuminen ja tehtävät muuttuvat perusteellisesti, jos ajatellaan, että Suomen 450 miehestä 430 osallistui rakentajapataljoonaan ja että nyt tulevan jääkäripataljoonan päätehtävät liittyvät valvontaan. Itse mandaatin määrittelyssä tämä ei tuo muutosta ottaen huomioon, että toimivaltuudet käyttää voimaa laajemmin kuin perinteisessä itsepuolustuksessa koskivat myös Iforin rakentajapataljoonan rauhanturvaajia. Tärkeää on myös selonteossa esitetty tieto siitä, että voiman käytön rajat eivät muutu.

Oman uudistetun lainsäädäntömme näkökulmasta kyse on edelleen laajennetusta rauhanturvaamisesta. Silti juuri tehtävien muutos tekee päätöksestä sellaisen, että mielestämme olisi löytynyt perusteluja myös valiokuntakäsittelylle. Sen vuoksi on erityisen merkityksellistä, että ul-

koasiainvaliokuntaa säännöllisesti informoidaan Sfor-operaation tilanteesta ja rauhanturvatehtävien muuttumiseen liittyvistä asianhaaroista.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä haluaa, että Sforin toiminnan yhteydessä yhteistyölle siviilijärjestöjen kanssa pitäisi antaa mahdollisimman paljon tilaa. Tämä on välttämätöntä, jos ja kun tavoitteena on kestävän kansalaisyhteiskunnan ja luottamuksen rakentaminen.

Käsitellessään selontekoa Suomen osallistumisesta Ifor-joukkoihin ulkoasiainvaliokunta huomautti, että kokonaisvaltainen näkemys rauhaa rakentavista toimenpiteistä Bosniassa on välttämätön. "Rauhanturvaamisen lisäksi tarvitaan humanitaarista apua, tukea jälleenrakentamiselle, ihmisoikeuksien ja demokratian edistämistä ja lopuksi myös kehitystyöhön osallistumista pitkällä tähtäimellä."

Jos vertaamme suomalaisten panoksia rauhansopimuksen sotilaalliselle turvaamiselle, esimerkiksi nyt tulevien Sfor-joukkojen osalta noin 170 miljoonalla markalla, ensi vuoden budjetissa olevat siviilipuolen kriisinhallintaan osallistumisen kustannukset ovat vain suunnilleen 40 miljoonaa markkaa, suhde ei ole kohdallaan. Olisi hyvin perusteltua lisätä Bosniassa käytettäviä siviilipanoksia samaan suuruusluokkaan kuin sotilaallisia panoksia.

Tälläkään kertaa ei voi jättää mainitsematta, että ilman varsinaisten sotasyyllisten tuomitsemista rauhan ja ihmisten moraalikäsityksen palauttaminen jää puolitiehen. Kansainvälisen yhteisön pitää näyttää suurempaa rohkeutta tässä asiassa. Myös pakolaisten vapaaehtoinen ja rauhallinen palaaminen kotimaahansa edellyttää uskoa rikollisten vastuuseen saattamisesta.

Arvoisa puhemies! Ruotsalainen eduskuntaryhmä yhtyy hallituksen käsitykseen, että Suomen on oltava mukana Sforin toiminnassa. Osallistuminen maksaa, ja tarvittava määräraha, noin 160—170 miljoonaa markkaa, voi tietysti näyttää suurehkolta verrattuna niihin, joista joskus olemme riidelleet tässä talossa. Se on kuitenkin pieni osa vastuustamme, kun toisessa vaakakupissa on Euroopan rauha ja tulevaisuus.

Ed. P y k ä l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Vihreä eduskuntaryhmä on tyytyväinen siitä, että hallitus on tuonut koko eduskunnan arvioitavaksi suunnitelman Suomen mahdollisesta osallistumisesta Bosnia-Hertsegovinan rauhansopimuksen toimeenpanon jatko-operaatioon. Periaatteellisesti on tärkeää, että rauhanturvalain edellyttämiä menettelyjä tulkitaan erityisesti laajennetun rauhanturvatoiminnan osalta niin, että myös jatko-operaatioista samalle kriisialueelle päätetään selontekomenettelyyn pohjautuen.

Saamamme selonteko ei tosin anna kovin paljon tukea tälle keskustelulle. Kysymystä operaatiosta tai siihen osallistumisesta ei problematisoida. Aneeminen ja toteava teksti viestii, ettei hallitus odota eduskunnan taholta ongelmia Bosnia-mandaatin jatkamiselle.

Niukan informaation linja ei ole mielestämme viisas valinta, vaikka hallitus olisikin arvannut oikein eduskunnan tahdon. Bosnian kriisi ei ole vielä ohi. Rauhan vakiinnuttamiseen tähtäävä Sfor-operaatio ei ole itsestäänselvästi helpompi kuin nyt päättyvä rauhansopimuksen toimeenpanoa varmistanut Ifor-vaihe. Siksi on vähintäänkin kohtuullista odottaa ja edellyttää, että jatko-operaatioon osallistumisen perustelut ovat riittävät ja että hallitus kertoo käsityksensä myös itse rauhanprosessin tilasta ja näkymistä.

Selonteko on sisällöltään lähinnä huitaisu. Suomalaisten sotilaiden uudet tehtävät on kuvattu paperissa vain muutamalla rivillä eikä niitä juuri perustella. Liikkuvan partioinnin ja teiden varsilla yhä olevien miinojen mitä ilmeisemmin tuomia uusia riskejä ei ole arvioitu. Monikansallisten joukkojen puolittamisen tuomaa uutta strategista tilannetta ei ole pohdittu. Analyysi Bosnian tilanteesta ja Ifor-joukkojen kokemuksista on ylimalkainen. Selonteosta saa sen kuvan, että Suomen päätöksen perusteluksi riittää YK:n turvallisuusneuvoston ja Naton piirissä tehty aivotyö.

Selonteon hampaattomuus huipentuu viimeiseen kappaleeseen, jossa kaikki turvallisuuspolitiikan myönteiset asiat liitetään Ifor-joukkoihin ja joka on lähes sanasta sanaan lainausta ulkoministeri Halosen vuosi sitten Bosnia-keskustelussa pitämästä puheesta.

Arvoisa rouva puhemies! Bosnian rauhansopimuksen toteutuminen on edennyt paremmin kuin sen kivulias aikaansaaminen ennakoi. Vihollisuudet ja aseellinen terrori on saatu kuriin. Myös osapuolten asearsenaali on nyt suurelta osin rauhansopimuksen toimeenpanojoukon valvonnassa. Tässä Ifor-operaation massiivisuus on ollut ratkaisevana apuna.

Sodan haavat ovat kuitenkin yhä auki, eikä etnisten ryhmien yhteistyö ole juuri edennyt. Sotarikosten selvittäminen kangertelee ja julmat salaisuudet joukkomurhista, kidutuksista ja muista ihmisoikeusloukkauksista ovat este niin uhrien kuin julmuuksiin syyllistyneidenkin va-

pautumiseen sodan painajaisista. Tilanne edellyttää kansojen yhteisöltä määrätietoista ja pitkäjänteistä tukea, jotta bosnialaiset eivät jää menneisyytensä vangiksi.

Rauhan vakiintumisen kannalta on huolestuttavaa, että liikkumisvapautta ei ole vieläkään onnistuttu takaamaan. Ihmisten pelottelu ja ajaminen kodeistaan rauhansopimuksen karttapiirrosten osoittamille etnisesti yksipuolistetuille seuduille ylläpitää katkeruutta ja provosoi vihanpidon jatkamiseen. Liittovaltion osien rajat ovat väkinäisen kompromissin tulos ja sellaisena suuri uhka kestävälle rauhalle. Tällaiset olosuhteet eivät tue muslimien, serbien ja kroaattien rinnakkainolon lisäämistä varsinkaan, kun sekä Kroatia että Serbia ilmeisesti yhä haaveilevat Bosnian jakamisesta.

Myös poliittinen tilanne on edelleen jännittynyt. Valtiolliset vaalit saatiin sentään järjestetyksi, mutta ei ilman vaalivilppejä. Paikallisvaaleja on jouduttu siirtämään useita kertoja äänioikeusepäselvyyksien vuoksi. Serbinationalismi on pitänyt rauhansopimuksen edellyttämän etnisten ryhmien välisen yhteistyön jäätävänä. Sotasyyllisinä etsintäkuulutetut johtajat kulkevat yhä avoimesti vapaana kiihottamassa kansaa.

Yhteiskunnan perustoiminnot on saatu sentään pyörimään. Sodan aineellisten vaurioiden korjaaminen on alkanut ja talouselämä elpyy. Jatkuessaan muutos vahvistaa osaltaan rauhan säilymisen edellytyksiä ja on ratkaisevaa sille, ettei ulkopuolisten valvontajoukkojen läsnäolo jää pysyväksi, kuten muun muassa Lähi-idässä on käynyt.

Arvoisa puhemies! Lyhyt kuvaukseni Bosnian yhä ajankohtaisista ongelmista osoittaa, että konflikti voidaan saada kestävällä tavalla hallintaan vain poistamalla sen syyt. Väkivalta ja sillä uhkaaminen synnyttää aina uutta väkivaltaa. Rauhan turvaaminen sotilaallisen voiman avulla voi siksi olla vain ylimenokauden äärimmäinen keino. Se on itseasiassa seuraus kansainvälisen diplomatian ja turvallisuuspolitiikan ennalta ehkäisevien toimien epäonnistumisesta. Laajennettu rauhanturvatoiminta on puolustettavissa kansojen yhteisön keinovalikoimassa vain, jos sen avulla saadaan alulle pysyvämpiä liennytysprosesseja.

Rauha syntyy luottamuksesta ja erilaisuuden hyväksymisestä. Käytännössä siihen tarvitaan kumppanuuteen perustuvia vuorovaikutuksen ja keskinäisen riippuvuuden verkostojen luomista. On tärkeää muistaa, että tällaista työtä tarvitaan sekä kriisien ennaltaehkäisemiseksi että niiden purkamiseksi. Bosniankin onnettomuus olisi ehkä ollut vältettävissä määrätietoisella vihollisuuksien ennalta ehkäisyllä. Sellainen, kuten muistamme, puuroutui aikoinaan muun muassa EU:n sisäisiin erimielisyyksiin ja YK:n päättämättömyyteen. Kansojen yhteisön vahvimpia puolia ei ole koskaan ollut kriisien laukaiseminen alkuvaiheessaan. Ei riitä, että rauhaa vahvistavia yhteistyöverkostoja saadaan aikaan talouden, päätöksenteon ja hallinnon ylärakenteissa, mikä sekin on vaikeaa silvotussa ja pilkotussa maassa. Vielä tärkeämpiä ovat yksilötason yhteydet se, mitä tavallisten ihmisten kesken tapahtuu. Kroatin, muslimin ja serbin on löydettävä jälleen toisensa naapurina, ystävänä, Bosniaa yhdessä rakentavina kansalaisina.

Arvoisa rouva puhemies! Hallitus ilmoittaa pitävänsä Suomen osallistumista Sfor-operaatioon tärkeänä ennen kaikkea Suomen turvallisuusetujen vuoksi. Selonteossa sen edeltäjä Ifor nähdään perusteluitta erinomaisena esimerkkinä uudesta rauhanturvajärjestelmästä ja yhteistyöhön nojaavasta eurooppalaisesta turvallisuusjärjestelystä.

Myös Suomen saamaa sotilaallista kokemusta on haluttu erikseen korostaa. Muissa yhteyksissä selonteon turvallisuusnäkökulmaa on perusteltu kahdella tavalla. Toisaalta se nähdään euroatlantisena yhteistyönä Balkanin ja sen myötä koko Euroopan vakauden lisäämiseksi, josta Suomi ei puhevaltansa säilyttääkseen voi olla ulkona. Toisaalta muistutetaan, että Nato-vetoinen operaatio tuo suomalaisille sotilaille sellaisia tietoja ja taitoja, jotka palvelevat Suomen puolustamista.

Edellä kuvaamastani selonteon loppuhuipennuksesta saa sen kuvan, että laajennettu rauhanturvatoiminta ja sen osana sotilaalliseen ylivaltaan perustuva konfliktin osapuolten rauhoittaminen kehittää erityisen hyvin eurooppalaista turvallisuusrakennetta.

Selonteon kirjoittaja on ollut niin innostunut asiastaan, ettei enää tunnista turvallisuuden ja vakauden perustaa: rauhan ylläpitämistä. Ifor ja Sfor ovat tulosta epäonnistuneesta vakauspolitiikasta Euroopassa eikä niistä ole tulevaisuuteen suuntautuvan turvallisuuspolitiikan perustaksi. Siinä työssä tarvitaan oikeudenmukaisuuden edistämistä sekä kansojen välillä että niiden sisällä. On parannettava kriisien ennalta ehkäisyä kehittämällä niiden tunnistamismekanismeja ja siviiliapuun perustuvia rauhanturvaamiskeinoja. Kriisialueiden taloudellinen tukeminen ja kauppasuhteet on ehdollistettava ihmisoikeuksien

kunnioittamisen ja demokratian toteutumisen varmistamiseksi.

Hallituksen taannoiseen turvallisuuspoliittiseen selontekoon sisällytetty ajatus siviilivalmiusjoukkojen perustamisesta EU-maiden yhteistyönä on pantava täytäntöön mahdollisimman pian. Selonteossa on kuvattu kappaleen verran Suomen osallistumista entisen Jugoslavian alueen siviiliyhteiskunnan rakentamiseen. Taloudellista apuamme ei ole syytä vähätellä. Silti on kyllä aihetta muistuttaa, että sen määrä on merkittävästi pienempi kuin maksettavaksemme tulevat sotilaallisen rauhanturvaamisen kustannukset.

Voi perustellusti kysyä, onko tällainen painotus tarkoituksenmukaista muiden kuin Balkanin retken koulutuksellista puolta korostavien sotilaiden näkökulmasta. Nyt kun siirrytään rauhansopimuksen toimeenpanovaiheesta rauhantilan vakiinnuttamiseen, olisi ollut hyvä hetki siirtää painopistettä sotilasoperaatiosta jälleenrakentamisen konkreettiseen tukemiseen.

Arvoisa rouva puhemies! Vihreä eduskuntaryhmä suhtautuu kriittisesti hallituksen arvioon Suomen Sfor-operaation osallistumisen perusteista. Koska hankkeella on kuitenkin laaja kansainvälinen tuki ja se jatkaa Bosnian rauhansopimuksen toteuttamista Ifor-operaation perustalla, hyväksymme varauksin suomalaisten mukanaolon jo aloitetun tehtävän loppuunsaattamisena. Muistutamme kuitenkin, että suomalaisille kaavaillun roolin muuttuminen ja kansainvälisen joukon uudelleen järjestely pitävät operaation riskitason korkealla. Edellytämme, että hallitus tiedottaa eduskunnalle viipymättä, jos tiedonannossa kuvattu tehtävä muuttuu tai edellytykset sen suorittamiselle poikkeavat tämänhetkisistä odotuksista.

Lopuksi: Pidämme ensiarvoisen tärkeänä, että hallitus ryhtyy viipymättä konkreettisiin toimenpiteisiin sekä kansallisesti että EU:n puitteissa siviilivalmiusjoukkojen perustamiseksi osana eurooppalaista turvallisuusrakennetta.

Ed. Wideroos merkitään läsnä olevaksi.

Ed. J ä ä s k e l ä i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Vuosi sitten saimme aivan joulun alla käydä keskustelun suomalaisten osallistumisesta ns. Ifor-operaatioon. Silloin esitetyt pahimmat arviot eivät ole toteutuneet. Samalla on todettava, että esitetyt parhaat toiveet eivät myöskään ole toteutuneet. Pysyvä, sisäisiä tuntoja koskettava rauhantila ei ole palannut Bosnia-Hertsegovinaan.

Arvoisa puhemies! Kristillisen liiton eduskuntaryhmä lausuu ilonsa siitä, että suomalaiset rauhanturvaajat eivät ole joutuneet pahoihin ongelmiin entisen Jugoslavian tilanteen hoitamisessa. Osa ansiosta lankeaa varmasti suomalaisten ammattitaidolle, osa operaation laajaan kansainväliseen tasoon ja sen saamaan huomioon. Räikeät väkivallanteot olisivat saaneet ankaran kansainvälisen tuomion.

Kuitenkin on todettava, että nyt kansainvälisten joukkojen määrän vähentyessä tilanne joutuu uuteen valoon. Emme voi olla varmoja siitä, että rauhantahto säilyy. Ilmeisesti ensimmäiset kuukaudet tulevat osoittamaan, voidaanko suunnitellulla noin 30 000 henkilön joukkueella tilanteesta selvitä. Siksi pidämme välttämättömänä, että hallitus tuo asian uudelleen eduskunnan käsittelyyn, jos tilanteessa tapahtuu olennaista ja merkittävää huonontumista.

Demokratian ja rauhanomaisten keinojen juurruttaminen entisen Jugoslavian alueelle ei ole onnistunut toivotulla tavalla. Tapahtuneet vaalituloksen väärentämiset osoittavat, että jotakin on Balkanilla vikana. Siksi on tärkeätä, että normaaliin elämään totuttautuminen voi jatkua tarvittaessa kansainvälisellakin tuella. Siksi on hyvä, että suomalainen taloudellinen tuki jälleenrakentamiselle kohdistuu nimenomaan perustoimintoja toteuttaviin hankkeisiin.

Hieman valitettavana voi pitää sitä, että rakentajapataljoona-nimi joudutaan muuttamaan jääkäripataljoonaksi, kun valvontatehtävien suhteellinen määrä ilmeisesti lisääntyy ja rakentamistehtävien absoluuttinen määrä vähenee.

Ilmeisesti USA:n sisäpolitiikasta johtuvista syistä pyrittiin vuosi sitten uskottelemaan, että kaikki voisi olla ohi vuodessa. Nyt tiedämme täydellä varmuudella sen, mitä tuolloinkin arvelimme: hanke ei valmistu vuodessa. Nyt voimme sanoa, että se tuskin valmistuu toisessakaan vuodessa. Hallitus lähteekin siitä, että vähintään kaksi vuottahan tässä vielä menee.

Arvoisa puhemies! Entisen ja uuden sopimuksen mukaan kysymys on laajennetusta rauhanturvaamisesta, jossa Sforilla on osapuolten hyväksymä valtuutus tavanomaista itsepuolustusta laajempaan voimankäyttöön rauhansopimuksen sotilaallisten määräysten toimeenpanemiseksi. Pidämme jatkossakin välttämättömänä, että tämän kaltaiset operaatiot tuodaan kaikilla kerroilla eduskunnan erikseen hyväksyttäviksi ja

käsiteltäviksi. Emme pidä mielekkäänä sitä, että jossakin näkyvissä olevassa vaiheessa siirryttäisiin sen kaltaisiin kansainvälisiin tai Euroopan tasoisiin sotilaallisiin ryhmittymiin, jotka olisivat esimerkiksi EU:n tai Weu:n automaattisessa suorassa johdossa. Puolustuspolitiikan tulee ehdottomasti säilyä kansallisessa päätöksenteossa ja jokaisen itsenäisen valtion suvereniteetin piirissä.

Arvoisa rouva puhemies! Nyt jo perinteeksi muodostuneen tavan mukaan käsittelemme rauhanturvaamista koskevaa selontekoa joulun alla. Silloin ajatuksemme aivan luonnostaan kääntyvät jouluun ja joulun lapseen. Syntymäkaupungissaan ei joulun lasta osattu odottaa eikä oikein vastaanottaa. Sittemmin kansa, joka eli ja kulki malarian, köyhyyden ja miehitysvallan kurjuudessa, pimeydessä niin kuin Raamattu sanoo, sai nähdä suuren valkeuden. Joulun lapsi puhui ja vaikutti toimintansa päivinä myös ja nimenomaan niillä kansansa alueilla, joilla oli eniten inhimillistä hätää.

Tänä päivänä, kun meillä on ehkä pidempi kokemus inhimillisen elämän kulusta kuin ajanlaskumme vaihteen ihmisillä, voimme muistuttaa itseämme yhä uudelleen joulun sanomasta. Lopullinen ja pysyvä rauha ei tule ilman joulun lasta, maailman vapahtajaa. Vasta hänen läsnäolonsa ja vaikutuksensa voi meissä, meillä ja muualla, myös maailman rauhattomuuden pesäkkeissä vaikuttaa pysyvää ja kestävää rauhaa. Tämä on hyvä muistaa sen ohella, mitä kaikin käytettävissämme olevin inhimillisin keinoin rauhan ja oikeudenmukaisuuden hyväksi teemme.

Ed. Tarkka: Rouva puhemies! Hallitus määrittelee Bosnian rauhanturvaoperaation jatkoon tarvittavan suomalaisjoukon valtuudet samoiksi, jotka eduskunta hyväksyi vuosi sitten. Ne antavat mahdollisuuden tavanomaista laajempaan voimankäyttöön rauhansopimuksen sotilaallisten määräysten toimeenpanemiseksi, siis laajennettua rauhanturvatoimintaa, jossa saatetaan tarvita reaktiivista ja rajoitettua voimankäyttöä. Tämä reaktiivisuus tarkoittaa sitä, että oma-aloitteinen voimankäyttö eli siis rauhaanpakottaminen on suljettu pois, kuten eduskunta edellyttikin. Asia näyttäisi siis olevan sillä selvä.

Joukon tehtävä kuitenkin muuttuu tavalla, joka täällä on toistettu moneen kertaan, ja tuo muutoshan tuntuu paperilta katsoen aika isolta. Jatko-operaatioon lähtevä Sfor-pataljoona on rakenteeltaan ja tehtävältään selvästi sotilaallisempi, kuin alkuperäisen operaation toteuttanut Ifor-pataljoona oli. Silti hallituksen näkemys eduskunnan myöntämien toimivaltuuksien riittävyydestä tähän uuteenkin tehtävään tuntuu kyllä aivan oikealta. Vanha Ifor-pataljoona ei käyttänyt kaikkia niitä valtuuksia, jotka eduskunta oli sille myöntänyt, sillä sen tehtävä oli sellainen ja ne tilanteet, joihin se joutui, olivat sellaisia, että myönnettyjä valtuuksia ei tarvittu täyteen määrään asti. Uuden Sfor-pataljoonan kaavailtu tehtävä voi vaatia jo myönnettyjen valtuuksien käyttämistä enemmänkin kuin Ifor-pataljoonan tehtävä vaati, mutta silti se on edelleen laajennettua rauhanturvatoimintaa.

Selonteossa määritelty Sforin tehtävä on kuitenkin tärkeältä kohdalta kuitenkin vähän vajaa. Se ei mainitse Haagin sotarikostuomioistuimen kuultavakseen vaatimien sotarikoksista epäiltyjen pidättämistä ja toimittamista oikeuden eteen. Tämä on hyvin tärkeä asia paitsi Balkanin yhteiskuntarakenteen vakauttamisen kannalta myös kansainvälisen moraalin kannalta, ja siitä mainitaan myös YK:n päätöslauselmassa, johon tämä toiminta nojaa. Suomalaisten tulisi olla tässäkin tehtävässä aktiivisia ja silläkin uhalla, että se saattaa paikallisesti kiristää tilanteita.

Suomen Bosniaan lähettämän joukon luonteen muuttuminen on perusteltua paitsi alueella todettujen tarpeiden kannalta myös Suomen kansainvälisen aseman ja rauhanturvatoimintamme uskottavuuden kannalta. Pelkän rakentajapataljoonan lähettäminen pahalle kriisialueelle silloin, kun uhkatekijät olivat suurimmillaan vuosi sitten, näytti ja tuntui jotenkin vähän puolivillaiselta, vaikka se selitettiin urheasti parhain päin ja vaikka rakentajapataljoona täytti tehtävänsä erinomaisen kunniakkaasti. Voi kuvitella ja arvailla, että Nato-vetoinen divisioona on saattanut katsoa vähän kummeksuen kylmän sodan aikana Neuvostoliiton potentiaaliseksi yhteistyökumppaniksi joutuneen pikku maan pataljoonaa, joka tuli pahaan paikkaan mutta vain tukitehtäviin.

Nyt rakentajapataljoona on murtanut epäluulon jään ja Suomi lähettää Sforiin rakenteeltaan muiden maiden osastoja vastaavan pataljoonan. Uuden tehtävän ja ilmeen saanut rauhanturvajoukko vahvistaa kansainvälistä tietoisuutta suomalaisten rauhanturvaajien käyttökelpoisuudesta ja luotettavuudesta. Se pystyy myös hankkimaan suomalaisille arvokasta kokemusta kansainvälisistä yhteisoperaatioista. Tällä tiedolla on merkitystä laajemmaltikin kuin vain rauhanturvatehtävissä.

Vaikka Sforin tehtävät ja valtuudet tuntuvat olevan hyvässä järjestyksessä, tätä asiaa on jatkossa seurattava kyllä hyvin huolella, sillä Bosnia-operaatiosta vastaavien YK:n ja Naton ulkopuolella on menossa asiaan liittyvä mielenkiintoinen kehitys. EU:n hallitustenvälisessä konferenssissa on juuri alkanut uuden perussopimuksen hiominen. Sen turvallisuutta ja puolustusta koskevassa osassa on piirteitä, jotka liippaavat melko läheltä sitä, millaisiin rauhanturvatehtäviin ja valtuustarpeisiin Suomi joutuu tulevaisuudessa ehkä ottamaan kantaa. Eikä ole mahdotonta, että EU:n uusi turvallisuus- ja puolustuspolitiikka saattaisi vaikuttaa jo nyt meneillään olevan Bosnian operaation loppuvaiheisiin.

Irlannin valmistelemassa sopimusluonnoksessa on otettu pääosiltaan huomioon Suomen ja Ruotsin aloite siitä, että Weu:n, siis Länsi-Euroopan unionin, itselleen Petersbergin julistuksessa vuonna 92 määrittelemät rauhanturvatehtävät kirjattaisiin EU:n perussopimukseen ja että niistä pääsisivät päättämään kaikki unionin jäsenet, siis myös ne jäsenet, jotka eivät ole Weu:n täysjäseniä.

Asian tekee mielenkiintoiseksi ja ehkä vaikeaksi se, että Petersbergin julistuksessa rauhanturvan ja kriisinhallinnan määritelmässä käytetään myös sanaa "peacemaking". Arkisuomalaisen englannin kielen taidolla tämä tuntuu tulevan melko lähelle 'rauhaanpakottamista', jonka eduskunta on määritelmällisesti rajannut meille mahdollisten rauhanturvatoimien ulkopuolelle. Sopimusluonnosta valmistelleet Irlannin virkamiehet ovat havainneet tämän ongelman, sillä tekstikohdan selityksissä todetaan, että sanan "peacemaking" sisällöstä vallitsee erilaisia käsityksiä.

Irlannin luonnoksen suomennoksessa tämä sana on käännetty mielenkiintoisella ilmauksella 'rauhan palauttaminen'. Hyvin asiantuntevana pidetty taho on todennut minulle, että tekstin ranskankielisessä käännöksessä käytetään ilmaisua, jonka käännös johtaisi juuri tällaiseen sanontaan 'rauhan palauttamisesta'.

Voi olla, että tämä vertailevan kielitieteen alaan kuuluva taiteilu vapauttaa hallituksen pahasta pälkähästä, tai sitten voi olla, että se ei vapautakaan. Jos "peacemaking" tarkoittaa edes joltakin vivahteeltaan 'rauhaanpakottamista', hallituksen pitäisi taivutella unionikumppaninsa tämän sanan poistamiseen tekstistä tai sitten saada eduskunta hyväksymään sana, joka saattaa joltakin osalta tarkoittaa eduskunnan torjumaa toimintamuotoa.

Alustava ja varovainen kantani on, että voi olla hyvinkin perusteltua kääntää "peacemaking" sanoilla 'rauhan palauttaminen'. Se on siis rauhan tekemistä, sodan muuttamista rauhaksi. Tämä sanonta ei ilmaise mitään tavoitellun rauhantilan luomisessa käytettävistä keinoista. Se ei siis ainakaan edellytä voimankäyttöä, vaikka ei kyllä ihan selvästi sulje sitä myöskään pois.

Eduskunnan rauhanturvatoiminnan ulkopuolelle rajaamasta rauhaanpakottamisesta käytetään nykyisin yleensä englanninkielistä sanaa "peace enforcement", joka kuulostaa turvallisen selvästi eri asialta, kun "peacemaking". Lievää huolestumista aiheuttaa kuitenkin se, että Petersbergin julistus, jossa otettiin käyttöön sana "peacemaking", tehtiin melkein viisi vuotta sitten, jolloin Euroopan turvallisuuspoliittinen käsitteistö ei ollut vielä kehittynyt nykyiseen hienostuneisuuteensa.

Sanasta "peacemaking" ehkä syntyvät ongelmat eivät vaikuta Bosnian Sfor-joukkojen tehtävään eivätkä valtuuksiin, mutta eduskunnan kannattaa seurata huolellisesti, miten tekeillä oleva uusi EU:n perussopimus kehittää turvallisuus- ja puolustuspoliittisen terminologian käyttöä ja tulkintaa. Siinä saattaa tulla vielä vastaan sellaisia tilanteita, joissa tarvitaan eduskunnan uutta harkintaa tai vanhan kannan vahvistamista.

Ed. Puhjo: Arvoisa puhemies! On hyvä asia, että rauhantila on Bosnia-Hertsegovinassa vahvistunut. Ulkoministeri Halonen puki sanoiksi varmaankin kaikkien yhteisen toiveen, että lopullisena tavoitteena on pysyvä rauhantila. Hän mainitsi kuitenkin, että Bosniassa todellisuudessa vallitsee vielä aselevon tunnelma. Onko se totta, on vielä tässä vaiheessa vaikea arvioida. Vai onko kyse siitä, mitä vuosi sitten monet epäilivät, että vuosisataisten kaunojen selvittelyssä paikalliset ovat ottaneet vain aikalisän varustautuakseen samalla tuleviin koitoksiin?

Ifor-joukoilla on ollut myönteinen rooli Bosnia-Hertsegovinassa. Sotimiset ovat tauonneet, eikä ihmishenkiä ole menetetty. On kuitenkin huomautettava, että hallituksen asenne Bosnian kaltaisiin kansanmurhiin on kovasti tarkoitushakuinen. On haluttu lähteä mukaan uuden tyyppiseen voimankäytön sallivaan rauhanturvaamiseen, joka on nyt Nato-vetoista eikä enää YK-vetoista, missä mukanaolo on tuonut sekä hyviä tuloksia että hyvää mainetta Suomelle rauhaarakastavana maana.

Bosnian kaltaisia kansanmurhia tapahtuu muuallakin. Ruandan ongelmien ratkaisemisek-

si ei ole pantu edes tikkua ristiin. Turkin ja Itä-Timorin ongelmia Suomi näyttää ratkaisevan armeijakaluston viemisellä kyseisiin maihin. Näiden esimerkkien valossa Suomen uusi, laajennettu rauhanturvaamispolitiikka näyttää kovin periaatteettomalta eikä ole poissuljettua, etteikö Suomen maine rauhanturvaajana kansainvälisessä mitassa kärsi.

Arvoisa puhemies! On suuri ongelma, että kansainvälisessä rauhanturvaamisessa on USA:n ja EU-maiden pakottamana siirrytty voimankäytön sallivaan rauhaanpakottamiseen, mitä laajennettu rauhanturvaaminenkin käytännössä on. Kun kiisteleviltä osapuolilta ei tarvita suostumusta operaatioiden suorittamiseen, jää sellainen maku, että pitkällä tähtäimellä lähdetään jokaiseen operaatioon kuin soitellen sotaan ja toivotaan, ja nimenomaan toivotaan, että operaation jälkeen jäisi alueelle pysyvä rauhantila, kuten nyt Bosniassakin. Todellisuudessa onnistuneeltakin näyttävän operaation aikana monilla ministereitäkin myöten on kuva, että kyse on vain aselevosta.

Bosnia-Hertsegovinan tapahtumien ratkaisut osoittavat, että erilaisten kriisien, ovat ne sitten sotilaallisia tai muita, kuten pysyvä massatyöttömyys, hallitseminen on hankalampaa. Jossain on tehty arvio, ettei YK:lle enää anneta tarvittavia varoja perinteiseen rauhanturvaamiseen, koska se ilmeisesti ei enää täytä Nato- ja EU-maiden etuja. Siis on luotava järeämmät keinot vastata tuleviin kriiseihin. Kyse ei ole rahan puutteesta, koska järeämmät keinot ovat aiempaa paljon kalliimpia. Kyse on periaatteesta. On vain kysyttävä, mihin tässä oikein valmistaudutaan. Ei ole hyväksi Suomen kannalta, että Natoa tämän takia voimallisesti vahvistetaan.

Vaikka Suomen Nato-jäsenyys kielletään kaiken aikaa aina maamme poliittista johtoa myöten, on Bosnia-operaatiokin osoittanut, että Suomea ujutetaan koko ajan käytännössä Natoon. Jo vuosi sitten oli nähtävissä, että Suomea ujutetaan Natoon, kun sanottiin Suomen lähettävän sinne vain rakentajapataljoonan. Nyt puolustusministeri Taina silmää räpäyttämättä ilmoitti, että rakentajat korvataankin jääkäreillä uusien tehtävien takia. Me emme, arvoisa puhemies, tällaista ujuttamista hyväksy, mutta nyt suoritettava operaatio on kuitenkin vietävä loppuun.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Suomi on jo vuosikymmeniä ollut rauhanturvaamisen suurvalta. Ovathan suomalaiset turvanneet rauhaa jo Suezilta lähtien. Panostamme YK:n kautta tapahtuneissa operaatioissa on arvostettu ja joukkojamme on kehuttu asenteeltaan ja ammattitaidoltaan korkealuokkaisiksi. Ilmeisesti suomalainen luonne sopiikin hyvin olemaan kuumakallein välissä rauhallisuutensa ansiosta. Voidaan varmasti täydellä syyllä sanoa rauhanturvaamisen tuoneen Suomea esille maailmalla samoin kuin monien urheilusaavutustemmekin.

Kielteisenä puolena voidaan YK:n rauhanturvaoperaatioissa mukanaolemisesta mainita se, että korvaukset Suomelle ovat tulleet hyvin hitaasti maailmanjärjestön kroonisen rahapulan takia. Se puolestaan on ollut seurausta suurten jäsenvaltioiden tahallisesta, mielenosoituksellisesta jäsenmaksujen pitkittämisestä ja rauhanturvaamiskustannuksista pidättäytymisestä.

Yhdysvaltain vetämänä ja ehkäpä myös painostamana aikaansaatiin entisen Jugoslavian vaikeimmalle kriisialueelle Bosnia-Hertsegovinaan rauha ja YK valtuutti saavutettua rauhaa ylläpitämään monikansallisen toimeenpanojoukon Iforin. Tämän käytännössä Naton organisoiman operaation turvallisuusneuvostolta saama valtuutus on nyt loppumassa 20 päivänä joulukuuta 96.

Nyt ollaan sitten puuhaamassa tälle operaatiolle EU:n ja YK:n toivomuksesta jatkoa työnimellä Sfor eli monikansallinen vakauttamisjoukko. Näiden muuten samalla tavalla koostuvien joukkojen vahvuus olisi noin puolet Iforin vahvuudesta. Sen tehtävät poikkeaisivat myös monilta kohdiltaan aikaisemmasta ollen enemmän tilanteen vakauttamiseen ja normaalitoimintojen käynnistämisen turvaamiseen liittyviä.

Suomalaisten joukkojen osalta nyt kaavailtu Sforiin meneminen merkitsisi käytännössä sitä, että nk. rakentajapataljoonasta tulisi jääkäripataljoona. Tehtävät muuttuisivat jopa tämänhetkistä enemmän sotilaallisiksi ja vähemmän siviililuonteisiksi. Miesmäärältään suomalaiset joukot olisivat noin 350 henkeä, joista osa olisi myös yhteysupseereja. Kustannukset tästä jatko-operaatiosta olisivat hallituksen selonteon mukaan ensi vuonna noin 150 miljoonaa markkaa, kun pari ensimmäistä kuukautta voitaisiin käyttää Iforille myönnettyjä määrärahoja.

Arvoisa puhemies! Rauhanturvaaminen on äärimmäisen hyvä ja arvokas asia ja perussuomalaiset tukevat Suomen osallistumista sellaiseen toimintaan lämpimästi. Valitettavana kehi-

tyksenä viimeisten vuosien aikana näemme kuitenkin sen, että YK:n valtuuttamat rauhanturvaoperaatiot on ikään kuin hankittu ostopalveluna Yhdysvaltain johtamalta Natolta. Tuntuu siltä kuin USA olisi saanut maailmanjärjestön suurimpana osakkaana järjestön hankkimaan rauhanturvapalvelut johtamaansa konserniin kuuluvalta sotilasyritykseltä. Tämä rauhanturvaamisen Nato-malli sisältää mielestäni monia puutteita ja kielteisiä puolia verrattuna perinteiseen puhtaasti YK:n itsensä hoitamaan rauhanturvaamisoperaatioon.

Ensiksi otan esille toiminnan kustannusvastuun. YK:n normaalit rauhanturvatoimet maksettiin järjestön varoista, jotka puolestaan kerättiin kaikilta jäsenvaltioilta niiden maksukyvyn mukaan. Vaikka monet maat pakoilivatkin näitä maksuja ja korvaukset operaatioihin osallistuneille maille tulivat pahasti myöhässä, jakaantuivat kulut lopulta tasapuolisesti kaikkien järjestön jäsenmaiden kesken.

Nyt on toisin. Naton johtamassa Iforissa ovat operaatiossa mukana olevat maat joutuneet itse kustantamaan osallistumisensa siihen. Pidän tätä kehitystä kielteisenä ja katson, että rauhanturvatoiminta on kaikille maapallon kansoille tärkeätä toimintaa ja myös sen kustannukset tulisi jakaa sillä periaatteella. Yhden suuren jäsenmaan, tässä tapauksessa Yhdysvaltojen, arvioni mukaan kiristykseen ei tulisi suostua semminkään, kun USA:lle eräs syy tyrkyttää Natoa Iforin ja Sforin organisoijaksi on nykyinen turvallisuuspoliittinen tilanne Euroopassa. Natolla ei ole enää luonnollista vihollista, kun päävastustaja Neuvostoliitto hajosi. Koneiston ylläpitämiseksi tarvitaan jotain pientä puuhaa ja nämä rauhanturvaoperaatiot ovat hyvää verryttelyä.

Toisena kielteisenä, kaikkein vakavimpana asiana Iforissa ja Sforissa pidän kuitenkin sitä, että niiden Nato-vetoisuus on samalla hienovaraista Suomen ujuttamista puolustusliiton jäsenyyttä kohti. Tämä käsitys ei ole mielestäni mitään vainoharhaisuutta, sillä meidän ei tarvitse mennä kovin kauas Suomen historiassa, kun saamme oivan käytännön esimerkin. Suomi vietiin mukaan Euroopan talousalueeseen Etaan väittämällä, että järjestely turvaa maamme taloudelliset edut pitkälle ensi vuosituhannelle ja ettei liittyminen silloiseen EY:hyn olisi millään tavalla ajankohtaista. Kuinka kävi? Ei mennyt kuin pari vuotta, kun eduskunta käsitteli Suomen jäsenyyttä EU:ssa. Kun oli saatu houkuteltua pikkusormi pedon suuhun, se nielaisi koko Suomi-neidon, helmat vain suupielestä heilahtivat.

Nyt Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta vastaavat vakuuttelevat taas yhteen ääneen, ettei Naton rauhanturvaoperaatioihin mukaan meneminen tai kumppanuusveljeily merkitse mitään jäsenyyshaaveilua. Tuon kun voisi uskoa! Valitettavasti vanha suomalainen sananlasku "kun kerran jää valheesta kiinni, on aina valehtelija" väkisinkin valtaa ajatukset. Kunhan ei hallituksella ja muilla ulko- ja turvallisuuspolitiikkaamme suunnittelevilla ja johtavilla olisi taas ketunhäntä kainalossa.

Perussuomalaisten mielestä kaikki vehkeily ja veljeily Naton kanssa on Suomen liittoutumattomuuspolitiikalle vaaraksi ja haitaksi. Suomen tulisi pidättäytyä kaikista muista kuin puhtaasti YK:n alaisista ja itse hoitamista rauhanturvaoperaatioista. Lisäksi nyt esillä olevan tyyppinen laajennettu rauhanturvaaminen poikkeaa perinteisestä rauhanturvaamismallista, kuten kesäkuussa totesin käsiteltäessä hallituksen selontekoa Suomen rauhanturva- ja humanitaaristen valmiuksien kehittämisestä.

Arvoisa puhemies! Tästä pääsenkin kolmanteen kielteiseen tekijään esitetyssä Sfor-operaatiossa. Hallituksen esityksestä muutettiin maamme lainsäädäntöä niin, että Suomi voi osallistua perinteistä rauhanturvaamista aktiivisempiin toimintoihin, joita ovat nyt käsiteltävänä oleva laajennettu rauhanturvaaminen ja rauhaanpakottaminen. Vaikka Sforin puitteissa ei olekaan tarkoitus pakottaa rauhaan, on etukäteen ja teoriassa mahdoton tietää ja taata, ettei tehtävä yhtäkkiä muutukin enemmän pakottamiseksi kuin turvaamiseksi. Kuten kesäkuussa totesin, sotiville osapuolille on paha mennä esitelmöimään tilanteen kiristyessä, mitä he saavat tehdä ja mitä me voimme tehdä, tervehdykset kun pyrkivät kulkemaan nikkelivaipassa eikä kirjekuoressa.

Edellä esittämieni seikkojen valossa suhtaudun kriittisesti Suomen osallistumiseen kaavailtuihin Sfor-joukkoihin, kuten suhtauduin myös Iforiin osallistumiseen. Mielestäni suomalaisten tulee pitäytyä vain perinteisiin YK:n ja Etyjin rauhanturvaoperaatioihin. Naton puitteissa hoidettavat laajennetut rauhanturvaamiset tai peräti rauhaanpakottamiset hoitakoot ne, jotka Natoon kuuluvat tai sinne rehellisesti tunnustavat jäseneksi haluavansa. Mehän emme halua — emmehän, ministerit Taina ja Halonen?

Ed. Tiilikainen: Arvoisa puhemies! Keskustelemme täällä osallistumisesta Bosnia-

Hertsegovinan rauhansopimuksen toimeenpanon jatko-operaatioon Ifor-joukkojen jälkeen. Aiempi keskustelu turvallisuuspoliittisen selonteon ja ennen kaikkea rauhanturvalain muutoksen yhteydessä herätti myös Ifor-joukkoja ja laajennettua rauhanturvaamista kohtaan vastustusta. Operaatio, joka on nyt ollut käynnissä lähes vuoden, on kuitenkin ollut onnistunut ja osoittanut epäilijöiden olleen väärässä. Alueelle on saatu aikaan rauha. Myöskään maalattuja tappioita ei ole syntynyt siinä määrin kuin pahimmat ennakkokuvaukset tuolloin olettivat.

Tilanne on kuitenkin edelleen räjähdysaltis. Uudisrakentaminen ei ilman sotilaallista läsnäoloa ole mahdollista sellaisissa oloissa, mitkä tällä hetkellä siellä vallitsevat. Olot eivät ole vakiintuneet. Ihmisten luottamus toisiinsa horjuu, kahnauksia on edelleen jatkuvasti eri kansallisuuksien kesken. Myöskään muutto omalle kotiseudulle ei ole toteutunut.

Myös voimankäyttöä ja sen laajentamista arvosteltiin voimakkaasti vuosi sitten. Se, mikä silloin päätettiin eduskunnassa, on osoittautunut myös oikeaksi. Voidaan esittää vertaus. Ison-Britannian laivastosta aikanaan ensimmäisen maailmansodan aikana puhuttiin käyttäen käsitettä Fleet in Being. Nyt voidaan käyttää tätä vertauskuvaa mukaillen sanontaa myös Bosnia-Hertsegovinassa Force in Being. Se on osoittautunut toimivaksi. Riittävällä voimalla voidaan osoittaa, että häiriköiminen rauhaa vastaan eri osapuolten välillä ei kannata, ja on saatu myös tilanne vakiintumaan.

Ed. Korteniemi keskustapuolueen puheenvuorossa täällä toi esiin arvostellessaan voimankäyttövaltuuksia, että tilanteen mukaisia toimintamalleja luomalla voitaisiin eduskunnasta käsin hallita tilannetta ja antaa tarkemmat ohjeet. Sotilaalliselta kannalta kuitenkin eri kansallisuuksia edustavat joukot ovat saman johdon, saman operaation alaisia ja tilanne siellä on aivan erilainen kuin miltä se täällä näyttää. Mihinkään tilanteeseen ei täältä yksityiskohtaisesti voida tarkkaan luoda toimenpidemalleja, joita käytännössä olisi mahdollisuus noudattaa.

Kaikilla samaan joukkoon osallistuvilla täytyy myös nähdäkseni olla samat valtuudet. Riittää, että olemme rajanneet sen reaktiiviseen voimankäyttöön eli reagoimiseen siinä vaiheessa, kun itseä tai rauhaa vastaan hyökätään.

On asetettu myös kyseenalaiseksi Nato-johtoisuus ja mahdollisesti Länsi-Euroopan unioni -johtoisuus. Kuitenkaan YK:lla ei ole minkäänlaista voimaa, että se kykenisi vastaavanlaista operaatiota johtamaan. En usko, että maailmasta löytyy myöskään toista kansakuntaa, joka pystyisi kokoamaan sellaisen toimivan johtovoiman vakiintumattomiin oloihin, joissa viestiyhteydet täysin puuttuvat ja osallistujina on useita kansallisuuksia. Yhdysvallat pystyy ja Yhdysvallat on Naton runko. Johdonmukaisena päätöksenä tästä on, että YK joutuu käyttämään Natoa tällaisen operaation johtamiseen.

Mahdollisuus, että Länsi-Euroopan unioni jossain vaiheessa olisi tällaisen joukon johtajana on tulevaisuudessa. Me emme tiedä, mihin Länsi-Euroopan unioni tulevaisuudessa kehittyy, vetäytyykö Yhdysvallat Euroopasta kokonaan ja jättää nämä tehtävät Länsi-Euroopan unionille. Silloin tehtävät siirtyvät ja myös Suomen osalta johtaminen tapahtuu Länsi-Euroopan unionin alaisuudessa vastaavissa operaatioissa. Siinä mielessä ennakoiminen Länsi-Euroopan unionia vastaan ei tässä yhteydessä ole tarpeen.

Tilanne on osoittanut, että tarve jatkaa Ifor-joukkojen mandaattia, joskin muuttuneella nimellä Sfor, Stabilisation Force, on todellinen. Joukon tehtävä ja organisaatio Suomen osalta puuttuu. Vahvuutemme pienenee. Aiempi rakentajatehtävä, joka on suoritettu Ifor-joukkojen hyväksi loppuun, on tällä hetkellä jo tarpeeton ja siinä mielessä myöskään rakentajapataljoona, joka siihen osallistui, ei ole ajankohtainen. Tässä mielessä uusi tehtävä, prikaatin alueen ja tiestön valvonta sekä tiestön kunnossapito, sopivat suomalaisille joukoille erinomaisesti ja tästä johtuu myös joukon organisaatiomuutos jääkäri- ja pioneerikomppaniaksi. Eräänä tehtävänä olisi saattanut tulla kyseeseen, mutta ilmeisesti se on katsottu vaaralliseksi, joillakin alueilla miinanraivaus. Meillähän on tähän kehitetty Suomessa ehkä eräs maailman parhaita kalustoja.

Suomen jatkaminen Ifor-joukkojen jälkeen Sfor-joukoissa on Suomen itsensä kannalta tärkeää, paitsi maineemme rauhanturvaajana myös oman turvallisuutemme kannalta. Yhdessä YK:n kanssa monikansallisin joukoin suoritettu laajennettu rauhanturvaoperaatio, joka kaiken lisäksi pystyy keskeyttämään vihanpidon ja sodan ja pitämään yllä joskin heikkoakin rauhaa, osoittaa, että tällaisella toiminnalla on tulevaisuutta, ja se on myös Suomen kannalta yhteisön jäsenenä turvallisuuskysymys.

Osallistumisella tähän toimintaan on tärkeä asema, kuten selonteossakin todetaan, myös puolustusvoimain saaman kokemuksen kannalta. Missään harjoituksissa Suomessa, syvän rauhantilan vallittua jo 50 vuotta, ei pystytä luo-

maan sellaisia olosuhteita, jotka vallitsevat tällä hetkellä Bosnia-Hertsegovinassa. Kaiken lisäksi ne ovat räjähdysalttiit. Siellä ovat sodan jäljet näkyvissä. On sotilasjohtajistomme ja reservin kannalta myös ensiarvoisen tärkeää, että voimme osallistua ja saada kokemusta tällaisessa ympäristössä toimimisesta, ennen kaikkea johtamisesta tällaisissa olosuhteissa, kun mikään ei oikeastaan toimi, vaan kaikki täytyy itse tehdä. Nykyajan Suomessa olot ovat niin hyvät, että kaikki järjestelmät toimivat. Korkeintaan pieniä katkoksia saattaa olla.

Tästä toiminnasta on hyötyä puolustusvoimille myös materiaalin ja kaluston kehittämisen kannalta. Tällaisissa oloissa testattu kalusto kestää ja toimii paremmin myös oman turvallisuutemme kannalta, jos sitä jossain vaiheessa tarvitaan.

Kannatan lämpimästi suomalaisten osallistumista Bosnia-Hertsegovinan jatko-operaatioon. Tässä mielessä selonteko mielestäni on riittävä.

On esitetty, että painopistettä varojen käytössä Bosnia-Hertsegovinassa olisi pitänyt muuttaa enemmän siviilimäiseen suuntaan. En näe tätä tässä vaiheessa mahdolliseksi. Myös ed. Pykäläisen vihreiden ryhmäpuheenvuorossa ehdottama erityinen siviilihallintojoukkojen perustaminen on mielestäni käsittämätön. Myöhemmässä vaiheessa on mahdollisuus nostaa myös siviilituen osuutta, kun olot ovat enemmän vakaantuneet ja kansa ja kansakunnat itse Bosnia-Hertsegovinassa ja entisessä Jugoslaviassa myös itse uskovat siihen, että heillä on tulevaisuutta. Siinä mielessä johdonmukainen jatko tälle toiminnalle, joka nyt on sotilaallinen, on, että asteittain sitä muutetaan myös enemmän siviilimäiseksi tueksi, kun tilanne vakiintuu.

Edustajat Alaranta, Mähönen, J. Leppänen ja Laitinen merkitään läsnä oleviksi.

Ed. K e k k o n e n : Herra puhemies! Olisi ollut kovin mukavaa, jos tämä keskustelu olisi virinnyt vähän laajempana kuin mitä nyt on tapahtunut. Joskus taannoin, silloin kun me keskustelimme Suomessa siitä, miten suhtaudumme Jugoslavian tilanteeseen, lähetetäänkö sinne ketään vai eikö, saatoimme havaita, että yleisönosastot täyttyivät, erilaiset kolportöörit olivat asialla selittämässä kuka mitenkin päin asioita. Nyt, kun on se tilanne, jossa tapahtunutta pitäisi pohtia ja tapahtuneesta pitäisi oppia ja vieläpä katsella eteenpäin siinä merkityksessä, miten toimimme tästä eteenpäin, havaitsemme, että keskustelu ei nyt välttämättä ole laimeata, mutta harvalukuista kumminkin.

Puhemies! Ulkoministeri Halonen totesi sen tosiasian, että Bosniassa ei ole ollut sotaa runsaan vuoden aikana. Vuosi sitten toimintansa aloittanut monikansallinen toimeenpanojoukko Ifor on siis onnistunut tehtävässään. Näin hyvällä syyllä voidaan todeta. Yhtään ihmishenkeä ei taistelussa ole mennyt. Osapuolet ovat pysyneet Iforin ansiosta erillään. Edelleen vapaasti siteeraten ministeriä: sotilaat ovat palanneet kasarmeihin ja raskas aseistus on varastossa. Eli tähän syksyyn mennessä tämä Bosnian rauhansuunnitelman sotilaallinen osa on saatu liki loppuun suoritetuksi.

Siinäkin mielessä noin kalendaarisesti elämme hyvin aktuellia vaihetta, että monikansallisen toimeenpanojoukon Iforin YK:lta saama valtuutus päättyy muutaman päivän kuluttua. Viime perjantaina YK:n turvallisuusneuvosto päätti antaa valtuudet perustaa uusi rauhanturvajoukko, vakauttamisjoukko Stabilisation Force, Sfor. Sen rakenne muistuttaa monessakin mielessä edeltäjäänsä Iforia. Toiminnan päävastuun kantaa Yhdysvallat. Siihen osallistuu Venäjän, Ranskan, Iso-Britannian joukkojen lisäksi myös pienempien ja sotilaallisesti liittoutumattomien maiden joukkoja. Huolto- ja esikuntajoukkojen lisäksi Suomi asettaa Pohjoismaiden ja Puolan muodostaman prikaatin osaksi yhden pataljoonan vahvuudeltansa vajaat 300 miestä. Uusi joukko ei enää ole rakentajapataljoona, niin kuin edeltäjänsä. Se on jääkäripataljoona. Tämä muutos ei kumminkaan merkitse sitä, että taistelutehtävät olisivat automaattisesti oven ulkopuolella ja melske kuuluisi sisään heti, kun ovea raotetaan. Ei toki.

Tämä luonteen muutos, myös meikäläisten joukkojen luonteen muutos, liittyy koko tämän uuden operaation, Sfor-operaation, ominaislaatuun. Se on edeltäjäänsä pienempi, kevytrakenteisempi ja siihen osallistuvien joukkojen on oltava valmiudessa entistä vaihtelevampiin tehtäviin, aivan niin kuin ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Markus Aaltonen jo aiemmin totesi.

Mutta silti, kun pohdimme tilannetta nyt, emme saata sulkea silmiämme siltä seikalta, että Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on Bosniassa epäonnistunut jo kaksi kertaa. EU-maat eivät antaneet riittävän selkeätä merkkiä alueen valtioille, erityisesti Serbialle ja Kroatialle, merkkiä siitä, että sotaa ei hyväk-

syttäisi. EU:n epäonnistumisten tiliin voidaan laskea myös se, että diplomaattisilla keinoilla rauhan palauttaminen ei onnistunut sekään. Työ jäi ennen muuta USA:lle.

Nämä pari epäonnistumista ovat luonteeltaan sen kaltaisia ja sillä tavalla mittavia, että sitä kolmatta ei enää tarvittaisi. Nimittäin se olisi jo kohtalokasta koko Euroopan unionin turvallisuusyhteistyölle.

Kun eurooppalaisesta turvallisuusyhteistyöstä puhutaan ja EU:n mahdollisuuksista siinä, on pakko kääntää katseensa myös Yhdysvaltoihin päin. Tiedämme kaikki, että Yhdysvalloissa hyvin säännöllisin väliajoin syntyy keskustelu siitä, mitä me siellä Euroopassa ylipäätänsä teemme. Se keskustelu on Amerikan sisällä laajempaa ja intensiivisempää kuin mitä me täällä Euroopassa tiedämmekään. Jostain syystä viime presidentinvaaleissa se ei noussut siihen mittaan kuin joskus aikaisemmin, 80-luvun lopulla vielä, mutta kyllä keskustelu siellä elää. Näistä paineista varmaan johtui se, että presidentti Clinton rajoitti Yhdysvaltain osallistumisen Iforiin niin kovin lyhyeksi. Nyt voimme jo sanoa, että epärealistisen lyhyeksi. Alkuperäissuunnitelman mukaan joukothan oli määrä vetää jo marraskuuhun 96 mennessä pois.

Mutta kyllä kai voidaan, niin eurooppalaisia kuin olemmekin, pitää ihan tähdellisenä sitä seikkaa, että Yhdysvaltojen kannattaa jatkaa osallistumistansa Bosnian operaatioon. Kyllä silläkin on merkitystä maailmanrauhan kannalta, että se on tavalla tai toisella, toivottavasti ei kovin aggressiivisella tavalla, siinä eurooppalaisessa turvallisuuskeskustelussa mukana, jota tällä hetkellä on välttämätöntä käydä, ei vähiten Euroopan integraatiokehityksen osana. Se, että Yhdysvallat voidaan pitää ikään kuin omassa, en sano sarjassaan, vaan ikään kuin omana lohkonaan, se tapahtuu vain sitä kautta, että eurooppalaiset maat hoitavat oman osuutensa rauhanturvaamisesta ja että rauhanjälkeinen jälleenrakentaminen hoidetaan eurooppalaisittain kunnialla.

Herra puhemies! Sosialidemokraattisen ryhmän ryhmäpuheenvuoron käyttäjä, ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Markus Aaltonen esitti kysymyksen, millä tavoin käynnistyvä Sfor-operaatio on tarpeellinen Suomelle, mitä Suomen ulkopolitiikan etua se palvelee. Kysymys on tähdellinen. Kun etsimme vastausta tähän kysymykseen, niin meidän varmasti kannattaa pitää mielessämme se vähän lattea keskustelu sinkkiarkuista, jota käytiin silloin, kun edellisen kerran läksimme keskiseen Eurooppaan. Se keskustelu ei ollut kovin rakentavaa, jos näin kulunutta sanontaa tohtii tältä paikalta käyttää, se keskustelu pelasi sellaisilla tunteilla, jonka ainesosat oli haettu jostain muusta kuin nykyisestä maailmasta.

Mutta siis millä tavoin Sfor-operaatio on tarpeellinen Suomelle? Hyvin yleisellä tasolla, herra puhemies, voinee vastata niin, että siinä mukana oleminen on osoitus muulle Euroopalle siitä, että me olemme vakavissamme, me olemme vakavissamme eurooppalaisena valtiona, me olemme vakavissamme rauhanturvaajina ja me olemme vakavissamme sen suhteen, että emme puhu täällä toisin kuin miten sitten käytännössä teemme.

Ed. Kallio merkitään läsnä olevaksi.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Liian pitkälle menevä rauhantila maailmanyhteisössä ei ole hyväksi sikäli, että täydellinen rauha tuo mukanaan työttömyyden, talousrakenteiden murtumisen, yhteiskunnalliset sortumiset jne., niin kauhealta kuin se tuntuukin ja kuulostaakin, mutta jokainen, joka asiaa tällä tavalla ajattelee, on tietysti samaa mieltä. Sotahan on aina kuulunut maailmassa vuosituhannet ja kymmenettuhannet kuvaan mukaan, ja täytyy todeta niin kuin ed. Vistbacka, että kun sotien mahdollisuus on vähentynyt, aletaan etsiä jonkinlaista sodan kompensaatiota tällaisella rauhanturvatoiminnalla, jolle etsitään kohteita sitten tulehduspesäkkeistä, niin kuin Jugoslavia on. Mutta entäs sitten Niskavuori, kun ei ole enää jugoslavioita, mihin lähetetään 60 000 miestä harjoittelemaan ja sotisovassa poseeraamaan ja kopsailemaan, mitä sen jälkeen keksitään?

Tämä oli nyt minun mielipiteeni eikä missään tapauksessa edusta keskustan näkemystä, pois se meistä. Tämä on aittoniemeläinen näkemys. Kuitenkin tiedän, että moni on periaatteessa samaa mieltä. Jos maailmassa ei ole mitään muuta kuin rauhantilaa, joka päivä sanotaan toisillemme päivää, niin kyllä täällä työttömyys lisääntyy aika tavalla, jos puolustusvälineteollisuuskin maailmassa yhtäkkiä lopettaa. En tiedä, onko kukaan sitä laskenut, varmasti on, kuinka paljon, kuinka monia kymmeniä miljoonia työttömiä se tekee oheisvaikutuksineen, jos sotatarviketeollisuus maailmassa lopetetaan. Mitäpäs sillä tehdään, kun ei enää tarvita muuta kuin haulikoita sorsastuksessa. No, se siitä.

Sellaisenaan olen tietenkin tyytyväinen tähän. (Välihuutoja) — Jaha, tämä herättää mielenkiintoa, koska alkaa kuulua välihuutoja, se on aivan mukavaa semmoinen asia. — Tietysti minä olen virallisesti tyytyväinen tähän tilanteeseen, mitä Jugoslaviassa on tapahtunut, ja siihen kehityskulkuun, koska olemme itse siellä mukana ja täällä eduskunnassakin aikanaan olimme päättämässä siihen osallistumisesta. Se on tietysti positiivista näin viralliselta kannalta katsottuna. (Ed. Lamminen: Onko tämä teidän kantanne?) — Minä sanoin kantani aluksi, todellisuuden, sitten sanoin tämän virallisen kannan, mikä tässä on, ja ehkä se todellinen kanta on näiden epävirallisen ja virallisen kannan välillä, ed. Lamminen.

Suomalaiset ovat olleet Jugoslaviassa jonkinlaisena työpataljoonana. Muistelemme sota-ajalta, että eivät ne työpataljoonat, jotka kaivelivat juoksuhautoja ja tekivät joitain tellinkejä ja linnoituksia, olleet sotilaallisesti kovin arvostettuja. Sodan jälkeenkin niitä vähän halveksittiin. Siinä mielessä minä olen katsonut, että kun Suomi vaalii kovasti sotilaskunniaansa, niin ei meiltä pitäisi lähettää joukkoja työpataljoonana, sotilasvaatteissa rakentelemaan parakkeja, vaan kun Suomesta lähtee sotilaat, niin ne ovat samanlaisia sotilaita ja vastuullisia kuin kaikki muutkin. Siinä mielessä on hyvin positiivista, että tämä joukko, joka nyt jatkaa tässä uudessa toiminnassa vanhan jatkeena, on nimenomaan sotilasyksikkö. Vaikka siihen kuuluu teidenkin rakentamista, kuuluu tietenkin huoltojärjestelmät myöskin, mutta se on sotilasyksikkö. Kun suomalaiset ovat hyvin tärkeitä sotilaskunniastaan ja perustellusti tärkeitä ja ylpeitä, niin kyllä meille on silloin hyväksi lähettää myöskin joukkoja sellaisiin tehtäviin kuin lähettävät muutkin eikä arastella sitä, että ei uskalleta olla aseellisessa järjestelmässä, koska me tietysti siihen pystymme. Tämä on tässä mielessä varsin hyvä asia.

Täällä on puhuttu, en muista, arvioiko ministeri Halonen sitä aikaa, kuinka pitkään tässä operaatiossa menee Jugoslaviassa. On todennäköistä, että vaikka kehitys tällä hetkellä on positiivinen, niin tämä on vuosikymmenien komennus ehkä yhä pienenevillä joukoilla. Jos katsomme, mikä on tilanne Kyproksella tai Libanonissa, kymmeniä ja taas kymmeniä vuosia, edelleenkin ollaan erilaisten ryhmittymien välissä ikään kuin maamerkkeinä, että tästä ei voi käydä yli. Jugoslaviassakin todennäköisesti tämä tilanne tulee jatkumaan varsin pitkään. Kymmeniä vuosia ehkä saamme olla tässä toiminnassa mukana.

No, eihän se tietysti kansantaloutta niin hirveästi rasita, muutama kymmenen tai muutama sata miljoonaa markkaa vuodessa. Menoa on tietysti sekin, mutta tavallaan se on kuitenkin myös työtä niille, jotka siihen osallistuvat ja saavat tästä palkkaa.

Sellaisenaan, herra puhemies, ei sen kummempaa. Mutta kun tässä on puhuttu myös pakolaisista, en ala mitään rasismia levittämään, mutta totean sen, että useista Euroopan maista on, muun muassa Saksasta, alettu palauttaa Jugoslavian alueelle pakolaisia, jotka sieltä ovat poistuneet, sellaisillekin alueille, jotka ovat olleet taistelualueita. Sinnehän eri heimojen Jugoslaviasta kuuluu mennä rakentamaan omaa maataan uudelleen. Suomessa olevat Kosovon albaanit olisivat myös tervetulleita varmasti omalle alueelleen Kosovoon, jossa ei koskaan ole taisteltukaan. Heille annettiin tänne Suomeen aikanaan vuoden kontrahti tietyistä syistä. Nyt olisi mahdollisuus palauttaa heidät omalle maalleen. Se olisi varmasti heidän omalle identiteetilleenkin hyvä, mutta suomalaiset eivät ilmeisesti näin ajattele, niin kuin yleiseurooppalaisesti ajatellaan. Ja minkäs minä sitten sille mahdan.

Ulkoasiainministeri H a l o n e n: Arvoisa puhemies! Ryhmäpuheenvuorojen aikana jo valiteltiin sitä, että keskustelu näyttäisi täällä olevan hieman harvalukuista. Mutta voinee sanoa, kun olemme tiiviisti kuunnelleet näitä puheenvuoroja, että ainakin se on ollut hyvin asiallista ja laadukasta.

Kun tätä selontekoa suunniteltiin annettavaksi eduskunnalle, siinä yhteydessä jouduimme linjanvalintaan, otetaanko käsittelyyn laajempi entistä Jugoslaviaa koskeva selonteko vai keskitytäänkö suhteellisen lakonisesti ja matalaprofiilisesti vain tähän jatkokysymykseen. Päädyttiin sitten tähän toisten täällä hieman moittimaan aneemiseen, mutta minä itse sanoisin, hyvinkin pelkistävään selontekoon johtuen seuraavista seikoista:

Ensinnäkin tiesimme sen, että aikataulut, sekä Iforin jatkosta päättäminen, kansainvälisten päätösten aikaansaaminen meistä riippumattomista syistä, tulevat olemaan hyvin lähellä joulua, niin kuin ne nyt ovat olleetkin. Näin ollen me joudumme oman eduskuntamme aikataulu huomioon ottaen olemaan melkoisen ruuhkaisessa tilanteessa, kiitos eduskunnan työtarmon ei ihan niin pahassa kuin ennakkoon ajateltiin.

Toisekseen nyt on kysymyksessä vain ja pelkästään tämän jatkovaltuutuksen saaminen. Sen sijaan se keskustelu, mitä on eräissä ryhmäpu-

heenvuoroissa hyvinkin ansiokkaasti perustellen tuotu esille siitä, että me tarvitsemme laajemman keskustelun eduskunnassa niistä kokemuksista, mitä meillä on entisestä Jugoslaviasta sekä sotilaallisesta puolesta että siviilipuolesta, on minun mielestäni asiallista pitää ehkä kevään kuluessa. Me olemme siihen ihan valmiita, muodoista voidaan sopia, millä tavalla. Varmasti on niin, että esimerkiksi valtioneuvoston kyselytuntien aikana voidaan jollakin kertaa, jos eduskunta niin haluaa, keskittyä tähän asiaan.

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta ja puolustusasiainvaliokunta samoin kuin suuri valiokunta ovat olleet, jos näin voi sanoa, informaation suhteen säännönmukaisemmassa jatkosyötössä, jos tätä sanaa voisi käyttää, sen vuoksi että tässä on ollut paljon muitakin asioita liikkeellä.

Toinen seikka, johon haluaisin yleisesti palata näiden puheenvuorojen jälkeen, on se, että kun sanoin puheenvuorossani, että Bosniassa sota on poissa ja vielä ei ole rauha, niin tämä on tietysti, niin kuin ministerin mielestäni pitääkin puhua, poliittinen toteamus. Juridisestihan Daytonin sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen vallitsi rauha, mutta uskoisin, että täällä puheenvuoroissa on tullut hyvin yksituumaisesti esille se, että me olemme itse asiassa vain puolivälissä.

Kuitenkaan minun mielestäni tässäkään tilanteessa ei pitäisi millään tavoin aliarvioida nyt saavutettuja tuloksia. On erinomainen asia, että kansainvälinen yhteisö on pystynyt pitämään sodan poissa. On erinomainen asia, että se on pystytty tekemään tällaisen kertaluonteisen yhteistyömallin pohjalta sen jälkeen, kun YK oli kolmasti kieltänyt mahdollisuuden jatkaa entisen Jugoslavian alueella. Kolmanneksi on myös erinomainen asia, että sotilaallinen puoli on ilmoittanut halunsa yhteistyöhön ja osoittanut sitä käytännössä siviilipuolen kanssa, koska on todennäköistä, että jatkossa siviilipuoli onnistuakseen tulee tarvitsemaan myös kansainvälisten joukkojen läsnäoloa.

Tässä mielessä, arvoisa puhemies, uskallan jo tässä vaiheessa keskustelua sanoa, että olen erittäin tyytyväinen siitä, että kaikkien ryhmien taholta on osoitettu yksimielisesti halua antaa jatkoa Suomen läsnäololle entisen Jugoslavian alueen Bosniassa, Sforin joukkojen piirissä, ja toisekseen, että eduskunnassa kaikki ryhmät ovat tavalla tai toisella osoittaneet kiinnostuksensa laajempaan yhteistyöhön.

Tämän jälkeen, arvoisa puhemies, ihan muutamalla sanalla eri puheenvuoroihin.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuoro oli varsin laaja ja monipuolisesti tehty analyysi paikalla vallitsevasta tilanteesta. Haluaisin vain todeta sen lyhyesti, että mitä tulee Ifor-operaation merkitykseen Suomen ulkopolitiikalle, niin minun mielestäni ne odotukset, joita lausuin julki, kun operaatioon lähdettiin, ovat toteutuneet. Se turvallisuusplussa, että Suomi on ollut mukana tässä Iforin toimeenpanossa alusta alkaen, on moneen kertaan jälkeenpäin tuotu esille sekä niitten maiden taholta, jotka ovat Natossa, että niiden maiden taholta, jotka eivät ole Natossa. Näin ollen uskoisin, että tässä mielessä meidän rauhaarakentava roolimme on kyllä kohonnut.

Keskustan puheenvuorossa tuotiin ihan asiallisesti esiin näitä ongelmia, mitä oli nykyisestä lainsäädännöstä päätettäessä, ja myös niitä ongelmia, mitkä ovat yleensä rajanvedon suhteen rauhanturvaamisen ja rauhaanpakottamisen osalta. Haluaisin kuitenkin todeta vähän samalla tavalla kuin ed. Tiilikainen, että sinänsä on mahdotonta edes Suomen hallituksesta käsin, vielä vähemmän tietysti eduskunnasta käsin, tavallaan ryhtyä operatiivisiin tehtäviin silloin, kun tilanne on päällä. Sen sijaan on aivan selvä asia, ja sitä puolustusministeri tulee omalta osaltaan selvittämään, että me olemme tehneet kaikissa vaiheissa selväksi meidän oman lainsäädäntömme asettamat rajoitukset ja sen mukaisesti myös tehtävät on valittu, niin myös tällä kertaa, vaikka nimi on hieman toisenlainen. Näin ollen todennäköisyysarviointi reagointiaikaan nähden on mielestämme riittävä.

Mitä sitten tulee sekä vasemmistoliiton, ruotsalaisen kansanpuolueen että vihreiden puheenvuoroissa esille tuotuun huoleen siitä, onko Suomen siviilipuolen aktiivisuus yhtä laajaa sekä taloudellisesti että poliittisesti kuin on sotilaallisella puolella, niin tämän huolen minä jaan. Mutta toisaalta olen sitä mieltä, että meidän asennoitumisemme on ollut rakentava ja meidän kiinnostuksemme on ollut kasvava.

Niiden lukujen lisäksi, mitä ed. Biaudet toi esille, on hyvä muistaa, että me olemme mukana myös jo poliittisella sitoumuksella — emme budjettisyistä voi olla pidemmällä. Olemme poliittisesti sitoutuneet siihen, että ensi vuoden aikana annettavan lisäbudjetin osalta tulemme nimenomaan varaamaan resursseja, 25 miljoonaa muistaakseni oli se luku, entisen Jugoslavian alueella tapahtuvaan rauhan rakentamiseen. Tämä on vain yksi osa niistä resursseista, mitä tänne menee. Nämähän ovat ministeri Haaviston

alaisia, teknisesti kehitysyhteistyöhön liittyviä rahoja.

Sitten meillä on oma osuutemme Euroopan unionin jäsenmaana, joka myös tekee alueellista strategiaa tällä hetkellä koko entisen Jugoslavian alueella.

Kolmas alue, missä Suomi on varsin huomattavalla tavalla esillä, on tietysti Euroopan neuvosto, jossa Suomi on tällä hetkellä ministerineuvoston puolella lisäksi puheenjohtajamaana. Etyjin puolella me olemme mukana. Nämä ovat kaikki sitä siviilipuolen toimintaa, ja on varmaan aiheellista tehdä niistä yhteenveto vielä ensi vuoden kevään aikana eduskunnalle.

Sitten oli kysymys siitä, että useammassakin puheenvuorossa puhuttiin siitä, millä tavalla poliittisesti koetaan tämä nimen muutos ja meidän osallistumisemme "sotilaallistuminen". Olen itse tehnyt arvion juuri samalta pohjalta kuin esimerkiksi, jälleen, ed. Tiilikainen teki ja muistaakseni myös ed. Tarkka, että meidän oma osallistumisemme on tavallaan laskettava siihen kehykseen, mitä oli Iforilla ja mitä nyt on Sforilla. Eli kun Iforin osalta riskit olivat oletettavasti suurempia kuin tällä hetkellä, niin tietyllä tavalla olisi ollut mahdollista jossakin määrin lisätä niiden tehtävien vaarallisuutta, joihin suomalaiset osallistuvat, koska kokonaisarvio on pienempi ja lopputuloksen olisi pitänyt tältä pohjalta olla enintään se, mitä oli osallistuttaessa Iforiin.

Kuitenkin haluaisin sanoa sen, mitä jo omassa alkupuheenvuorossani totesin, että osittain tämä nimenmuutos on ihan tekninen ja johtuu siitä, että on siirrytty toisen tyyppiseen rakentamiseen.

Arvoisa puhemies! Lopuksi haluan vain todeta sen, että en haluaisi olla Euroopan unionin toiminnan suhteen niin itsekriittinen kuin ed. Kekkonen oli. Mielestäni ed. Kekkonen oli aito suomalainen tässä itsekritiikissä. Euroopan unioni varmasti olisi voinut menetellä paremmin entisen Jugoslavian kriisin alkuvaiheessa, ja varmasti oli kyse siitä, että Euroopan unionin sisällä oli olemassa hyvin erilaisia kannanottoja keskusryhmien osalta eli nimenomaisesti oli kysymys Saksan, Ranskan ja Englannin keskinäisestä erimielisyydestä.

On myös nähtävissä, että kansainvälisestikin katsottuna eri poliittisilla ryhmillä oli hieman erilainen kuva siitä, miten entisen Jugoslavian pesänjako olisi voitu kaikkein rauhallisimmin tehdä. Nämä ovat kuitenkin kaikki jälkikäteisiä huomioita. Väittäisin, että meillä suomalaisilla kun on itsekriittinen asennoituminen sinänsä aika myötäsyntyistä, niin se erinomaisella tavalla nyt sopii tähän Euroopan unionin tilanteeseen, kun Euroopan unionin profiili ei ole ollut yhtä korkea positiivisessa mielessä kuin USA:n. Tästä en kuitenkaan tekisi sitä johtopäätöstä, että USA olisi paremmin onnistunut kuin Euroopan unioni. Kysymys on siitä, että sen jälkeen kun länsiblokki oli yhtä mieltä sotilaallisella voimalla tavoiteltavista poliittisista päämääristä, päästiin myös aika nopeasti johtopäätöksiin siitä, mitä voidaan paikan päällä tehdä.

Mielestäni on aivan selkeä asia myös se, että sotilaallisen voiman merkitystä ei pitäisi liioitella. Se on ollut välttämätön tällä kertaa entisen Jugoslavian alueella, mutta mielestäni myös toisin päin voitaisiin tästä oppia, ja se on se, että kaiken sen työn, jota olisi pitänyt tehdä ennen kuin sotilaallisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin, olisi pitänyt olla huomattavasti voimakkaampaa kuin mitä tehtiin. Kaikki se, mitä täälläkin on salissa puhuttu koskien Euroopan neuvoston tai Etyjin toimenpiteitä, on ollut mitä käytännönläheisintä ja järkevintä ennakointia tilanteesta eikä suinkaan mitään sinisilmäistä pasifistien ja naisihmisten jutustelua, niin kuin joskus on haluttu leimata. Ongelmat, jotka olivat ennen sotaa, ovat myös sodan jälkeen. Me joudumme ratkaisemaan niitä samoja poliittisia ongelmia, usein vieläkin vaikeampia johtuen kaikista niistä väkivaltaisuuksista, joita sodan aikana tapahtui.

Arvoisa puhemies! Toivon, että me voimme rakentaa yhdessä Jugoslaviaan turvallisempaa tulevaisuutta ja auttaa heitä pääsemään kipeiden muistojen yli.

Puolustusministeri T a i n a : Arvoisa puhemies! Ministeri Halosen tapaan olen hyvin tyytyväinen siitä, että eduskuntaryhmät suhtautuvat myönteisesti siihen, että Suomi jatkaa uudessa operaatiossa. Uudeksihan sitä voidaan nimittää, kun se on saanut uuden mandaatin ja uuden nimen ja osittain suomalaisten tehtävät myös uudistuvat.

Silloin vuosi sitten, kun asiaa käsiteltiin, suhtauduttiin melko epäluuloisesti siihen, mitä vaatimuksia ja minkälaisia vaaroja tällainen uudenlainen operaatio suomalaisille asettaisi. Nyt vuoden aikana on nähty, että suomalaiset ovat osaavia ja luotettavia rauhanturvaajia ja että he ovat omalta osaltaan selviytyneet erittäin hyvin niistä tehtävistä, joita tässä operaatiossa on ollut. Samoin on todettu, että yhteistyö Naton johtamassa operaatiossa sujuu erittäin hyvin eikä suomalaisilla ole tässä suhteessa ollut ongelmia, vaikka on todella uudenlaisesta operaatiosta kyse.

Ryhmäpuheenvuoroissa on suhtauduttu tosiaan yleisesti asiaan myönteisesti mutta on esitetty ehkä vähän samanlaisia epäluuloja voimankäytöstä kuin vuosi sitten. Keskustan puheenvuorossa todettiin, että suomalaisen joukon voimankäytön rajat puuttuisivat. Näin ei kuitenkaan ole, vaan voimankäytön rajat ensinnäkin perustuvat YK:n turvallisuusneuvoston valtuutuksiin, jotka tekstinä löytyvät selonteosta. Tämän valtuutuksen lisäksi itse operaatiossa on hyvin tarkat voimankäytön rajat, jotka koskevat aivan yksittäisiä sotilaita ja jotka kaikille selviksi tehdään. Kyse on ennen kaikkea itsepuolustuksesta ja reaktiivisesta toiminnasta. Voimannäyttöä sen sijaan on varmasti tämän vuodenkin aikana tapahtunut monta kertaa, kun on esimerkiksi tarkistettu aseiden siirtämistä ja varastointia jne. Suomalaisetkin ovat olleet tilanteissa, joissa voimannäyttöä on tarvittu, jotta sopimuksen ehtoja olisi voitu täyttää.

Näiden kahden rajoituksen lisäksi luonnollisesti suomalaisten toimintaa rajoittaa rauhanturvalaki, jossa todetaan, että rauhaanpakottamiseen suomalaiset eivät osallistu. Näkisin toisin kuin keskustan ryhmäpuheenvuorossa todettiin, että rajat ovat hyvin selkeät eikä ongelmia myöskään suomalaisten näkökulmasta ole ollut käytännön toiminnassa. Mutta on niin, niin kuin on todettu, että ei voida tietenkään edes antaa sellaisia ohjeita, jotka tällaisissa vaikeissa tilanteissa soveltuisivat kaikkiin tilanteisiin.

Tiedusteltiin, mikä on menettelytapa, jos Suomi lopettaa operaatioon osallistumisen. Menettelytapa on sama kuin operaatioon osallistumisesta päätettäessä, eli presidentti päättää myös siitä, jos osallistuminen lopetetaan.

Vihreiden puheenvuorossa arvosteltiin sitä, etteivät suomalaiset olisi riittävästi arvioineet niitä riskejä, joita operaatiossa on tai joita nyt muuttuvat valvonta- ja vartiointitehtävät aiheuttaisivat. Asia ei ole näin. Päinvastoin riskejä on alusta lähtien arvioitu hyvin tarkkaan ja hyvin tiedetään se, että miinariski on erittäin suuri ja liikenne on toinen, joka aiheuttaa suurimmat vaarat. Suomalaiset ovat erittäin hyvin koulutetut ottamaan nämä riskit huomioon, ja näin tapahtuu varmasti jatkossakin.

Monissa puheenvuoroissa puhuttiin siviilioperaatioista ja humanitaarisesta avusta. Ministeri Halonen jo kertoi niistä suunnitelmista ja satsauksista, joita tähän puoleen Bosniassakin hallituksen toimesta asetetaan. Haluaisin myös korostaa tämän lisäksi sitä, että näen rauhanturvatoiminnan sotilaallisenkin puolen tietyllä tavalla humanitaariseksi tehtäväksi, koska sen avulla on pystytty turvaamaan siellä taistelujen pitäminen poissa, jos näin voisi sanoa. Rauhantila sillä tavoin on turvattu, että siellä eivät ole olleet kansalaiset vaarassa tämän operaation aikana. Se on humanitaarista toimintaa, jos mikä.

Toinen humanitaarinen puoli suomalaisten toimintaan erityisesti liittyen on se, että kun suomalaiset rauhanturvaajat ovat ammattitaitoisia ihmisiä monissa siviiliammateissa, niin he voivat hyödyntää näitä ammattejaan myös siellä kansalaisten hyväksi. Näin tapahtuu yleensä kaikissa rauhanturvatehtävissä. Rauhanturvajoukot ovat myös itse halukkaita omalta osaltaan käyttämään näitä humanitaarisen avun varoja esimerkiksi koulujen korjaamiseen tai tiestön korjaamiseen silloin, kun kyse ei ole tämän operaation tiestöstä. Esimerkiksi Libanonissa ollaan tällä hetkellä hyvin kiinnostuneita ympäristöyhteistyöstä, ympäristönsuojelun tehostamisesta suomalaisten rauhanturvaajien toimesta. Tähän toivotaan ulkoministeriöstä niitä varoja, jotka on tarkoitettu humanitaariseen toimintaan. Ympäristöministeriössä ja ulkoministeriössä on suhtauduttu hyvin myönteisesti siihen, että tällä tavoin myös voidaan suomalaisten rauhanturvaajien toimintaa laajentaa.

Ed. K o r t e n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ulkoasiainministeri Halonen myönsi puheenvuorossaan sen, että selonteko on suppea ja pelkistävä. Tämähän todettiin monissa puheenvuoroissa. Oli hyvä, että ministeri ilmoitti, että on tarkoitus, että mahdollisesti kevään kuluessa asiasta annetaan laajempi selonteko. Silloin tarjoutuu mahdollisuus käydä asiasta perusteellisempi ja laajempi keskustelu.

Totean tyydytyksellä sen, että ulkoministeri myönsi ne ongelmat, jotka erityisesti voimankäytön osalta ovat olemassa ja jotka otettiin esille ryhmäpuheenvuorossamme. Mutta sitten ulkoasiainministeri Halonen tarttui ed. Tiilikaisen väärään tulkintaan keskustan ryhmäpuheenvuorosta. Ed. Tiilikainenhan otti puheenvuorosta esille sanan "tilanne" ja tulkitsi sitä niin kuin sotilas. Hänhän antoi ymmärtää, että olisin puhunut tilanteen mukaisista ohjeista siinä merkityksessä, että kun tilanne rintamalla muuttuu, kysytään eduskunnalta, miten toimitaan. Tätä en sanonut enkä tarkoittanut. Käytin sanaa "tilanne" puhuen koko operaation luonteen muuttumisesta. Totesin, että eduskunnalle ei ole tehty selkoa, miten toimitaan, kun sotatoimet laajenevat operaation kuluessa.

Oikeastaan ed. Tiilikaisen puheenvuoro osoitti konkreettisesti sen, että sotilaat käyttävät sanoja usein toisessa merkityksessä kuin me siviilit. Juuri tästä syystä olemme toivoneet esimerkiksi voimankäytön rajoista selkeää esitystä, jotta näin tärkeää päätöstä tehtäessä tiedämme, mitä päätös käytännön tasolla rauhanturvatehtävissä tarkoittaa.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Sekä ministeri Halonen että ministeri Taina viittasivat Suomen lainsäädännön rajoituksiin, jotka todellakin rajaavat pois ns. rauhaanpakottamisen. Epäilen kuitenkin, että lainsäädäntöä ollaan muuttamassa, sillä viime viikolla Suomi osana Euroopan unionin maita hyväksyi Irlannin huippukokouksen yhteydessä kannanoton, jossa lähtökohtana on rauhan tekeminen, jota termiä käytetään kansainvälisesti synonyymina rauhaanpakottamiselle.

Toiseksi on sanottava se, että kuuluisassa Ruotsin ja Suomen yhteisessä aloitteessa, jossa ilmoitettiin näiden maiden valmius Petersbergin tehtävien toteuttamiseen, jätettiin ensi vaiheessa huomiotta se, että Petersbergin tehtävät pitävät sisällään myös taistelujoukkojen käyttämisen ja rauhaanpakottamisen. Myöhemmin Suomi ja Ruotsi korjasivat tältä osin aloitettaan. Mutta se, että Suomi on nyt hyväksynyt osana hallitustenvälisen konferenssin valmistelua selvän kannanoton siitä, että rauhaanpakottaminen on osa tulevia kriisienhallintatehtäviä, viittaa siihen, että me olemme tulevaisuudessa saamassa myös esityksen lainsäädännön muuttamiseksi. Jos näin ei ole, pyytäisin kysyä arvoisilta ministereiltä, miksi Suomen hallitus on sitten hyväksynyt rauhaanpakottamisen osana hallitustenvälisen konferenssin valmistelua.

Ulkoasiainministeri H a l o n e n: Arvoisa puhemies! Ensinnäkin on hyvä, että voin nyt samalla, kun vastaan ed. Laaksolle, vastata myös keskustaryhmän ryhmäpuheenvuoroon sen, että mielestäni — niin luultavasti vastauspuheenvuorosta kävi ilmikin — käsitin myös toisen puolen, huolen siitä, jos tilanne olennaisesti Bosniassa muuttuisi, mitä sitten tehdään. Siinä meillä on aika nopeitakin tapoja vaikuttaa. Niin kuin sanoin, reagointiajan on laskettu tällä tehtäväjaolla riittävän, ja jos jotakin odottamatonta tapahtuisi, eduskunnalla on käytettävissään keinot myös muun muassa kyselyillä ja muilla päästä hyvin nopeasti keskusteluun mukaan. Vakuuttaisin, että hallitus ei ole vitkastellut asioiden oma-aloitteisessakaan tuomisessa eduskuntaan. Toivotaan ja rakennetaan nyt sen varaan, mitä osapuolet ja kansainvälinen yhteisö ovat mieltä, että nyt vakiinnutetaan rauhaa eikä odoteta, että Bosnian alueella olisi kohta mitään suurempia ongelmia tältä puolelta tulossa. Muutenhan tilanne on aika huolestuttava.

Ed. Laakson kysymykseen, jota osittain ed. Tarkka ryhmäpuheenvuorossaan myös käsitteli, eli EU-Weu-kysymykseen. Ensi kevään aikana siirrytään varsinaiseen neuvottelutilanteeseen ja lyhyesti vastattuna ed. Laaksolle Suomi on hyväksynyt muiden ohella sen, että puheenjohtajan pohjaesitys kelpaa meille neuvottelujen pohjaksi. Toisaalta olen joutunut vakuuttamaan suomalaisille lehtimiehille sitä, että kaikki se, mitä nyt on puheenjohtajan pohjaesityksessä, ei valitettavasti ole vielä plakkarissa. Siellä on monia kohtia, jotka ovat meidän kannaltamme erittäin hyviä, ja se on hyvin lähtenyt liikkeelle. Minä lasken hyviin asioihin myös sen, että EU-Weu-aloite on saanut kansainvälisesti ottaen poikkeuksellisen laajan yksimielisen tuen.

Se, millä tavalla Petersbergin tehtävien uloskirjoittaminen tapahtuu, on vielä edessäpäin. Korjaisin sen verran ed. Laakson hieman pyöreätä sanontaa, että Suomihan lähti alkujaan liikkeelle pelkästään keskustelualoitteella ja vasta sen jälkeen, kun oli saatu varmuus siitä, että poliittista kannatusta on aloitteelle tulossa, lähdettiin kirjallisiin teksteihin. Niin kuin varmaan kansanedustajat muistavat, se lähti hyvinkin epämuodollisesti ensin liikkeelle Ruotsin ja Suomen ulkoministerien yhteisellä kirjoituksella Suomen ja Ruotsin lehtiin ja sen jälkeen lähdettiin vasta muotoilemaan pykäliä.

Olemme tietoisesti halunneet välttää sitä, että takertuisimme yksittäisiin termeihin. Tällä hetkelläkin on käytössä useammanlaisia ehdotuksia. Uskoisin, että pääsemme Suomea ja Suomen eduskuntaa tyydyttävään lopputulokseen. En halua ennakoida neuvottelutilannetta, koska on vasta tuotu pohjaehdotus esille ja siitä huolimatta, että tiedän, että ed. Laakso mielellään kävisi koko keskustelun etukäteen, sanoisin sellaisella englanninkielisellä sanalla, joka on hänelle hyvin tuttu kansainvälisessä politiikassa mukana olevana, että ei nyt tyhjennetä etukäteen eli preempty sitä, mikä on neuvottelussa vasta edessä. Se on luultavasti myös Suomen neuvotteluasemien kannalta kaikkein paras vaihtoehto.

Ed. T a r k k a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Olisin täydentänyt ministeri Halosen

vastausta ed. Laaksolle vielä asialla, jonka mainitsin omassani puheessanikin. Peacemaking-termin merkitys on Irlannin valmistelemassa sopimusluonnoksessa erityisen avoin ja epäselvä, mikä näkyy muun muassa siinä, että nimenomaan sitä kohtaa koskeva kommenttiteksti luonnoksessa toteaa, että tämän termin merkityksestä vallitsee erilaisia käsityksiä. Joten ed. Laakson propagandistinen väite oli todella aidosti propagandistinen.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Se, ettei ministeri Halonen halua ennakoida lopputulosta, on tietenkin ministeriltä ymmärrettävää, mutta se, mitä kysyin, vaatisi kuitenkin selkeän vastauksen. Eli: Aikooko Suomi hyväksyä sellaisen muotoilun, joka mahdollistaa tulevaisuudessa myös sen, että Suomi on mukana rauhaanpakottamistehtävissä? Se oli kysymykseni.

Mitä tulee sanoihin, niin, ed. Tarkka, on hyvä tietää, että Petersbergin julistus todellakin määrittelee yksityiskohtaisesti tietyt termit ja kun nyt on kysymys Petersbergin tehtävien liittämisestä hallitustenvälisessä konferenssissa EU:n perusasiakirjaan, niin ensi sijassa tietenkin Petersbergin julistus on pohjana sille, mistä me keskustelemme. Petersbergin julistuksessa on lähtökohtana taistelujoukkojen käyttö ja myös rauhaanpakottaminen. Tässä suhteessa esitys, jonka Ruotsi ja Suomi tekivät Petersbergin tehtävien sisällyttämisestä EU:n perusasiakirjaan, herätti jo ensi vaiheessa sekä Ruotsissa että Suomessa arvostelua siitä, ovatko nämä kaksi maata todellakin hyväksymässä nyt rauhaanpakottamisen. Siksi olen tyytyväinen, että loppuvaiheessa Suomi on tältä osin tarkistanut kantaansa. Mutta olin kovin yllättynyt siitä, että nyt Dublinin kokouksen valmisteluissa jälleen ollaan menossa sellaisen terminologian hyväksymiseen, ei ainoastaan tässä kysymyksessä, vaan eräissä paljon vakavammissakin kysymyksissä.

Viittaan siihen, kun ministeri ei halua ennakoida lopputulosta, niin sieltä saattaa tulla lopputulokseksi sellainen, että Suomen lainsäädäntöön voi tältä osin tulla muutoksia. Tietenkin itse toivoisin, että näin ei tapahtuisi.

Ulkoasiainministeri H a l o n e n: Arvoisa puhemies! Jokin varoitusääni sanoo mielessäni, ettei pitäisi jatkaa keskustelua, mutta jos nyt kuitenkin toistan asian vielä kertaalleen, jos jotakin jäi vielä ed. Laakson pohdiskelu vaivaamaan. Siis vielä kerran.

Nyt on tehty puheenjohtajamaan ehdotus, jonka kaikki 15 maata ovat hyväksyneet neuvottelujen pohjaksi. Mitä tulee nimenomaisesti tähän yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, niin sen osalta Suomi on siis tehnyt EU:ta ja Weu:ta koskevan ehdotuksen yhdessä Ruotsin kanssa ja siinä on viitattu niiden tehtävien osalta Petersbergin tehtäviin, ja sen jälkeen juuri sen vuoksi, että on olemassa erilaisia tulkintoja Petersbergin tehtävien luonteesta, on haluttu kirjoittaa ne ulos. Sen takia on tehty myös nämä tekstiehdotukset, mutta ne tekstiehdotukset elävät vielä.

Haluaisin muistuttaa vielä semmoisesta asiasta, joka on enemmän juristiikkaa kuin politiikkaa mutta joka sopii kyllä tähän tilanteeseen, että hallitustenvälisessä konferenssissa ei ole esitetty missään vaiheessa, että ulko- ja turvallisuuspolitiikka siirtyisi yhteisöasiaksi näiltä osin. Se tulee olemaan hallitusten välistä yhteistyötä jopa sellaisessa tilanteessa, jos joko tässä tai jossakin muussa tulisi sen tyyppisiä sanontoja, jotka meillä olisi oman lainsäädännön kannalta sanotaan kysymyksenalaisia; itse sen soveltamisessa tämmöistä tehtävää ei ole, koska jokaista sitoo vain oma lainsäädäntö siinä, missä kohtaa tehtävissä halutaan olla mukana.

Mutta minun mielestäni näiden jossitteleminen etukäteen, kun minun mielestäni on saatavissa todennäköisesti erittäin hyvä lopputulos, on aivan turhaa. Minä toivoisin joskus, ihan joskus, että myös oma eduskunta ja erityisesti hallituspuolue voisivat olla joskus tukemassa sen suhteen, että me olemme tehneet hyvän aloitteen ja saaneet ehkä tämän hallitustenvälisen konferenssin kannalta yksi huomattavimpia läpimurtoja aikaiseksi, mutta se lienee turhaa. Täytyy vaan rakentaa sen varaan, että on se mukavaa, että edes 14 muussa maassa ollaan oltu sitä mieltä, että tässä on onnistuttu tavattoman hyvin.

Minun mielestäni meidän kannattaa ihan eduskuntana olla ylpeitä siitä, että me pystymme aktiivisiin, uudenlaisiin näkökulmiin sekä Iforissa että näitten tekstien suhteen. Se, että meillä olisi tietyllä tavalla omaa itseluottamusta, ehkä hiukkasen hallituksellakin, niin se auttaisi minun mielestäni sen asian eteenpäin viemiseksi, että Suomi on täysin, täysin kansainvälisessä politiikassa samalla tasolla kuin muut Euroopan unionin maat, jos ei vähän parempikin.

Ed. I. Kanerva merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Kekkonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Halosen ehkä olisi syytä tietää, että yksi suomalainen vastaa 14 muuta.

Herra puhemies! Ed. Tarkka tätä peacemaking-käsitettä pohdiskeli. Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnassa asiaa pohdiskeltiin myös ja siellä sanalla peacemaking annettiin merkitys rauhaan palauttaminen, joka tuntui aika järkevälle niissä yhteyksissä kuin missä ulkoministeriön korkeat virkamiehet sitä tuolloin käyttivät. Minusta se on kelvollisempi kuin tämä rauhaanpakottamisella elämöiminen, joka taitaa olla jo vähän eurooppalaisessa sanastossakin mennyttä aikaa.

Herra puhemies! Pyysin tämän vastauspuheenvuoroni tarkentaakseni sitä, että minä varsinaisessa puheenvuorossani en toki halunnut sanoa, että Eurooppa on epäonnistunut ja Yhdysvallat onnistunut. Ei suinkaan. Mutta kieltämättä Yhdysvaltain mukaantulo aikoinaan näytti ikään kuin elementiltä, joka toi voiman mukaan tähän prosessiin. Ylipäänsä Yhdysvalloissa suhde Eurooppaan mitä suurimmassa määrin on sisäpoliittinen kysymys ja senpä takia eurooppalaisten ei hevin kannattaisi kauheasti laskea amerikkalaisten reaktioiden varaan. Eurooppa ei voi olla yhdysvaltalaisen sisäpolitiikan väline ainakaan omasta tahdostaan.

Ed. Lamminen: Herra puhemies! Ei tietysti pitäisi provosoitua, jos provosoidaan. Mutta kun ed. Vistbacka jo tässä taannoin esitti, oliko se kolme vai neljä kohtaa, erittäin kriittisiä kohtia, joissa hän hyökkäsi Natoa vastaan ja sain sen käsityksen ... (Ed. Jääskeläinen: Hyökkäsikö Nato takaisin?) — Koska Nato ei pysty puolustautumaan, niin minä puolustan. — Sain sen käsityksen, että Natosta ei ollut Bosnia-Hertsegovinan tai yleensä entisen Jugoslavian operaatiossa yhtään mitään. Mutta näin ei tietysti ollut. Näin ei tietysti asia ole. On aina muistettava se, että meillä ei ole ollut eikä ole vieläkään sellaista organisaatiota, joka pystyisi tällaiset asiat hoitamaan ellei Nato niitä hoida. Sillä on valmiiksi luotu organisaatio kaikin puolin.

Muistamme varsin hyvin, kuten ministeri Halonenkin sanoi ja tässä keskustelussa tuli esiin, että Euroopan unioni ja Weu keskustelivat pitkään, kun liekki vielä kyti Jugoslaviassa, sodan liekki, ja keskusteltiin, miten pelastettaisiin Sarajevo. Mietittiin sitä, miten turvattaisiin elämän tie meren rannalta Sarajevoon. Laskettiin, että siihen vaaditaan 20 000 sotilasta, jotta saataisiin pidetyksi se tie auki jollakin tapaa. Mutta kun Euroopan suurvallat olivat erimielisiä tästä varsinaisesta toteuttamisesta, niin siitä ei tullut yhtään mitään, kunnes Nato/USA otti nopeasti otteen käsiinsä ja näytti voimansa. Ei sen tarvinnut silloin käyttää sitä voimaansa. Muistamme varsin hyvin, kun eräs eversti televisioruudussa, televisiokameroiden edessä ilmoitti ykskantaan vastustajalle, että me tarkastamme tuon varaston. Kun tämä vastustaja tietysti kielsi sen, niin hän ilmoitti, että me avaamme siihen tulen tunnin päästä, me tulemme siihen tarkastamaan ja sillä selvä. Niin sen varaston ovet aukenivat.

On siis näytettävä voimaa, jotta sitä ei tarvitse käyttää, mikä on tietysti sotilaalle ihan tuttua terminologiaa. Ilman Natoa, ed. Vistbacka, tämä hulluus jatkuisi vieläkin täällä entisessä Jugoslaviassa.

Ed. Vistbacka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Lamminen tietää sen, että kyllä ed. Vistbacka tietää, että Natolla on voimaa, että varmasti homma hoituu melkein missä maassa hyvänsä.

Mutta ed. Lamminen, minä käsittelin maksuongelmaa, sitä että minun mielestäni tällaiset operaatiot pitäisi tehdä YK:n ja Etyjin puitteissa. Silloin, vaikka Nato on mukana siellä, määräysvalta tavallaan ainakin kustannusten osalta olisi ikään kuin tasapuolisesti maailman eri kansojen hoidettavissa ja sieltä sitten tulisi vähän rahaa takaisinkin, että saataisiin myöskin niitä varoja, mitä veronmaksajilta kerätään.

Arvoisa puhemies! Minä omassa puheenvuorossani totesin vain sen, että minä tulkitsen sillä tavoin, että tässä ehkä meitä viedään aste asteelta kohti Natoa, mitä minä vastustan.

Ed. Pulliainen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Korteniemi: Arvoisa puhemies! Kun edellisessä vastauspuheenvuorossani en ehtinyt vastaamaan ministeri Tainalle, pyysin lisäpuheenvuoron. Ministeri Taina arvosteli kritiikkiä, jota esitettiin keskustan ryhmäpuheenvuorossa siitä, että voimankäytön rajat ovat edelleen epämääräiset. Tähän sanon, että hyvä on, että sotilaat tietävät ne, mutta kyllä niistä on myös eduskunnan syytä olla mahdollisimman hyvin tietoinen.

Toivon, että ministeri Taina kertoo nyt, mitä käytännön tasolla tarkoittaa selonteosta luetta-

va määritelmä: "Kysymys olisi, samoin kuin Iforin osalta, laajennetusta rauhanturvaamisesta, jossa saatetaan tarvita reaktiivista ja rajoitettua voimankäyttöä tehtävän turvaamiseksi." Miksi sitten me haluamme tietää mahdollisimman tarkat määrittelyt voimankäytön rajoista? Teemme sen siksi, että me eduskuntana olemme juuri nyt antamassa valtuutusta tältäkin osin. Siksi on hyvä, että mahdollisimman tarkkaan tiedämme, millaisen valtuutuksen annamme.

Ed. L a a k s o : Herra puhemies! Ensinnäkin on sanottava, että äänestin tässä asiassa, kun Bosnia-operaation valtuutus eduskunnassa annettiin, tämän operaation puolesta ensimmäisellä kerralla ja kannatan tätä operaatiota myös nyt. Samalla pidin hyvänä niitä kriittisiä huomioita, joita esitettiin hallituksen selontekoon sekä keskustan että vihreiden eduskuntaryhmän puheenvuoroissa.

Mielestäni ed. Kekkonen arvioi virheellisesti Euroopan unionin roolia todetessaan Euroopan unionin kaksi kertaa epäonnistuneen yrityksissään palauttaa rauha Bosniaan. Päällisin puolin näin varmasti olikin, mutta kysymys siitä, miksi Euroopan unioni epäonnistui, ei aukea, ellemme me selvitä sitä, mitkä Euroopan unionin jäsenvaltiot olivat vastuussa siitä, ettei yhteisesti sovittuja diplomaattisia toimenpiteitä esimerkiksi yhteisesti toteutettu. Eli ei auta se, että me panemme ikään kuin Euroopan unionin syyksi sen, että Euroopan unionin eräät jäsenvaltiot rikkovat Euroopan unionin hyväksymiä päätöksiä.

Esimerkiksi yleisesti arvioitaessa Jugoslavian sodan alkupäiviä pidetään ensimmäisten laukausten keskeisenä katalysaattorina sitä, että Saksan liittotasavalta päätti tunnustaa Jugoslavian liittotasavallasta irtautuneen Slovenian ja Kroatian vastoin Euroopan unionin muutama viikko aikaisemmin tekemää yksimielistä päätöstä, jolla annettiin tuki keskustelujen jatkamiseksi uudenlaisen liittovaltiorakenteen muodostamiseksi ja jossa päätöksessä nimenomaan edellytettiin, että Euroopan unionin jäsenvaltiot eivät tunnusta niitä itsenäisyyspyrkimyksiä, joita erityisesti Sloveniassa ja Kroatiassa tuolloin oli. Euroopan unioni pyrki hakemaan lisäaikaa välttämättömille neuvotteluille uuden kaltaisen liittovaltiorakenteen muodostamiseksi.

Tässä mielessä myöskin Suomi antoi tukensa tälle Euroopan unionin lähtökohdalle, vaikka Suomi ei tuolloin ollut Euroopan unionin jäsen. Samasta syystä esimerkiksi eduskunnassa meidän silloiset ministerimme vastasivat niiden kansanedustajien kysymyksiin, jotka olisivat halunneet pikaista tunnustamista eräille uusille valtioille, että nyt ei ole aika ryhtyä tähän tunnustamiseen, koska se vaikeuttaa uuden kaltaisen liittovaltiorakenteen muodostamiseksi käytäviä neuvotteluja.

On selkeästi ja suoraan sanottava, että yksi tekijä, joka laukaisi Jugoslavian sodan, oli se, että Saksan liittotasavalta omien intressiensä pohjalta piti välttämättömänä ja aiheellisena rikkoa tätä Euroopan unionin päätöstä, tunnustaa nämä kaksi Jugoslaviasta irtautunutta valtiota suvereeneiksi ja itsenäisiksi. Sotatoimet alkoivat heti.

Aivan vastaavasti en ed. Kekkosen tapaan antaisi niin suurta myönteistä painoa Yhdysvaltain toimille, ellemme samanaikaisesti kerro Yhdysvaltain toimenpiteiden takana olevaa vesiselvää motiivia. Yhdysvallat kieltäytyi kaikista yhteisistä toimenpiteistä Euroopan unionin kanssa, kunnes Yhdysvaltain presidentinvaalit olivat riittävän lähellä. Vasta silloin, kun presidentti Clinton arvioi saavansa konkreettista poliittista hyötyä siitä, että Yhdysvallat näyttää vihreää valoa sotilaalliselle operaatiolle Naton puitteissa, Yhdysvallat oli valmis taipumaan esimerkiksi monien Euroopan unionin jäsenvaltioiden aiemmin esittämiin toimenpiteisiin, ei aikaisemmin.

On hyvä aina kysyä, miksi, miksi jotakin tapahtuu. Nimittäin tällä hetkellä näyttää siltä, että jos ed. Kekkosen tapaan arvioidaan, että Euroopan unioni epäonnistui kaksi kertaa rauhan aikaansaamisessa Jugoslaviassa, niin tästä hyvin herkästi tehdään myös Suomessa — Euroopan unionin sisällähän liittovaltion puolustajat ovat tehneet jo pitempään — johtopäätös, jonka mukaan yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittäminen edellyttää myös yhteisen puolustuspolitiikan ja yhteisen puolustuksen rakentamista. Tämä on se johtopäätös, joka nyt tehdään Euroopan unionin sisällä niiden voimien taholla, jotka haluavat liittovaltiota.

On todettava, että viime viikolla pidetyssä Dublinin huippukokouksessa hyväksyttiin yhteisestä puolustuspolitiikasta teksti, joka johtaa ajan mittaan yhteiseen puolustukseen. Tällä hetkellä Euroopan unionin perusasiakirjassa asetetaan sentään tietty varaus: yhteinen puolustuspolitiikka, joka ajan mittaan "saattaa johtaa" yhteiseen puolustukseen. Nyt tekstiä esitetään korvattavaksi kovemmalla, yksiselitteisemmällä tekstillä, tekstillä, jolle myös Suomi on antanut tukensa

ja joka tekstiesitys on se, että yhteinen puolustuspolitiikka "johtaa" ajan mittaan yhteiseen puolustukseen.

Tämä terminologinen keskustelu, johon ed. Tarkka ja eräät muutkin ovat viitanneet, on tärkeä ja liittyy myös siihen keskusteluun olennaisesti, mitä nyt Bosnia-operaation jatkosta käydään. Ne kysymykset, mitä ed. Korteniemi puheenvuorossaan esitti laajennetun rauhanturvaamisen ja toisaalta rauhaanpakottamisen suhteesta, ovat olennaisen tärkeät.

Ed. Tarkka, teidän on syytä muistaa, että termiä "peacemaking" Ranska tulkitsee interventio-oikeutena eikä vain Ranska. Puolustusministeri Taina voisi informoida meitä paremmin, koska yhdessäkään suomalaisessa julkaisussa ei ole vielä informoitu suomalaisia siitä, että parhaillaan Weu:n piirissä keskustellaan näiden sanojen avaamisesta. Muun muassa sanaan "peacemaking" liitetään interventio-oikeus. Erilaisia interventio-oikeustapauksia on löydetty toistaiseksi toistakymmentä niissä keskusteluissa, mitä Weu:n sisällä käydään.

Ongelma tässä onkin juuri se ... Kun ed. Kekkonen tuli saliin, niin toistan äskeisen hänelle: Sana "peacemaking", jonka te käänsitte 'rauhan palauttamiseksi', tulkitaan interventio-oikeudeksi niissä keskusteluissa, mitä Weu:n sisällä tällä hetkellä käydään Petersbergin tehtävien avaamisesta. Näitä keskusteluja on käyty usean kuukauden ajan Weu:n sisällä, ja myös Suomi on hyvin informoitu niistä, mutta valitettavasti sen paremmin eduskunnan ulkoasianvaliokuntaa kun puolustusvaliokuntaakaan, eduskunnasta kokonaisuutena puhumattakaan, ei ole informoitu näistä keskusteluista, joita Petersbergin tehtävien selventämiseksi tällä hetkellä käydään.

Luulen, että me kaikki olemme huolissamme eikä kukaan tällä hetkellä ole valmis siihen, että Suomi menisi mukaan sellaiseen tulkintaan, joka esimerkiksi mahdollistaisi sanan "peacemaking" tulkitsemisen 'rauhan palauttamisen' sijasta interventio-oikeudeksi. Mutta valitettavasti vain huomattavan isot valtiot ovat tästä asiasta pääsääntöisesti yhtä mieltä. Kun Suomi ei tässä kysymyksessä ole toistaiseksi esittänyt toisenlaista kannanottoa ainakaan julkisuudessa, tästä hyvin herkästi tulee se johtopäätös, että Suomi ajelehtii omine kannanottoineen kuitenkin valtavirran mukana, ja se valtavirta on se, että Petersbergin tehtävät osana kriisienhallintakykyä lisätään Euroopan unionin tulevaan perusasiakirjaan Maastricht II:een ja lisätään ne tähän asiakirjaan tavalla, jonka tulkinnat ovat ristiriidassa Suomen hallituksen nyt esittämien ja eduskunnan aiemmin hyväksymien tulkintojen kanssa.

Kannattaa vielä muistaa se, että pääministeri Lipponen keväällä 95 viittasi eräässä puheenvuorossaan siihen, että Suomi voi liittyä tämän sotilasliiton jäseneksi, Weu:n jäseneksi edellyttäen, että ns. 5 artiklan tehtävät siirretään muualle ja Weu toteuttaa pelkästään kriisienhallintatehtäviä, Petersbergin julistuksen asettamia tehtäviä. Ongelma vain on se, että Petersbergin tehtäviinkin sisältyy koko joukko sellaisia toimia, jotka ovat ristiriidassa eduskunnan aiemmin hyväksymien kannanottojen kanssa. Viittaan jälleen tässä yhteydessä kysymykseen rauhaanpakottamisesta.

Olisi välttämätöntä, jotta eduskunta ja hallitus kulkisivat ikään kuin samaa jalkaa, se että hallitus yksityiskohtaisemmin informoisi valiokuntia ja koko eduskuntaa siitä, mitä kulissien takana hallitustenvälisen konferenssin valmistelussa tällä hetkellä tapahtuu ja ennen kaikkea muun muassa siitä, mitä Weu:n puitteissa parhaillaan neuvotellaan ns. interventio-oikeudesta.

Ed. T. Pohjola merkitään läsnä olevaksi.

Puolustusministeri T a i n a : Arvoisa puhemies! Ed. Laaksolle haluan todeta, että kyllä eduskunta ja hallitus kulkevat yhtä jalkaa näissä asioissa ja sen mukaisesti asioita hallituksessa käsitellään, kuin Suomen linjaukset ovat. Sotilaallinen liittoutumattomuus on tietysti se lähtökohta, mistä tarkastellaan näitä hvk:ssakin käsiteltävänä olevia asioita. Kuten täällä ministeri Halonen jo aikaisemmin totesi, hvk on prosessi, jossa nyt on puheenjohtajamaan ehdotus pohjana. Mitään päätöksiä ei esimerkiksi hallituksen piirissä ole suinkaan tehty näistä teksteistä.

Mutta olen ed. Laakson ja ed. Tarkan kanssa samaa mieltä siitä, että tässä puhutaan hyvin oleellisista ja tärkeistä kysymyksistä ja suomalaisten on sekä hallituksen että eduskunnan toimesta tietysti pohdittava hyvin tarkkaan, minkälaisia kantoja otetaan, kun niiden paikka viime kädessä tulee.

Ed. Korteniemi edelleen vaati lisää selvyyttä näistä voimankäyttösäännöistä. Olen kyllä yrittänyt niitä hyvin tarkkaan tässä selvittää. Nämä

voimankäyttösäännöthän perustuvat siihen, että voimaa voidaan käyttää Ifor-operaatiossakin vain itsepuolustukseen ja reaktiivisesti. Rauhaanpakottaminen taas ymmärretään toimintana jonkun pakottamiseksi esimerkiksi johonkin sopimukseen tai poistumaan alueelta jne. Kyllä kai Kuwaitin operaatio ja Persianlahden tapahtumat ovat hyvä esimerkki rauhaanpakottamistoiminnasta, johon Suomi ei osallistunut ja johon Suomen ei lain mukaan tule jatkossakaan osallistua.

Mitä käytännössä Sforissa tai Ifor-operaatioissa tarkoitetaan sillä, että toimitaan vain reaktiivisesti ja itsepuolustusmielessä, on tietysti hyvin tarkkaan säännelty ja selvitetty lähtien siitä, että tulta ei saa avata operaatioon osallistuvien toimesta. Mutta jos se itsepuolustukseksi on välttämätöntä, sen voi tehdä. Sama tilanne on tietysti tällä hetkellä esimerkiksi Libanonissa, missä Suomi on ollut rauhanturvaoperaatiossa hyvin pitkään. Siitä voi sanoa, että tilanne, jossa olisi voitu tarvita aseen käyttöä, on ollut monta kertaa paljon lähempänä kuin konsaan Ifor-operaatiossa.

Kyllä nämä säännöt minun mielestäni ovat selvät, enkä näe nyt tarpeelliseksi lukea aivan yksityiskohtaisesti, miten asioita selvitetään esimerkiksi yksittäisille sotilaille, mutta siellä todetaan, minkälaisissa tilanteissa tuli voidaan avata. Niin kuin nyt Bosniassa on nähty ja täälläkin moneen kertaan todettu, se että on sotilaallista voimaa riittävästi tilanteessa, joka on arka ja vaikea, riittää. Ei tarvitse käyttää voimaa, ja siitähän tässä on koko ajan lähdetty. Suomalainen joukko on ollut aseistettu tämän vuoden ja on myös jatkossa, ja aseistus ei muutu. Onneksi tilanteet eivät ole sellaisiksi muodostuneet, että aseita olisi tarvinnut käyttää, siis itsepuolustukseen, joka Suomenkin joukoille on mahdollista, jos sellainen tilanne tulee.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Tämä keskustelu viimeisen puolen tunnin aikana on tuonut mieleen ohjelman tai ainakin otsikon ohjelmasta "Maailma sanojen vankina" tai oikeastaan voi sanoa "Kirjaimienkin vankina". Tässä tulee sellainen käsitys, että ratkaisevaa tässä operaatiossa ja sen tulevaisuudessa on se, että I-kirjain on muuttunut S-kirjaimeksi edessä; sillä olisi nyt kaikkein suurin merkitys ja jotain muuta vastaavaa.

Mutta itse asiaan mennäkseni, herra puhemies, pyysin tämän puheenvuoron siitä syystä, että Suomen rauhanturvajoukkojen toiminta painottuu selvästi sotilaalliseen suuntaan tästä eteenpäin ja tulee olemaan suunnilleen tasavertainen siihen nähden, mitä on muiden osallistujamaiden joukoilla. Me emme enää ole rakennustöissä siellä, vaikka siihenkin tietysti on kuulunut oikeus itsepuolustukseen. Emme me voi suomalaisille sotilaille Bosnia-Hertsegovinassa antaa erilaisia ohjeita puolustautumisen suhteen. Eikä myöskään se käy, että jos tilanne tulee kyseenalaiseksi, yhteisestä sopimuksesta taistelut lopetetaan ja Suomen eduskunta kutsutaan koolle ja annetaan täällä sitten muutama paukku lisää, taas ohjeita.

Kyllä kai sen täytyy olla sen mukaista toimintaa, kuin siellä tarvitaan siinä tilanteessa ja siten, mikä siellä olevien rauhanturvajoukkojen yleinen oikeus puolustautumiseen on. Tämä rasittaa ainakin minua sen rinnalla, että meillä on eduskunnan ylivarovaisuudesta johtuen selvä vimma työntää joukkojamme sellaisiin tehtäviin, missä heillä ei ole mitään muuta vaaraa kuin miinaan tai johonkin liukastuminen ja tällä tavalla. Jos heidät asetetaan joihinkin muihin tehtäviin, heille ei anneta mahdollisuutta puolustautumiseen ja aseen käyttöön. Tällainen ylivarovaisuus on järjetöntä ja tekee meidät naurettavaksi. Suomalaisen sotilaan täytyy olla samoilla oikeuksilla varustettu kuin ovat muutkin rauhanturvatoimintaan osallistuvat.

Ed. V i r t a n e n : Arvoisa puhemies! Minun mielestäni tämä ei ole ollenkaan saivartelua sanoilla. Ed. Laakso oli ihan oikeilla jäljillä ja myös ed. Kekkonen siinä, että rauhaanpakottaminen, "peacemaking", on aika uskomaton käsite. Kun minä itse ajattelen rauhan aikaani, niin vanhana hippinä uskoin pyhään kolminaisuuteen, love, peace & understanding, ja tässä tuntuu rauhasanan yhteydessä menevän kaikki understanding ja rakkauskin harakoille. Nimittäin kun englanniksi sanotaan love making, niin se tarkoittaa rakastelua, ja jos minä ajattelen, missä vaiheessa rakastelun yhteydessä toisella on oikeus puolustautua tai jotain muuta vastaavaa, niin on aika sairas kriteeri ruveta jäljittämään, missä peace making -jutussa on tämä mieli. Oikeastaanhan, kun meidän tulkkejamme on moitittu ihan johtotasoja myöten siitä, että he nykyään liikaa indoeurooppalaisten kielten pohjalta kääntävät meille hätäisesti juttuja, joita me emme ymmärrä, niin käännetään vaikka tämä "peacemaking" rauhasteluksi. Tässä rauhastelun ja rauhanteon yhteydessä voidaan käyttää tietyissä, voisiko sanoa, kiihkeissä vaiheissa jopa voimaa varsinkin, jos

voimankäyttö jotenkin hillitsee tätä toista, joka voisi sanoa pillastuu tai innostuu tässä ymmärtämisprosessin yhteydessä tai sanotaanko ehkä mielensä menettää.

Tätä on vaikea kyllä kuvata näin lyhyesti mutta tarkoitan sitä, että minun mielestäni tämä koko juttu on täysin saivartelua. Suomea pikku hiljaa hilataan aina vain kevyemmin perustein tässä pioneerien myötä sinne, minne näköjään tässä ollaan pikku hiljaa menossa, siis pakottelemaan vähän juttuja.

Ed. S a s i : Herra puhemies! Ed. Laakso täällä arvosteli Saksaa siitä, että se tunnusti Kroatian tilanteessa, jossa EU ei ollut valmis tunnustamiseen, ja täytyy olla samaa mieltä siitä, että tunnustaminen välttämättä ei ollut tarkoituksenmukaista, mutta kyllä tosiasia on se, että Jugoslavia olisi joka tapauksessa hajonnut. Ei sitä millään poliittisella prosessilla tai millään neuvotteluilla olisi kyetty ehkäisemään. Siinä suhteessa sillä mitään kovin ratkaisevaa merkitystä ei ollut.

Mitä tulee EU:n yhteiseen toimintaan ja uskoon EU:n yhteiseen ulkopolitiikkaan, niin täytyy todeta, että kyllä Bosnian tapaus selvästi osoittaa, että EU:lla ei ole mitään todellista yhteistä ulkopolitiikkaa. Voidaan ottaa viimeisiäkin esimerkkejä, jollainen on YK:n pääsihteerin valinta ja Ranskan toiminta siinä yhteydessä. EU useimmilla foorumeilla ei kykene, kun on tärkeitä keskeisiä kysymyksiä, toimimaan yhtenäisesti, ja siinä suhteessa täytyy todeta, että mitä tulee päämiesten julkilausumiin ja muihin poliittisiin kannanottoihin, ne ovat täynnä hyvää tahtoa ja toiveita, mutta ovat hyvin kaukana siitä poliittisesta todellisuudesta, missä eletään silloin, kun kansakuntien todelliset intressit ovat käsiteltävien asioiden osalta pöydällä.

Mitä tulee Yhdysvaltain osallistumiseen Bosnian operaatioon, niin mielestäni on aivan oikein, että kussakin maassa lähdetään siitä, että jos johonkin operaatioon lähdetään, sillä täytyy olla kansalaisten tuki. Ei minusta ole mitään väärää siinä, että Yhdysvaltain presidentti toteaa, että siinä vaiheessa, jos kansan tuki ei ole hankkeen takana, sellaiseen hankkeeseen ei lähdetä. Siinä tilanteessa, kun kamerat riittävästi näyttävät ihmisuhreja ja väkivaltaa jossakin kohteessa ja kansalaiset ovat sitä mieltä, että nyt olemme valmiita siihen, että omia sotilaitamme lähetetään tietylle alueelle, tässä tilanteessa tällä tavalla toimitaan. Kansalaisten tuki on välttämätöntä jokaisen onnistuneen sotilaallisen tai rauhanturvaoperaation takana.

Mitä tulee rauhanturvaamiseen yleensä, niin mielestäni tässä suhteessa pitää on pragmaattinen. Kyse on ensi vaiheessa siitä, halutaanko mennä turvaamaan rauhaa, lopettamaan ihmisoikeuksien loukkaukset. Jos siitä tehdään poliittinen päätös, sen jälkeen pitää varata riittävät resurssit siihen, että toivottuun päämäärään päästään.

Ed. P u l l i a i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Sasi oli eräällä tavalla hyvin oikeassa, mutta hän oli samalla hyvin oikeassa siinä katsannossa kuin ed. Laakso täällä puhui, nimittäin että tarvitaan kansan tuki, jotta tämän laatuiset operaatiot ovat käytännössä mahdollisia. Ed. Laakso kuvasi aivan oikein, kuinka se tuki hankitaan. Se tuki hankitaan sillä tavalla, että kun esimerkiksi englannin ja suomen kieli eivät ole kovin läheisiä kieliä, niin luodaan aivan oma suomenkielinen käsitteistö englanninkielisille termeille. Sillä tavalla tällä suomalaisella ilmaisulla myydään melkein mitä tahansa, jotta saadaan kansan hyväksyntä.

Kun puhutaan valmiusjoukoista, ministeri aivan oikein kuvaa sen, että vain puolustuksellisesti saa toimia, jos sellaiseen tilanteeseen joutuu. Varustus on paras mahdollinen. Joku asiantuntija sanoi, ettei koskaan Suomen sotilailla ole ollut niin hyvää varustusta kuin siellä. Kuka on paikalla selvittämässä, mitä siinä loppujen lopuksi tapahtui, kun tosi paikka tulee kysymykseen? Ei kukaan, koska se onkin juuri kriisialue, kriisitilanne jne. Sitä ei arvioida missään tuomioistuimessa koskaan jälkeenpäin. Senpä takia valmiusjoukkokoulutuksessa näytetään videoita, kuinka tapetaan, kuinka naskalilla niskaan tapetaan niin, että jälkeenpäin ei pysty kukaan selvittämään, mitä siellä on tapahtunut. Tämä on arkipäivän realismia. Hyväksyttävyys hankitaan tällä tavalla.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Eduskunta siirtyy päiväjärjestykseen.

Asia on loppuun käsitelty.

Muutos päiväjärjestykseen

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Päiväjärjestykseen tehdään sellainen muutos, että 3) asia käsitellään 11) asian jälkeen.

---

4) Hallituksen esitys lakisääteisiä panttioikeuksia koskevan lainsäädännön tarkistamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 215/1996 vp
Lakivaliokunnan mietintö 21/1996 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

5) Hallituksen esitys Slovenian kanssa tehdyn Eurooppa-sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely
Hallituksen esitys 234/1996 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 25/1996 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimuksen niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

6) Hallituksen esitys Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Israelin valtion välisestä assosiaatiosta tehdyn Euro-Välimeri-sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely
Hallituksen esitys 235/1996 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 26/199 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimuksen niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

7) Hallituksen esitys laiksi Ahvenanmaan maakuntaa koskevista poikkeuksista arvonlisävero- ja valmisteverolainsäädäntöön sekä siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 184/1996 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 45/1996 vp
Suuren valiokunnan mietintö 3/1996 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

8) Hallituksen esitys laeiksi Lapin vajaatuottoisten metsien kunnostamisesta annetun lain ja eräiden muiden ehdotettuun metsälakiin ja kestävän metsätalouden rahoituksesta ehdotettuun lakiin liittyvien lakien muuttamisesta sekä laiksi kiinteistöjen yhteisomistajien osallistumisesta metsätalouden rahoituslainsäädännössä tarkoitettuun toimenpiteeseen

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 229/1996 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 25/1996 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

9) Hallituksen esitys laiksi työntekijäin eläkelain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 232/1996 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 41/1996 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. Kuoppa: Herra puhemies! Työeläkelisän leikkaus 20 prosentilla merkitsee työttömien eläketason huomattavaa alentumista. Tästä leikkauksesta tulevat erityisesti kärsimään pitkäaikaistyöttömät. Pitkäaikaistyöttömillä ei ole ollut mahdollisuutta taloudellisesti varautua eläkkeelle jäämiseen, joten heidän toimeentulonsa on usein täysin maksettavan eläkkeen varassa. Kun ansiot ovat olleet pieniä jo pitkään, jopa viimeiset 10 vuotta, se merkitsee myös sitä kautta eläkkeiden laskua. Näin ollen heille tämä leikkaus on erittäin paha.

Vuonna 1995 työeläkelisä sisältyi yksityissektorilla noin 142 000:een eläkkeeseen eli noin 13 prosenttiin eläkkeistä. Yksityisellä sektorilla työeläkelisän saajien lukumäärä on 15 vuodessa nelinkertaistunut. Hallitus esittää nyt työeläkelisän leikkaamista 20 prosentilla. On todettava, että työttömyyden uhriksi lasketaan joutuvan noin 800 000 ihmistä, jotka enemmän tai vähemmän tulevat menettämään tämän hallituksen esityksen johdosta.

Yksityisalojen työeläkemenoja on arvioitu säästyvän vuoden 1996 rahanarvoa vastaavasti vuonna 2000 noin 10 miljoonaa markkaa, 2010 säästö on noin 200 miljoonaa markkaa ja 2030 noin miljardi markkaa. Tässähän on kyse siitä, että tämä ei vaikuta nyt kovin pian eläkemenoihin ja työttömien eläkkeisiin, mutta tulevaisuudessa tällä on erittäin suuri vaikutus. Valtion eläkejärjestelmässä eläkemenojen säästö vuonna 2030 on noin 90 miljoonaa markkaa eli myös sitä kautta tulee jonkin verran valtiolle säästöä, mutta täytyy muistaa, että nämä säästöt ovat menetyksiä eläkeläisille ja erityisesti työttömille eläkeläisille, joiden eläkeleikkauksesta tässä on kysymys.

Kuten aikaisemmin totesin eläkeleikkaukset kohdistuvat noin 800 000 palkansaajaan, jotka ovat työuransa aikana joutuneet kokemaan työttömyyden eri pituisina ajanjaksoina. Pitkäaikaistyöttömälle henkilölle tämä on todella paha ja suuri heikennys. Erityisesti tässä laissa tulee näkyviin se, että työmarkkinatuella olevat ihmiset jäävät mahdollisesti pelkän kansaneläkkeen varaan, sillä heillä ei ole tulevan ajan oikeutta, kun he ovat työttöminä työmarkkinatuella. Tämähän koskee ansiosidonnaista työttömyysturvaa saavia työntekijöitä. Samoin työmarkkinatuella olevilla ihmisillä ei ole mahdollisuutta työttömyyseläkkeeseen, mikä osaltaan vaikeuttaa heidän tilannettaan.

Arvoisa puhemies! Tämä on yksi laki niitten joukossa, jotka leikkaavat työttömien toimeentuloa. Pahin leikkaus on tietenkin ollut se, että on jäänyt työttömäksi, mutta sen jälkeen ovat vielä tulleet hallituksen leikkausesitykset, jotka kohdistuvat työttömiin, ja niitähän on todella lukuisia.

Näin ollen ehdotan, että työttömyyden kohteeksi joutuneella säilyisi kohtuullinen eläketurva, ettei heidän työeläkelisäänsä leikattaisi, ja ehdotan, että lakiehdotukset hylättäisiin.

Ed. Puhjo: Herra puhemies! Kannatan ed. Kuopan tekemää hylkäysehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

Poisto päiväjärjestyksestä

Ensimmäinen varapuhemies: Päiväjärjestyksestä poistetaan 10) asia.

Ensimmäinen varapuhemies: Täysistunto keskeytetään ja sitä jatketaan tänään kello 17.30.

Täysistunto keskeytetään kello 15.44.

Täysistuntoa jatketaan

kello 17.30

Puhetta johtaa toinen varapuhemies Törnqvist.

Edustajat Kemppainen, Veteläinen ja H. Koskinen merkitään läsnä oleviksi.

---

11) Hallituksen esitys eräistä epätyypillistä työtä koskevista lainmuutoksista

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 78/1996 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 18/1996 vp
Lakialoite 46/1995 vp, 37/1996 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

Ed. Elo: Rouva puhemies! Käsiteltävänä on epätyypillisiin työsuhteisiin liittyvä lainsäädäntö. Hallitus on antanut tästä esityksen 10.5.1996. Epätyypilliset työsuhteethan koskevat lähinnä aloja, jotka ovat hyvin naisvaltaisia eli hotelli- ja ravintola-alaa, kampaamoalaa sekä liikealaa.

Epätyypillisiä työsuhteita koskeva lakipaketti sisältää muun muassa seuraavat muutosesitykset: Määräaikaisten työsopimusten ketjuttamisen helpottaminen, lyhyissä työsuhteissa tuleva sairausajan palkka, työvoiman vuokrauksessa työturvallisuusvastuu vuokrausyrityksellä siten, että esityksen mukaan myös todellisille työn teettäjille tulee vastuu. Opintovapaaoikeus liittyy myös hallituksen esitykseen epätyypillisistä työsuhteista.

Hallituksen esityksessä todetaan määräaikaisista työsuhteista seuraavaa:

"Määräaikainen työsopimus voidaan tehdä - - vain, jos työn luonne, sijaisuus, harjoittelu, tai muu näihin rinnastettava määräaikaista sopimusta edellyttävä seikka on siihen syynä tai jos työnantajalla on muu yrityksen toimintaan tai suoritettavaan työhön liittyvä, perusteltu syy määräaikaisen työsopimuksen solmimiseen. Jos määräaikainen työsopimus on tehty muussa kuin edellä mainituissa tapauksissa - -, pidetään sopimusta toistaiseksi voimassa olevana työsopimuksena."

Eli kysymys on siis työsopimusten ketjuttamisen helpottamisesta. Jo tähän asti voimassa ollut lainsäädäntö on mahdollistanut sen, että — minun nähdäkseni — kaikissa tapauksissa, jolloin se on ollut työnantajalle tarpeellista, määräaikainen työsopimus on voitu tehdä, mutta niin kuin totesin, hallituksen esityksessä sitä edelleen esitetään helpotettavaksi. Muun muassa voidaan todeta, että määräaikaisten sopimusten tekemiseen oikeuttavat perusteet ovat seuraavat, eli varsin laajat perusteet: Työn luonne, kuten sesonkityö; sijaisuus aina; harjoittelu aina; muu näihin rinnastettava seikka; yrityksen toimintaan liittyvä perusteltu syy, kuten tiedossa oleva tilauskanta, eli kun työtä on olosuhteet huomioon ottaen tarjolla vain rajoitetun ajan; suoritettavaan työhön liittyvä perusteltu syy, kuten projektit ym.; lisäksi voidaan työntekijän kanssa erikseen sopia määräaikaisesta tehtävästä, jos työntekijä sitä haluaa.

Rouva puhemies! Suomessa on levinnyt se käsitys, että mitä helpommaksi tehdään määräaikaisten työsuhteiden solmiminen, sitä paremmin työllisyys kehittyy. Henkilökohtaisesti en ole ollenkaan varma siitä, että työsopimusten määräaikaisuuden lisäämisellä eli määräaikaisten työsuhteiden lisäämisellä saataisiin aikaan sitä joustavuutta ja työllisyyden kehitystä, mihin julkisuudessa kerrotaan pyrittävän. Päinvastoin, kun työntekijällä on entistä epävarmempi olo, niin on aivan selvää se, että esimerkiksi kaikki investoin-

nit tuotteisiin jne. jäävät suorittamatta ja näin ollen koko kansantalous tästä loppujen lopuksi kärsii. Mutta tämähän on ideologinen kysymys. Yrittäjät ovat sitä mieltä, että määräaikaisia työsuhteita pitää helpottaa, ja työntekijäpuolella taas ollaan sitä mieltä, että jo nykyinen järjestelmä on riittävän joustava.

Rouva puhemies! Asiaan liittyen haluan todeta myös sen, että kun viime vaiheessa hallituspuolueet kävivät neuvotteluja, niin tuli sellainen vaihe, jossa päädyttiin siihen, että edelleen hallituksen esityksestä poiketen helpotettaisiin määräaikaisten työsuhteiden solmimista erityisesti palvelualoilla. Tähän liittyy varsin erikoinen piirre, joka on tullut viime viikkojen aikana tietoon eli samalla, kun lakiesitys oli eduskunnan käsittelyssä, työministeriön virkamiehet kävivät Suomen Yrittäjien kanssa neuvotteluja ja päätyivät siihen, että hallituksen esitystä tullaan muuttamaan tavalla tai toisella. Minun käsittääkseni tämä tapahtui kokoomuksen kiristyskeinona. Eli tämä markkinoitiin kokoomuksen yhtenä ehtona sille, että saataisiin aikaan tällainen kompromissi, johon liitettiin muita asioita. Minun mielestäni tämä on varsin erikoinen tapa.

Muutoksesta olisi periaatteessa voitu neuvotella, jos esimerkiksi mukana olisi ollut työvaliokunnan johto, tai olisi jonkinlaisessa kolmikannassa neuvoteltu: hallitus, yrittäjät ja työntekijöiden edustajat. Mutta että työntekijöiden selän takana neuvoteltiin tämän laatuinen ratkaisu, niin minusta se on varsin kohtuuton. Tämä on todella kohtuuton ja tuntuu ihan mahdottomalta ajatella, että tämän laatuinen ehdotus uitettiin kokoomuksen kautta neuvotteluihin mukaan kompromissin aikaansaamiseksi. Kuitenkin periaatteessa ministeriön virkamiehet olivat olleet asiaa sopimassa.

Minulla on nimittäin, rouva puhemies, muistio, jossa asiasta kerrotaan, ja tähän on myös kaikki perustelut kirjattu. Varmuuden vuoksi, että perustelut voidaan käyttää hyväksi, luen mitä työministeriön virkamiesten kirjoittamassa paperissa todetaan:

"Useissa yhteyksissä on todettu, että Suomen työttömyys- ja talousongelmia ei voida ratkaista ilman palvelusektorin nopeaa ja voimakasta kehittämistä. Muun muassa kauppa- ja teollisuusministeriön asettamien selvitysmiesten raportissa "Toimivaan palveluyhteiskuntaan — selvitysmiesraportti palvelusektorin kilpailukyvyn ja työllisyyden kehittämisestä" selvitysmiehet esittävät suosituksenaan n:o 1, että palvelusektori on nostettava talous- ja elinkeinopolitiikassa tasaveroiseen asemaan teollisuuden kanssa. Tätä tavoitetta tukee myös se, että työlainsäädäntö on sisällöltään sellaista, että työelämän joustoja voidaan soveltaa samalla lailla niin teollisuudessa kuin palvelusektorillakin. Määräaikaisia sopimuksia koskevan hallituksen esityksen sanamuodon pohjalta voidaan epäillä, että määräaikaisia työsopimuksia voidaan käyttää teollisuusyrityksissä laajemmin kuin palvelusektorilla, koska esityksen perusteiden mukaan pätevä syy määräaikaisten työsopimusten tekemiseen on olemassa aina, kun työtä on olosuhteet huomioon ottaen tarjolla rajoitetun ajan. Siten esimerkiksi tieto yrityksen tilauskannasta saattaa oikeuttaa tekemään määräaikaisen sopimuksen. Vastaavaa oikeutta ei ole palvelusektorilla, jossa palvelujen kysyntä määräytyy toisin. Tämän vuoksi on tarpeen täsmentää lain sanamuotoa, jotta palveluyrittäjät saisivat saman mahdollisuuden määräaikaisten työsopimusten käyttöön kuin teollisuusyrittäjätkin."

Sitten keksitään tämä sanamuoto, eli sanamuoto kuuluu näin: "Määräaikainen työsopimus voidaan solmia, jos työantajalla on muu yrityksen toimintaan tai palvelujen kysynnän vakiintumattomuuteen taikka suoritettavaan työhön - - eli palvelujen kysyntä ei ole vakiintunut."

Rouva puhemies! Minun tulkintani on se, että ainahan juristit voivat väittää, että palvelujen kysyntä ei ole vakiintunut. Näin ollen voidaan ajatella, että palvelualoilla solmitaan pelkästään määräaikaisia työsopimuksia. Minusta tämä on kyllä kohtuuton muutos ottaen huomioon, että kysymys on nimenomaan naisvaltaisista aloista. Me olemme tälläkin hetkellä eduskunnassa keskustelemassa sen laatuisista aloista, joita pelkästään naiset hallitsevat, kuten hotelli- ja ravintola-ala, kampaamoala ja kaupat, joissa 95-prosenttisesti ilmeisesti työntekijät ovat naisia. Sen takia tämä tuntuu varsin oudolta. Varsinkaan en voi ymmärtää, miten tällä tavalla voidaan silloin, kun esitys on eduskunnan käsiteltävänä, menetellä.

Työministeri J a a k o n s a a r i : Arvoisa puhemies! Kun eduskunnassa ei saa sanoa, että joku valehtelee, niin sanon, että ed. Mikko Elo käyttää totuutta säästeliäästi. Nimittäin hänen puheessaan ei ollut ei päätä eikä häntää, koska ensinnäkin, mikäli se on hänelle uutinen, totta kai työministeri käy koko ajan keskustelua teollisuuden ja työnantajien, palkansaajajärjestöjen ja myös tämän hallituksen aikana Suomen Yrittäjien kanssa. Jos tämä on jotenkin järisyttävä uutinen, niin katsottakoon se sellaiseksi.

Se, miksi tuo työministeriön muistio on minun pyynnöstäni valmisteltu, johtuu siitä, että työasiainvaliokunnassa Kari Kantalaisen esitys äänten enemmistöllä oli päätymässä siihen, että määräaikaisten työsopimusten solmimisessa poistetaan tämä syyperuste, jota pidin erittäin pitkälle vietynä vaarallisena, koska se olisi romuttanut koko työsuhdeturvan. Sen takia pyysin tarkemman muistion koko tästä problematiikasta, jota nyt pahassa tahdossa ed. Elo joka kotiin tuossa jakelee. Mutta tällä tavallahan työoikeuden monimutkainen problematiikka vähitellen selviää laajemminkin.

Ed. M ä h ö n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Elon esille ottamaan työsopimuslain 2 §:n työsuhteen kestoaikaa koskevaan ajatukseen. Tässähän on erittäin hyvä asia ensinnäkin se, että ne huhut, mitkä liikkuivat alun perin, mihin ministerikin äsken viittasi, että syyperusteet olisi poistettu kokonaan, saatiin torjuttua. Syyt ovat kuitenkin työasiainvaliokunnan mietinnössä mukana. Se on minusta erittäin hyvä.

Mutta mikä siinä melkoisesti muuttuu aiemmasta ja tällä hetkellä vielä voimassa olevasta laista liittyy siihen, että kun aiemmin, jos nämä syyperusteet olivat olemassa ja ketjusopimuksia taikka määräaikaisia työsopimuksia tehtiin peräkkäin useita, ne muuttuivat toistaiseksi voimassa olevaksi sopimukseksi. Tämän nykyisin käsittelyssä olevan esityksen perusteella tämä katkeaa, ja itse asiassa tämä saattaa johtaa pahimmoilleen siihen, että samaa työntekijää taikka eri työntekijöitä pompotetaan hyvin nopeassa tempossa samalla työpaikalla samoissa tehtävissä. Määräaikaiset sopimukset jäävät silloin voimaan ja aina uutta voidaan ottaa, koska tätä ketjusopimusta nyt ei tässä uudessa esityksessä tunneta.

Tätä minä pidän hyvin valitettavana, että tässä näin käy. Tämä heikentää työntekijöitten oikeusturvaa työsuhteessa oikein ratkaisevalla tavalla.

Ed. K u o s m a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Minä olen hämmästynyt siitä, että kun ministeri Jaakonsaari kaikella tavalla yrittää parantaa työllisyyttä tässä valtakunnassa, niin heti, kun hän yrittää jollain tavalla työaikajoustoja, SAK:n siipi nousee barrikadeille häntä vastaan. Kyllä kai tilanne on näin, että kun meillä on 90 prosenttia valtakunnassa alle kymmenen hengen yrityksiä näistä pienistä ja keskisuurista yrityksistä, työehtosopimusta ei ollenkaan siellä tarvittaisi, eikä tämmöistä debattia tarvitsis täällä salissa käydä, jos lakialoitteeni siitä olisi hyväksytty. Eli toisin sanoen meidän täytyy ehdottomasti tehdä semmoista työlainsäädäntöä tässä salissa, jotta nimenomaan yrittäjät rupeavat työllistämään ihmisiä. Ei se riitä, että täältä ylhäältä sanellaan yrittäjille, että näillä ehdoilla sinun pitää työllistää. Ei se yrittäjä kuuntele teitä, hyvät ystävät, vaan toisinpäin. Pitää kuunnella yrittäjäkenttää, millä ehdoilla saadaan 200 000 työllistettyä ensi vuonna.

Ed. E l o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Minä jätän ministeri Jaakonsaaren syyttelyt totuuden käyttämisestä säästeliäästi omaan arvoonsa. Minä olen kertonut ja lukenut aivan tarkasti sitä muistiota, joka on työministeriössä 2.12. tehty ja josta ministeri Jaakonsaari on täysin tietoinen. (Min. Jaakonsaari: Se on minun pyynnöstäni!) — Kyllä. Kun olen, kuten ministeri Jaakonsaarikin, pitkään ollut eduskunnassa, niin ensimmäisen kerran minä muistan, että sinä aikana, kun laki on eduskunnan valiokunnan käsittelyssä, ministeriön virkamiehet lähtevät jonkun ulkopuolisen tahon kanssa neuvottelemaan siitä, miten tätä lakiesitystä voitaisiin muuttaa.

Totesin jo alustavassa puheenvuorossani, että minusta olisi ollut aivan korrektia, jos esimerkiksi työasiainvaliokunnan, sosiaalivaliokunnan tai jonkun asianomaisen valiokunnan johto olisi ollut näissä neuvotteluissa mukana. Mutta en minä voi ymmärtää, silloin kun laki on eduskunnan käsittelyssä ja hallitus oli 10.5. tämän lain antanut, miten on mahdollista, että sitä lähdetään ministeriön virkamiesten toimesta muuttamaan ja nimenomaan niin kuin tässä muistiossa, ministeri Jaakonsaari, todetaan. Asia tuli esille 28.11. työministeriön vieraillessa Suomen Yrittäjien toimistossa. Minusta tämä on varsin yksipuolista. Suomen Yrittäjien toimistoon on käyty ottamassa yhteyttä. Perustelut on kirjoitettu tähän.

Mitä tulee ed. Kuosmasen puheenvuoroon, tuntuu kyllä varsin merkilliseltä, että ed. Kuosmanenkin uskoo siihen, että työllisyys paranee joillakin joustoilla. Kysymys ei ole ostovoimasta. Ei tämän maan talous, ed. Kuosmanen, romahtanut joustojen puutteeseen, vaan se romahti väärään talouspolitiikkaan, jota tässä maassa on noudatettu varsin pitkän aikaa, myöskin edellisen vaalikauden ajan.

Työministeri J a a k o n s a a r i : Arvoisa puhemies! Haluan vielä korjata ed. Elolle, että työ-

ministeriön virkamiehet eivät ole neuvotelleet Suomen Yrittäjien kanssa. Minun pyynnöstäni työministeriössä on valmisteltu tuo asiakirja, jonka toimitin työasiainvaliokunnan puheenjohtajan ja eduskuntaryhmän puheenjohtajan käyttöön juuri sen takia, että tämä on monimutkainen problematiikka selviäisi.

Ed. Elo sanoi, että palkansaajajärjestöjen selän takana on neuvoteltu. Se, missä on tehty jotain palkansaajajärjestöjen selän takana, on se, että kun työasiainvaliokunta teki nämä muutokset, se ei enää kuunnellut palkansaajajärjestöjä, yleensä työmarkkinajärjestöjä eikä etujärjestöjä. Näinkin suuri muutos kun tehdään, olisi ollut hyvä, että siinä vaiheessa näitä tahoja olisi kuunneltu.

Näyttää olevan ed. Elolle jotenkin ihmeellinen asia se, että Suomen Yrittäjien kanssa ollaan tekemisissä. Minusta se ei ole ollenkaan ihmeellinen asia. Tämän hallituksen keskeinen asia oli se, että myös Suomen Yrittäjät otetaan mukaan neuvottelupöytiin, ja heillä on ollut hyvin rakentava ote koko prosessiin.

Ed. H ä m ä l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ministeri Jaakonsaari ei vastannut ed. Kuosmaselle, ajattelin kuitenkin huomauttaa hänen puheenvuoroonsa, että hänellä on virheellinen käsitys siitä, että ammatilliset järjestöt vastustaisivat ministeri Jaakonsaaren esitystä. Näinhän ei ole. Järjestöt ovat asettuneet vastustamaan eduskunnassa tehtyä kompromissia, pitävät sitä huonona.

Kun ed. Kuosmasella oli sellainen käsitys, että jos järjestöiltä vietäisiin sopimusoikeus, niin sen jälkeen olisi rauha maassa, minä vakuutan ed. Kuosmaselle, että jos tämä sopimusoikeus vietäisiin järjestöiltä, niin sitten heiltä varmaan tulisi vastaan muutakin kuin kirjeitä.

Edelleenkin haluan korostaa sitä, että minusta on hyvä, että ministeri Jaakonsaari pitää yhteyksiä eri järjestöihin. Kaikkien valiokuntien jäsenet ja valiokuntien puheenjohtajat täällä eduskunnassa tekevät samoin ja käyvät keskusteluja eri intressitahojen kanssa. Minäkin ilmoitan käyneeni Yrittäjien Keskusliitossa erilaisia keskusteluja, sekä täällä eduskunnassa että heidän toimistossaan, ja olen pitänyt niitä hyvin hedelmällisinä. Joko ne ovat tulleet valiokunnan mietintöön tai sitten ei, mutta keskusteluyhteyksiä pitää pitää joka suuntaan. Siitä ministeri on ansainnut myöskin kaikkien järjestöjen kunnioituksen.

Ed. T e n n i l ä (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Saatanan tunarit tai paremminkin Zyskowiczin juoksupojat. Mitenkään muuten ei voi enää kommentoida niitä työvaliokunnan ...

T o i n e n v a r a p u h e m i e s (koputtaa): Kunnioittavaa kieltä, ed. Tennilä!

P u h u j a : Kiitoksia, rouva puhemies! Koetetaan parantaa. — Mitenkään muuten ei voi enää arvioida niitä vasemmiston edustajia, jotka työvaliokunnassa ovat tyrineet tämän pätkätyölain täydelleen. Tarkoitus oli parantaa pätkätöissä olevien asemaa. Nyt jokainen lause hallituksen esityksestä on muuttunut päälaelleen eli huonontaa niiden asemaa, jotka ovat lyhytaikaisessa työsuhteessa.

Eihän tämä voi näin jatkua, että yksi Zyskowicz täällä sanelee eduskunnan lait tuosta noin vain ohimennen ja ikään kuin lonkalta. Jotakinhan tässä nyt tarvitsee tehdä! Vasemmiston pitää kyllä nyt katsoa jo tämän lain yhteydessä, että vastarintaakin tulee ja ruvetaan asioita hoitamaan. Pätkätyöt lisääntyvät, niissä on yhä enemmän väkeä ja heidän sosiaaliturvansa on huonompi. Se on fakta. Nyt kuitenkin käy niin, että näissä töissä olevien asema huononee eräiltä osin vielä nykyisestään, kun sen piti parantua. Eivät-hän tämmöiset kompromissit ole enää mistään kotoisin!

Työministeri J a a k o n s a a r i : Arvoisa puhemies! Minä vielä kerran sanon, että hallitus jatkaa ponnisteluja epätyypillisissä töissä olevien ihmisten sosiaaliturvan parantamiseksi. Olen jo pistänyt valmisteluun sairausajan palkan kertymisen lyhytkestoisissa työsuhteissa, ja eduskunta saa sen käsittelyyn heti, kun helmikuussa tulee uudelleen tekemään työtään. Työmarkkinajärjestöt ovat jo päässeet sopimukseen lyhytkestoisten töitten eläketurvan kertymisestä, ja se tulee kevään aikana eduskunnan käsittelyyn. Sama koskee vuosilomalakia ja monia muita työturvallisuuslakiin liittyviä asioita.

Tämä työ jatkuu, ja pidän sitä erittäin tärkeänä, koska se, että lyhyissä työsuhteissa olevien eläketurva kertyy, vuosilomaa kertyy, sairausajan palkka kertyy, rohkaisee ihmisiä ottamaan vastaan myös näitä töitä ja on myös yrittäjän kannalta sillä tavalla arvokasta, että silloin toinen yrittäjä ei voi keinotella riisutulla sosiaaliturvalla ja tällä tavalla kilpailuasetelmia heikentää.

Nämä periaatteet on kirjattu hallitusohjelmaan ja työllisyysohjelmaan ja työ jatkuu.

Ed. Lindén merkitään läsnä olevaksi.

Ed. K u o p p a : Arvoisa puhemies! Hallituksen antaessa eduskunnalle esityksen eräistä epätyypillistä työtä koskevista lainmuutoksista perustelujen mukaan oli tarkoitus parantaa epätyypillisessä työssä olevien työntekijöiden asemaa turvattomuustekijöiden vähentämiseksi. Mutta kuinkas tässä nyt on käymässä? Nyt ollaan menossa siihen aikaan, kun Veikko Lavi lauloi lasijauholaivan keikasta. Silloin sellaiset tilapäiset työntekijät, jotka eivät muuta työtä saaneet, pääsivät purkamaan lasijauholaivaa, kantoivat päivän selkä veressä, ja sen jälkeen heitä ketä mitenkin hoidettiin, kotona kerman kanssa. Eli tästä vielä sekin pykälä, joka olisi parantanut näitten työntekijöitten sairausajan palkkaa, riisuttiin pois. Näin ollen tästä ei jäänyt mitään muuta jäljelle kuin se, että heikennettiin ns. lyhytaikaisia tai pätkätöitä tekevien työntekijöitten asemaa, aivan päinvastoin mitä hallitus esityksessään perustelee.

Kun ministeri Jaakonsaari puhui totuuden säästeliäästä käyttämisestä, niin mielestäni tässä kyllä nyt nimenomaan lyhytaikaisissa työsuhteissa olevia ihmisiä kohtaan käytetään säästeliäästi totuutta. Heidän tilannettaan heikennetään kiistatta. Sitä ei voi perustella sillä, että siten parannetaan työllisyyttä. Ei se uusia työpaikkoja tuo, että työntekijöillä ei ole sairausajan turvaa tai että työntekijät ovat muutoin toistuvasti tällaisessa jonossa ja sieltä huudetaan sitten, että sinulla on nyt parin kolmen tunnin keikka, tulepa töihin. Eihän työttömyys näillä keinoilla parane. Vapaita epätyypillisiä työsuhteitahan on olemassa maailmassa, ja se on johtanut vain erittäin matalapalkkaisiin ansioihin ja sellaisiin työntekijöihin, jotka eivät tule sillä palkallansa toimeen. Tämähän siinä on ollut seurauksena.

Muutoinkin tässä nyt yritetään, erityisesti oikeisto yrittää, tätä tilannetta käyttää hyväksi ja saada epätyypillisistä työsuhteista tyypillisiä työsuhteita. No, niitä on, ja hallitus on edes auttamassa sitä kehitystä edelleenkin. Mutta täytyisi turvata sentään näitten ihmisten sosiaaliset etuudet. On käynyt ilmi, että ihmiset on vuosikausia tehneet työtä samassa työpaikassa, ja heille ei ole kertynyt eläketurvaa eikä muutakaan sosiaaliturvaa, kun on keinoteltu näillä lyhytaikaisilla työsopimuksilla. Nyt näyttää olevan edelleenkin, että sitä vaan väljennetään.

Hallituksen esitys tässä suhteessa, todettakoon se, oli parempi, mikä valiokunnan nyt eduskunnalle antama esitys on. Siinä ilmeisesti juuri ed. Zyskowiczilla on tietenkin omat sormensa pelissä.

Ed. Kuosmanen nousi puhumaan siitä, että SAK:lainen siipi nousee pystyyn, kun työntekijöitten oikeuksia pienennetään. Siellä oikealla puolella noustaan pystyyn, kun ei anneta riittävästi tukea suurille yrityksille ja rikkaille. Me sentään vain pyrimme puolustamaan niitä oikeuksia, mitkä ovat työntekijöillä tänä päivänä, etteivät niitä kaikkia vietäisi, ettei tulisi viidakon lait voimaan.

Nykyisin työsopimuslain mukaan perustellussa tapauksessa voidaan solmia aina määräaikainen työsopimus. Laki on täysin riittävä eikä vaadi mitään muutoksia. Palvelualoilla uudet työpaikat sovitaan nykyistenkin säännösten pohjalta pääsääntöisesti määräaikaisiksi tai määrättyä työtä varten. Elikkä tämä on täysin mahdollista. Mutta näyttää siltä, että eduskunnan lehmänkaupoissa näiden työntekijöitten ja erityisesti naisvaltaisten työntekijöitten alat ovat jääneet lapsipuolen asemaan ja heidän oikeuksiansa kavennetaan kaikilla tavoin.

Määräaikaisten työntekijöiden palkkaamista palvelualoille sovittiin helpotettavaksi tavalla, joka saattaa voimaan täydelliset viidakon lait. Se on täydellisesti ihmisten välisen tasa-arvon vastaista ja johtaa pahimmillaan takaisin 30-luvulle eli tilanteeseen, jossa työpaikkojen ulkopuolella jonotetaan mahdollista työtilaisuutta. Sen sijaan hallitusohjelmassa tavoitteeksi asetettua lyhyissä työsuhteissa olevien aseman parantamista ei tapahdu. Tästä on muun muassa Liikealan ammattiliiton kanta ja toteamus, mihinkä suuntaan nyt käsittelyssä oleva esitys menee.

Arvoisa puhemies! Nämä niin sanotusti lyhytaikaista työtä, epätyypillisiä työsuhteita tekevät ihmiset ovat muutoinkin jo huomattavasti huonommassa asemassa kuin normaalin työsopimuksen piirissä olevat työntekijät. Heidän ansiotasonsa on usein heikompi, he ovat matalapalkka-aloilta, ja nyt edelleenkin heidän oikeuksiaan heikennetään. En voi pitää sitä oikeana, koska nykyinen tilanne on parempi kuin hallituksen esitys ja myöskin valiokunnan esitys.

Tällä perusteella ehdotan, että lakiehdotukset hylätään.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Työsopimusjärjestelmän murtaminen sillä tavalla kuin ed. Kuosmanen tarkoittaa, siitä syystä että ajat ovat muuttuneet sellaisiksi kuin ovat, on täysin perusteetonta. Työsopimus- ja työehtojär-

jestelmät on saatu kymmenien vuosien ankaralla työllä suomalaisessa yhteiskunnassa voimaan, ja niiden murtaminen ja jälleen voimaan saattaminen on liian tuskallista työtä.

Minä en tunne tarkemmin asiaa, mistä nyt keskustellaan, mutta sen verran, että voin asiasta näkemykseni lausua. Se, että yrittäjäpuolen kanssa hallitus neuvottelee asiasta, jos se on vilpittömässä mielessä, on juuri sitä mitä tässä eduskunnassa ja yhteiskunnassa on haluttu. Toisin sanoen saadaan tietää toistensa ajatuksia, sovitettua niitä yhteen ja saadaan paras mahdollinen tulos. Minä en näe, mitä raivoamista siinä asiassa tällä tavalla on.

Tietysti on selvä asia, että lyhytaikaisessa työsuhteessa olevan sosiaalinen turva on ongelma. Sehän pitäisi pystyä järjestämään sillä tavalla, että se vastaa nykyisiä muuttuneita olosuhteita.

Viime kerralla, kun puhuttiin tästä asiasta, puhuin keikkatyöstä ja siitä, miten huonosti työttömyyskorvausjärjestelmä sopii tähän eli estää keikkatyön tekemistä, edistää harmaita markkinoita. Sillä puolella on valtavasti työtä, lyhytaikaista työtä. Jos työvoimaministeri Jaakonsaaren näkemykset siitä, että tämä asia tulee korjaantumaan, pitävät paikkansa, sillä puolella tulee työtä pois harmailta markkinoilta ja myöskin yhteiskunnan kontrolloitavaksi, ja se on erittäin tärkeä asia. Minä luulen, että se asia on yhtä tärkeä, työttömyyskorvausjärjestelmän joustavuus tässä tarkoituksessa, kuin tämäkin, mistä nyt puhutaan.

Ed. Puhjo: Arvoisa puhemies! Ministeri Jaakonsaari on täällä toistuvasti sanonut, että lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien asemaa tullaan välittömästi vuodenvaihteen jälkeen korjaamaan. Minun mielestäni tämä sisältää suoran tunnustuksen siitä, että tällä lakiesityksellä ollaan siirtymässä sellaisiin heikennyksiin, jotka normaalin maalaisjärjen oikeustajuun eivät sovi. Ihmettelinkin, miksi ministeri ei hoida tämän lakiesityksen pois vetämistä.

Kannatan ed. Kuopan tekemää hylkäysehdotusta.

Ed. Elo: Rouva puhemies! Vastauksessaan kirjalliseen kysymykseen, jonka jätin 12 päivänä huhtikuuta 1996 eli tänä vuonna, jossa kysyin sitä, miten hallitus aikoo säilyttää työsopimuslain 2 §:n 2 momentin nykyisessä muodossa, jolla kielletään määräaikaisen sopimusmuodon käyttäminen ilman perusteltua syytä ja määräaikaisten sopimusten ketjuttaminen, siis kielletään se, työministeri Liisa Jaakonsaari toteaa muun muassa seuraavaa: "Pääministeri Paavo Lipposen hallitusohjelman mukaan eri työaikamuodoissa ja epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien asema selvitetään ja turvataan." Korostan sanaa 'turvataan'. "Tämän lausuman pohjalta työministeriössä käynnistettiin elokuussa 1995 kolmikantainen selvitystyö." Korostan sanoja 'kolmikantainen selvitystyö'. "Mainitun selvitystyön pohjalta valmisteltavana on muun ohella ehdotus, jolla pyritään selventämään määräaikaisen työsopimuksen tekemistä koskevaa säännöstä." Tältä kolmikantaiselta valmistelupohjalta tuotiin tänne toukokuun 10 päivänä lakiehdotus.

Se reaktio, jota minä olen saanut ammattiyhdistysliikkeeltä — en tässä vaiheessa ainakaan sano nimiä, mistä on tullut — on sellainen, että heillä on se käsitys, että tämä muutos, joka nyt tuli, ja neuvottelu tapahtuivät ammattiyhdistysliikkeen selän takana.

Mitä vielä, rouva puhemies, loppujen lopuksi tulee joustoihin ja muihin, tämä on tällaista uusoikeistolaista politiikkaa, johon sitten uskoo, kuka tahtoo, siihen että syntyy uusia työpaikkoja. Ed. Kuosmanen näyttää kovasti uskovan. Minä en henkilökohtaisesti usko muuta kuin siihen, että jos talous- ja rahapolitiikka ei ole tarpeeksi ostovoimaa lisäävää, ei varmasti myöskään synny uusia työpaikkoja erityisesti palvelualoille.

Ed. Kääriäinen: Arvoisa puhemies! Minä tähän asetelmaan haluan lyhyesti kajota. Olen ja olemme vähän pöllämystyneitä tällaisen riidan keskellä, joka yhtäkkiä joulun alla on syntynyt. Tässä ei pala ainoastaan naapurin sauna vaan naapurien saunat ja kaikkien naapurien saunat, ja vähemmästäkin pöllämystyy. Tuntuu siltä, kuin olisimme SDP:n ryhmäkokouksen sisällä seuraamassa, mitä tapahtuu, ja myös hallitusryhmien välisiä neuvotteluja sivusta katsomassa.

Tehkää ihmeessä jonkinlainen sopu, sillä tässä käy kohta niin, että keskusta joutuu tämän asian ratkaisemaan huomenna suuntaan taikka toiseen. Sitäkö te haluatte?

Ed. Tennilä: Rouva puhemies! Tähän asiaan on syytä suhtautua hyvin vakavasti, sillä ilman muuta Suomen työelämässä on käynnissä syvä muutos. Tällaiset lyhytaikaiset työsuhteet lisääntyvät, ja se on niin sanotusti objektiivinen kehityssuunta, jolle kukaan ei mitään voi. Mutta

se, mistä eduskunta voi tehdä päätöksiä ja mistä eduskunnan tulee tehdä päätökset, on se, että nämä työt eivät ole huonompia töitä kuin aikaisemmat ns. pysyvät työpaikat. Se edellyttäisi, että sosiaaliturvalainsäädäntö on kunnossa. Tätähän tässä on oltu hakemassa.

Mutta ällistyttävästi koko esitys on huonontunut eduskunnassa. Tässä on tullut kaksi vakavaa takaiskua. Ensinnäkin sairausajan etu alle kuukauden työsuhteessa on menetetty, ja toinen, mikä tässä jurppii oikein tosissaan, on se, että lyhytaikaisten työsuhteiden ketjutus helpottuu edelleen. Voidaan panna alle kuukauden tai kuukauden työsuhteisiin vaikka kuinka pitkästi ihmisiä. Tämän vuoksihan naisvaltaisten alojen ammattiliitot ovat nostaneet kovan vastalauseen, koska siellähän se tulee eteen. Näinhän tullaan sitten tekemään, jos vihreää valoa nyt näytetään ja sitä vihreätä nappia painellaan.

Minusta olisi kaikki järki siinä, että tämän asian käsittely pysäytetään ja työministeriö valmistelee asian uudelleen siinä tilanteessa, joka on rauhallinen ja jossa katsotaan tämä kokonaisuus. Minä en siis kiistä sitä, ettei ilman muuta käy niin, että lyhytaikaiset työsuhteet lisääntyvät. Sille kehitykselle ei missään ole mitään voitu, se on tosiasia, mutta se, mille voi jotakin ja mille pitää voida, on se, että niistäkin kertyy sosiaalietua ja ettei tätä lyhytaikaisuutta voida keinotellen käyttää hyväksi, mikä mahdollisuus nyt avataan.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

Työministeri J a a k o n s a a r i : Arvoisa puhemies! Ed. Tennilä on siinä oikeassa, että eduskunnassa on hallituksen esitys heikentynyt, ja siksi opiksi ed. Tennilälle ja muille, että hallituksen esityksestä kannattaa pitää kiinni. Totta on se, että tästä tuli vähän hiiren liivit, mutta peli ei ole menetetty missään tapauksessa, vaan niin kuin aikaisemmin olen sanonut, työministeriössä on ryhdytty valmistautumaan siihen, että mahdollisimman nopeasti annetaan uusi esitys sairausajan palkasta, eläketurvaa koskeva uudistus tullaan tuomaan eduskuntaan keväällä ja monia muita epätyypillisten työsuhteiden sosiaaliturvaan liittyviä hankkeita on nyt vireillä.

Vielä sanon ed. Elolle sen vielä kerran, että ainoa paikka, jossa on käyty neuvotteluja työmarkkinajärjestöjen selän takana, on eduskunnan työasiainvaliokunta. Ei hallitus ole käynyt!

Ed. K u o s m a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ihmettelen ed. Elon puhetta, kun hän mainitsi, että työministeriön virkamiehet ovat työntekijöiden selän takana käyneet neuvotteluja Suomen Yrittäjäin pääkonttorissa. Me elämme kohta 2000-lukua. Voiko olla totta, että kansanedustaja esittää tällaista, että ei voi kaikkien ihmisryhmien kanssa keskustella näin tärkeästä asiasta kuin työelämän uudistamisesta? Olen todella hämmästynyt tästä asiasta!

Mitä itse asiaan tulee, ed. Elo mainitsi, että yrittäjät, vaikka heillä olisi taloudelliset mahdollisuudet työllistää, eivät tee tätä. Tiukka työlainsäädäntö on heillä korvien välissä. He varovat työllistämästä, vaikka nyt elämme erittäin vahvaa korkeasuhdannetta Suomessa. Minä sanon, että vuoden päästä meillä on todella työvoimapula tässä valtakunnassa, jos kaikki elinkeinoelämän mittarit pitävät paikkansa, ja minä uskon, että näin käy, korkeasuhdanne tulee kovalla vauhdilla. Niin kuin mainitsitte, todennäköisesti jo 200 000 uutta työpaikkaa saadaan tähän valtakuntaan vuoden sisällä, jos menee hyvin, mutta tuskin, jos me elämme täällä tällaista aikaa niin kuin nyt elämme, että kaikkia työelämän joustoja täällä salissa vastustetaan vastustamisen vuoksi.

Otan esimerkin Paakkilasta, sieltä konepajalta, luin Helsingin Sanomista. Siellä oli yritys menossa vuonna 90 konkurssiin sen takia, että yksksaks tilauskanta putosi 20 miljoonasta 6 miljoonaan. Paikallinen johto ja työntekijät sopivat keskenään, että ensi viikolla määrätyt koneistajat ovat töissä, seuraavalla viikolla on töitä toisille. Jopa työvoimatoimisto vastusti tällaista järjestelyä, ettei käy. Nyt on tilanne, että taas yli 20 miljoonaa markkaa on liikevaihto, kaikki painavat täysillä töitä, tekevät alihankintaa eri metallifirmoille.

Hyvät ystävät! Tämä on hyvä esimerkki siitä, että nyt on menty työpaikoille ja siellä työehtosopimukset hoidetaan. Ei SAK niitä hoida!

Ed. T e n n i l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kuosmanen jossakin vaiheessa esitteli sellaista lakialoitetta, että irtisanomissuojia poistetaan kokonaan. Teillä oli tässä hyvä esimerkki, miten yrityksessä voidaan sopia tietyistä asioista tietyssä kriisitilanteessa. Minä en ole sitä lehtiartikkelia lukenut mutta voin arvata ja työelämän asiat tuntevana olen varma, että ne

eivät olleet alle kuukauden työsuhteessa olleita ihmisiä, jotka sen firman etujen mukaisen homman ratkaisivat yhdessä työnjohdon ja yrityksen johdon kanssa. Siellä varmasti oli sitoutumista siihen firmaan ja hyvin paljon olikin, mutta eihän pätkätöillä ja sillä, ettei niistä saa minkäänlaista etua, saada minkäänlaista sitoutumista siihen hommaan. Nyt osa yrittäjistä, mikä on ongelma, tulee hakemaan porsaanreiän, että miten halvimmalla ja vähimmin kustannuksin voidaan pyörittää sitä hommaa, josta seuraa se, että työntekijät eivät sitoudu siihen firmaan. Ei tällainen villin lännen meno ole teille kapitalisteillekaan suuri etu. Käykää katsomassa paikan päällä!

Ed. K o m i : Arvoisa rouva puhemies! Meidän on pakko myöntää, että työelämä muuttuu koko ajan, ja sanoisin, että työasiainvaliokunnassa asiantuntijoita kuullessa tämä on selkeästi tullut esille. Me olemme kokeneet voimattomuutta siinä, että pyhä kolmikanta aika pitkälle estää ne muutokset, jotka olisivat olleet välttämättömiä ja jotka voitaisiin aika pitkälle ehkä yhteistyössäkin tehdä.

Ruotsi, jota on pidetty kansankotina ja sosiaaliturvan kehtona, on lähtenyt myös uudistamaan työelämäänsä. Se on merkki siitä, että koko länsimainen teollinen yhteiskunta joutuu tulevaisuudessa muuttamaan työlainsäädäntöään. Silti en kannata sitä, että tässä tulee voimaan lännen laki, jolla katsotaan, kuka on vahvin ja nopein, miten työlainsäädäntö muodostuu. Mutta näkisin, että pätkätyösuhteiden valmistelussa tulisi edelleen ottaa huomioon myös yrittäjän näkökulma ja sitä kautta luoda yhteistyössä sellainen lainsäädäntö, että myös työpaikkoja voisi syntyä uusia. Sitä kautta se palvelisi molempia osapuolia.

Ed. K u o p p a : Arvoisa puhemies! Jos ketjuttamisen esto poistetaan, tässähän tulee lännen laki silloin voimaan. Työsopimukset tulevat vielä nykyistäkin lyhyemmiksi. Kun työnantajalla ei ole mitään huolta siitä, että hän voi tehdä vaikka viikon työsopimuksia toistuvasti uudelleen ja uudelleen, se johtaa hirvittävään epävarmuuteen työntekijöiden ja henkilökunnan puolella. On aivan selvää, etteivät sellaiset henkilöt voi myöskään sitoutua yritykseen, koska he eivät tiedä, milloin heidän työsopimustaan ei enää uusitakaan. Kun nyt on kirjoitettu muun muassa lehdissä ja tutkittu tätä asiaa, työntekijöiden epävarmuus on yksi suurimpia syitä siihen, että ihmiset eivät uskalla edes investoida ja hankkia mitään, koska ei ole minkäänlaista varmuutta tulevaisuudesta.

Ministeri Jaakonsaari luetteli niitä parannuksia, joita ollaan tekemässä, mutta hän jätti sanomatta, että ketjutus kiellettäisiin uusissa esityksissä. Hän luetteli sairausajan palkan ja eläketurvan parantamisen, että se tulee näissä uusissa lakiesityksissä, mutta ketjuttaminen oli siitä pois, ja se merkitsee juuri sitä, että villi länsi tulisi entistä pahemmaksi erityisesti palvelualoilla.

Ed. E l o : Rouva puhemies! Ihan paikaltani haluan vielä todeta, kun ed. Kuosmanen ihmettelee sitä, että mielestäni olisi muka jotakin väärää, jos yrittäjän kanssa keskustellaan. Yrittäjä Kuosmanen, kansanedustaja Elokin on monta kertaa keskustellut yrittäjän kanssa ja haluan aina tulevaisuudessakin keskustella. Kysymys on vain siitä, missä vaiheessa yrittäjien kanssa käydään vakavia keskusteluja, jotka johtavat muistioihin ja jotka johtavat siihen, että yksi puolue, hallituspuolue ottaa itselleen sieltä kohdan, joka sitten tuodaan mukaan ns. kompromissiehdotukseen. Minä en tätä voi ymmärtää mutta ehkä toiset voivat ymmärtää ja voidaan niin todeta.

En minä ole muuten, ed. Kuosmanen, mikään SAK:n edustaja. Minun ammattiliittoni oli Akava. Olin teknillisen oppilaitoksen opettaja, joten en minä puhu SAK:n vaan äänestäjieni nimissä ja minulla on paljon äänestäjiä, jotka varmasti kuuluvat SAK:laiseen kenttään. Mielestäni työntekijöiden ääntä pitää myös kuulla.

Kolmikanta, jota te, oikeistopuolue, moititte, on erinomaisesti toiminut ja sen pitää toimia myös tulevaisuudessa. Mitä joustoihin tulee, kyllähän talouspoliitikot ovat varsin yleisesti sitä mieltä, mutta jokainen uskoo, mihin uskoo. Vielä, ed. Kuosmanen, jos uskotte siihen, että meillä tosiaan on 200 000 uutta työpaikkaa vuoden päästä, ehdotan, että teille olisi oikein hyvä virka valtiovarainministeriön ennustepäällikön virka. Siellä on nimittäin samanlaisia juttuja juteltu koko 90-luvun, ja aina ne ovat pieleen menneet.

Ed. R y h ä n e n : Arvoisa puhemies! Monessa puheenvuorossa on kiinnitetty vakavaa huomiota siihen, että tässä on kytketty kaksi asiaa keskenään, jotka eivät kuulu kerta kaikkiaan samaan keitokseen, niin kuin eivät teeret ja mateet kuulu. Ne ovat kaksi asiaa niin kuin jalansijat ja sian jalat. Tässä kokoomuksen kytkennässä ovat vaatimuksena epätyypilliset työlait ja liikeaikalaki, joita vasemmistoliiton ja sosialidemo-

kraattien kansanedustajien enemmistö on vastustanut. Mistä kiristyksestä nyt on sitten kysymys, koska kokoomus tässä paketissa saa molemmat namut? Siis on jaettu näin, että minulle, minulle. Mitä teille jää tässä? Minä ihmettelen tätä ja yhdyn siihen, mitä ed. Kääriäinen sanoi, että menkää nyt konklaaviinne ja sopikaa keskenänne, että mekin voisimme olla jotenkin kohtuudella samaa mieltä.

Ed. K a r j u l a : Arvoisa rouva puhemies! Minusta keskustelussa jälleen kerran tulee esille se, että kun puhumme työntekijöiden asemasta, me tarkastelemme sitä menneisyyden maailmassa siinä tilanteessa, jossa olivat suurtyönantajien ja työntekijöiden väliset ristiriidat ja vastakkainasettelu. Minusta tämän tyyppisten lakiesitysten uudistamisen painopisteen pitäisi olla siinä, että me löydämme pienyrittäjien, pientyönantajien ja työntekijöiden yhteiset edut. Minusta on ihan turhaa vastakkainasetella tällä tavalla, niin kuin tässäkin keskustelussa vastakkainasetellaan näitä lähtökohtia.

Tämä epätyypillisyys johtuu hyvin suurelta osalta siitä, että ne kustannukset, jotka tänä päivänä ovat, ne sopimukset, ne lait, joiden puitteissa pientyönantajat joutuvat työllistämään, eivät vastaa sitä arkielämän todellisuutta, missä työllistäminen hoidetaan. Mitä nöyremmin me kohtaamme tämän tosiasian ja todella etsimme ratkaisut, jotka toimivat myös käytännössä, se on kaikkien etu. Valitettavan monta kertaa tänä päivänä pienyrityksissä pientyönantajat joutuvat tahtomattaan toimimaan lakien ja asetusten vastaisesti.

Ed. P u h j o : Arvoisa puhemies! Ed. Karjula puhui menneisyydestä ja todellakin, jos tämän tyyppinen lainsäädäntö on jatkossakin vallitseva, niin me todella palaammekin menneisyyteen. Jos ei kerry sosiaaliturvaa, niin miten sitten ihmiset myöhemmin esimerkiksi eläkkeellä pärjäävät? Palataan johonkin vanhaan vaivaishuoltolain aikaan. Tosiaankin me olemme rakentamassa menneisyyttä, vaikka pitäisi rakentaa tulevaisuutta.

Ed. K u o s m a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ennustan tulevaisuutta teille tässä siinä mielessä, että otan rakennustyömaalta esimerkin. Tämän päivän rakennustyömailla ei ole yhtään työmiestä. Ne ovat 1—3 ja 1—5 hengen työryhmiä, jotka ovat itsenäisiä yrittäjiä, ja kaikki tavara tulee elementteinä, jotka vain kasataan. Tällä tavalla rakentaminen tapahtuu. Jatkossa kenelläkään ei ole turvattua työpaikkaa. Sama on palveluammateissakin, niistä tulee 1—3 ja 1—5 hengen yrittäjärypäleitä. Olen aivan vakuuttunut siitä, että SAK ei tälle kehitykselle mahda mitään.

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Mielestäni tulisi tunnustaa ne ongelmat, joita meillä työelämässä tällä hetkellä on. Tilanne on yksinkertaisesti se, että nykyiset säännellyt työmarkkinat eivät yksinkertaisesti toimi, mikä johtaa siihen, että meillä mustan työn osuus on oleellisesti kasvanut. Siihen on toki taloudellisia houkuttimia myös, koska työttömyyskorvauksien lisäksi silloin saadaan verovapaata tuloa. Toinen syy on yksinkertaisesti se, että työlainsäädäntö on siinä määrin tiukkaa. Tämä lisää siis mustia markkinoita.

Toinen ongelma on se, että lyhytaikaiset työsuhteet lisääntyvät. Suurin syy siihen on se, että meillä normaaleja työsuhteita säädellään niin tiukasti ja näitä säännöksiä pyritään kiertämään jollakin tavalla.

Jos sitten tehdään vielä sillä tavalla, että aivan lyhytaikaisten tai määräaikaisten työsuhteiden sääntelyä oleellisesti tiukennetaan, niin se vain johtaa siihen, että nämäkin ihmiset valuvat sitten mustille markkinoille. Tämä on erittäin epätoivottavaa, koska se merkitsee merkittävää taloudellista menetystä yhteiskunnalle, mutta myös näiden henkilöiden pienimmänkin sosiaaliturvan poistumista.

Ed. K u o p p a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kuosmaselle haluan huomauttaa, että esimerkiksi rakennusalan työntekijät pääsääntöisesti kuuluvat LELin piiriin ja he ovat tottuneet siihen, että kun tönö valmistuu, niin lopputili tulee, että se oli aika huono esimerkki. Tämä on hyvin yleistä. Tietenkin suurilla rakennusliikkeillä oli ns. pysyviä työntekijöitä, mutta vähänkin pienemmillä rakennusliikkeillä niitä ei ole ollut eikä rakennustöissä yleensäkään. Silloin kun talo on valmistunut, silloin on tullut lopputili. He ovat kuuluneetkin eri eläkekassan piiriin kuin palvelualojen työntekijät.

Lisäksi ed. Sasille haluaisin vielä huomauttaa, että nythän ei paranneta, vaan ollaan heikentämässä lyhytaikaista työtä tekevien työntekijöiden asemaa.

Ed. E l o : Puhemies! Niin kuin täällä on todettu, luulen, että eduskunta on varmasti yksimieli-

nen siitä, että lyhytaikaiset työsuhteet kuuluvat nykyaikaan, mutta samanaikaisesti meidän kannattaa muistaa se, että mitä enemmän lyhytaikaisia työsuhteita solmitaan, sitä enemmän epävarmuus myös ihmisten tulevaisuudesta lisääntyy. Sitä varten me tarvitsemme sosiaaliturvan myös lyhytaikaisiin työsuhteisiin. Näyttää siltä, että esimerkiksi kokoomuksen on erittäin vaikea myöntää tätä tosiasiaa. Ajetaan kyllä sitä, että lyhytaikaisten työsuhteiden solmiminen helpottuu, mutta samanaikaisesti ei olla valmiita näiden ihmisten sosiaaliturvaa myös aukottomasti korjaamaan.

Kyllä minun käsitykseni on edelleenkin se, että meidän raha- ja talouspolitiikkamme on keskeinen, kun työllisyyttä parannetaan. Mitä enemmän me pieni- ja keskituloisten asemaa heikennetään, sitä epävarmemmin myös talous ja nimenomaan työllisyys paranevat. Kyllä tämä on aika yleinen tällainen talouspoliitikkojen käsitys tänä päivänä. Pieni- ja keskituloiset ihmiset pistävät jokaisen markan kotimaiseen kulutukseen ja sitä kautta ovat myös työllistämässä sekä palvelu- että tuotantosektoreilla.

Ed. K u o s m a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Suurin syy harmaaseen talouteen Suomessa on liian kireä ja kova verotus. Jos verotus olisi alhaisempi, harmaa talous kutistuisi. Toinen syy harmaaseen talouteen on, että työvoiman sivukulut ovat liian korkeat. Näitä jos jollakin tavalla saataisiin alennettua, olen vakuuttunut siitä, että harmaa talous vähenee.

Mitä itse harmaaseen talouteen tulee, niin kuitenkin se harmaan talouden raha tulee kiertoon sillä tavalla, että harmaan talouden harrastajat ostavat kuitenkin itselleen asunnon, auton jne. Sitä kautta se raha kuitenkin tulee talouskiertoon. Kun harmaata taloutta katsottiin rakennuksilla esimerkiksi nyt, kun tehtiin tehoisku Helsingissä 80:lle rakennustyömaalle, lopputulos todella oli, että harmaan työn tekijöitä oli erittäin vähän. 80 eri rakennustyömaata ratsattiin, ja löytyi vain 13. Ei se harmaa työ niin yleistä ole, me vain kuvittelemme täällä.

Jos minun asiani olisi lopettaa harmaa talous, minä lopettaisin sen muun muassa sillä tavalla, että minä palkkaisin vaikka kotiapulaisen 10 päiväksi kuukaudessa. Minä maksaisin hänelle vaikka 80 markkaa tunnissa. Verottajalle sitten ilmoittaisin, että tämä henkilö oli viime kuussa 10 päivänä minun töissäni, ja niiltä päiviltä työttömälle ei makseta päivärahaa. Yhteiskunta maksaisi sitten verottajan kautta hänen sosiaaliturvan ja sivukulut. Tällä tavalla työttömyyttä voitaisiin pikaisesti korjata.

Ed. M ä h ö n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Sasi mainitsi mustista markkinoista, hän käytti tällaista sanontaa. Työlainsäädäntö asetettiin ikään kuin syylliseksi mustille markkinoille. Tässä olen kyllä enemmän ed. Kuosmasen puolella, että työlainsäädännöllä ei ilmeisesti ole kyllä niin suuria vaikutuksia. Olen sitä mieltä, että muun muassa verotus on eräs sellainen tekijä, joka varmasti ohjaa tähän suuntaan, ja syyllisiä löytyy molemmista osapuolista. Tässä ei voi kivittää oikeastaan kumpaakaan osapuolta erikseen. Tarvitaan kumpikin osapuoli jos työsuhde aiotaan synnyttää.

Mitä tähän vastakkainasetteluun tulee, mistä ed. Karjula puhui, niin olen samaa mieltä. Tässäkin salissa nousee aivan tarpeettomasti tällainen vastakkainasettelu. Mutta jos joku ajattelee, että olisin hyväksymässä ajatuksen, että tämä vastakkainasettelu tapahtuisi vain pelkästään meidän SAK:laisten toimesta, niin kiistän jyrkästi tällaisen. Kyllä tätä vastakkainasettelua löytyy myös muilta kuin SAK:n toiminnassa mukana olevilta, että otetaan vain omaan nilkkaan, että paukkaa nämä hommat.

Olen huolissani, mitä olen aikaisemminkin sanonut, että nykyinen laki antaa tiettyjä mahdollisuuksia melkoisiin joustoihin, jos asia ymmärretään. Ymmärrän myös sen, että kun pienet yrittäjät sanovat, että on mahdotonta yrityspaineitten alla ja toimeentulo-ongelmien ja yritysten pystyssä pitämisen aikakautena kovin vahvasti paneutua lainsäädännöllisiin kysymyksiin, se pitää paikkansa. Mutta sieltä löytyy toki paljon sellaisia joustoja, joita ei ole ymmärretty eikä haluttu käyttää, mutta jotka löytyvät jo tämänhetkisestäkin lainsäädännöstä. Olen erittäin iloinen, jos jossakin vaiheessa saamme myös lyhytaikaisten työsuhteitten osalta sosiaaliturvaan parannusta, lomakorvaukset, sairasajanpalkka- ym. kysymyksiä.

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Jos keskustellaan siitä, kenen työsuhdeturva tänä päivänä on kaikkein heikoin, niin kyllä se on yksittäinen yrittäjä. Jos ajatellaan hänen tilauskantaansa, ei kukaan turvaa hänelle tiettyä tilauskantaa ja jos se vähenee, hänen toimeentulonsa vähenee eikä kukaan sitä korvaa. Tai jos otetaan hänen sosiaaliturvansa. Jos yrittäjä tänä päivänä joutuu työttömäksi ja esimerkiksi yrityksen lopettamista ei ole merkitty rekisteriin, ei hän saa mitään työttömyysturvaa.

Totuus on se, että tänä päivänä yhteiskunnassamme kaikkein pahin parialuokka on yksittäinen yrittäjä. Kaikki, jotka ovat työsuhteessa, ovat huomattavasti paremmassa asemassa kuin yrittäjä. Olemme menossa kohti yhteiskuntaa, jossa tulee olemaan hyvin suuri variaatio yrittäjästä pitkäaikaisiin suuryritysten työntekijöihin, joitten työsuhde- ja sosiaaliturva ovat kaikkein parhaalla tasolla. Kaikissa työsuhteissa ja yrittäjäsuhteissa turva tulee olemaan kaiken tämän välillä, koska valitettavasti yhteiskunnan joustavuus tulee edellyttämään sitä, että erilaisia muotoja on.

Mikä on olennaista, on se, jos ajatellaan määräaikaisia työsopimuksia, että jos niitä ei tällä hetkellä helpotettaisi tai vapautettaisi, kun 80 prosenttia uusista työsuhteista on määräaikaisia, niin se johtaisi siihen, että näitä henkilöitä ei uudestaan palkattaisi työhön. Se olisi erittäin vaikea ongelma näitten ihmisten kannalta, jotka ovat tällä hetkellä työssä määräaikaisissa työsuhteessa. Tällä hetkellä tehdään ratkaisu juuri näiden henkilöiden puolesta, jotta he voisivat jatkaa nykyisissä työsuhteissaan.

Mitä tulee sosiaaliturvaan, niin mielestäni olennaista on se, että sosiaaliturva tulee taata ihmisille, mutta jos on hyvin lyhyt työsuhde, niin on tärkeämpää se, että yrittäjä uskaltaa ensimmäistä kertaa ottaa työntekijän työsuhteeseen. Silloin kynnyksen pitää olla niin alhainen kuin suinkin mahdollista, jotta työttömyyttä vastaan voitaisiin ylipäätään taistella. Jos työsuhde jatkuu, silloin velvoitteiden, sekä työoikeudellisten velvoitteiden että sosiaaliturvavelvoitteiden, tulee jatkuvasti kasvaa työsuhteen iän kasvaessa. En missään tapauksessa hyväksy sitä, että lyhytaikaisia, esimerkiksi alle kuukauden työsuhteita, käytetään kiertokeinona, se pitää kaikin keinoin pyrkiä torjumaan.

Ed. R y h ä n e n : Arvoisa puhemies! Kun käsittelimme aikaisemmin nyt puheena olevaa asiaa, niin ministeri Mönkäre ilmoitti täällä, että liikeaikalailla ja puheena olevalla lailla ei ole mitään tekemistä keskenään, kun liikeaikalaki tulee, se käsitellään erillisenä. Nyt me jälleen kerran olemme nähneet, että nämä on kytketty pahalla tavalla. Esimerkiksi Liikealan ammattiliitto on tyrmistynyt tavasta, jolla eduskunnassa kytketään yhteen lakiesityksiä, joilla ei ole mitään tekemistä toistensa kanssa. Hallituspuolueitten johtajien tekemä koplaus on käsittämätön kaikkien osapuolten osalta.

Arvoisa puhemies! Äsken puhuin siitä, että lehmänkauppa on käsittämätön. Puhuin myös siitä, että kokoomus saa tässä kaupassa molemmat namut mulle-mulle-tyyliin. Kysynkin, kun ministeri Kalliomäki on täällä, jos hän kuuntelee: Mikä on tässä lehmänkaupassa teidän mahdollinen saamanne kauppahinta? Onko se jo maksettu? Oliko se esimerkiksi viehelaki?

Ed. E l o : Rouva puhemies! Ed. Kuosmanen, joka edustaa yrittäjiä, totesi, että esimerkiksi rakennustyöpaikoilla tällä hetkellä on muutaman hengen ryhmiä ja jo perustettu yrityksiä. Ed. Kuosmanen varmaan tietää, minkä takia nämä yritykset on perustettu. Sen takia, että pääomaverotuksemme suosii tällä hetkellä mieluummin sitä, että maksetaan pääomaveroa kuin maksetaan tuloista veroa. Eli ei se ole mikään satunnainen tapahtuma, vaan liittyy pääomaverojärjestelmäämme. Omasta puolestani toivon, että myös siinä voitaisiin porsaanreiät tukkia. Ei ole kohtuullista se, että esimerkiksi yrittäjä 30 miljoonan markan tuloista maksaa 28 prosenttia veroa, kun pienipalkkainen eläkeläinen tai työläinen 6 000 markan tuloista maksaan noin 30 prosenttia veroja. Samanaikaisesti kuitenkin, myönnettäköön, yrittäjä jää vaille sosiaaliturvaa, koska jos hän ei hoida itse sosiaaliturvaa, niin ei myöskään maksa asianomaisia maksuja.

En silti, rouva puhemies, usko siihen, mitä ed. Sasi sanoi, että yrittäjä olisi kaikkein heikoimmassa asemassa suomalaisessa yhteiskunnassa. Tuntuu vähän liioitellulta väittää sitä. Jos voisi leikkisästi sanoa, rouva puhemies, kun olen tämän kokenut itse kansanedustajana, niin kansanedustajalla on kaikkein huonoin työsuhdeturva. Sen jälkeen, kun vaalit on käyty, ei päivääkään työsuhde jatku enää.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s : Asian käsittely keskeytetään.

---

3) Hallituksen esitys laiksi vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 51/1996 vp
Talousvaliokunnan mietintö 27/1996 vp
Lakialoite 38/1996 vp
Toivomusaloite 307/1995 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 27. Ensin sallitaan

asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. E l o : Rouva puhemies! Kauppojen aukioloaikojen laajentaminen on pitkä projekti. Me, jotka olimme täällä 80-luvun puolivälin aikaan, muistamme, kuinka silloinen ministeri Jermu Laine toi eduskunnan käsittelyyn yhden ehdotuksen siitä, miten kauppojen aukioloaikoja pitäisi laajentaa, ja hän joutui sen vetämään pois eduskunnasta. Sen jälkeen on tapahtunut lain muutos ja tiedämme, että aukioloaikoja on lisätty. Kuitenkaan kokemuksia aukioloaikojen lisäämisestä ei ole kovinkaan paljon vielä kertynyt.

Rouva puhemies! Usein aukioloaikojen lisäämistä on perusteltu muun muassa työllisyydellä. Me tiedämme kaikki, että aukioloaikojen lisäämisen vaikutuksesta työllisyyteen on tehty paljon tutkimuksia. Toiset viittaavat siihen, että työpaikat lisääntyvät, toiset taas siihen, että työpaikkoja ei synny, päinvastoin saattaa jopa työpaikkoja hävitä, jos ja kun esimerkiksi markettien rakentaminen kiihtyy siitä, mitä se on nykyisellään, eli ei löydy kiistatonta totuutta siitä, että työpaikat lisääntyisivät.

Olen monta kertaa ajatellut, että ehkä täällä pääkaupunkiseudulla saattaisivat jonkin verran lisääntyä jopa työpaikat, mutta ne olisivat varmasti joistakin tietyistä liikkeistä taas pois. Enkä usko tähän myönteiseen kokonaisvaikutukseen. Edelleen olen sitä mieltä, että ostovoima on ainoa aito työllisyyden parantaja kysynnän lisääjä eikä siihen sen paremmin joustojen kuin myöskään kauppojen aukioloaikojen lisäämisellä päästä, mikä sinänsä on tietysti eräs joustamisen muoto.

Äsken jo viittasin markettien rakentamisen hillitsemiseen. Esimerkiksi lähes kaikissa Euroopan unionin maissa on jonkinlaista lainsäädäntöä, jolla markettien rakentamista on hillitty, ja meillä Suomessa nyt on toimikunta, joka työskentelee asian kimpussa ja ilmeisesti saa kevätpuolella jo esityksen valmiiksi siitä, toivottavasti. Tänä aikana, kun tätä lainsäädäntöä valmistellaan, voitaisiin jotenkin hillitä markettien rakentamista esimerkiksi tilapäisillä määräyksillä, jotka ympäristöministeriö voisi antaa.

Mitä tulee aukioloaikoihin muissa maissa, on usein myös sanottu, että turismi perustelisi aukioloaikojen lisäämistä. Voisi kuvitella, että esimerkiksi semmoisessa maassa kuin Saksassa, joka on hyvin keskeinen Euroopan unionin keskieurooppalainen maa, olisi menty hyvin laajoihin aukioloaikojen lisäämisiin. Me tiedämme, että tänä syksynä jonkin verran aukioloaikoja lisättiin Saksassa, mutta ei oleellisesti kuitenkaan. Esimerkiksi meillä Suomessa tämän hetken lainsäädäntö sallii laajemmat aukioloajat, kuin esimerkiksi Saksassa on.

Tosin viime viikolla olin Euroopassa eräässä kokouksessa, jossa todettiin, että turistit kyllä matkustavat Saksasta Ranskaan ja Hollantiin ostoksille, mutta tilannehan on vähän erilainen Saksan ja Ranskan ja Saksan ja Hollannin välillä kuin esimerkiksi Suomessa. Kuinka moni turisti tänne loppujen lopuksi tulee, joka haluaa sunnuntaina ostoksia tehdä? Varmasti, kuten totesin, Helsingin seudulla jonkin verran tätä ilmiötä on, mutta aukiolon lisäämistä on aika vaikea perustella esimerkiksi matkailun lisääntymisellä.

Äsken viittasin myös, kun puhuttiin näistä epätyypillisistä työsuhteista, siihen, että liikeala, niin kuin hotelli- ja ravintola-alakin, on hyvin naisvaltainen. Mielelläni kuulisin ministeri Kalliomäen näkemyksen, paljonko esimerkiksi on mietitty sitä, miten tämä tulee vaikuttamaan lasten päivähoidon tarpeeseen. Kuinka paljon esimerkiksi tarvitaan lisää päivähoitoa iltaisin ja sunnuntaisin ja mitä se yhteiskunnalle tulee kaiken kaikkiaan maksamaan?

Vielä kerran väitän, että naisten asema tällä hetkellä, siihen viittaa muun muassa tämän päivän Helsingin Sanomien pääkirjoitus, on heikkenemässä verrattuna miesten asemaan. Minun mielestäni meidän suomalaisten miestenkin pitää olla sen verran solidaarisia, että me puolustamme myös naisvaltaisten alojen asemaa, ei pelkästään metallia ja paperia, jotka ovat hyvin miesvaltaisia aloja, vaan myös näitä hyvin voimakkaasti työllistäviä. Niin kuin me tiedämme, Liikealan ammattiliitossa on esimerkiksi 120 000 jäsentä kaiken kaikkiaan. Eli kysymys on aika merkittävästä työpaikkojen antajasta.

Mitä tulee epätyypillisiin työsuhteisiin, niistä me jo äsken keskustelimme. Tämähän koskee erityisesti myös liikealaa. Siellä on hyvin paljon määräaikaisia työsuhteita, ja niin kuin todettiin, ketjuttamista nyt helpotetaan ja se ei sinänsä varmasti liikealalla myöskään ole mikään kovin tervetullut asia.

Rouva puhemies! Eräänä näkökulmana on tuotu esille, kun on vastustettu kauppojen aukioloaikojen lisäämistä, se, että Raamatunkin mukaan lepopäivä on pyhitettävä eikä sitä pitäisi omistaa markkinahumulle. Olen vähän kyllä ih-

metellyt tiettyä seikkaa: Olin esimerkiksi Mediapelissä tässä keväällä ed. Riitta Korhosen kanssa, ja aika vähän kokoomuksen edustaja Korhonen toi esille sitä, että lepopäivä pitäisi pyhittää. Jos kokoomuksen teemoja ajatellaan, siellä on ollut koti, isänmaa ja uskonto. Missä se uskonnon näkökulma on kokoomuksen ryhmässä, koska olen ymmärtänyt kokoomuksen ryhmä lähes yksimielisesti haluavan tätä markkinahumua sunnuntaisin? Siinä mielessä ihmettelen vähän tätä näkökulmaa.

Henkilökohtaisesti en ole ymmärtänyt tarvetta tälle lainsäädännölle. Olen vastustanut sitä johdonmukaisesti 80-luvun alusta alkaen, jolloin näitä esityksiä on ruvettu tekemään. Täytyy kyllä sanoa, että olen varsin hämmentynyt tällä hetkellä siitä, mitä tässä pitäisi tehdä. Tulen omalta kohdaltani ratkaisemaan, kun äänestyskäyttäytymistä vaaditaan, mihin suuntaan äänestän. Tällä hetkellä en osaa lopullista kantaani vielä sanoa.

Kauppa- ja teollisuusministeri K a l l i o - m ä k i : Puhemies! Lauantaina tämän asian ensimmäisen käsittelyn yhteydessä käytin perusteellisemman, esittelevänkin, puheenvuoron enkä lähde sitä nyt kaikilta osin kertaamaan. Joitakin asioita kuitenkin totean uudestaan.

Ihan ensimmäiseksi on syytä sanoa, hyvät edustajatoverit, veikkaukseni tältä illalta. Se on se, että tänäkään iltana ei maailmanloppua tule, vaikka keskustelu edellisessä asiassa sellaisia sävyjä näytti saavan, enkä usko, että lähiaikoina muutenkaan maailmanloppua tulee, kävi niin tai näin näitten asioitten ja lakiesitysten kanssa, joita joulun alla vielä pitkän liudan eduskunnassa käsittelemme.

On hyvä kuitenkin kerrata sekin, miksi hallitus antoi tämän esityksensä liikeaikalain muutokseksi tietoisena, hyvin tietoisena, siitä, kuinka ristiriitaisia tunnelmia sen suhteen eduskunnassa on ollut, on nyt ja, jos lakia vielä joskus tulevaisuudessa veivataan, varmaan on silloinkin. Yksinkertainen syy tähän hallituksen toimeen oli siinä, että voimassa oleva laki ja käytäntö, jota se johtaa yhä kielteisempään suuntaan, on aivan mahdoton. En ole kuullut yhdenkään kansanedustajan kiistävän tätä. Kaikki ovat sitä mieltä, oltiin jo silloin, kun nykylakia säädettiin, sitä mieltä, että tehtiin sutta. Lauantaina ed. Kuoppa sanoi, ettei sitten pidä tehdä emäsutta. Oltiin mitä mieltä tahansa siitä, mitä tämän nykylain jälkeen tapahtuu, muututtava sen on. Muuten olemme yhä pahenevissa vaikeuksissa. Se on siis se keskeisin syy siihen, että hallitus tämän esityksensä antoi.

Toki siihen on muitakin syitä, yhteyksiä muun muassa siihen, että tämä esitys oli ja on osa hallituksen työllisyysohjelmaa, ja se toki antoi aikataulullisen pakonkin edetä sillä tavalla kuin on edetty. Viime keväänä tosin myöhästyin työllisyysohjelman takarajoista tämän kanssa, ja tämä on myöskin yksi tekijä siinä, että eduskuntaryhmät eivät kaikilta osin ole kokeneet, että niitä olisi kuultu riittävän ajoissa.

Kun kyseessä on toinen käsittely, niin äskeiseen sanomaani viitaten haluan nyt viestittää arvoisille edustajakollegoille, että jos, niin kuin olen ymmärtänyt, kaikki ovat sitä mieltä, että nykyinen laki ja ennen kaikkea käytäntö, jolla sitä enemmän tai vähemmän toteutetaan, on huono ja ongelmallinen, pitää sitten olla vaihtoehtoisia esityksiä hallituksen esitykselle. Minusta valinta on sillä tavalla selvä, että pitää valita joko vapauttava suunta johonkin mittaan taikka sitten kiristävä suunta. Muita mahdollisuuksia ei ole. Hallitus on valinnut omalta osaltaan vapauttavan suunnan ja hakenut siinä sellaista mallia, joka korjaisi riittävässä mitassa sen probleemakentän, joka koostuu nyt ennen kaikkea edellisen hallituksen työnä syntyneen lain, siihen liittyvien asetusten ja poikkeuslupamenettelyn aiheuttamasta tilanteesta.

Huoltoasemilla käytäntö on muuttunut aivan toiseksi kuin perinteinen huoltoasemakäytäntö edellyttäisi. Tästä eteenpäin kehitys menee siihen suuntaan, että polttoaineita, bensaa autoihin tai muihin värkkeihin, myydään enemmän miehittämättömiltä asemilta. Perinteinen huoltoasema muuttuu yhä enemmän pienimuotoisen vähittäiskaupan ja erikoiskaupan kanssa kilpailevaksi liiketoiminnaksi. Siitä on aivan "erinomaisia" — tai miten sitä kuvaakin — esimerkkejä tänä päivänä ja ennen kaikkea suurissa asutuskeskuksissa paljon. Mutta kehitys leviää koko maahan luonnollisesti, koska kilpailuasetelma on edullinen tälle kehitykselle.

Kioskien tilanne on se, että elämme tietyllä tavalla laittomuuden tilassa. Kioskiasetus edellyttää luukkumyyntiä, mutta kun kävelette tästä talosta ulos ja lähestytte ensimmäistä R-kioskia taikka kioskia ylipäänsä, todennäköisin veikkaus on se, että kyse on monivalintakioskista, sisäkioskista, jossa on huomattava valikoima muun muassa elintarvikkeita, niin kuin huoltoasemillakin tällä hetkellä. Eikä siinä sinänsä mitään pahaa ole, mutta kun nämä kioskit ja huoltoasemat kilpailevat asutuskeskuksissa pienimuotoisten

vähittäiskaupan kanssa, siinä on selkeä kilpailuvääristymä, jota ei minusta voida korjata myönteisellä tavalla muuten kuin hallituksen esityksen tapaan toimien, siis luomalla edes kohtuullisesti saman kaltainen kilpailuasetelma.

Poikkeuslupamenettelyssä ollaan tilanteessa, jossa toki on jonkin tasoinen käytäntö pikkuhiljaa muotoutumassa, mutta tuohon muotoutumiseen on liittynyt riitaa, rähinöitä ja oikeusjuttujakin kilpailevien kauppiaitten välillä ennen kaikkea. Ei sekään ole hyvä asia, ei missään muodossa.

Maaseudulla haja-asutusalueella, kaavan ulkopuolella, on oikeus pitää kauppoja auki sunnuntaisin. Sekin on poikkeava ratkaisu normaaliin kilpailuasetelmaan nähden, siitä näkökulmasta katsoen. Kaikki nämä yhdessä luovat kiihtyvällä vauhdilla kehittyvää kielteistä näkymää.

Minä ymmärrän eettiset periaatteelliset näkemykset, mutta vakaumuksesta en niinkään paljon näissä asioissa puhuisi; joittekin osalta voin uskoa, että kyse on vakaumuksesta. Mutta kun puhutaan periaatteesta ja tärkeimmästä kysymyksestä siinä, eikö se tärkein näkökulma ole kuluttajan, kansalaisen, näkökulma? Me keskustelimme ed. J. Kukkosen kanssa lauantaina tästä asiasta. Minun lähtökohtani on se, että lainsäädännön keskeisenä, taikka niin kuin sanoin silloin: sosialidemokratian keskeisimpänä, lähtökohtana pitää olla kansalaisten valinnanvapaus ja tasa-arvo, alueellinen tasa-arvo ja ylipäänsä tasa-arvo kansalaisten, tässä tapauksessa kuluttajien, ihmisten, kesken. Se on syvintä sosialidemokratian sanomaa. Sen haluan sanoa sosialidemokraattina tältä paikalta.

Lepopäivä ja sen pyhittäminen on todella oma lukunsa, mutta jos siitä lähdemme, johdonmukaisesti pitää silloin tehdä vastaesityksiä, joissa suljetaan sunnuntaisin myöskin maaseudun kaupat. Lepopäivänkin tilanne on vain se — kun äsken puhuttiin pätkätöistä — että maailma muuttuu siihen suuntaan, että epätyypilliset työsuhteet ovat yhä yleisimpiä. Ihmiset valitsevat lepopäivänsä sillä tavalla, kuin se heidän omaan työ- tai muuhun elämäänsä sopii. Minusta se oikeus pitää kansalaisilla toki olla: itse päättää, mikä on heidän lepopäivänsä. Se on tietyllä tavalla tietysti pakkoa ihmisten työhistorian, olemassa olevan työnkin, paineitten vuoksi. Paperityöläinen tekee sunnuntaisin töitä silloin, kun vuoro on; siivooja tekee samoin, ja se on yhä enemmän meidän tulevaisuuttamme. Me varmasti joudumme sen tosiasian vastaanottamaan. Mutta niin kuin sanoin, puhemies, ei tässä ole maailmanlopun asiasta kyse.

Jos tämä hallituksen esitys menee nurin, olisi hyvä olla vaihtoehtoisia esityksiä hyvin nopeasti. Sellaisessa tapauksessa kuitenkin hallituksen lähtökohta on ilman muuta se, että ei voida tehdä nykytilanteeseen niin merkittäviä kiristyksiä, joita vaadittaisiin, että asetelma esimerkiksi kioskien, huoltoasemien ja vähittäiskaupan pienten liikkeiden kesken tulisi tasavertaiseksi. Se merkitsisi sitä, että ei kioskejakaan pidetä auki sunnuntaisin, ja erilaisia muitakin toimia pitäisi harkita. Eikä se tietysti tarkoita sitäkään, että meidän pitäisi poliisivoimin pakottaa kioskit noudattamaan asetusta, joka edellyttää luukkumyyntiä tällä hetkellä. En ole valmis siihen, että poliisi, jonka tehtäviin tämä tänä päivänä kuuluisi, valtiovallan toimin velvoitetaan pistämään tuulemaan sillä tavalla. Kyllä on haettava muita konsteja. Se on silloin mielestäni kielteisen kehityksen mahdollisimman pitkälle pyrkivää hidastamista, on pantava pikkuisen hanttiin sille, mitä väistämättä tapahtuu kaupan rakenteessa.

Suurmarketit ovat hiukan eri asia. Tämän tyyppinen lainsäädäntö ei nykyiseen kehitykseen hirmuisesti suuntaan tai toiseen vaikuttaisi. Tällä hetkellä on kymmenittäin hakemuksia sisällä taikka tulossa sisälle, valmiina odottamassa kuntien päättäjiä. Ehkä sillä puolella tapa, jolla pitää toimia, liittyy kaavoitusmenettelyihin, ympäristöministeriön alaan kuuluviin toimiin taikka todennäköisimmin sen kaltaiseen työryhmätyöhön, jota ed. Soininvaaran johdolla jonkin aikaa jo on ympäristöministeriön toimesta tehty. Sekin tietysti edellyttää sitä, että hallituksessa voitaisiin olla yksimielisiä ja sen jälkeen eduskunnassa yksimielisiä niistä mahdollisesti rajaavista toimista, joilla kaavoituskäytännön avulla voitaisiin markettikehitystä kääntää parempaan minunkin mielestäni siitä kielteisestä suunnasta, joka tällä hetkellä vallitsee.

Jos eduskunta epäonnistuu työssään tämän lain yhteydessä, niin oma veikkaukseni on, että jollain eduskunnalla jossain vähän hankalammassa tilanteessa ja tulevaisuudessa on edessä se, että on pyrittävä pidemmälle mennyttä kaupan rakenteen kielteistä kehitystä oikaisemaan, sellaista kehitystä, jossa rakennamme asutuskeskusten pienimuotoista monivalintavähittäiskauppatarjontaa kioskien varaan. Näin tapahtuu tällä hetkellä. Eihän se tietysti ihmisten kannalta sinänsä niin mahdoton tilanne ole. Ihmiset katsovat, mistä sunnuntaina tai myöhemmin illalla, yölläkin joskus, saa tavaraa, jota tarvitsee.

Mutta kyllä se kaupan rakenteen kehityksen kannalta ja vähittäiskauppiaitten ja pienimuotoisen vähittäiskaupan tulevaisuuden näkymien vuoksi on hyvin kielteinen asia. Toki on sanottava, että meillä on muiltakin osin hyvin suuri urakka edessä, jotta kykenemme oikaisemaan muun muassa yritysrakenteesta johtuvaa kaupan kielteistä kehitystä.

Ed. J. K u k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Kalliomäen puheen perusteella kysyn, miksi ei voida kiristää. Kyllä neljä tuntia pyhisin esimerkiksi riittää yhtä hyvin kaupungissa kuin maaseudulla. Arkipäivisin voitaisiin tätä vapautta jopa lisätä. Nytkään sitä ei tosin käytetä, mutta se voitaisiin käyttää tehokkaammin hyväksi.

Monivalintamyymälöiksi kehittyneiden kioskien ja huoltamoiden valvomisen vaikeus tulee, mutta ne voivat olla todellakin myös alle 100 neliömetrin myyntipisteitä. Minä väitän, että niitä on helpompi valvoa kuin yrittää valvoa nyt seuraavien kahden ja puolen vuoden aikana alle 400 neliömetrin tiloja. On paljon, satoja poikkeuslupia jo nyt ja tämä asia ei tästä siis parane.

Mitä valinnanvapauteen ja tasa-arvoon tulee, niin minä suuresti ihmettelen, miksi ministeri Kalliomäki näkee nimenomaan tässä kohden sen arvovalinnan niin tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Eikö tuolla periaatteella ja tuolla filosofialla voisi ajatella myös niin, että taloudellinen valtahan aina valitsee rahan voimalla ja siksi tässä yhteydessä pitäisi puhua myös siitä, mitä kaikkea muuta voisi antaa vapaasti valita? Eikö pohja meidän lainsäädäntötyöltämme tässä talossa mene aika pitkälti, jos ja kun ajatellaan esimerkiksi työsuojelukysymyksiä, yleisiä työaikalakeja ja monia muita asioita, jotka työn tekemiseen liittyvät, jos perustellaan nimenomaan vapaudella ja tasa-arvolla tätä kauppojen aukioloaikakysymystä? Ei tässä vaiheessa enempää.

Ed. K ä ä r i ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Kalliomäki on hyvin sitkeä laatuaan. Hän käytti suunnilleen saman puheenvuoron lauantai-iltana sinänsä hyvässä keskustelussa.

Keskusta on tämän lain hylkäämisen kannalla, minkä tulemme toteuttamaan omalta osaltamme kolmannessa käsittelyssä.

Tämän hylkäämisen kannalle on löytynyt myös niin sanottu uusi kolmikanta, hyvin laaja rintama: työntekijät, tämän alan työntekijät etujärjestöineen jopa SAK:ta myöten, tämän alan perhe- ja pienyrittäjät, joka on iso joukko, sekä kirkko. Se on erään kaltainen uusi kolmikanta.

Kun tässä viitattiin pyhään ja arkeen, niin mielestäni lauantai-iltana ed. Brax käytti hyvän puheenvuoron, jossa hän pyhän ja arjen suhdetta eritteli sanomalla, että hän ei halua, että arjen toimintoja tuodaan pyhään. Se on minusta hyvin sanottu ja vastaa tämän keskilaivankin kantaa hyvin pitkälle.

Mitä tulee kuluttajien kantaan, ministeri Kalliomäki, tutkimusten mukaan pääosa kuluttajista on täysin tyytyväinen nykyisiin aukioloaikoihin. Painetta sieltä päin ryhtyä laajentamaan aukioloaikoja ei ole olemassa.

Kysymys on arvovalinnasta ihan pohjimmiltaan, mitä teemme omalle pyhällemme. Onko se markkinamenolle avattu pyhä vai onko se ihmisille oleva pyhä?

Ed. A. O j a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ministeri Kalliomäki pariinkin kertaan taisi vakuutella sitä, ettei tule maailmanloppua tänään. Minä olen hänen kanssaan ihan samaa mieltä. En minäkään usko mihinkään maailmanlopun tulemiseen.

Mutta sitä vastoin haluan tuoda terveisiä kauppias Savikolta, joka soitteli minulle eilen illalla. Hänellä on 20 henkeä töissä. He olivat asiasta keskustelleet ja yksimielisesti päätyneet siihen, että kauppojen aukioloa ei missään nimessä saa laajentaa. He totesivat, että rakennetaan maanpäällinen helvetti tällä aukioloaikojen avaamisella. Tämä on suoraan hänen sanontansa.

Ministeri Kalliomäki puuttui myös siihen, että voimassa oleva laki ja käytäntö on mahdoton. Näin on, sen minäkin myönnän. Edellinen hallitushan väen vängällä halusi tehdä epäonnistuneen lain, jotta päästään tällä kaudella siihen puuttumaan niin, että voidaan sitä kautta laajentaa aukioloaikoja. Näin ollen se oli hyvin tietoinen teko.

Nyt minä ihmettelen sitä, miksi ministeri Kalliomäki ei ole puuttunut esimerkiksi asetuksella tähän ongelmaan, joka kioskien ja huoltamoiden kohdalla on, niin että annettaisiin erityinen asetus nimenomaan elintarvikehuoneistojen määrittelemiseksi. Tätä kautta virkavalta silloin pääsee tuohon asiaan myös puuttumaan.

Sitä en myöskään oikein ymmärtänyt, että ministeri Kalliomäki ei halua, että poliisivoimin näitä asioita saatettaisiin kuntoon. Minusta meillä on virkavalta sitä varten, että jos tehdään rikoksia ja vääryyksiä, niin niihin voidaan sitä

kautta puuttua. Toivoisin, että saisin näihin vastauksen.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Alaranta totesi, että maailmanloppu ei ole eduskunnan päätettävissä. Mutta kyllä minä niin sanon, että jos kokoomus oikein häijyksi ryhtyy, niin ei sitä niinkään voi mennä sanomaan, sillä kyllä se niin kovia temppuja on viime aikoina vääntänyt väkisin tässä talossa.

Mutta mitä tulee itse asiaan, minä en kuullut ministeri Kalliomäen puhetta tänään, koska olin puhelinkopissa. Ja kappas vain, siellä olivat taas liike-elämän ihmiset, jotka minuunkin ovat ottaneet yhteyttä kymmenittäin tai taitaa olla toista sataa yhteydenottoa, jotka on eri tavalla otettu. Kaikki yhteydenotot ovat kielteisiä ja suorastaan rukoilevia siihen suuntaan, että jotakin voitaisiin tehdä, jotta tämä laki hylätään.

Tällä ajetaan ihmiset, siis yrittäjät ja työntekijät, jonkinlaiseen pakkojuoksuun sillä tavalla, että niin kauan kuin he jaksavat juosta, he juoksevat tässä oravanpyörässä, eikä mitään hyötyä tästä ole yhteiskunnallisesti. Yhteiskunnan talouselämä ei tästä kohene, koska se on vakio, mitä ostetaan, se ei kovinkaan paljon liiku. Ihmiset ajetaan erilaisilla työmuodoilla hyvin hankalaan asemaan, niin kuin tänä päivänä jo aikaisemmin on näissä asioissa puhuttu.

Kolmantena asiana minäkin, vaikka kiroilen kuin turkkilainen kaikki vapaa-aikani, sanon kyllä sen, että yksi päivä viikossa täytyy pyhittää siihen, ettei heti aamulla lähdetä marketteihin juoksemaan. Kyllä sen täytyy suomalaisessa yhteiskunnassa olla pyhäpäivä. Jos meillä on kello 20:een liikkeet auki ja vielä lauantaina 18:aan saakka, niin kyllä siinä ehtii rahansa tuhlata ja kaikki tarvikkeensa saamaan. Minä en ymmärrä, mitä tämä hulluus on, että kaikki yhteiskunnassa rikotaan jostakin syystä. Mitään ei kunnolla rakenneta takaisin kohdalleen, niin kuin tässäkin asiassa on.

Eli minä vastustan jyrkästi tämän tyyppisiä lakeja. Yritän painaa vaikka kahta nappia samanaikaisesti, jos se vain auttaisi, nimittäin punaista!

Ed. U o t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Tässä salissa on tehty vaikeita päätöksiä, vaikeita säästöpäätöksiä hallitusohjelmaan ja sen lisäpöytäkirjaan liittyen. Niissä olen ollut tukemassa poikkeuksetta hallitusta.

Tätä lakimuutosta en näe hallitusohjelman mukaisena enkä näe sitä järkevänä säästölakina. Se on kiusaamislaki, kiusantekolaki suoraan sanottuna ja se kiusa vielä ikävällä tavalla kohdistuu naisvaltaiselle alalle naisten asemaa heikentäen.

Ministeri Kalliomäki perusteli sitä vapaudella ja tasa-arvon toteutumisella. On aivan kiistatonta, että tämä laki toteutuessaan johtaa ns. automarketkehityksen voimistumiseen, kaupankäynnin keskittymiseen suuriin automarketeihin. Silloin siitä kärsivät ihmiset, joilla ei ole omia autoja, ihmiset, joilla ei ole joukkoliikenneyhteyksiä jne. Se ei suinkaan lisää tasa-arvoa ja valinnanvapautta kuluttajien kesken vähittäistavarakaupan palvelusten suhteen, päinvastoin.

Kun vedotaan vapauteen valita lepopäivä, niin täytyy muistaa, että tällä lakimuutoksella viedään vapautta työntekijöiltä valita omia lepoaikoja, heidän työturvallisuuttaan ja heidän työajan järjestelyjään heikennetään. Sen vuoksi he ovat niin vihaisina eduskunnan ja kansanedustajien puoleen tämän asian torjumiseksi kääntyneet. Täytyy muistaa, että 80 prosenttia äskettäin tehdyn tutkimuksen mukaan kuluttajista on tyytyväisiä tämänhetkisiin kaupan palveluihin ja kauppojen aukioloaikoihin.

Ed. E l o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minäkin kiinnitän huomiota siihen, mitä ministeri Kalliomäki sanoi tästä pelkästään, niin kuin hän korostetusti totesi, kuluttajan näkökulmasta, ja esitänkin tiedustelun, jos se nyt on mahdollista. Ministeri Kalliomäki: Moniko äänestäjä on soittanut ministeri Kalliomäelle hänen ollessaan edustajana tai ministerinä, että kauppojen aukioloaikoja pitäisi lisätä?

Olen 14 vuotta ollut eduskunnassa. Yksikään äänestäjä ei missään vaiheessa ole sanonut: Kuule, Mikko, rupea lisäämään aukioloaikoja! Tämä ei ole kyllä ollut ikinä, ei kenenkään kuluttajan ongelma. Kyllä kai, niin kuin täällä on todettu moneen kertaan, kuluttaja saa nykyisillä aukioloajoilla aivan varmasti omat ostoksensa tehtyä. Sen takia meidän ei tarvitse lisätä aukioloaikoja.

Mitä tulee näkökulmiin, niin ministeri Kalliomäki, minä toivoisin, että otettaisiin myös esille työntekijän näkökulma, niin kuin on todettu, naisvaltaisen alan työntekijän näkökulma, pienyrittäjien näkökulma, jotka ovat lähes yksimielisesti vastustaneet aukioloaikojen lisäämistä. Myös, ministeri Kalliomäki, kun sanotte, että sosialidemokraattisiin keskeisiin periaatteisiin kuuluu aivan ylimmäisenä vapaus, niin tässä on

pikkuisen oikaistu. Kyllä siihen kuuluu myös monia muita, niin kuin oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, turvallisuus ja vastuu, ministeri Kalliomäki. Kannattaa ehkä vähän tarkastella, mitä sosialidemokraateista on sanottu 1900-luvulla.

Mitä vielä vaihtoehtoihin tulee, tämä on uusi näkökulma ministerin puheessa. Hän on ruvennut korostamaan sitä, että pitäisi vaihtoehto tuoda esille. Ministeri Kalliomäki, meillä on 1 päivänä syyskuuta 1994 voimaan astunut laki, jossa on joulukuun sunnuntait ja kuusi muuta sunnuntaita avattu nyt kaupanteolle. Tuntuu aika erikoiselta, että nyt pari vuotta sen jälkeen ollaan siinä tilanteessa, että me vaadimme lisää aukioloaikoja.

Olisi muuten mielenkiintoista tietää, mitä ministeri Kalliomäki puhui kaksi vuotta sitten eduskunnassa. Kun en ollut paikalla, niin en voi sitä muistaa.

Vielä, rouva puhemies, kun ministeri Kalliomäki totesi, että jos eduskunta epäonnistuu tehtävässään, niin kuulisin mielelläni ministeriltä, milloin eduskunta epäonnistuu.

Ed. S a a p u n k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Toki tässä laissa on sellaisia elementtejä, joita minäkin vastustan, mutta korostan, jos pyhätyöstä on kysymys, että vuorotyössä olevien ihmisten on varsinkin prosessitöissä pakko olla myös pyhänä töissä. Poliitikoilla on pyhätöitä. En ole oikeastaan ikinä sen jälkeen, kun olen palkkaa ruvennut nauttimaan, saanut pyhää viettää rauhassa, niin mielelläni kuin sen olisin tehnytkin.

Eli jos eettiseltäkin kannalta tätä katsotaan, niin kyllä minä näkisin, että ei ollut ainakaan paha asia, kun avattiin maaseudun myymäläverkosto pyhäaukiolopuolelle. Tuolla pohjoisessa on paljon turisteja, jotka tulevat perjantaina tai lauantaina sinne ja huomaavat, ettei ole mitään tavaraa mökillä. Mistä he ottavat sen tavaran, jos eivät kaupat ole auki? Ainakin ministeri Kalliomäki toi esille, että ei ole muuta vaihtoehtoa kuin lähteä sitten kiristämään lakia, jos ei tätä hyväksytä. Minut tämä kyllä panee ajattelemaan, että ei ainakaan kiristämisen suuntaan voida mennä, koska on elinehto matkailupuolella, että pyhänä on saatavissa tavaraa. Minä ainakin vastustan siihen suuntaan menemistä.

En tiedä, tämä keskustelu tuntuu kyllä niin oudolta. En ole tutkinut enkä miettinyt, onko tämä markettien suuntaan niin mahdottomasti menossa. (Ed. Elo: On!) Se voi olla menossa, mutta vastustan jyrkästi maaseudun viemistä takaisin toiseen suuntaan, että siellä pannaan kaupat kiinni. Se on maaseudun elinehto.

Kauppa- ja teollisuusministeri K a l l i o m ä k i : Puhemies! Ed. Elolle heti kärkeen kahden vuoden takaisia muistoja. En sanonut tässä salissa sanaakaan tästä asiasta. Näin kyllä ihan riittävän hyvin, mitä edessä on, ja valikoiduille henkilöille sanoinkin, että tämä vielä edestä löydetään, mutta en halunnut siihen omituiseen keskusteluun silloin osallistua. Ehkä olisi pitänyt toisin tehdä. Kukaan ei tässäkään keskustelukierroksessa kieltänyt nykylain sisältämiä erittäin suuria ongelmia.

Ed. J. Kukkoselle ja parille muullekin kunnia siitä, että he todella reilusti esittivät, että sitten pitää kiristää nykylakia. Kysymys kuului ed. Kukkoselta, miksi ei voida kiristää. Siihenkin on hyvin yksinkertainen syy sen lisäksi, että itse pidän sitä virheellisenä suuntana. Toinen selkeä syy on se, että se nyt ei ainakaan menisi tässä salissa lävitse, koska palaute ihmisiltä tulisi olemaan sitä luokkaa kuin se nyt on ollut Liikeliiton toimitsijoiden taholta. Siitä olen aivan matti.

Edes Suomen keskusta, vaikka se vastustaa, esittää hylkyä, ei ole esittänyt minkäänlaista vaihtoehtoista esitystä, ei minkäänlaista. (Ed. Kääriäinen: Hylkäystä!) Hylätä pitää mutta se tarkoittaa sitä, että keskusta hyväksyy sen susilain, mitä se itse oli päällepäsmärinä viime eduskunnassa täällä rakentamassa. Ymmärrän, ed. Kääriäinen, että te vedätte vainua pienestä mukavasta poliittisen pelin paikasta mutta se on vain pieni paikka. Ei tässä mikään lääniasia ole kyseessä. (Ed. Elo: Isompi asia kuin lääniasia!) — Minä puhuin poliittisesta pelistä, ed. Elo.

Tästähän on tehty kuluttajien suuntaan, kaupan työntekijöiden suuntaan ja kauppiaiden suuntaan gallup-kyselyitä tunnelmista aukiolojen osalta. Se on siitä kiinni, toistan, ed. Kääriäinen lauantaisen puheenvuoroni, koska kaikki eivät olleet silloin paikalla, miten kysytään. Jos kysytään kansalaisilta, onko kauppojen oltava, onko pakko olla sunnuntaina auki, niin vain 16 prosenttia vastaa, että kyllä on pakko. Mutta kun kysytään, saavatko kaupat olla auki sunnuntaisin, saavatko kauppiaat itse päättää, milloin kauppaansa pitävät auki, niin kolme neljäsosaa, kaupan työntekijöistäkin 63 prosenttia vastaa, että kyllä, totta kai. Tällainen vapaus pitää olla. Siis paljon riippuu siitä, miten kysymys asetetaan, ja se kysymys on kyllä minusta oikein asetettu, kun kysytään saako olla auki. Ihmiset itse päättävät, asiakkaat kysyntänsä kautta päättä-

vät, ovatko ne auki. (Ed. Kääriäinen: Ei se ole oikea kysymys!

Se on nimenomaan oikea kysymyksenasettelu, ed. Kääriäinen, ja se on juuri kuluttajan näkökulma. Mutta odotan todellakin keskustalta esityksiä siihen, miten korjataan olemassa olevat hyvin vaikeat ongelmat, miten kehitys käännetään parempaan suuntaan. Silloin jatketaan tällä ongelmallisella suunnalla, jota ette tekään ole kieltänyt, ed. Kääriäinen. Kun olette rehellinen mies, niin kuinka voisittekaan kieltää sen, että Pertti Salolaisen ja keskustan johdolla valmisteltu laki ei toimi, niin kuin Salolainen on julkisuudessakin sanonut.

Ed. A. Ojala esitti minusta tarpeellisen, tärkeän kysymyksen, miksi ei asetuksella sitten puututa. Kyse siis on kioskiasetuksesta, jossa on tämä luukkurajoitus. Tapa, jolla voidaan asetuksella edetä, on minusta se, että pannaan neliöraja, kuinka suuri, esimerkiksi sata neliötä, kioski voi olla. Sen seuraus on, että nykyinen käytäntö vahvistetaan ja sen kehitystä vahvistetaan. Toisin sanoen sinetöimme sillä sen, että asutuskeskusten pienvähittäiskauppaa hoitavat merkittävältä osin jatkossa tällaiset Euroopassa jo tunnetutkin convenient store -tyyppiset kioskit sillä valikoimalla, joka niille asetuksella määrätään, ja niillä kappalekohtaisilla hintarajoilla, joita niille määrätään. Näin tulee käymään. En ole sen tähden ollut valmis sillä yrittämään tätä korjata, koska se ei korjaannu, vaan se vahvistaa olemassa olevan kehityksen. Mutta toki, jos eduskunta ei suo sitä, että lakia muutetaan, niin silloin asetusta on varmasti tähän suuntaan muutettava. Silloin vain tietoisesti valitsemme edelleen sen suunnan, joka on edellisen hallituksen toimin valittu, joka on huono suunta.

Mutta ei voida tietysti laittomuuden tilassa ikuisuuksiin elää, ei myöskään kioskiasetuksen osalta varsinkaan sen vuoksi, että silloin lisääntyisivät ne viranomaiskantelut, joita muun muassa Liikeliiton toimesta on tehty tätä kioskikäytäntöä kohtaan. Sen seurauksena apulaisoikeusasiamiehen toimisto on jo vuosi sitten esittänyt kauppa- ja teollisuusministeriölle ja minulle vaateen siitä, että asiaan on saatava korjaus. Takaraja heidän vaatimuksessaan oli tammikuun loppu. Olemme siitä hieman myöhässä. Tällä vaateella on tietysti oma roolinsa siihen, että hallituksen esityksen aikataulu oli mikä oli.

Puhemies! Ehkä on parempi, että en tähän aatteelliseen keskusteluun tässä enempää latinkia tuo. Mutta olen aidosti juuri sitä mieltä, minkä aiemmin sanoin sosialidemokraattisesta aatteesta, ed. Elo. On kolme suurta asiaa, jotka silloin tällöin saattavat periaateohjelmassa tietysti muuttua. Tässähän on periaateohjelmatyö käynnistymässä hyvää vauhtia. Mistä me tiedämme, mitä sieltä putkahtaa. Mutta ehkä Ranskan suuren vallankumouksen tausta myös sosialidemokratiassa pikkuisella siivulla on jatkossakin mukana.

Ed. R e h n : Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva liikeaikalaki on herättänyt tunteita puolesta ja vastaan aina siitä lähtien, kun ensimmäiset tiedot hallituksen esityksestä olivat kantautuneet julkisuuteen. Kansanedustajien puhelimet ovat soineet ja postilaatikot pullistelleet, kun eri näkemyksiä on haluttu saattaa tietoon meidän huomioon otettavaksi. Keskustelu salissa on myös osoittanut, että eivät nämä tunteet ole paljonkaan lauhtuneet. Tosin en koko lauantain keskustelua ehtinyt kuulla, mutta tästähän on puhuttu tietysti käytävillä ja kahviossa, monessa muussa paikassa, myös maakunnassa jne.

Talousvaliokunta on kuullut kymmeniä asiantuntijoita, joista osa on ilmaissut selkeän kantansa, osa on kertonut avoimesti, ettei asia ole yksiselitteinen, etteivät he oikein tiedä, miten tuon pitäisi olla. Asiaa on tarkasteltava niin asiakkaiden, työntekijöiden kuin yritysten kannalta. Suurin ongelmakohta tietysti on sunnuntaiaukiolon vapauttaminen.

Kuluttajaliitto asiakkaiden edustajana vaatii aukioloaikojen vapauttamista, kun taas toinen kuluttajajärjestö, Kuluttajat Konsumenterna ry, pitäisi kaupat kiinni sunnuntaisin. Ota siitä sitten selevä, sanotaan meillä savossa.

Työntekijäjärjestöt vastustavat aukioloa. Suoria viestejä tulee kentältä myös siihen suuntaan, että monet työntekijät taas haluaisivat muutaman tunnin sunnuntaityöllä ansaita arkivapaan tai korotetun palkan. Opiskelijoille ja kotiäideillehän tämä tarjoaisi myös tervetulleen ansiomahdollisuuden.

Sama kahtiajakautuminen koskee yrityksiä. Yrittämisen vapauden nimissä yrittäjän pitäisi saada päättää, milloin asiakas tarvitsee häntä ja milloin hänen kannattaa pitää liike auki. Asioiden joustavan hoitamisen ja asiakkaiden mahdollisimman hyvän palvelun vuoksi moni yrittäjä pitäisi liikkeen auki myös sunnuntaisin. Tai, tässä taas ollaan, ainakin haluaisi, että hänellä olisi vapaus päättää asiasta.

Kilpailua ajatellen vapaus päättää aukioloajoista olisikin ainoa oikea ratkaisu. Onhan sinänsä järjetöntä, että kioskit, grillit, huoltoase-

mamyymälät ja haja-asutusalueen kaupat voivat pitää ovensa auki hyvin vähäisin rajoituksin, mutta keskustaajamassa tai laitakaupungin lähiössä sijaitsevat myymälät eivät. Kioskit ja huoltoasemamyymälät muistuttavat usein kooltaan ja tavaravalikoimaltaan keskikokoista markettia tai isoa lähiömyymälää. Tällainen johtaa vääristyneeseen kilpailuun, jopa kauppakuolemiin. Tässä kohtaa viittaan siihen, että mielestäni kioskiasetusta olisi pitänyt aikanaan silloin muuttaa, kun kioskit saivat luvan laajentua. Ministeri Kalliomäki sanoi, että ne elävät laittomuuden tilassa. Kyllä sen verran laista näyttää väljyyttä löytyvän, että ei poliiseja ole syytä sinne näköjään laittaa.

Entä mitä sitten tapahtuisi kilpailumielessä, jos hallituksen esitys toteutuisi? Varsinkin päivittäistavarakaupassa meillä on menossa voimakas rakennemuutos suurten markettien hyväksi. Sunnuntaiaukiolon täysi vapauttaminen vauhdittaisi sitä, vaikka en myöskään väitä, että aukiolokielloilla sitä saataisiin kokonaan pysähtymään. Meneillään olevan keskittymisen myötä pieniä yrityksiä joutuu vaikeuksiin ja lopettamisvaaraan. Pienillä myymälöillä on muutenkin tiukka haaste edessään, miten ne pystyvät kilpailemaan jo olemassa olevien suurten markettien kanssa. Ratkaisu monille yrityksille on varmasti erikoistuminen ja palvelun parantaminen. Ja kun joku edustajista mainitsi äsken, että asiakkaat ovat tyytyväisiä aukioloaikoihin ja palveluun, niin palvelussa varmasti on hyvin paljon parantamisen varaa, aukioloajoista ei ehkä ole niinkään paljon valittamista.

Hallitus perustelee esitystään työllisyyttä lisäävänä. Asiantuntijalausuntojen mukaan, kuten työasiainvaliokuntakin toteaa, ei voi olla varma lain työllistämisvaikutuksista. Käytännön tasolta on pakko tulla samaan tulokseen. Jos jossain tulisi lisää työpaikkoja, toisessa kohdin niitä vähenisi. Sunnuntaityön kustannukset ovat niin paljon arkityötä korkeammat, että ne pyrittäisiin varmasti hoitamaan mahdollisimman pienellä henkilökunnalla. Tämän ymmärtää jokainen yrittäjä ja varmasti vähän muutkin.

Mielestäni oli yllättävää, että sellainenkin ala kuin huonekalukauppiaat ilmoitti asiantuntijakuulemisessa kielteisen kantansa sunnuntaiaukioloon. He ilmoittivat, että heille riittää nykyiset aukioloajat. Itse olin kuvitellut, että huonekaluliike, jos mikä, olisi sellainen, mihin perheet haluavat mennä yhdessä tekemään huonekaluostoksia, mutta eipä näin ollutkaan. Liitto ilmaisi selkeän kantansa, että heille riittävät nykyiset aukioloajat. Toisaalta sitten on sellaisia erikoisliikkeitä, kuten esimerkiksi auto- ja maatalouskonekauppa, joille nykyiset sunnuntait riittävät kyllä määrällisesti, mutta niiden tarve kohdistuu usein tehtaan aikataulun mukaan muille kuin kauppa- ja teollisuusministeriön määräämille päiville.

Niin kuin mietinnön vastalauseessa hieman ehkä epäselvästi mielestämme sanotaan, yrityksen pitäisi saada annetun lukumäärän puitteissa vaihtaa aukiolosunnuntai ilmoittamalla siitä lääninhallitukseen, tai jos niin päätetään, poliisiviranomaiselle. Siis lukumäärä pidettäisiin entisellään, mutta annettaisiin joustomahdollisuus siinä, ettei sen tarvitsisi olla kaikilla koko valtakunnassa sama.

Kun hallituksen alkuperäinen esitys liikeajan laajentamisesta sai alusta alkaen ristiriitaisen vastaanoton, esitykseen tuotiin porrastus myyntitilan neliöiden mukaan siten, että aluksi sallittaisiin sunnuntaiaukiolo vain alle 400 neliömetrin myymälöille. Tämä on mielestämme epäonnistunut kompromissiratkaisu. Parin vuoden siirtymäaikaa varten laajempaa aukioloa haluavat myymälät tekevät helposti järjestelyjä, joilla osia myyntitiloista muutetaan varasto-, toimisto- tai sosiaalitiloiksi, tai vuokrataan osa myyntitilasta muuhun käyttöön siihen saakka, kunnes sitten jne. Itse voin mainita, että varmasti vaihtoautohallin kyltti "vaihtoautomyymälä" muuttuisi hetkessä "vaihtoautovarastoksi". En tiedä, pitäisikö siihen panna verhoja tai tilapäistä tai pysyvämpää seinää, mutta ei sitä ainakaan tiilestä rakennettaisi, se on aivan varma.

Kysynnän määrään sunnuntaiaukiololla tuskin olisi suurta vaikutusta. Joidenkin arvioiden mukaan myynnin lisäys olisi ehkä prosentin tai parin luokkaa. Yrittäjien kokemusten mukaan nykyisten sunnuntaimyyntien jälkeen alkuviikon päivät ovat tosi hiljaisia, poikkeuksena ehkä joulunalusviikot.

Hallituksen esitystä ja erityisesti sunnuntaiaukioloja pohdittaessa on otettava huomioon inhimilliset ja eettiset tekijät. Työntekijöille uusista aukioloajoista saattaisi tulla työaikoihin ja työturvallisuuteen liittyviä ongelmia. Pitäisikö kuntien järjestää päivähoitomahdollisuus vastaisuudessa sunnuntaisinkin? Haja-asutusalueilla julkinen liikenne toimii tosi heikosti sunnuntaisin, jos sieltä joku lähtisi työhön. Perheeltä tilanne vaatisi uusia järjestelyjä, ja se saattaisi estää harrastusmahdollisuuksia. Se helpottaisi asiointia, mutta vaakakupin toisella puolella olisi ehkä yhteisiä

harrastuksia tai ainakin lasten kuljetuksia heidän harrastuksiinsa.

Pienyrittäjälle uusi tilanne merkitsisi entistäkin vähäisempiä vapaa-aikoja, kun yrittäjä kilpailutilanteen vuoksi ja kalliita sunnuntaityökuluja välttääkseen lisäisi itselleen viikon seitsemännen työpäivän. Moni yksinyrittäjä suorastaan toivoo, ettei liikeaikaa laajennettaisi koskemaan sunnuntaita, koska se asettaisi hänet vaikeaan valintatilanteeseen. Ei tietenkään ole pakko pitää liikettä auki, mutta jos se kilpailijakin vaikka pitää.

Lainmuutoksen edut kuluttajille olisivat vähäiset. Suuri osa kuluttajista on tyytyväinen, niin kuin on moneen kertaan mainittu, nykyisiin aukioloaikoihin. Itse voisin olla hyväksymässä arkipäivien aukioloajaksi 7—21, joka helpottaisi jossain määrin esimerkiksi pienten lasten äitien kauppaan pääsyä sen jälkeen, kun perhe on saatu rauhoittumaan yöunille tai telkkarin ääreen hyvin syötettynä.

Kuten mietinnöstäkin ilmenee, lainmuutosta on arvioitava myös eettisenä arvovalintana, ei pelkästään taloudellisena kysymyksenä. Ihminen tarvitsee työn ja levon vaihtelua. Kiireisen arjen väliin on saatava lepoa ja rentoutumista, jotta jaksamme myös henkisesti. Fyysisen levon lisäksi ihminen tarvitsee aikaa myös sosiaaliselle kanssakäymiselle ja henkiselle kasvulle. Tietysti voidaan sanoa niin kuin ed. Saapunki, ettei sen nyt välttämättä tarvitse olla sunnuntai, se voi olla muukin viikonpäivä, jolloin levätään, mutta luontevin rytmi tuntuu kuitenkin olevan seitsemän päivän jakso, josta yksi päivä on oikea lepopäivä, vaikka nykyään tietysti työelämässä niitä lepopäiviä oikeastaan varsinaisen ammattityön kannalta on kaksikin.

Arvoisa puhemies! Olen pohtinut asiaa perusteellisesti pitkähkön aikaa asiakkaana, yrittäjänä ja nyt myös päättäjänä, pitänyt omaa galluptutkimustani sen lisäksi, miten paljon meitä on lähestytty, joko eduskuntaryhminä tai kaikkia kansanedustajia, satoja henkilöitä olen haastatellut joka puolella työssä ja harrastustoiminnassa, pienten ja suurten yritysten edustajia heidän yrityksissään sekä yrittäjien järjestötyössä. Kaiken tämän seurauksena olen tullut siihen tulokseen, että katson nykyisen lain mukaisten sunnuntaiaukiolojen riittävän. Lukumäärä on mielestäni hyvä, mutta toivoisin joustavuutta löytyvän alakohtaisesti vaihtaa aukioloviikonloppu silloin, kun siihen on perusteltu syy.

On sanottu, että nykyinen lupamenettely on huono. Kyllä siihen varmasti voitaisiin löytää parempia ratkaisuja. Jos ministeri Kalliomäki sanoo, että meidän pitäisi opposition puolelta tuoda valmiita vaihtoehtoratkaisuja, niin valitettavasti meillä ei ole vielä edes avustajia, joitten avulla saataisiin kerätyksi tietoa ja muuta, joten tällaisia puolivalmiita ajatuksia täytyy vain heittää.

Kaiken kaikkiaan ymmärrän, että toisaalta yrittäjänä minun pitäisi arvostaa yrittämisen vapautta ja sitä, että kaupat saavat olla auki silloin, kun yrittäjän kannattaa pitää, asiakkaan pitää päästä kauppaan silloin, kun hän kauppaa tarvitsee, mutta haitat ovat niin paljon suuremmat, että mielestäni toistaiseksi nykyiset aukioloajat riittävät.

Ed. J. K u k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rehn aivan oikein viittasi niihin tutkimuksiin ja suuren yleisön mielipiteisiin, jotka minusta työllisyystutkimuksen ohella ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Niinpä kannattaa huomata Suomen Kuvalehden viime viikon numerossa ollut viikon kysymys: Pitäisikö kauppojen aukioloaikoja lisätä, 22 prosenttia; pitää nykyisellään, 69 prosenttia; vähentää, 8 prosenttia; ei osaa sanoa, 2 prosenttia. Vain joka viides suomalainen pitää siis tarpeellisena hallituksen ajamaa kauppojen aukioloaikojen vapauttamista. Suuri enemmistö, lähes 70 prosenttia, ei kaipaa mitään muutoksia.

Eniten kannatusta tämä aukioloaikojen vapauttaminen ja laajentaminen saa nuorilta ja uusmaalaisilta. Naiset, eläkeläiset ja pohjoissuomalaiset ovat tyytyväisimpiä nykyiseen käytäntöön. Työläisistä muita useammat valittavat aukioloaikojen olevan jo nyt liian väljät. Tämä haastattelututkimus on tehty 2. ja 3. joulukuuta. Se on siis vain kaksi viikkoa vanha. Sen on tehnyt Taloustutkimus.

Minusta tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että on olemassa suuriäänisiä valtakunnan lehtiä ja muita vaikuttajia täällä etelässä, jotka haluavat tulkita tutkimuksia niin kuin tämän asian eteenpäin vieminen vaatii, mutta nämä kriittisemmät tutkimukset jäävät helposti varjoon.

Ed. K u o s m a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ihmettelen sitä, minkä takia yritystoimintaa pitää lainsäädännöllä jarruttaa, kun normaalisti, jos terveellä järjellä tämäkin asia ajatellaan, ei minkään näköistä lainsäädäntöä tarvita kauppojen aukiolojoille. Tehtaathan pyörivät, huoltoasemat pyörivät, kaikki

ovat auki, toimistot auki sen mukaan kuin tarvitsee tehdä töitä ja urakan laskentaa suorittaa. Ihmettelen, että lainsäätäjä puuttuu tämmöiseen, että päättää, koska kaupat ovat auki. Minun mielestäni tämmöinen asia ei sovi ollenkaan tähän saliin päätettäväksi. Tämä on holhousyhteiskunta. Jos halutaan, että uusia työpaikkoja syntyy, niin tämmöiset esitykset hallituksen pitäisi vetää pois ja antaa vapaasti yrittäjyyden mennä eteenpäin tässä valtakunnassa. Sillä tavalla normaalisti länsimainen demokratia parhaiten toteutuu.

Puhemies: Arvoisat edustajat! Täällä käytetään hyviä puheenvuoroja. Ne kuuluvat tähän asiaan kyllä. Mutta ne ovat puheenvuoroja, ne eivät ole vastauspuheenvuoroja. Tätä kannattaa vähän miettiä.

Ed. Bryggare (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tuli vähän paineita.

Ed. Kuosmaselle sanoisin, että on hyvä, että tässä salissa vähän lainsäädäntöäkin päätellään.

Minä olisin ed. Rehnin ansiokkaaseen pohdintaan puuttunut muutamalta osin. Hän varmasti tietää ongelmatiikan ehkä meidän valiokunnassamme melkein parhaiten, kun on osallisena yhden alan toiminnassa ymmärtääkseni aika tiiviisti. Minulla herää hänen kohdallaan juuri se kysymys, mitenkä autokaupan nykyiset sunnuntaimyyntitapahtumat suoritetaan. Onko rehellistä se, että siellä oikeasti käydään se myyntitapahtuma ja kirjataan myynti seuraavalle päivälle tai jotain vastaavaa? Mielestäni on selkeämpää juuri esimerkiksi autokaupassa toimia niin, että tehdäänniin kuin laissa on eikä yritetä sitä kiertää sen takia, että se on tehty toisella tavoin.

Muuten kyllä myönnän, että tämä on varmasti vaikea punninnan paikka monelle ihmiselle. Itse olen isäni kautta tottunut siihen, että viikonloppuisin useinkin vanhemmat tai toinen on töissä ja sitä kautta se vaikeuttaa vähän perhe-elämää. Mutta toisaalta myönnän myös sen, että Isossa kirjassa sanotaan myös pyhäpäivästä jotain.

Minun mielestäni tätä pitää pystyä soveltamaan ja katsomaan. Tämä ei tarkoita sitä, että ihmisten tulee rynnätä juuri sunnuntaina kauppoihin. Se mahdollisuus tulee antaa. Tulen vielä palaamaan tähän oman puheenvuoroni aikana.

Ed. Hämäläinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rehn epäili, että uudet aukioloajat toisivat kauppiaille aivan uusia kestämättömiä paineita. Nykyinenkin sunnuntaiaukiolo merkitsee sitä, että kauppias joutuu koko ajan olemaan valintatilanteessa. Hän joutuu pohtimaan, onko tarkoituksenmukaista pitää kauppa auki ja jos ovet avaa, miten pitkään ne kannattaa avoinna pitää.

Minä tarkkailin tilannetta eilen, kun oli tiettävästi tämän vuoden kaikkein vilkkain kauppapäivä, jossa liikevaihto oli kaikkein suurin. Asiakkaita oli runsaasti kaupungilla liikkeellä. Yleensä isot myymälät olivat auki. Pienet myymälät olivat osa auki. Osa oli päättänyt pitää ovensa kiinni, ja nekin, jotka olivat auki, olivat hyvin vaihtelevilla ajoilla, kuka oli 11—14, kuka 11—15. Hyvin suuresti harkintaa olivat osanneet kauppiaat käyttää nykyisenkin vapauden aikana. Enkä minä usko, että jos aukiolosunnuntaitten määrä kasvaa, heidän harkintakykynsä siitä häviää. He tulevat taatusti aivan tarkkaan katsomaan, mikä tulee olemaan heille taloudellisesti kannattavaa, ja toimimaan sen mukaan.

Ed. Rehn (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Bryggarelle kerron saman, minkä olen kertonut talousvaliokunnan kokouksessa ja monessa muussa paikassa. Eihän nykyään autokauppaa niin tehdä, että sunnuntai olisi täysin kaupaton päivä. Se on aivan julkinen salaisuus. Sunnuntainäyttelyyn anotaan lupa, maksetaan siitä luvasta, ja kuinka ollakaan, se on todella vain näyttelylupa. Tuskin erikoislupia on edes saatu siihen, vaikka olisi joku yrittänyt. Se on näyttelylupa ja siinä lukee: myyntiä ei saa harjoittaa.

Jos asiakas kuitenkin tulee näyttelyyn vakavalla mielellä, että hän haluaa vaihtaa auton, hän kysyy, mitä tuo auto maksaa, niin ei kai hänelle sanota, että ei voida tänään kertoa, kun tänään ei saa tehdä kauppaa, tule huomenna kysymään. Varmasti neuvottelu lähtee siitä käyntiin, vaikka tietenkin nämä näyttelyt ovat aika suosittuja varsinkin kevätaikaan tai jos on täysin uusi malli tullut. Mallien mukaanhan monesti näyttelyaika määräytyy. Sitä tarkoitin, kun sanoin, että pitäisi saada vaihtaa joku olemassa olevista sunnuntaista eri kohtaan, ei lukumäärää tarvitsisi lisätä. Sopimus tarvittaessa tehdään sunnuntaina, jos ei asiakas lupaa tulla huomispäivänä, ja huomispäivän leimat eli päivämäärä siihen paperiin ja sillä selvä. Ei ole vielä poliiseja näkynyt tarkistelemassa päivämääriä.

Talousvaliokunnan puheenjohtajalle sanoisin, että tietenkin näin joulun aikaan on asiakkaita paljon liikenteessä, mutta ei kaikkien alojen kaupoissa. Siinä kohtaa puoltaisi paikkaansa se vapaus valita, milloin. Mutta on paljon kuitenkin

näitä pieniä yrittäjiä, jotka yrittävät ja pakertavat ja todellakin haluavat pitää kaupan auki; jos kerran muutkin, niin minunkin täytyy kaiken varalta.

Ed. R y h ä n e n : Arvoisa puhemies! Heti alkuun kiitän arvoisaa puhemiestä äskeisestä huomautuksesta. Kun olin varannut jo kolmantena tämän puheenvuoron, niin uusia asioita tuodaan vastauspuheenvuoroissa esille. Tämä ei ole mielestäni reilua niitä kohtaan, jotka puheenvuoron ovat pyytäneet. Vastauspuheenvuoroja ovat käyttäneet jopa sellaiset, joitten nimi on puheenvuorolistassa.

Arvoisa puhemies! Minä yhdyn mielelläni oikeastaan kaikkeen siihen, mitä ed. Elo esitti perusteluista, minkä tähden tähän lakiin ei pitäisi eduskunnassa suostua, kaikkeen muuhun, paitsi siihen loppujohtopäätökseen, jossa hän itse totesi, että hän ei tiedä, millä tavalla hän puheensa jälkeen äänestää. Itse olen täysin sitä mieltä, että ed. Elo, joka on viisas mies ja kunnian mies, toimii täsmälleen omien puheittensa mukaan elikkä äänestää hallituksen esitystä vastaan.

Liikealan ammattiliitto on lähettänyt hyvin herkän vetoomuksen kansanedustajille. Minä luulen, että te kaikki muutkin olette tämän saaneet. Liitto vetoaa, että olkaa kerrankin ihmisen puolella. Ministeri Kalliomäki puhui äsken sosialidemokraattisista periaatteista: vapaus, veljeys ja tasa-arvo. Nyt Liikealan liitto vetoaa sosialidemokraatteihin: olkaa kerrankin ihmisen puolella!

Ed. Elo jo toi esille sen, että hän ei ole kuullut ainoankaan äänestäjän tulleen vetoamaan häneen, että nyt liikeaikalakia pitäisi muuttaa. Myös omat gallupini ovat saman suuntaisia. Niin myös Liikealan liitto kirjoittaa kauniisti tällä tavalla, että Liikealan ammattiliiton hallitus toteaa pettyneenä, että maan hallitus ei toteuta ohjelmaansa eikä puolusta tavallisen palkansaajan asiaa. Liikealan ammattiliiton hallitus odottaa kansanedustajilta ryhdikkäämpää käyttäytymistä ja itsenäistä ajattelua. Liikealan ammattiliiton jäsenet tulevat seuraamaan tarkoin kansanedustajien käyttäytymistä ja tekevät johtopäätöksensä, jotka näkyvät seuraavissa eduskuntavaaleissa.

Arvoisa puhemies! Tästä asiasta on tehty ennen eduskunnassa tapahtunutta kaupankäyntiä ja kiristystä, joka on siis rikoslain mukaan rikos, galluptutkimus, jossa on tavoitettu 163 kansanedustajaa. Heistä 39 oli hallituksen esityksen puolesta, 84 oli vastaan, 28 ei ottanut tällä hetkellä kantaa ja 12 ei halunnut ilmoittaa kantaansa. Myös puolueittain tämä gallup on päätynyt hämmästyttävään tulokseen: Sosialidemokraattien 50 tavoitetusta on ollut 25 vastaan, 11 puolesta; vasemmistoliiton tavoitetuista 10 on ollut vastaan, ei yhtään puolesta; vihreitten 3 on ollut vastaan, ei yhtään puolesta.

Arvoisa puhemies! Tämä osoittaa, että kansanedustajien kannat ovat olleet täysin selkeät. Tämä lakiesitys on täysin turha. Sitä ei pitäisi hyväksyä. Toisaalta ministeri Kalliomäki kysyi, mitä seuraa, jos tämä menee nurin, mitä seuraa, jos eduskunta ei onnistu päätöksenteossa. Tämä oli jotenkin ihmeellinen kysymys. Minä ymmärtäisin, arvoisa puhemies, että tästä asiasta ei seuraa yhtään mitään. Budjettiin ei jää yhtään aukkoa, tämä ei ole budjettikysymys. Suomen kansa viettää joulunsa täysin rauhassa, minä sanon, suuremmassa rauhassa kuin jos tämä laki hyväksyttäisiin.

Nyt täytyisi toteutua vain kansanedustajien vapaa tahdonmuodostus ilman kiristystä. Minä vetoankin kaikkiin kansanedustajiin varsinkin siellä vasemmalla, että te kerrankin olette ihmisen puolella ettekä suostu mihinkään kiristykseen taikka muuhun tällaiseen painostukseen.

Arvoisa puhemies! Ministeri Kalliomäki toi esille, että tämä laki on osa hallituksen työllisyysohjelmaa. Jo äsken ed. J. Kukkonen toi esille, että tämä ei suinkaan ole työllisyyskysymys, ja eräät muutkin kansanedustajat ovat tuoneet esille, että tämä ei ole ollenkaan työllisyyskysymys. Tutkimukset nimittäin osoittavat, että tällä lakiuudistuksella, kauppojen aukiolojen lisäämisellä, ei lisätä työllisyyttä vaan heikennetään pienipalkkaisten ja erityisesti naisten nykyistäkin asemaa.

Myöskään liikkeitten aukiolokysymys ei ole mikään osto-ongelma. Kansa kykenee pienellä järjestelyllä niin kuin tähänkin saakka ostamaan tarpeelliset elintarvikkeensa ja muut tavaransa nykyisillä aukioloajoilla. Tämähän ei ollenkaan lisää rahaa.

Mitä taas tulee siihen, niin kuin ministeri Kalliomäki väitti, että huoltoasemien myynti on voimakkaasti lisääntynyt, tutkimusten mukaan huoltoasemien myynnistä päivittäistavarakauppa edustaa vain 1,5:tä prosenttia. Kysymys on aivan marginaalisesta myynnistä. Myöskään pienimuotoinen kauppa ei aja tätä asiaa, vaan tätä asiaa ajavat supermarketit, suuret marketit, joille ollaan 400 neliön rajoituksesta huolimatta antamassa itse asiassa vähintäänkin pikkusormea,

ehkäpä jo vasenta kättä. Pienet kaupat kuolevat, mikäli tämä lakiesitys hyväksytään.

Arvoisa puhemies! Eräs toinen järjestö, joka edustaa huomattavasti suurempaa otosta Suomen kansasta, nimittäin kirkko ja kaikkien uskonnollisten yhdyskuntien joukko, on yksiselitteisesti tätä esitystä vastaan. Suomen kansasta 95 prosenttia kuuluu näihin, siis kirkkoon taikka uskonnollisiin yhdyskuntiin, ja vain 3—5 prosenttia Suomen kansasta on vapaa-ajattelijoita taikka ateisteja. Kysymyksessä on nyt arvovalinta, ja hallitus on antamassa kansalle aivan erikoista joululahjaa. Joulun lapsi on ehdottomasti eri mieltä tämän lakiesityksen kanssa. Hän ajoi markkinahumun synagoogasta pois pyhänä ja ylipäätäänkin.

Kysymys siitä, pitääkö pyhäpäivä pyhittää, lepopäivä pyhittää, on edelleenkin ajankohtainen. Se on yhtä ajankohtainen tänä päivänä kuin aikaisemminkin. Minä sanon, että lepopäivän pyhittäminen on arvo sinänsä. Vaikka me kaikki emme Raamatun arvomaailmalle niin suurta painoa panisikaan, ainakin minä uskon, että tästä tulisi siunausta koko kansalle.

Ed. Perho puhui puoluesihteeriksi tultuaan kauniisti pyhän pyhittämisestä muun muassa politiikalta. Tässä olisi myös kokoomukselle paikka puheittensa mittaisiin tekoihin. Koti, uskonto ja isänmaa ovat olleet kokoomukselle ja ovat kai edelleenkin pyhäpuheissa tärkeitä aiheita. Tässä me voimme tulla kaikki yksimielisesti joulun alla vastaan näitä kysymyksiä ja pyhittää edelleenkin lepopäivämme. Siitä, niin kuin arvelen, koituisi siunausta koko Suomen kansalle.

Ed. J ä ä s k e l ä i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Olen yrittänyt vähän etsiä tulokulmaa tähän kysymykseen, josta nyt on jo koko lailla pitkään keskusteltu. Varasin ensimmäisen puheenvuoron jo lauantaina, mutta kun silloin päivä meni niin pitkäksi, en päässyt sitä silloin käyttämään, joten ehkä joitakin ajatuksia tässä yhteydessä.

Tästä asiastahan meitä gallupissa kielteisen kantamme esittäneitä on kiitelty oikein Liikealan ammattiliiton kirjeellä taikka sähkeellä. Sitä en tiedä, kiittäisinkö hallitusta tai kiittäisinkö valiokuntaa, ei oikein siihen asti nyt yllä oma ajatus.

Lauantaisen keskustelun edellä olleessa pankkitukikeskustelussa ed. Smeds käytti mielenkiintoisen puheenvuoron, jossa hän puhui moraalikadosta. On ikään kuin pakko lainata siitä pari riviä. Hän totesi siinä asiassa, että oli mielenkiintoista suojajärjestelmän kattavuutta kritisoida nimenomaisesti moraalikadon näkökulmasta. Hän jatkoi: "Samalla voi kysyä, kuinka suurelta osin moraalikato laajemmaltikin ymmärrettynä vaikutti pankkikriisin syntyyn ja mikä rooli terveellä moraalilla olisi tulevaisuuden kriisien välttämisessä."

Nythän me olemme jälleen tekemässä sekä käytännöllis-taloudellista että myös moraalista valintaa. Eduskunta on käsittelemässä, muuttamassa, toivon mukaan hylkäämässä tämän esityksen, mutta jos se menee läpi, muuttamassa vuosisataista suomalaista periaatetta, jonka mukaan yhtenä päivänä, pyhänä, ihminen voi levätä ja pysähtyä. Tuo yksi päivä on tarkoitettu ihmisen hyväksi, hänen fyysiseksi, henkiseksi ja myös hengelliseksi rakentumiseksi.

Aika monessa puheenvuorossa, niissä puheenvuoroissa, joissa on kannatettu uutta lakia, on mainittu, että maaseudulla on tällainen etu, etuoikeus ja mahdollisuus. Tämä sama asiahan oli muuten esillä noin kaksi vuotta sitten, kun tämän asian kanssa puoli vuotta takuttiin talousvaliokunnassa. Kun se sitten tuli tähän saliin, se suhteellisen niukasti hyväksyttiin siinä muodossa, jossa se nyt on, eli joulunaluspyhät plus kuusi pyhää. Jo silloin tätä asiaa mietin, ja nyt yhä enemmän voi kysyä, mitä erityistä siunausta maaseudulle on tästä asiasta ollut. Nythän me kaikki kuulemme, että maaseutuhan tässä maassa on ensimmäisenä kuolemassa, jos nyt näin globaalisti asiaa ajatellaan. Onko siitä ollut jotakin erityistä etua sitten sinne?

Kysyisin ed. J. Kukkosen tapaan kiristyksiä. Miksi ei? Teimme viime kaudella aloitteen. En nyt muista, oliko se lakialoite vai toivomusaloite siitä, että kioskiasetusta täsmennettäisiin tai tiukennettaisiin. Näitä asioita voi muuttaa myös toiseen suuntaan.

On paljon keskusteltu siitä ainakin Suomen historiassa, en tiedä, onko tässä eduskunnassa, mutta joskus aikaisemmin, mitä pyhänä saa tehdä ja mitä ei. Tuo keskustelu on ehkä tänä päivänä hyvin ohutta eikä sillä moni vaivaa itseänsä. Haluan siitä joistakin näkökulmista kuitenkin muistuttaa. On sanottu, että pyhänä voi tehdä sitä, mitä välttämätön tarve ja kristillinen rakkaus, lähimmäisenrakkaus vaatii. Ehkä tuo rakkaus vaatii sen, että kananmunat tai maitopurkin voi käydä huoltoasemalta ostamassa, kun se on unohtunut ja vieraskin sitä tarvitsee. Mutta voi varmasti kysyä, onko käytännössä kaikkien kauppaliikkeiden aukiolon vapauttaminen tuon periaatteen mukaista. Jokainen varmasti ymmärtää, että se ei ole ainakaan tuon periaatteen

mukaista, vaikka vapauden ja veljeyden ja tasaarvonkin nimissä puhuttaisiin, eikä se myöskään ole tarpeellista.

Salin oikea laita on kovin vajaasti miehitetty. Eihän meitä kovin paljon salissa ole muutenkaan. Kuitenkin oli pakko tämän asian kanssa katsoa, mitä meidän suomalaisten tuttu Martti Luther asiasta sanoi. Hän sanoi siitä hyvin modernisti ja myönteisesti mutta selkeästi jo lähes 500 vuotta sitten, kun hän puhui pyhäpäivästä. Vähän lyhennellen muutaman ajatuksen lainaan.

Kun on selitettävä, mitä Jumala vaatii tässä eli siis kolmannessa käskyssä, kun se käsitetään kristillisesti, tulee huomata, ettemme pidä lepopäivää ymmärtäväisten vuoksi vaan ensinnäkin ruumiillisesta syystä ja luonnon opettamasta ja vaatimasta välttämättömyydestä, tavallisen kansan vuoksi. Heidän, jotka ovat koko viikon työssä ja toimessa, tulee saada yksi päivä vapaata levätäkseen ja virkistyäkseen.

Sitten hän kertoo siitä, että tietysti tuo lepopäivä on ennen kaikkea tarkoitettu ajaksi käydä jumalanpalveluksissa, pohdiskelee sitä, ovatko kaikki päivät yhtä hyviä ja tärkeitä, ja on siinä hyvin myönteinen. Jokainen päivä on tietysti tarkoitettu ihmiselle Jumalan ja lähimmäisen palvelemiseen, mutta hän toteaa: "Mutta kun sunnuntai on vanhastaan määrätty siihen, niin on sen annettava olla sellaisena, että tässä kohden vallitsisi yhtenäinen järjestys ja ettei kukaan tuottaisi häiriötä tarpeettomalla uudistuksella."

Tämän käskyn ajatus on siis yksinkertaisesti se, että lepopäivä, kun sitä kerran vietetään, on järjestettävä siten, että silloin opittaisiin Jumalan sanaa. Tähän hän lisää, että kuitenkaan ei lepopäivän viettoa saa tiukentaa niin ankaraksi, että sen vuoksi olisi kielletty jokin satunnainen, aivan välttämätön työ.

Hyvät ystävät! Asiasta on, edustajatoverit, käyty myös lehtien palstoilla aika voimakasta keskustelua. Helsingin Sanomat noin viikko sitten julkaisi erään kirjoituksen, sattui olemaan Vantaalta Erkki Tuovinen -niminen henkilö, joka on kirjoittanut yleisönosaston palstalla varsin näyttävästi. Hän vetoaa paitsi tietysti tasavallan presidenttiin ja ministereihin, myös meihin kansanedustajiin ja päätöksentekijöihin ja sanoo: "Olkaa kaukoviisaita! Säilyttäkää jonkinlainen kansalaisten henkinen ja fyysinen hyvinvointi! Älkää väsyttäkö kansaamme ostopainajaisella ja ajatelkaa, että yksi vapaapäivä viikossa ei ole liikaa." Ehkä uskallan tästä lyhyesti siteerata jonkun muunkin ajatuksen, joita hän on todennut. Hän toteaa työskennelleensä koko ikänsä asiakaspalvelussa, vähittäismyynnissä ja toteaa, että koskaan missään työpaikassa ei ole laitettu ovia asiakkaan nenän edestä kiinni.

Sitten hän toteaa: "Lieneekö niin, että kansanedustajat ajattelevat, että asiakas on aina oikeassa. Jos te näin ajattelette, olette varmaan oikeassa, mutta tässä asiassa unohtakaa, että olette kauppojen asiakas. Tehkää kerrankin edustajantyötä, johon teidät on valittu!" Sitten hän toteaa: "Kolmannessa käskyssä sanotaan: Muista pyhittää lepopäivä! Luomiskertomuksessa puhutaan, että Jumala loi maan kuudessa päivässä ja seitsemäntenä lepäsi. Mielestäni tässä on ajateltu meitä ihmisiä tavattoman suurella viisaudella. Emmehän me ole mitään koneita, jotka voisivat puurtaa väsymättä viikosta toiseen ilman huoltopäivää. Sunnuntai on erinomainen huoltopäivä niin henkiseltä kuin fyysiseltä kannalta."

Sitten hän toteaa muun muassa näin: "Työllisyystyöryhmä on luvannut puolittaa työttömyyden. Tätäkin lupausta pitäisi ajatella aukioloaikaesityksessä. Oletteko ajatelleet lopputulosta?" Ja hän arvioi: "Ette varmaankaan. Olen pakotettu hieman visioimaan, kuinka vapaa aukioloaika vähentää pysyviä työpaikkoja. Tästä on elävä esimerkki naapurimaastamme Ruotsista. Olisi ollut tarpeellista käydä katsomassa mallia sieltä, miten huono päätös käytännössä toimii. Ruotsissa varsinaiset myyjät ovat vähentyneet ja tuuraajat tekevät keikkaa ruuhka-aikoina sekä verolla että ilman. Tämäkö on tavoite myös meillä?"

Hyvin viisaasti tuo vantaalainen toteaa: "Totaalinen raha", eli siis ostovoima, "ei lisäänny, vaikka kaupat olisivat auki läpi vuorokauden. Voi käydä niinkin, että ostovoima suuntautuu halpoihin tuontitavaroihin. Niitä käytetään sisäänvetotuotteina suuressa markkinaosuustaistelussa ja samalla kotimainen tuotanto vähenee ja alkutuotanto kärsii siinä mukana, jolloin työllisyys heikkenee enemmän kuin arvataankaan." Näin viisaasti siis vantaalaisen ajatuksia Helsingin Sanomissa.

Minulla on kyllä se käsitys, että tämä lakiesitys, jos se läpi menee, ei tuo onnea omistajille, ei työntekijöille eikä edes ostajillekaan. En näe tässä suurta hyötyä tai etua Suomen kansalle. Ja voi olla, että tuota moraalikadon ongelmaa harmittelemme vielä pitkään.

Ministeri Kalliomäki varmaan tässä ihan viisaasti jätti omaan rauhaansa tai antoi merkittävän arvon, näin ymmärsin, näille eettisille kysymyksille, joita tässä myös halusin omalta osaltani tuoda esille sekä arkipäivästä että niistä käskyis-

tä, sanoisinko näin, jotka me tiedämme tai jotka meidän pitäisi tietää. Niin kuin joskus oikeudessa sanotaan, että tiedetään tai olisi pitänyt tietää. Sen varalta, jos olisi unohtunut, halusin niistä muistuttaa. Minusta vähän tuntuu siltä, että tässä hallituksella ja myös eduskuntaryhmien puheenjohtajien neuvottelukunnalla, jossa niin kuin olen ymmärtänyt, kokoomus on ollut hyvin aktiivinen, heillä on vastassaan kaksi viisautta, jos näin voi sanoa: sekä inhimillinen että jumalallinen viisaus.

Toivon, että eduskunta tekee tässä viisaan päätöksen.

Ed. Karjalainen: Arvoisa puhemies! Ensin omalta vähäiseltä osaltani arvostan puhemiehen pyrkimystä erottaa nämä vastaus- ja varsinaiset puheenvuorot toisistaan.

Tässä käydyssä keskustelussa on paljon sanottu. Käytän tämän ainoan puheenvuoron tästä aiheesta ja aion tehdä sen tiivistetysti, vaikka otinkin tämän puhujan paikan.

Ihan ensin lähtisin liikkeelle ed. Kuosmasen suuresta ihanteesta järjestää asiat niin, ettei ole minkäänlaisia sääntöjä eikä sääntelyä. Siihen voisi todeta, kun ilmeisesti hänkin arvostaa kilpailua, että mikään kilpailu ei tuota positiivisia tuloksia ilman sääntöjä. Siitä syystä muun muassa nyrkkeilystä on avoin sarja poistettu kokonaan. Se lopettaisi lajin heti.

Tässä on minulle jäänyt epäselväksi edelleenkin, kuka tarvitsee kauppojen aukioloaikojen vapauttamista. Siihen ei yksiselitteistä vastausta ole ja epäilyksiä kuitenkin niitten tahojen vähäisyydestä on. Muun muassa nuo lehtigallupit, joita täällä on toistettu, puhuvat sen puolesta. Kansainvälinen kehityskään, joka usein näissä asioissa on meillekin ohjeena, ei yllytä tähän suuntaan. Varsinkaan meidän lähin viitekehyksemme EU ei ole tässä suhteessa millään tavalla painostamassa meitä.

Onko syynä sellainen piilevä ostovoima, omien kansalaistemme ostovoima, joka tarvitsee tämän esityksen kaltaista purkautumismahdollisuutta? Siihen minä en usko. Toisin sanoen silloin tämä merkitsee ostovoiman uusjakoa ja se taas lyhyesti sanottuna merkitsee keskittymistä suurten liikkeiden hyväksi ja alueellisesti. Tässä tapauksessa voidaan myös puhua kuluttajien tasa-arvosta, lisääntyykö se todella vai heikkeneekö se silloin, kun monessa paikassa kuluttajat jäävät yhä kauemmas palvelupisteistä. Tämä merkitsee osa-aikaistumista työsuhteissa tai epätyypillistymistä, niin kuin tämänkin illan teema täällä on ollut, ja lopulta kaikkineen tämä tulee lisäämään työttömyyttä.

Puuttumatta siihen, lähteekö itse kunkin kanta kristillisyydestä tai yleisestä humanismista, minun mielestäni tämä esitys edustaa sellaista kaupallisuuden ylikorostamista, jota en omalta osaltani pidä hyvänä. Lisäksi ihmettelen tämän esityksen ajankohtaa, budjettikiireiden alla tällainen rakenteellinen asia. Tämä joka tapauksessa olisi vaatinut ja vaatisi hyvään ratkaisuun päätyäkseen enemmän aikaa.

Täällä on monesti tämän illan aikana kahden viimeksi käsitellyn aiheen osalta käytetty ilmaisua vääjäämätön kehitys. Tähän minä sanoisin, että vääjäämätön kehitys edustaa jonkun tahtoa ja minä en usko näin vaihtoehdottomaan maailmaan. Ihmisen tahdolla on ennenkin muutettu asioita ja jos tällainen vääjäämättömyys noin yksisilmäisesti käsitettäisiin, niin demokratialle, kansanvallalle, tälle eduskunnalle ei yleensä jäisi roolia asioiden hoidossa.

Arvoisa puhemies! Näistä syistä en pidä tätä esitystä hyvänä.

Ed. A. Ojala: Arvoisa rouva puhemies! Kuten keskustelusta olemme huomanneet, tämä on asia, joka herättää todella intohimoja ja intressejä puoleen ja toiseen. Muistan hyvin saman tilanteen viime kaudella, jolloin olin talousvaliokunnan jäsen ja tästä aiheesta kuulimme paljon asiantuntijoita ja kävimme siitä pitkän keskustelun täällä salissa. Silloin lehdet syyttivät minua holhoamisesta ja vanhoillisuudesta. Olen sitä erittäin ilomielin, jos tämän lain vastustaminen on sitä.

Silloin todella perusteellisesti syvennyttiin tähän kauppojen aukioloajan laajentumiseen ja minusta tälläkään kierroksella ei näytä tulleen tähän lisäksi mitään uutta, joka auttaisi nyt sitten hyväksymään sitä, että sunnuntainakin kaupat voisivat olla auki.

Palaute minusta on ollut erittäin voimakkaasti juuri päinvastainen. Tuossa vastauspuheenvuorossani ministeri Kalliomäelle jo kerroin kauppias Savikosta, joka Tampereelta soitteli ja pyysi, että tätä ei missään nimessä hyväksyttäisi. Aamulehdessä — vaikka nyt ei välttämättä lehtiä tarvitsisi mainostaa, mutta kun muuta en ole ehtinyt tänään vielä lukea ja Aamulehden tuolla junassa tullessani luin — todetaan, että Lielahden City-Marketissa, joka on iso market, sunnuntait ovat kuitenkin olleet huonompia myyntipäiviä kuin perjantait ja lauantait. Jopa marketista tulee tällainen palaute. Kehräsaaren pien-

kauppiailla on kokemusta siitä, että vain tällainen joulua ennen oleva sunnuntain aukiolo kannattaa. Esimerkiksi Aarikka päätti, että ei enää pidä kauppaansa ensi kesänä auki, koska sunnuntaiaukiolo ei ole heidän mielestään kannattavaa. Tässä oli nyt vain joitakin esimerkkejä siitä, mitä tänä päivänä sunnuntaiaukiolon kohdalla on saatavilla.

Ainoat minusta, jotka tässä nyt jonkin verran edes tulevat hyötymään, ovat nimenomaan marketit. Tähän on myös puututtu valiokunnan mietinnössä, jonka sivulla 6 todetaan, että "voidaan arvioida sunnuntaiaukiolojen hyödyttävän eniten suurmyymälöitä, jotka kenties helpoimmin pystyvät käyttämään tehokkuusedun hyväkseen". Tämä puolestaan saattaa edelleen nopeuttaa kaupan keskittymistä ja jättää pienmyymälät ja kioskit eräänlaisiksi täydennysostopaikoiksi. Tästä Ympäristöohjelma 2005:stä todetaan, että yhdyskuntien on täytettävä eri väestöryhmien tarpeet sekä edistettävä toimintamahdollisuuksia, omatoimisuutta jne. Tässä on pitkä lista siitä, mitä pitää ottaa näissä asioissa huomioon.

Tämä oli myös viime kaudella yksi minun huolenaiheitani, jolloin totesin ihan suora lainaus viime kauden puheenvuorostani: "Myynnin keskittyminen entistä enemmän suuriin automarketteihin vähentää merkittävästi nimenomaan palvelevien lähikauppojen kilpailukykyä, jotka jo nykyisessä tarjouskilpailussa kamppailevat olemassaolostaan". Sehän on ihan tosiasia, että jos pidät kaupan kiinni arkipäivänä tai sitten sunnuntaina, niin silloin ostostottumukset saattavat muuttua ja näin ollen ihmiset alkavat kulkeakin jossain toisessa myymälässä ja pienkaupan etuhan kärsii silloin tästä. Sitähän täällä myös ed. Rehn vakuutteli omassa puheenvuorossaan. Heillä ei ole todellista valinnan vapautta, vaan kauppa on pakko pitää auki.

Nimenomaan pienten ja keskisuurten liikkeiden lopettamisesta sieltä, missä ihmiset asuvat, joutuvat erityisesti kärsimään ne kansalaisryhmät, joilla ei ole käytettävissään omaa autoa: vanhukset, ainakin osa nuorista lapsiperheistä ja monet työttömät, joiden kauppamatkat saattavat venyä hyvinkin melkoisesti nykyisestä. On tietysti ihan turha kuvitella, että pienet kaupat pysyisivät pystyssä pelkkinä pulla- ja maitopuoteina, kun pääosa päivittäistavaraostoksista keskitetään viikonloppuihin suuriin automarketteihin.

Aukioloaikojen lisääntyessä lisääntyy myös osa-aikatyö. Tähän minusta eduskunnan työasiainvaliokunta on ottanut erittäin hyvin kantaa antaessaan lausunnon talousvaliokunnalle. Lausunnossa on kohta "Työaika ja työntekijöiden tarvitsemat palvelut", jossa todetaan, että työntekijöistä suurin osa tällä alalla on naisia, ja työsuhteet ovat usein osa-aikaisia. Tässä kiinnitetään huomiota myös siihen, että aukioloaikojen pidentäminen saattaa vaikuttaa joukkoliikenteen ja lastenhoidon järjestelyyn, jos perheen toinen tai kenties jopa molemmat vanhemmat joutuvat olemaan lähes yötä myöten töissä.

Samoin työturvallisuuteen työasiainvaliokunta kiinnittää huomiota. Minusta se on myös se palaute, mikä on työntekijöiltä tullut. Pelätään sitä, että kun joudutaan olemaan yksin kaupassa myyjinä, niin silloin myös rikollisuus lisääntyy. Eräs työntekijä, joka on joutunut pahoinpitelyn kohteeksi, on luvannut kertoa jopa omasta kokemuksestaan, vaikka kuten hän toteaa, se on hänelle yhä vielä hyvin raskasta ja vaikeaa. Myös oikeusministeriön rikoksentorjunnan neuvottelukunnan työryhmä vuonna 1993 on jo arvioinut, että henkilökunnan määrä vaikuttaa myös liikeryöstöjen kohdentumiseen. Sehän on tietysti ihan itsestäänselvä asia.

Valiokunta pitää tärkeänä, että "liikkeiden aukioloaikojen pidentämisestä mahdollisesti aiheutuvat vaikutukset työturvallisuuteen selvitetään". Minusta sitä puolta ainakaan tässä vaiheessa ei missään selvityksissä ole ollut, vaikka työllisyyteen vaikuttavia selvityksiä tässä selkeästi on ollut kyllä monenkin sorttisia, joilla ei näytä mitään kunnollista totuusarvoa olevan.

Minusta tällä päätöksellä on hyvin laaja yhteiskunnallinen vaikutus, josta ei kovin paljon täällä kyllä ole puhuttu. En halua olla muuttamassa yhteiskuntaamme entistä kulutuskeskeisemmäksi, edistämässä syrjäkylien kuolemaa ja vaikuttamassa autottomien elämää. Toivon, että edes pyhäpäivä voitaisiin pyhittää toinen toistemme huomioon ottamiselle, toinen toistemme kuuntelemiselle ja lasten kanssa leikkimiselle eikä suinkaan pelkästään automarketeissa kiertämiselle. Eräs isä minulle sanoi, että kun olisi se onni, ettei sunnuntaina aukaistaisi, että saisi edes yhtenä päivänä olla pois kaupasta.

Olen valmis hyväksymään sunnuntaityön pakottavissa olosuhteissa, kuten sairaanhoidon, paloturvallisuuden ym. puitteissa, mutta en ole valmis laajentamaan sunnuntaiaukioloa sen enempää kuin arkisinkaan.

Päinvastoin kuulun myös niihin, jotka olisivat valmiit tiukentamaan aukioloaikoja. Varsinkin haluaisin — ministeri Kalliomäen kanssa jo vastauspuheenvuoron yhteydessä kävimme keskus-

telua — hieman tarkastella kioskien ja huoltoasemien aukioloja. Minusta tänä päivänä siellä on paljon korjaamisen varaa. Siihen puoleen minusta olisi ministerin pitänyt enemmän puuttua kuin sunnuntaiaukiolon mahdollistamiseen.

Katson kelloa; olen jo puhunut hieman liiankin pitkästi.

Viime kaudella talousvaliokunnassa yhdyin vastalauseeseen, jonka teksti on minusta hyvin pätevä vielä tänäkin päivänä: "Lakiehdotukselle ei sen alkuperäisessä muodossa eikä sen valiokunnassa saamassa muodossa ole käsityksemme mukaan esitetty sellaisia taloudellisia, kaupallisia tai eettisiä perusteita, että se olisi tarpeellinen." Olen yhä samalla kannalla kuin silloin enkä pidä tätä lakiesitystä millään tavalla tarpeellisena.

Ed. Kalli merkitään läsnä olevaksi.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Ed. B r y g g a r e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puuttuisin yhteen ed. A. Ojalan esittämään väitteeseen, jossa hän sanoi, että nimenomaan pienkaupoille mahdollisesta muutoksesta olisi haittaa. Kun meillä valiokunnassa asiasta keskusteltiin, meille esitettiin perusteeksi että juuri pienkaupoille, kokoluokkaa 100 neliötä tai hieman yli tai alle, tästä olisi hyötyä. Siinä suhteessa asiantuntijoiden väitteet ja ed. A. Ojalan väitteet menevät vahvasti ristiin. En voi näin ollen ed. A. Ojalan väitettä kyllä aivan nyt uskoa.

Ed. A. O j a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Bryggarelle toteaisin vain sen, että minä en ole tällä kaudella ollut kuuntelemassa valiokunnassa asiantuntijoita enkä ole myöskään asiantuntijalausuntoja nähnyt. Minä perustan kantani lähinnä palautteeseen, mitä pienkauppiailta olen saanut. Pienkauppiaat ovat ottaneet hyvin aktiivisesti Pirkanmaalta yhteyttä, hieman pienemmät perheyritykset ja myös vähän isommat, kuten kauppias, jonka kerroin sunnuntaina soittaneen ja jolla on 20 henkeä työssä ja 2 liikettä. Hän oli sitä mieltä, että ei missään nimessä saa tehdä tällaista päätöstä.

Koska en itse ole kauppias enkä millään lailla sen asian kanssa muuten tekemisissä kuin ostajana ja kuluttajana, on luotettava tietysti kannanottoihin, mitä sieltä saan. Itse kuluttajana en näe minkään näköistä tarvetta kauppojen aukiolon aukaisemiseksi.

Ed. V. K o s k i : Arvoisa rouva puhemies! Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen laiksi vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta. Esityksessä ehdotetaan, että vähittäiskaupat sekä parturi- ja kähertäjäliikkeet voisivat olla avoinna kello 7—21. Kirkollisina juhlapäivinä, vapunpäivänä ja itsenäisyyspäivänä liikkeiden tulisi olla suljettuina. Joulu- ja juhannusaattona liikkeet tulisi sulkea kello 12. Asia sinänsä ei näyttäisi kovin suurelta verrattuna nykytilaan. Kun asiaa kuitenkin tässä talossa viime aikoina olen seurannut, näyttää siltä, että tästä on tulossa maailmaakin suurempi asia.

Kun esitykselle on vastustusta sekä liikealan henkilökunnan että pienkauppiaitten piirissä eikä talousvaliokunnan mietinnön mukaan myöskään asiakkailla näytä oleva enempään aukioloon suurta tarvetta, on kysyttävä, miksi hallitus on tuonut tällaisen lakiesityksen eduskunnan käsiteltäväksi ja kenen tarpeista se tehdään. Kaupan aukiolo ei ole myöskään EU:ssa kilpailuasia, joten sitä ei voi perustella tälläkään asialla, jota viime aikoina on melkein jokaisessa asiassa käytetty verukkeena.

Eräänä perustelunaan hallitus esittää työllisyysnäkökohdan. Se ei kuitenkaan ainakaan suoritettujen tutkimusten mukaan, joista hallitus lakiesityksen yleisperusteluissa käyttää vain KTM:n ja työministeriön teettämää tutkimusta, tue lainmuutoksen tarvetta. Voikin olla, että käytännössä uudistus tultuaan hyväksytyksi sellaisenaan toimisi päinvastaiseen suuntaan.

Jos ja kun lainmuutoksen tarkoitus on pienkauppojen aseman vahvistaminen, sen tulisi perustua niiden kannattavuuden lisäämiseen. Nyt tehdyt muutosesitykset eivät toimi tähän suuntaan, vaan mielestäni lisäävät pienkauppiaiden kustannuksia ja vähentävät täten entisestään heidän toimintansa huonoa kannattavuutta.

Lainaan erästä kirjoitusta, jossa todetaan, että vain suuri myynnin lisäys tuo uusia työpaikkoja. "Vapaa aukiolo tai aukiolon väljentäminen ei lisää kaupan kokonaismyyntiä. Myynnin siirtyminen vain tapahtuu toimipaikkojen välillä. Joka toisin väittää, ei tunne kauppaa." Kaupan omat asiantuntijat, Palvelutyönantajain toimitusjohtaja Jarmo Pellikka ja SOK:n pääjohtaja Jere Lahti, ovat julkisesti sanoneet, että 15—20 prosentin myynnin lisäyskään ei tuo kauppaan uusia pysyviä työpaikkoja. Tällaiseen myynnin lisäykseen tarvitaan viitisen vuotta aikaa. Halli-

tus perusteluissa lähtee siitä, että myynnin lisäys on 1—2 prosenttia. Jos äsken mainittu pitää paikkansa, on helppo todeta, että työpaikkojen syntyminen on minimaalista, jos sitä on ollenkaan.

Haluan myös viitata sekä työasiainvaliokunnan lausuntoon että talousvaliokunnan mietintöön. Molemmista on luettavissa runsain mitoin sellaisia näkemyksiä, jotka eivät puolla uudistusta. Talousvaliokunnan mietinnön sivulla 5—6 todetaan: "Kuluttajat ovat kyselytutkimuksessa yleensä suhtautuneet sallivasti aukioloaikojen lisäämiseen, jos kohta samat vastaajat usein korostavat, etteivät he itse tarvitse sunnuntaiaukiolojen lisäämistä." Jos kaupat ovat tyhjiltään, kuka niitä tarvitsee? "Nykyistä laajemman sunnuntaiaukiolon salliminen ja ilta-aukiolojen pidentäminen tasoittaa kilpailua pienkauppojen sekä kioskien ja huoltoasemien välillä ja pienkaupan voi arvella hyötyvän uudistuksesta, jos se pystyy sitä hyödyntämään. Pitkän päälle voidaan arvioida sunnuntaiaukioloaikojen hyödyttävän eniten suurmyymälöitä, jotka kenties helpoimmin pystyvät käyttämään tehokkuusedun hyväkseen." Ei mielestäni ole epäilyksiä, etteivätkö pysty. "Tämä puolestaan saattaa edelleen nopeuttaa kaupan keskittymistä ja jättää pienmyymälät ja kioskit eräänlaisiksi täydennysostopaikoiksi." Osa varmasti häviää kartalta kokonaisuudessaan. Viittaan myös ed. J. Kukkosen esille tuomaan Suomen Kuvalehden kuluttajatutkimukseen, jossa on asiaan lisäselvitystä.

Miten tämän voisi selvemmin sanoa? Kun asiaan liittyy vielä monia muitakin avoimeksi jääviä kysymyksiä, joita muun muassa Liikealan ammattiliiton piiristä on tuotu esille, en todellakaan toivoisi, että eduskunta olisi omalta osaltaan tekemässä tietoisesti päätöksiä pienkauppiaiden sekä kansalaisten lähipalveluiden heikentämiseksi, mihin lainmuutos eittämättä ainakin pitkällä aikavälillä johtaisi.

Arvoisa puhemies! Tällaisessa kehityksessä on mielestäni vaikeata olla mukana, eikä minulla ole vaikeuksia valita, mitä äänestysnappia tulen aikanani painamaan. Sitä paitsi, onhan täällä ratkaistu viime aikoina isompiakin asioita hyvien vastalauseiden perusteella. Viittaan lääninhallintouudistukseen. Silloin tosin oli vastalauseen laatijoiden joukossa, nyt ehkä sen kannattajana.

Ed. S m e d s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluaisin ed. V. Koskea hieman oikaista, kun hän viittasi hallituksen esityksen perusteluihin ja totesi, että täällä uskotaan, että kulutuskysyntä voisi lisääntyä 1—2 prosenttiakin. Näin todellakin hallituksen esityksen perusteluissa todetaan.

Tutkimus, johon hallitus väitteensä perustaa, on todella aika erikoinen. Rope-yhtiöt kuukauden aikana haastatteli todellakin vain 31:tä ihmistä neljällä paikkakunnalla Suomessa. Haastateltavien joukkoon eivät kelvanneet työttömät, eläkeläiset eivätkä taajamien ulkopuolella asuvat. Voi kuulostaa aika erikoiselta, kun näin väitän, mutta tämä on kirjallisesti todennettavissa. Tämän kaltaisen tekeleen, tilaustyön, kauppa- ja teollisuusministeriö on teettänyt. (Ed. Bryggare: Selektiivinen tutkimus. Ottakaa selvää, mitä se on!) Se on todella käsittämätöntä politiikkaa.

Ed. V. K o s k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oikeastaan ed. Smedsille ei kommentoitavaa ole. Ajan puutteen takia en mennyt tämän tutkimuksen sisältöön. Tosin olen samaa mieltä pitkälti kuin ed. Smedskin, että sillä on tietty tarkoituksenmukaisuusperusta.

Ed. T a k k u l a : Arvoisa rouva puhemies! Tästä hallituksen esityksestä laiksi vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta on kohistu pitkin syksyä ja tänäänkin salissa on käyty kohtuullisen värikäs ja mielenkiintoinen keskustelu, missä erilaisia näkökohtia on nostettu esille hyvin voimakkaasti niistä arvolähtökohdista ja asemista, missä kukin, voisiko sanoa, jo pitemmän aikaa on ollut.

Luulen, että tämä kysymys on monelle hyvin periaatteellinen ja tämä on kysymys, missä ei ehkä niinkään voi sanoa, että joku puolue tai ryhmittymä omaisi hyvin selvää ryhmäpäätöstä, vaan päätökset kulkevat vähän sydämestä sydämeen eli yli rajojen ja yli poliittisten puolueiden. Jokainen arvottaa tätä todellakin omasta näkemyksestä tai vakaumuksesta käsin taikka ihan puhtaasti hallituksen esityksestä käsin. Onhan näin, että monelle se myös tuo ikään kuin vakaumuksellisen pohjan, kun on tehnyt lupauksen olla uskollinen soturi ja puolustaa niitä asioita, mitä hallitusneuvotteluissa on sovittu.

Muutaman, voisiko sanoa, arvopohjaisen näkemyksen ja poiminnan tästä hallituksen esityksestä ajattelin tuoda esiin.

Ensinnäkin täällä on puhuttu pyhäpäivästä, pyhäpäivän pyhittämisestä, pyhäpäivänä levähtämisestä, lepopäivän luonteesta. On totta, että kyllä viime vuosina on jollakin tavalla hämärtynyt, mikä on lepopäivämme tai pyhäpäivän merkitys. Voi sanoa, että kaikesta, mikä on ollut

arvokasta, ollaan pala palalta oltu luopumassa ja mieluummin menty irvokkaaseenkin suuntaan. Siinä mielessä on ihan mukava ollut kuunnella, että tällaisia perusarvoja ja peruslähtökohtia on tässä keskustelussa noussut esille. Tietenkin on selvää, kun mietitään pyhäpäivää ja sen historiaa, että sekin on kysymys, jota voidaan historiallisesti katsoa hyvin monella eri tavalla.

Onhan näin, että seitsemäs päivä Suomessakin kalenterin mukaan oli vuoteen 1973 asti lauantai, sapatti. Vuonna 73 meillä kalenteriuudistuksen myötä muutettiin tätä sillä tavalla, että sunnuntaista tuli seitsemäs päivä. Siihen asti aina perusteltiin sunnuntain pyhittämistä sillä, että viikon ensimmäinen päivä oli päivä, jolloin Jeesus nousi ylös kuolleista. Siitä tuli Herran päivä ja sitä kautta myös kristittyjen lepopäivä. Mutta jollakin tavalla tämä ajatus, kun koko ajan puhuttiin seitsemännen päivän pyhittämisestä ja kuitenkin kristillisessä kirkkokunnassa pyhitettiin ensimmäinen päivä, ajoi meilläkin Suomessa siihen, että vuonna 73 kalenteri muutettiin ja näin ollen päästiin tähän loogiseen järjestykseen, että tänä päivänä, kun puhutaan meidän kalenterimme mukaisesta seitsemännestä päivästä, niin puhutaan sunnuntaista.

Näin olen ymmärtänyt, että puheenvuoroissa, missä on lepopäivää ja seitsemättä päivää ja sen pyhittämistä nostettu esille, on tarkoitettu, niin kuin Samuel Pacchiocchi omassa tutkimuksessaan Sapatti ja sunnuntai sanoo, että se on katolisen kirkon merkki, että me olemme valinneet sunnuntain eikä sitä suinkaan ole valinnut kukaan muu, ja se on merkki siitä, että kirkolla on valta myös muuttaa lakeja, ja niin kuin he itse ajattelevat katolisessa kirkossa, he voivat toimia vicarii fili Dei, Jumalan pojan viransijaisina ja antaa myös uusia asetuksia ja käskyjä.

Joka tapauksessa tämä olisi mielenkiintoinen kysymys mennä hyvin syvällekin, arvoisa puhemies, tähän sunnuntaiproblematiikkaan tai sapattiproblematiikkaan. Olen tähän itse törmännyt, kun olen useaan otteeseen vieraillut maassa, jossa on sellainen käytäntö, että yksi päivä viikosta kokonaan pyhitetään lepopäiväksi, viikon seitsemäs päivä alkuperäisen järjestyksen mukaan, sapatti. Israel on tällainen maa ja se lähtee alkuperäisestä Raamatun lähtökohdasta eli auringon laskusta auringon laskuun, perjantai-illasta auringonlaskusta lauantai-iltaan auringonlaskuun. Ne kokemukset, mitä heillä siellä on, ovat pääsääntöisesti hyvin myönteisiä, ja he kokevat, että se päivä on hyvä sen vuoksi, että vaikka maallistumista on tapahtunut hyvin paljon, niin kuitenkin perheet voivat olla yhdessä ja perheet voivat silloin rakentaa perheen sisäisiä suhteita ja iloita yksinkertaisesti ainutkertaisesta kutsumuksen arvoisesta elämästä ja siihen liittyvistä asioista.

Oikeastaan itsekin omassa lähtökohdassani lähden siitä, että kyllä meillä olisi hyvä säilyttää yksi päivä viikossa sillä tavalla, että me levähtäisimme sen lepopäivänä, jotta työn ja levon rytmi saataisiin kohdalleen ja paikalleen. Olenpa sellaiseenkin tutkimukseen aikanani törmännyt, että eri kulttuureissa kokeiltiin muun muassa kymmenpäiväistä työviikkoa, jonka jälkeen levättiin yksi päivä, ja todettiin, että se ei toimi ja se ei käy, vaan seitsemän päivän viikkorytmin todettiin olevan ihmiselle fysiologiseltakin ja henkiseltä kannalta paras ratkaisu ja näin sillä rytmityksellä, että kuusi päivää työtä ja yksi lepoa.

On tietenkin selvä, että arvokeskustelu voi lähteä käymään siitä, kuka näkee minkäkin lepopäivän merkityksellisenä ja tärkeänä ja onko se lauantai, onko se sunnuntai tai onko se kenties perjantai, niin kuin jotkut pitävät, tai maanantai, joka nyt tällä hetkellä on viikon ensimmäinen päivä. Mutta minun mielestäni Suomessa me elämme maassa, missä kristinusko ja luterilaisuus on merkittävin voimavara, se on meidän kansankirkkomme, ja näin ollen on hyvin luontevaa, että myös toimimme sen mukaan, että sunnuntai, mikä tällä hetkellä on meidän kirkkomme pyhittämä lepopäivä, myös voisi olla tässä yhteiskunnassa se lepopäivä, milloin pyrittäisiin siihen, että omistettaisiin aikaa perheelle ja omistettaisiin aikaa myös fyysiselle levolle ja henkiselle rakennukselle.

Arvoisa puhemies! Tämä aika ja tämän ajan kiire ja se oravanpyörä, missä me olemme, kyllä vaatii sitä, että meidän myös täällä eduskunnassa on näin arvopohjaisesti mietittävä sitä, että me pysähtyisimme edes yhtenä päivänä viikossa keräämään voimia, pysähtyisimme perheen pariin, ystävien pariin, jollakin tavalla myönteisesti kohtaamaan toinen toisemme ja henkisesti rakentumaan. Tällaisesta vuorovaikutuksesta meillä on ollut viime vuosien aikana kova pula, koska kaikki ovat vain juosseet ajan rattaissa, kilvoitelleet siinä, kuka enemmän ja vielä enemmän voisi saada. Sen vuoksi tältä kannalta katsoen näen, että arvopohjaisesti nimenomaan olisi tärkeää ja merkityksellistä, että yksi päivä voitaisiin viikossa levähtää.

Mutta tietenkin on myös kysyttävä, kun tällainen esitys tulee, mikä tässä on takana, mihin arvoihin tämä hallituksen esitys pohjautuu. Voin

sanoa, etten niitä oikein tunne. Epäilen, että ne ovat liike-elämästä lähtöisin, koska on selvää, että tässä hallituksen esityksessä ei minkäänlaista arvopohjaa ole tämän tueksi tuotu. Ajatus on kai siinä, että kaupan volyymi voisi kasvaa ja sitä kautta sitten voitaisiin yhä enemmän markkoja pyörittää ei ainoastaan kaupan vaan myös kansantalouden piirissä.

Kuitenkin olen itse taipuvainen uskomaan, että tällä aukiolojen vapauttamisella ei kauppaa juurikaan lisätä. Tutkimukset ovat tästä hyvin ristiriitaisia. Mitä lisäarvoa tämä hallituksen esitys toisi, sen näkeminen on myös hyvin vaikeata, koska monissa tutkimuksissa myös ihmiset sanovat, että he eivät tarvitse lisäaukioloja, vaikka suhtautuvatkin myönteisesti kyllä lisäaukioloon, mutta he eivät sitä itse tarvitse eivätkä usko, että heidän kulutuskäyttäytymisensä siitä muuttuisi.

Arvoisa puhemies! Kun sieltä Anetjärven pieneltä kylältä olen ja meillä vielä on hengissä kyläkauppa, niin rohkenen tässä tuoda meidän kyläkauppiaamme terveiset. Hän on valtuustossa istunut vasemmistoliiton ryhmässä. Olemme hänen kanssaan tästä puhuneet. Hän yrittäjänä ja vasemmistolaisena on moneen kertaan painottanut sitä minullekin, että tällä hetkellä olisi myös pienyrittäjälle paikallaan saada edes yksi päivä viikossa levähtää, koska sunnuntai on erittäin kallis päivä palkata ulkopuolisia työntekijöitä, ja toisaalta se kate, mitä tuommoisen pienen kyläkaupan pyörittämisestä jää, on melko pientä. Se on semmoinen perheyritys, mikä sen pariskunnan työllistää. Kyllä se näin on, että juoksujalkaa he siinä kuusi päivää saavat rientää. Näin ollen olisi paikallaan siltä pohjalta, että yksi päivä myös heille yrittäjinä annetaan lepoa ja he voisivat virkistäytyä ja rakentua myös harrastusten ja muiden asioiden parissa.

Toisaalta myös näissä keskusteluissa, mitä tämän meidän kylämme kyläkauppiaan ja muutaman muun kyläkauppiaan kanssa olen käynyt, on ollut pelko siitä, että tämä hallituksen esitys voisi keskittää ja keskittäisikin kauppaa. Kun suuret marketit olisivat auki, niin jos meille ei löydy siihen sellaisia arvoja, jotka yhdistäisivät perheitä, niin sunnuntaipäivistä voisi tulla pahimmillaan sellainen kauppapäivä, että ihmiset vain hyökkäilevät markkinavoimien perässä ostamaan. Kun ajatellaan lasten kasvatuksen tai perheen eheyden kannalta, niin ei kyllä kovin perusteltua ole sellainen ajattelu, että elämässä perheen luonnollinen kanssakäyminen saisi väistyä ja tilalle tulisi tämmöinen shoppailu, niin kuin hienosti täällä etelän maalikylissä sanotaan, ja kaupoissa kiertäminen. Kyllä olisi toivottavampaa, että tänä päivänä voitaisiin mennä vaikkapa luontoon tai olla urheilu- tai kulttuuriharrastuksen parissa tai rakentua kotona keskenään ja näin ollen vahvistaa ja lujittaa perheen sisäistä sidettä. Niin kuin tutkimukset osoittavat myös, perheetkin ovat melko lailla kärsineet viime vuosina ja uudenlaisia uusioperheitä ja fuusioperheitä ja muitakin muutoksia sillä rintamalla on tapahtunut.

Arvoisa puhemies! Ehkäpä voin sanoa, niin kuin minulle melkein on tullut tavaksi sanoa, että kysymyksessä on arvovalinta, kysymyksessä on myös pikkuisen aluepolitiikka, jos lainaan keskustanaisia. Mutta sen lisäksi, arvoisa puhemies, tässä keskustelussa tässä vaiheessa on todettava, että minä luulen, että meillä mielipiteet melko voimakkaasti ovat jo syntyneet. Tähänkin keskusteluun sopii se, että määrällisesti tätä ei enää kannata kovinkaan paljon pitkittää, laadullisesti en enää pysty pitkittämään, joten tällä erää katson, että on viisainta tähän lopettaa.

Ed. H ä m ä l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen nyt kuullut monta puheenvuoroa, joissa pyhää on korostettu monella tavalla arvomaailmoista lähtien, monella tavalla vakaumuksesta lähtien; siihen on jokaisella puhujalla oikeus. Mutta minusta he ovat kyllä omasta arvomaailmastaan lähtien myös valinneet hyvin epäjohdonmukaisen ja elitistisen maailmankuvan.

Kaikki nämä arvomaailmaa korostavat puhujat ovat korostaneet sitä, että pyhänä pitää saada lasten kanssa yhdessä harrastaa, pitää olla aikaa omille harrastuksille, yhteiselle virkistäytymiselle ja vapaa-ajan vietolle ja perheen yhteisiin aktiviteetteihin. Nämä aktiviteetit useimmiten edellyttävät sitä, että on olemassa suuri joukko väkeä, joka on pyhänä työssä pitämässä auki kuntosaleja, jäähalleja, joihin vanhemmat sitten yhteisissä harrastuksissa vievät lapsensa. Nämä yhteiset virkistäytymiset ja kulttuuriharrastukset merkitsevät sitä, että suuri joukko väkeä ylläpitää konserttisaleja, teattereita, elokuvia, joissa käydään virkistäytymässä ja pitämässä sitä pyhäpäivää.

Minusta tämä on hyvin elitistinen ajattelutapa, että pyhäpäivä on joillekin sallittu ja jotkut sitä voivat korostaa sen kustannuksella, että suuri joukko ihmisiä tekee heidän eteensä työtä, jotta he voivat tämän vapaan tällä tavalla viettää. Minusta on kyllä kovin outoa ajatella, että eduskunta täällä keskustelussa ottaa kantaa siihen,

millä tavalla perheiden tulisi oikeimmin pyhää viettää. Ne, joilla on varaa, voivat lähteä vaikka Brysseliin syömään simpukoita tai Geneveen tuoretta parsaa. Tavallinen kansalainen voi lähteä viemään äidin ulkoilemaan ostoskeskukseen ja syömään hampurilaiset, ja se voi olla sille äidille ainoa vapautus arjesta, kun hän pääsee kerrankin hellan äärestä pois.

Älkää hyvät toverit tällä tavalla halveksiko tavallisen perheen hirmuisen kapeita mahdollisuuksia älkääkä tehkö tästä niin elitististä maailmankuvaa, että vain teille on sallittu pyhäpäivä sen kustannuksella, että muut tekevät teidän eteenne työtä.

Ed. L ä m s ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Takkula piti varsin selkeän puheenvuoron. Se jakautui kahteen osaan eli arvomaailmapuoleen, jossa voin hänen näkemyksiinsä kyllä hyvin pitkälle yhtyä, ja toisaalta siinä tuli materiaalipuoli eli hyvin selkeästi markkinavoimat.

Monissa puheenvuoroissa täällä on tullut esille, minkälaisia muutoksia meillä tulee tapahtumaan. Tämä ei ole yksistään millään tavalla maaseudun ongelma, vaan näen suurena ongelmana nimenomaan kaupunkien pienkaupat. Meillä tälläkin hetkellä hyvin vahvasti ollaan siirtymässä kaupungista syrjään, suuriin marketteihin. Niitä rakennetaan uudelleen ja uudelleen ja tietyllä tavalla kaupunkien keskustoista palvelu vähenee. Tämä minusta täytyy ottaa tässä huomioon.

Kenellä on oikeus sunnuntaihin ja vapaapäiviin, pyhäpäivään ja niin edelleen, minusta tähän ei pidä sotkea harrastustoimintoja eikä sen tyyppisiä ja nähdä asiaa työnä. Minusta kauppojen aukioloaikaan sisältyy semmoisia arvokysymyksiä, joita ei voi löytää mistään muualta sillä tavalla, että jos aukioloajat nyt vapautetaan, niin kyllä se varmasti tulee muuttamaan tätä yhteiskuntaa, kaupunkien toimintaa ja niin edelleen. On todella pelkona, että se pyhäpäivän tietynlainen sellainen seesteisyys, hiljaisuus, mikä kaupungeissakin vallitsee ja mistä jokainen pidämme, saattaa tästä ja tämän kautta todella poistua. Siinä mielessä näen tämän hyvin suurena asiana ja minusta tähän hyvinkin liittyvät tällaiset arvomaailmaa lähellä olevat asiat.

Ed. T a k k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Hämäläiselle toteaisin, että te kyllä nyt sekoititte kontekstin melko täydellisesti. (Ed. Hämäläinen: Olen kuunnellut keskustelua ensimmäisestä puheenvuorosta lähtien!) Minä nyt en lähde puhumaan — lähden siitä Anetjärven vinkkelistä esimerkiksi liikkeelle. Lähimpään jäähalliin on 100 kilometriä, lähimpään kuntosaliin on vähän reilu 100 kilometriä, lähimpään teatteriin on matkaa 200 kilometriä ja näin edespäin. Kun te puhuitte tällaisista asioista, nehän ovat vapaa-ajan elinkeinoja. Nimenomaan ne ajoittavat toimintonsa sillä tavoin. Ei tämä ole millään tavalla verrannollista tähän hallituksen esitykseen vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta. Ed. Hämäläinen, nämä eivät ole millään tavalla verrannollisia.

Mutta missään yhteydessä omaa puheenvuoroani en vienyt ketään jäähalliin, en vienyt ketään teatteriin, en vienyt ketään konserttiin enkä kuntosalille, vaan puhuin perheen rakentumisesta, puhuin luonnosta. Sen otin ainoaksi esimerkiksi. Ja ed. Hämäläinen, luontoa meillä pitäisi olla. Sitä on suojeltukin niin paljon, että sitä on lähellä perheiden iloita siitä. Toiseksi asiaksi otin sen, että iloitaan ainutkertaisesta elämästä ja siitä mahdollisuudesta, siitä, että on perhe, on puoliso, on lapset, kenellä niitä on, ja ne, kenellä ei ole, iloitsevat ystävistä ja näin edespäin, eli henkistä pohjaa ja arvoa. Sillä, joka syö Brysselissä parsaa jne., voi olla ihan toiset kuviot. Ehkä nämä ihmiset kuuluvat ed. Hämäläisen tuttavapiiriin. Minun tuttavapiirissäni ei heitä ole.

Elikkä minä otin puheessani vielä malliksi Israelin siitä, kuinka siellä kaikki toiminnat loppuvat auringon laskusta auringon laskuun ja sanoin, että se on toimiva ja hyvä malli. Mutta tiedän, että meillä ei siihen voida mennä. Mutta niiltä osin, kun voidaan rajoittaa ja voidaan toimia sillä tavalla, että ihmiset saavat levon työn vastapainoksi, niin minun mielestäni se on niin arvokas asia, ed. Hämäläinen, että sitä haluan puolustaa.

Ed. H ä m ä l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kaikki nämä väitteet ja kaikki nämä vaatimukset siitä, mille sunnuntai pitää omistaa, olen kuullut tässä keskustelussa lauantaina niiden tuntien aikana, kun sitä käytiin ja uudelleen tänään. Minä en ole niitä vertauksia tehnyt. Ihmettelin vain, minkälaiseen elämänmuotoon se johtaa.

Ed. H o l o p a i n e n: Arvoisa rouva puhemies! Kiinnostukseni tähän asiaan tulee varmaan siitä, että olen katsonut, tosin pitkän aikaa sitten, asioita tiskin takaa yli viisi vuotta. Myös siksi, että on ollut hyvin paljon yhteyden-

ottoja asian tiimoilta sekä työntekijöitten että kauppiaitten taholta, ja myös siksi, että kaupan ala on hyvin voimakkaasti naisvaltaista ja matalapalkkaista.

Kun hallituksen esitystä on puolusteltu monin eri argumentein, olen yrittänyt verrata liikeaikalain laajentamisen mukanaan tuomia positiivisia ja myös negatiivisia asioita. Sekä laajentamiselle että myöskin vastustamiselle löytyy perusteita riippuen siitä, mistä päin valtakuntaa uudistusta tarkastelee. Tarkastelen asiaa pienpaikkakunnan ihmisen näkökulmasta.

Jo nyt haja-asutusalueitten kaupat voivat olla auki sunnuntaisin, ja se onkin ollut monen pienen kaupan pelastus. Ministeri Kalliomäki kuvaili, että jos hallituksen esitys aiotaan kaataa, tulee miettiä vaihtoehdot esitykselle, ja näin varmasti ihan hyvä onkin. Hän totesi myös, että silloin olisi mietittävä myös haja-asutusalueiden nykyinen sunnuntaiaukioloaika uudelleen.

Tällä sunnuntaiaukioloajalla ovat monet maaseudun pienkaupat säilyttäneet mahdollisuutensa toimia ja kyläläiset ovat vielä saaneet palvelunsakin. Kioskien ja huoltoasemien nykyinen kilpailu varsin monipuolisilla tavaravalikoimilla sijoittuu vain osaan maatamme. Mielestäni kauppojen aukioloaikojen vapauttaminen ei olisi oikea tapa kehittää kilpailua. Päinvastoin tulisi mieluummin uudelleen tarkastella kioski- ja huoltoasemamyyntiä.

Hallituksen esitys uudesta liikeaikalaista vääristäisi mielestäni kilpailua. Pienten taajamien kaupat joutuisivat entistä rankemmin kilpailemaan asiakkaista kaupunkien suurmarkettien kanssa. Ne eivät pärjäisi tässä kilpailussa monestakaan syystä. Asiakkaat suuntaisivat matkansa kaupunkien marketteihin, ostaisivat sieltä kaikki tarvitsemansa tavarat ja muutkin palvelunsa, tankkaisivat lähtiessään vielä autoonsa bensiininkin, kun paikkakuntaansa edullisempana saisivat.

Uuden liikeaikalain säätäminen ei tuo yhtään lisää ostovoimaa, vaan jakaa olemassa olevaa ostovoimaa uudelleen suurmarkettien ja pienkauppojen kesken. Uudistus ei tuo ilmeisesti myöskään ainakaan merkittävästi määrin lisää työtä, vaan osa-aikaistaa entistäkin työtä ja tekee sen tekemisen turvattomammaksi. Mielestäni se, että monelta perheeltä menee ainut yhteinen lepopäivä ja rauhoittumisen päivä, on hyvin merkityksellistä, olkoonkin tämä vaikka kuinka elitistinen mielipide.

Liikeala on, kuten totesin, hyvin naisvaltainen ja pienipalkkainen. Osa-aikaisuus on toki jo arkipäivää tänäkin päivänä, mutta kannattaisiko uudistuksella vielä sitä entisestään lisätä. Mielestäni ei.

Tätä liikeaikalakia eivät vastusta pelkästään työntekijät, vaan myös pienkauppojen omistajat. Molemmilta tahoilta on otettu runsaasti yhteyttä. Mielestäni uudistus on myös osa aluepolitiikkaa ja pienkauppiaat ovat syystäkin huolissaan, sillä kauppa jatkaa keskittymistään ja monet palvelut ovat vaarassa heiketä eri paikkakunnilta tai jopa kokonaan kadota, jos tämä lakiesitys hyväksytään.

Liikeala on palveluala, jossa hymyä, ystävällisyyttä ja palvelualttiutta pitää löytyä silloinkin, kun ei enää jaksaisi. Miksi sitten työntekijöiden työtaakkaa ja turvattomuutta olisi lisättävä, kun uudistuksesta ei kuitenkaan olisi merkittävää hyötyä, jos sellaiseksi ei lueta vapautta ostajille kaupan alan työntekijöiden kustannuksella?

Täällä on paljon ollut puhetta asioiden yhteen kytkemisestä. Mielestäni tämä yhteen kytkeminen on kohtuutonta nimenomaan siitä näkökulmasta, että monet pienituloiset ihmiset näissä asioissa ovat vastakkain. On korostettu sitä, mitä tukee näiden asioiden käsittelyjärjestyksen muuttaminenkin, että ellei toista lakiesitystä hyväksytä, ei etene toinenkaan. Minusta tämä ei ole hyvä asia.

Montako työpaikkaa tuli ravintola-alalle aukioloaikojen laajennuksen myötä? Ilmeisesti ei kovinkaan monta. Kumminkin osa-aikaisuus lisääntyi ja vuokrayritykset tulivat epätyypillisin työsuhtein tappaen kokoaikaiset työpaikat. Myös yksintyöskentely tai vain muutaman työntekijän voimin työskentely lisääntyi ja lisääntyy tässäkin uudistuksessa.

Arvoisa rouva puhemies! Kertaan lopuksi vielä perusteet sille, että vastustan hallituksen esitystä liikeaikalaista. Ne ovat: Kaupan alan keskittymisen voimistuminen suurmarketeihin pienkauppojen kustannuksella, naisten aseman huomattava heikentäminen ja osa-aikaisuuden lisääminen, palvelunäkökulman vaikeuttaminen, ostovoima ei muuttuisi, uudistus vääristäisi kilpailua, ja kyllä pidän sunnuntainäkökulmaa myös omalta osaltani yhtenä merkittävänä tekijänä. Monien kaupan alan työntekijöiden tulotaso heikkenisi ja eläketurva sen mukana. Työpaikat eivät lisääntyisi ja monien perheiden yhteinen lepopäivä häviäisi.

On puhuttu paljon myös henkisestä hyvinvoinnista. Tämä uudistus ei ainakaan edistäisi tätä asiaa.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa rouva puhemies! Vastustan tätä hallituksen esitystä viidestä eri syystä. Ensinnäkin pyhäpäivä on mielestäni pyhäpäivä. Toiseksi tämä heikentää palvelualoilla työskentelevien huonopalkkaisten naisten asemaa. Kolmanneksi pienyrittäjien asemaa tämä heikentää, ja tällä on vaikutusta kaupan rakenteeseen. Tämä esitys ei myöskään lisää työllisyyttä, ja viidenneksi kantaani vaikuttaa myös kuluttajien kanta. Käsittelen hieman tarkemmin näitä kutakin kohtaa.

Minusta tässä on kysymys syvästi periaatteellisesta asiasta. Näemmekö ihmisen elämän vain kuluttamisena ja ostamisena? Minusta on parempi, että yksi päivä viikossa varataan muulle kuin kuluttamiselle. Minun on vaikea ymmärtää, ettei kuutena päivänä viikossa voisi hankkia kaikkea sitä, mitä ihminen tarvitsee. Minusta tämä ei ole mikään elitistinen näkökohta, kuten ed. Hämäläinen totesi, enkä myöskään osaa verrata kauppojen aukioloaikaa ja kulttuuripalveluja sillä tavalla toisiinsa kuin ed. Hämäläinen teki.

Täällä keskustelussa on myös viitattu muiden maiden aukioloaikoihin Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Aukioloajat vaihtelevat kovasti, ja kun täällä esimerkiksi on verrattu siihen, että Yhdysvalloissa on niin kovin vapaat aukioloajat, niin se ei toki ole koko Yhdysvallat. Isoissa kaupungeissa, kuten New Yorkissa niin on, mutta jos menemme vähänkin pienemmille paikkakunnille eikä tarvitse niin kovin pienikään paikkakunta olla, niin aukioloajat ovat kyllä hyvinkin säädeltyjä.

Toiseksi kantaani vaikuttaa työntekijöiden asema. Minusta tässä ei ole ajateltu, mitä tämä vaikuttaa työntekijöiden työturvallisuuteen sekä itse työssä että myös sitten työmatkoilla. Ei ole myöskään mietitty, mitkä vaikutukset tällä on päivähoitoon, perheiden päivähoitokustannuksiin, yhteiskunnan päivähoitokustannuksiin ja myös siihen, onko sitten perheillä edes mahdollisuutta yhdessäoloon. Kun aukioloajat ovat täysin vapaat, perheet tietysti voivat järjestää oman päivähoitonsa siten, että isä ja äiti ovat aina eri aikana työssä ja hoitavat lapsensa niin, että koskaan ei ole aikaa sitten yhdessäololle. Tämän päivän Helsingin Sanomista olemme myös saaneet kaikki lukea, mitä se on vaikuttanut tämän päivän nuoriin ja lapsiin. En ainakaan itse haluaisi olla lisäämässä niiden perheiden määrää, joissa lapset kärsivät siitä, että yhdessäololle ei ole aikaa.

Kolmanneksi tällä on vaikutusta kaupan alan rakenteeseen, pienyrittäjien ja suurien markettien väliseen suhteeseen. Täällä on moneen kertaan viitattu siihen, että tällä hetkellä kioskit voivat olla auki. Ehkä tällä on tarkoitettu sitä, että nämä kioskit voivat silloin olla vaarana muille kaupoille. Kuitenkin tänä päivänäkin elintarvikkeiden osuus kioskien kokonaismyynnistä on 12 prosenttia. Se on ehkä kioskien kohdalla paljon, mutta se on vain 1—2 prosenttia päivittäistavarakaupan myynnistä, eli varsinaisille kaupoille sillä on hyvin vähän merkitystä. Keskiostos kioskeissa on vain 22 markkaa, kun se taas lähikaupassa on 76 markkaa. Valtaosa kioskiostoksista onkin tupakkaa ja karkkeja. Lisäksi siellä harrastetaan rahapelejä, joista tulee kioskimyynnin osuus myös.

Mikäli aukioloaikoja kovasti vapautetaan, tällä on vaikutusta kaupan rakenteeseen siten, että ostoskeskukset lisääntyvät ja lähikaupat katoavat. Automarketit pidentävät ostosmatkoja ja lisäävät siten myös liikenteen päästöjä. Pirstoutunut kaupunki on veronmaksajille kallis ylläpitää, ja ennen kaikkea se on myös epämiellyttävä paikka asua.

Kuluttajien kannalta esitetyt tutkimukset eivät osoita, että kuluttajat haluaisivat kauppojen lisäaukioloa. Jos kysymys vielä osoitettaisiin siten, ovatko kuluttajat valmiit maksamaan siitä, että kaupat ovat enemmän auki, niin uskoisin, että tämä osuus pienenisi vielä siitä, mikä se nykyisissä tutkimuksissa on.

Keskustelussa on korostettu sitä, että kauppojen aukioloaika tuo lisää työllisyyttä. Mutta minusta on aika ristiriitaista se, että täällä ei ole tuotu esille lainkaan sitä, että kysymys on ennen kaikkea palvelusta ja siitä, minkälaista palvelua me suomalaiset haluamme. Tällä hetkellä pankeissa, ravintoloissa, kauppojen kassoilla, hotelleissa, korjaamoissa, monissa työpaikoissa palveluhenkilöstö on automatisoitu minimiin ja kun haluaa hyvää palvelua, sitä ei saa, vaan täytyy tyytyä automaattiin. Harvinaista Suomessa on tänään, että todella hyvää palvelua saa varsinkin isoissa kaupoissa, toki sitäkin on, mutta minusta palvelun laatuun voisi kiinnittää paljon nykyistä enemmän huomiota.

En usko, että lisääntyvä kauppojen aukioloaika lisää palvelualttiutta, varsinkin jos lisääntyviä työaikoja tekee sama henkilökunta, joka koko ajan joutuu työskentelemään voimiensa äärirajoilla, jopa pelätten työpaikkansa menetystä niin, että ei edes uskalla sairastaa. Minusta voi kysyä, onko hyvä asia, että me pääsemme sunnuntaisin suurien ostoskeskuksien kassoille väsyneen kassaharjoittelijan ääreen, joka ei osaa, ei pysty mei-

tä palvelemaan, koska hän tekee hyvin lyhyttä työaikaa siellä. Hän ei ole saanut koulutusta. Minusta paljon tarpeellisempaa ja varmasti parempaa olisi se, jos kaupoissa meitä palvelisi hyvin ammattitaitoinen henkilöstö, jonka työaika ja työturvallisuus olisi taattu.

Ed. B r y g g a r e : Arvoisa puhemies! Täällä on käyty hyvin värikästä keskustelua kauppojen aukioloajoista. Olen itse ollut valmistelemassa talousvaliokunnan mietintöä, kuullut reilua sataa asiantuntijaa ja ollut itsekin pistoksissani pohtiessani tätä todella monimutkaista problematiikkaa.

Oma ajatuksenjuoksuni lähtee nykyisestä lainsäädännöstä, joka nyt täällä on kerrattu mutta toistanpa vielä: kioskien aukioloajoista, huoltamoiden, ns. taajamien ulkopuolella olevien alueiden vapaista aukioloajoista ja sitten poikkeusluvista, joista esimerkkinä Lapin lääni, jossa tien toisella puolella kaupalla on lupa mutta toisella puolella ei lääninhallituksen päätöksellä. Tietysti tämä on huono esimerkki. Pääosin kai lupamenettely, joka kyllä on ollut kirjavaa, on kohtuudella toiminut täällä Helsingissäkin niin, että lähes kaikki, jotka sitä ovat hakeneet, ovat sen saaneet kesäviikonloppuisin lähes joka viikonloppu.

Talousvaliokunnan esitys lähtee 400 neliömetrin rajoituksesta, että luodaan keskisuurelle myymälälle jonkinlainen sopeutumisaika, pieni etumatka isoon markettiin verrattuna. Mielestäni tämä on yksi hyvä mahdollisuus antaa kilpailuun pientä saumaa marketteihin nähden.

Täällä on puhuttu paljon myös keskittymisestä, siitä, että kulutus on keskittynyt suuriin marketteihin. Olen itse kysynyt, miksihän se on keskittynyt, miksihän näin on tapahtunut. Kaikki täällä salissa tiedämme, että käytännössä kaavoituksesta, kun marketti alueelle syntyy, vastaa kunta, se, joka vahvistaa, on vähän suurempi instanssi, mutta kunnassa tehdään kaavoituspäätöksiä. Esimerkkinä vaikka Kuopion seutu, jossa tilanne on ollut se, että johtuen erilaisesta kaavoituspolitiikasta näitä marketteja on sijoiteltu sinne tänne ja marketit ovat johtaneet kaupunkisuunnittelua, eli ennen kuin on suunniteltu kaupunkia, liikennöimisreittejä, tapaa, jolla kaupunki kasvaa, nämä marketit ovat käyneet ohjaamaan sitä.

Hyvä esimerkki on Vantaan kupeessa. Tuusulantieltä lentokentälle mennessänne olette varmasti nähneet nämä massiiviset jakelukeskukset, jotka muodostavat liikenneongelman, koska siellähän ei toimi julkinen liikenne tai yleensäkään autoliikenne. Sitä aluetta ei ole suunniteltu kaupankäynnille, mutta koska se on tämän alueen keskuksessa, niin sinne on nyt muodostunut Vantaan suostumuksella isoja kauppaliikkeitä. Tämä on ollut mielestäni epätervettä kehitystä.

On hyvä, että nykyisin ympäristöministerin johdolla on markettitoimikunta, joka pohtii näitä ongelmia. Mielestäni onkin erittäin oleellista ja ensiarvoisen tärkeätä, että tämä työryhmä tuo nopeasti omia esityksiään siitä, millä tavalla alueellista lupamenettelyä kehitetään, alueellista niin, että yksittäiset kunnat eivät voi tehdä tällaisia markettipäätöksiä, vaan alueellisesti sen asutustaajaman ympäristössä tehdään yhteisesti päätös niin, että voidaan talousalueen kokonaistarve nähdä. Ei voida puhua siitä, vaikka pääkaupunkiseutua ajatellen, että Vantaa tarvitsee, Espoo tarvitsee, Kauniainen tarvitsee tai Helsinki tarvitsee, vaan sen alueen kokonaistarve pitää huomioida. Näin varmasti huomaamme sen, että nykyisinkin marketteja on tässä maassa aivan liikaa ja kriisejä tulee vielä olemaan paljon edessä.

Minä odotan tästä todellakin paljon ja toivon, että myös täällä olevat edustajat ymmärtävät, että vähittäiskauppojen liikeaikalakiehdotuksella ei ole hirveästi tekemistä keskittymisen kanssa. Se on johtunut ihan muista syistä. Toki tässä on tiettyjä riskejä olemassa jatkossa, mutta kyllähän ihmiset ostavat tuotteensa yleensä niiltä reiteiltä, jotka ovat, esimerkkinä vähittäiskaupasta, kodin ja työpaikan välissä, ja kaupunkisuunnittelussa on se avainkohta.

Sitten täällä on pohdittu työllisyyttä, mikä onkin hyvin oleellinen osa ilman muuta tätä esitystä. Talousvaliokunnassa pohdittiin sitä hyvin ristiriitaisin tuntein, sillä vastaukset vaihtelivat kovasti asiantuntijakuulemisessa. Minulla on tässä yksi moniste, jossa kerrotaan osa-aikaisten ihmisten suhteesta kaupankäynnissä. Siellä nähdään, että esimerkiksi autokaupan piirissä prosenttiosuus osa-aikaisuudesta on kovin pieni ja tavaratalokaupassa se on erittäin suuri.

Tässä on itse asiassa nähtävissä se pelko myös tämän asian suhteen. Voidaan nähdä, että selkeästi sellaisilla alueilla, joilla osa-aikaisuutta käytetään enemmän, näihin asioihin on totuttu, osa-aikaisuus on otettu jo yhtenä osana kaupankäyntiä. Niissä, joissa sitä ei vielä ole ollut, asia on vielä kesken. Euroopassa osa-aikaisuus on kehittymässä. Minä en näe osa-aikaisuutta suurena peikkona, jos osa-aikaisten työihmisten

muu sosiaaliturva pystytään huolehtimaan. Siitäkin tänään on täällä keskusteltu. Toivon mukaan se etenee hyvässä ryhdissä. Toki siinäkin on mustia pilviä taivaalla, mutta toivon, että todellakin siinä asiassa mennään eteenpäin. Se on oleellista tämän eduskunnan työtä.

Uskon, että tämä ehdotus tulee lisäämään osaaikaisten käyttöä. Kun olen minäkin tehnyt pientä gallupia, niin kuin täällä ilmeisesti moni muukin, kysellyt omassa kaupassa ja vähän muuallakin siitä, millä tavalla tämä lakiehdotus on otettu vastaan, niin vastaukset ovat vaihdelleet niin, että nuorempi porukka ottaa tämän innolla vastaan ja vähän vanhempi vastustaa tätä erittäin kovasti ymmärrettävistä syistä. Kauppiaiden keskuudessa tilanne on aika lailla sama. Isoimpien markettien omistajat ottavat tämän avosylin vastaan, keskisuuret yrittäjät ovat huolissaan, ja yllättävää kyllä, pienemmät yrittäjät ottavat tämän avosylin vastaan, he näkevät tässä mahdollisuuksia. Toki keskisuurella puolella ongelmat ovat jo tiedossa. Väitänpä, että tuli tälle lakiesitykselle hylkääminen tai hyväksyminen, se kehitys tulee jatkumaan. Väitän, että keskittyminen suurempiin kokonaisuuksiin ja tavallaan myös pienempiin jatkuu. Keskisuuret kokonaisuudet ovat vaakalaudalla.

Mitä tulee pyhäpäivään, tietysti kymmenestä käskystä se kolmas on selkeä, jossa lepopäivän pyhittämisestä puhutaan. Myönnän, että itselleni on tämä kohta vaikea. Minä lähden siitä perustelusta, että nimenomaan lepopäivä on se päivä, joka kannattaa pyhittää omiin toimintoihin. Se on tässäkin yhteiskunnassa tälläkin hetkellä hyvin vaihteleva, kenelle se on mitäkin. Ed. Hämäläinen juuri kertoi sen toisen puolen asiasta. Näitä esimerkkejä on valtavasti, myös maaseudulla. Maatalouden toiminnoissa varmasti seitsemän päivää on jatkuvaa työtä, tai se vaihtelee kovasti, mutta se lepopäivä ei varmasti ole aina vain sunnuntai.

Minusta perustelut ovat toki jokaisella omakohtaisia, mutta tässä asiassa ei niiden taakse voi mennä. Lakihan ei käske ketään marssimaan kauppoihin. Laki ei kuluttajia käske mihinkään.

Osa keskustan edustajista on lakiesityksen hylkäämisen kannalla, ja perusteita on kuultu eli halutaan nykyisen menon jatkuvan. Meillä on myös talousvaliokunnasta tietoa, mitä tämä tarkoittaa. Otetaan vaikka huoltoasemat. Onko siinä mitään järkeä, että huoltoasemia aletaan, pumppuja sun muita, pystyttää sinne tänne keinotekoisesti vain sillä ilveellä, että sitä kautta saadaan liike huoltamoksi? Onko siinä mitään järkeä, että taajaman ulkopuolella kaupankäyntiä voidaan harrastaa, mutta taajamassa ei?

Minulla on Kuluttajaliiton lausunto, toki se on vain yksi monista lausunnoista, joissa otetaan kantaa lakiesitykseen. Lainaan suoraan: "Esitys ottaa kuluttajan tarpeet nykyistä lainsäädäntöä paremmin huomioon, kun se mahdollistaa nykyistä vapaamman käytännön aukiolon paikallisessa päättämisessä." Tämähän tarkoittaa sitä, että yrittäjät voivat päättää sen hetkittäin. Joku nyt tietysti sanovat, että eihän näin voi tehdä. Kilpailu määrää, että jokaisen pitää pitää auki kauppaansa, kun toinenkin pitää.

Minulla on ollut onni ja ilo joskus matkailla muuallakin kuin tässä maassa ja paikoissa, joissa myös sunnuntaisin kauppoja pidetään auki, ja paikoissa, missä ei näin tehdä. On esimerkkejä siitä, että sunnuntaisin kaupat eivät ole niin valtavasti auki, niin kuin pelätään. Auki pitäminen on tullut aivan kuluttajan tarpeesta. On myös esimerkkejä sunnuntaista, jolloin ehdottomasti kaupat ovat kiinni. Silloin kun ne ovat kaikkialla kiinni, sekin on, myönnän kyllä, toiminut, kun olen turistina ollut, mutta se on tarkoittanut myös sitä, että myös huoltamot näin ovat toimineet. En ymmärrä niitä perusteita ja olisinkin halunnut keskustelulta selkeää parannettua ehdotusta, tätä olisi voinut sitä kautta paremmin pohtia.

Sitten on pienmyymäläproblematiikka tai -mahdollisuus. Ruotsissa se, vaikka Ruotsinmallia on kritisoitu, on johtanut siihen, että pienmyymälöitä on tullut ja sitä kautta työllisyys lisääntynyt. Pienmyymälöiden asema tässä paranee. Mutta tarkoitan pienmyymälällä todellakin pientä myymälää, en tarkoita sillä 400 neliömetrin, noin kymmenen hengen myymälää vaan vielä pienempää, perheyritystä.

Asia ei todellakaan ole yksinkertainen, mutta uskon, että kun lakiesitys etenee ja vuoden tätä hommaa katsellaan Suomen maassa, tunnekuohut taas rauhoittuvat ja nähdään, että homma toimii. Kaupankäynnissäkin on se perusperiaate, että kysyntä ja tarjonta kohtaavat. Sillä tavalla minäkin olen tasavertaisen kilpailun kannalla, että jos jotkut yrittäjät saavat toimia sunnuntaisin, samaa lajiketta pitää myös muualla olla mahdollisuus myydä sunnuntaisin.

On tullut myös sellaisia ehdotuksia minunkin korvaani, on tosin kritiikkiä valtavasti mutta myös ehdotuksia yrittäjien suunnalta, että 15:nnen ja 30. päivän jälkeinen sunnuntai olisi auki eli palkkapäivien jälkeiset sunnuntait. Sehän on hyvä idea ja esitys, mutta tämä lakiesitys

ei sitä kiellä. Se antaa siihen mahdollisuuden, ja uskonkin, että erilaisia kombinaatioita tulee löytymään, aluekohtaisia vastaavia, mutta tätä kautta päästään pois siitä varsin erikoisesta lupamenettelystä, joka on johtanut väärinkäytöksiin ja tulevien suurläänien kohdalla varmasti mahdollisiin epäoikeudenmukaisiin ratkaisuihin. Toivon, että valiokunnan muovaama esitys menee eteenpäin ja päästään seuraamaan hyvää hallituksen esitystä.

Ed. Vanhanen: Arvoisa puhemies! Keskustelussa kaiken kaikkiaan on aika vähän käsitelty sitä, miksei muilla palvelualoilla ole samanlaista pyrkimystä siihen, että palvelut olisivat myös sunnuntaisin avoinna — pankkipalvelut, autokorjaamot, parturi-kampaamot, vakuutusmyyjät jne. Näitä palveluitahan on pitkä lista, mutta eivät näiden alojen enempää yrittäjät kuin työntekijät, eikä jostakin syystä myöskään kuluttajaliike ole vaatineet, että myös näillä aloilla olisi palvelutarjontaa laajennettava sunnuntaiksi.

Minusta oikeastaan ainoa selittävä tekijä on se, että aloilla, joilla henkilöstökulut liikevaihdosta ovat suuret, aloilla, jotka ovat työvaltaisia, oikeastaan minkäänlaista pyrkimystä aukioloaikojen laajentamiseen ei ole. Kaupan alalla pyrkimystä on, mutta muiden palvelualojen pohjalta on aika helppo nähdä ja arvioida, miten kaupan alalla edut ja haitat tästä uudistuksesta jakautuisivat. Väitän, että sama logiikka pelaisi. Ne kaupat, liikkeet, jotka ovat pääomavaltaisia ja joilla ehkä samaan aikaan henkilökulujen osuus liikevaihdosta on mahdollisimman pieni, luultavasti nollasummapelissä pärjäisivät parhaiten, kun taas työvaltaisimmat kaupat kärsisivät pelin lopputuloksena.

Kaiken kaikkiaan kuitenkaan, vaikka tämä keskusteluasetelma on ollut hyvin mustavalkoinen, mitä tietysti puoltaa se, että ratkaisu on tehtävä joko tai, tietysti itse kysymys ei ole niin mustavalkoinen kuin käydyn keskustelun perusteella voisi päätellä eikä kyse ole pelkästä nollasummapelistä. Minä kuulun niihin, jotka myöntävät ja tunnustavat sen, että kaupan vapaammilla aukioloilla olisi saavutettavissa ehkä jopa tuotannon kasvua ja erityisesti kahdessa tapauksessa.

Ensinnäkin ovat tietysti matkailukaupungit ja matkailusesonki, jolloin kansantalouden ulkopuolelta tulevia valuuttavirtoja olisi saatavissa paremmin talteen, matkailijoiden valuutat tänne koti-Suomeen, mikäli tarjontaa olisi myös sunnuntaisin. Toinen seikka, joka ehkä puoltaa sitä, että kyse ei ole pelkästään nollasummapelistä, liittyy siihen, että meillä on tietysti kuluttajaryhmiä, joilla on varaa ehkä valita, käyttääkö rahat kotimaisten kaupan palvelujen käyttämiseen vai ehkä johonkin toiseen kulutuksen muotoon, matkailuun tai muuhun. Mutta näiden molempien kohdalla kyse sittenkin on marginaalisesta tekijästä. Vaikutukset kansantalouteen ovat huomattavan pienet, ehkä sittenkin sitä mittaluokkaa, että niiden kohdalla mittari ei bkt:ssä edes värähdä.

Kärsijä tästä uudistuksesta — näin ainakin itse uskon ja minun oma ikään kuin viiteryhmäni tässä puheenvuorossa — on pääkaupunkiseudun kehysalue. Väittäisin yleisimminkin, että sekä talousalueiden keskusten lähiöalueella että 20—50 kilometrin säteellä olevilla asuinalueilla palvelut tulisivat pitkässä juoksussa kärsimään. Autoistuminen on tekijä, joka jo omaa rataansa on johtamassa kaupan keskittymiseen. Tämä sunnuntaiaukiolo oikeastaan trendinomaisesti vahvistaisi sitä samaa suuntaa. Ei ole vaikea päätellä sitä, että kun perheiden ostosretkeily asetetaan sunnuntaisin tavoitteeksi, retkiä tehdään niihin kohteisiin, joissa tarjonta on kaikkein monipuolisinta, mitä tietysti monet perheet sinällään arvostaisivatkin. Mutta sen kääntöpuolena on luonnollisesti se, että monet pienemmät erikoisliikkeet eivät pystyisi tähän kilpailuun vastaamaan muuta kuin pitämällä liikkeet auki samoina aikoina ja useimmiten yrittäjäperhe tai perheenjäsenet joutuvat sen omasta selkänahastaan ottamaan.

Oikeastaan oma kantani tähän asiaan määräytyykin pitkälti niiden rakennevaikutusten perusteella, jotka arvioin tällä uudistuksella olevan. Kyse on taistelusta markkinoista, ja kaupankäyntihän on perusolemukseltaan taistelua markkinoista. Oikeastaan oikea kysymys on se, pitääkö yhteiskunnallisen lainsäätäjän heittää bensaa liekkeihin vielä nykyisestään ja oikeastaan luopua niistä yhteiskunnallisen ohjauksen rippeistäkin, joita muun muassa aukioloa säätävällä lainsäädännöllä on.

Me tarvitsemme mielestäni yhteiskunnallista ohjausta sekä kaupan alan työntekijöiden, kaupan alan yrittäjien ja heidän perheenjäsentensä näkökulmasta että myös rakennekehityksen näkökulmasta. Työntekijöiden osalta en näe hallituksen esityksessä oikeastaan mitään myönteistä. Myönnän sen, että monet etenkin nuoremmat kaupan alan työntekijät ovat halukkaitakin jopa ottamaan, mikäli oma elämäntilanne sen sallii,

sunnuntaitöitä vastaan. Se saattaa olla taloudellisestikin houkuttelevaa. Mutta jos otetaan kaupan alan työntekijäryhmät noin kokonaisuudessaan, loppusaldo on ehdottomasti kielteinen.

Me jo kaupan alan joulumarkkinoista näemme sen, millä tavalla kauppa vastaa joulunajan työvoimatarpeeseen. Työntekijöitä haetaan niin sanotusti työvoiman ulkopuolelta, opiskelijoista ensi sijassa, väliaikaisiin töihin, ja arvelen, että opiskelijakunnasta löytyisi aika paljon itse asiassa halukkaita sunnuntaiaukiolojen laajentuessa. Varsinaisten kaupan alan työntekijöiden työpaikat tuskin lisääntyisivät.

Edellä jo viittasin siihen, että näen myös monien kaupan alan yrittäjien kannalta tämän asian vähän niin kuin työsuojelukysymyksenä. Moni kauppias joutuisi vastaamaan suurempien kauppiastavaratalojen aiheuttamaan kilpailuun sillä, että seisoo siellä tiskin takana maanantaista sunnuntaihin ja ilman, että yhtään ainutta lisäostosmarkkaa tästä pussiin kilahtaisi. Varmasti jotkut voittaisivatkin tässä mutta he voittaisivat sen toisilta kauppiailta. Tähän voi vastata, että kaupankäyntihän on kilpailua kauppiaiden kesken. Mutta tarvitsemmeko me näin raakaa ja kovaa kilpailua, sitä on hyvä kysyä.

Rakennekehityksen osalta pitkässä juoksussa tämä uudistus vahvistaisi sitä kehitystä, jota autoistuminen on jo aiheuttanut, jota valitettavasti useimpien maamme talousalueiden kaavoituspolitiikka on voimakkaasti vahvistanut, eli kauppa keskittyy, ja erityisesti lähiöalueilla ja talousalueiden keskusten kehysalueilla olevat palvelut joutuvat kohtuuttoman kovaan kilpailuun.

Kävin joitakin vuosia sitten Minnesotan pääkaupungin Minneapoliksen kehysalueella olevassa Mall of America -nimisessä liikkeessä, jota ainakin silloin tituleerattiin maailman suurimmaksi kaupaksi, jossa kuluikin puoli päivää, että ehti juosta kaikki käytävät lävitse. Se oli ostosretkeilyä varten tehty kauppatavaratalo, jonka keskustassa oli huvipuisto, johon lapset saattoi laittaa. Isännälle oli ravintoloita kymmeniä siinä talossa tarjolla, ja siitä varmasti perhe sai kaiken sen nautinnon, jota ostosretkestä voi saada. Toki siellä sen tekeekin mielellään. Minä perheellisenä mielelläni teen sellaisen retken, jos siihen aikaa on, aina silloin tällöin. Mutta tarvitseeko sen tähden ottaa vastaan kaikkea sitä kielteistä, joka uskoakseni tästä vapauttamisesta aiheutuisi? Vastaukseni on ei kannata.

Edellisen hallituksen aikana tehty uudistus tehtiin myös perheiden näkökulman kannalta. Se oli samalla vastaus poikkeuslupakritiikkiin, että byrokratia tukehtuu sunnuntainäyttelyiden aukiolojen poikkeuslupahakemuksiin, ja kehitettiin malli, jonka keskusta oli valmis hyväksymään, että avataan osittain sunnuntain aukiolo ja erityisesti joulumarkkinoilla, jolloin sekä perheet että kauppiaat haluavat vaihtaa rahaa keskenään, ja nyt joulunajan sunnuntait ovat auki. Sen lisäksi annettiin mahdollisuus myös muutamana muuna sunnuntaina pitää liikkeet auki. Sitä on käytetty, itse saatoin sen hyväksyä ja myös käytäntö on mielestäni osoittanut sen verraten toimivaksi.

Lopuksi rakennekehityksen kannalta tässä keskustelussa — en tarkoita eduskuntakeskustelua, eduskuntakeskustelussa näiden ihmisten kanta on tullut esiin, mutta julkisuudessa käytyä aukiolokeskustelua — hyvin vähälle huomiolle ovat jääneet ne ihmiset, joilla ei ole autoja, jotka kärsivät palvelujen saatavuuden osalta viime vuosikymmenten kaupan alan rakennekehityksestä. Autottomat ihmiset, joiden liikkuminen on vaikeampaa, ovat selvästi kärsineet siitä, että kaupan ala on keskittynyt.

Kun otetaan 20—30 vuoden perspektiivi taaksepäin, suomalainen kaupankäynti on keskittynyt järkyttävällä tavalla. Kaikki suuret keskusliikkeet ovat karsineet kyläkaupat, korttelikaupat ja kivijalkakaupat pois valikoimastaan, ja investoinnit ovat suuntautuneet juuri sellaisiin yksiköihin, joiden täyspainoista hyödyntämistä myös tämä lakiesitys ajaa. Kärsimään ovat joutuneet ne, joiden pitäisi saada palvelunsa kävelymatkan päästä omilta kotinurkiltaan. Siihen on mahdollisuus yhä pienempi.

Tämä kielteinen rakennekehitys on näkynyt erittäin voimakkaasti myös verraten uusilla pääkaupunkiseudun lähiöalueilla. Ei tarvitse mennä kuin joihinkin Martinlaaksoon tai Vantaanpuiston lähiöihin. Siellä 70-luvulla rakennettiin siihen aikaan komeat ostoskeskukset, jotka nyt ovat varastomyymälöitä täynnä, bingohalleja, ja osa liiketiloista on tyhjiä. Ne eivät pärjää, vaikka ympärillä on tuhansia asukkaita, kun automatkan päähän on rakennettu suuria kauppiastavarataloja, joiden houkutukset ovat suuret.

Tietysti kauppiaat tässä hommassa pärjäävät, jos eivät ole erehtyneet sijoittamaan rahojaan näihin liikehuoneistoihin, vaan ovat olleet vuokralla. Kyllä he aina pääsevät seuraavaan ja seuraavaan kauppiastavarataloon, ehkä vähän kalliimmalla hinnalla, mutta pääsevät kuitenkin omaa elinkeinoaan jatkamaan. Mutta tietysti on paljon kauppiaita, jotka ovat sidottuja siihen yhteen paikkaan, jonka kaavoittaja on aikanaan

suonut, ja nyt katuvat raskaasti sitä, että sijoittivat rahansa siihen. Ehkä kauppiaat näissä muutoksissa pärjäävät, mutta ne ihmiset, jotka ovat asettuneet asumaan näille lähiöalueille, kärsivät palvelurakenteen yksipuolistumisesta. Minusta lainsäätäjän ei tätä kehitystä pitäisi edistää.

Ed. Hämäläinen: Arvoisa puhemies! Keskustelun kuultua voisi luulla, että olemme parhaillaan käsittelemässä kauppojen aukiolopakkoa ja kaupassakäyntipakkoa. Ehkä kuitenkin olisi syytä muistaa, että lakiehdotus, jos se hyväksytään, antaa vain mahdollisuudet. Se antaa kauppiaalle mahdollisuuden pitää auki, jos hän katsoo sen kannattavaksi ja tarkoituksenmukaiseksi; se antaa kuluttajalle mahdollisuuden mennä kauppaan, jos hänellä on sinne asiaa ja hän sinne haluaa; se antaa myös mahdollisuuden työtilaisuuksiin sunnuntaipäivinä. Kaiken sen kokemuksen mukaan, mikä sunnuntaityöstä eri aloilta on, ne ovat erittäin haluttuja, koska yleensä ne ovat myöskin paremmin palkattuja kuin arkipäivätyöt.

Talousvaliokunnan mietintö pyrkii kuvaamaan sitä keskustelua, jota elävässä elämässä näistä aukioloista käydään, se pyrkii mahdollisimman monipuolisesti kartoittamaan mielipiteitä tästä asiasta. Kaupan keskittyminen, johon useaan kertaan keskustelussa on viitattu, on tosiasia. Pienkauppoja häviää tälläkin hetkellä noin 300 vuodessa, sekin on sanottu talousvaliokunnan mietinnössä. Olen itse aikanani tienannut koulurahoja useaan otteeseen kaikkina loma-aikoina toimimalla kaupassa myyjänä ja apulaisena. Yhtään niistä kivijalkakaupoista, niistä korttelikaupoista, joissa täällä Helsingissä oli töissä, ei ole enää jäljellä. Kaikki ne hävisivät jo huomattavasti ennen kuin sunnuntaiaukiolot tulivat sallituiksi. Tämä kehitys on jatkunut hyvin kauan, aivan niin kuin ed. Vanhanen kertoi.

Myös kaupan työsuhteiden osa-aikaistuminen on jo nyt tosiasia, se on erittäin laajalle levinnyttä, ja henkilökuntaa on hyvin vähän enää pysyvissä, kokoaikaisissa työsuhteissa, vaan useimmiten työsuhteet ovat sen näköisiä, että niissä taataan tietty määrä työtunteja viikolle tai periodille. Ja jos hyvin käy, niin työtunteja siunaantuu enemmän, mutta joillekin sopimukset ovat hyvinkin vajaita, ja voi olla, että jotkut työskentelevät nollatunnin takuulla, kauppias ei pysty takaamaan yhtään työtuntia, ellei riittävää menekkiä ole.

Tämä kehitys, johon on päästy, nämä ratkaisut, joihin on tultu, ovat viime kädessä olleet meidän kuluttajien ratkaisuja. Nyt kuluttaja näyttää valinneen nämä suurmyymälät. Huoltoasemilla käydessään kuluttajat entistä useammin tekevät myöskin ostoksensa ja välttyvät menemästä kauppaan vielä uudelleen, pääsevät suoraan tankattuaan kotiinsa, ja kun lauantaina lähdetään ostoksille, ei ole enää niin tarkkaa, vaikka ei olisikaan muistilistaa mukana, kun kioskilta voi kuitenkin hakea täydennysostoksena sunnuntain sen, minkä mahdollisesti lauantaina unohti. Tämä on sitä elävää elämää, jonka kanssa me nyt jo olemme tekemisissä, ja hyvin tällä tavoin kansalaiset ilmeisesti kokevat toimimisensa järkeväksi ja taloudelliseksi.

Pahiten tässä välissä kehityksen kulussa ovat olleet hankautumassa pienkauppiaat. Ne ovat edelleenkin erittäin kovassa kilpailussa huoltoasemien ja kioskien kanssa. Ja sen vuoksi tämän uuden aukiololain siirtymäsäännöksillä, porrastetulla voimaan tulolla pyritään nimenomaan tasoittamaan pienkaupan kilpailuolosuhteita. Pyritään tasoittamaan niitä kioskien ja huoltoasemien suuntaan ja myöskin pienkaupan keskinäisiä kilpailuolosuhteita voidaan tällä uudistuksella tasoittaa. Nythän hyvinkin lähekkäisten kauppojen aukiolo on riippuvainen siitä, kummalla puolella kunnan rajaa sattuu kauppa sijaitsemaan. Muuten niillä on hyvinkin kova keskinäinen kilpailuasetelma. Kaikki nämä tämän tapaiset aukiolosäädökset vääristävät kilpailua sillä tavoin, että se ei ole enää tervettä.

Tämä uudistus tasoittaa siis nykytilanteessa ja ensi vaiheessa nimenomaan pienkaupan asemaa ja parantaa sen mahdollisuuksia ja se parantaa sen mahdollisuuksia nimenomaan säilyä tässä kilpailussa. En usko, että aukioloaikojen lisäämisestä ja sunnuntaiaukioloista syntyisi merkittävästi uusia työtilaisuuksia nettosummana. On toden näköistä, että ne työpaikat, joita syntyy, ovat osa-aikaisia, niin kuin usein on sanottu täällä keskustelussa, tai ovat peräti tilapäisiä.

Uskon kuitenkin, että tämä porrastettu lain voimaan tulo hidastaa sitä viime aikojen nopeaa kauppakuolemaa ja antaa ehkä hiukan elinaikaa sille kaupalle, joka nyt kamppailee olemassa olostaan. Paljon tulevasta kehityksestä riippuu kuntien omista päätöksistä, kuntien päättäjien päätöksistä, siitä miten loppujen lopuksi kuntien päättäjät haluavat kaavoittaa kaupalle tilaa, mihin suurmarketit ohjataan ja kuinka paljon niille annetaan tilaa.

Viime vuosikymmenten kehityshän on ollut sellainen, että joka kunnassa päättäjät ovat kokeneet kunnia-asianaan lähteä kilpailemaan

markettien paikoista ja laskea, että meidänkin kunnan on saatava market, koska muuten naapurikunta tulee ja joka tapauksessa rakentaa. Ja näinpä meille ennen lamaa ehdittiin rakentaa hyvin suuri määrä ylikapasiteettia, joka ei lamavuosina kestänyt. Näitä kulutusjuhlan temppeleitä on edelleenkin pankkikriisin jäljiltä omaisuudenhoitoyhtiöiden hallussa.

Mutta nämä ratkaisut eivät ole olleet aukioloajoista riippuvaisia. Ne ovat olleet kuntien kaavoittajista riippuvaisia. Ja viime kädessä tulevista ratkaisuista ja tulevasta kehityksestä päättävät kuluttajat, jotka tähänkin asti ovat sen viimeisen ratkaisun tehneet — sen valinnan tehneet, missä ostoksensa suorittavat. Näin on tapahtunut ennen kuin sunnuntaiaukioloja oli lainkaan ja näin tulee tapahtumaan jatkossakin, olipa ratkaisu sunnuntaiaukioloista tämän lain yhteydessä myönteinen tai kielteinen.

Kauppias ei tule pitämään kauppaa auki, ellei ole asiakkaita ja viime kädessä asiakkaiden ratkaisut sitten tulevat mitoittamaan sen kehityksen, mihin päin ollaan menossa.

Ed. V a n h a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puutun kahteen kohtaan ed. Hämäläisen puheenvuorossa. Hän korosti hyvin voimakkaasti sitä, että kuluttajat ovat valinneet tämän kaupan keskittymisen tien. Tämä pitää osittain paikkansa ja osittain liittyy siihen, että näin tekee osa kuluttajista, autoilevat kuluttajat, ne kuluttajat, joilla on varaa tehdä enemmän, joilla on valinnanvaraa. Mutta tässä yhteydessä on sitten kysyttävä, mikä on lainsäätäjän tehtävä ja rooli yrittää ottaa huomioon myös ne väestöpiirit ja myös ne kuluttajat, joilla ei ole samanlaiseen käyttäytymiseen mahdollisuutta, joilla on erilainen tarve lähipalveluihin kuin ehkä toisilla kuluttajilla, jotka pääsevät etäämmäksi liikkumaan.

Ja minusta ed. Hämäläisen kuvaus siitä, miten tämä kehitys on edennyt, on sinällään aivan totta. Näin on tapahtunut. Se on ollut aivan trendin omainen. Mutta siihenkin pitää esittää vastakysymys, pitääkö meidän kiihdyttää tätä kehitystä, vai yrittää vaikuttaa kaupan alaan ja samalla palvelujen rakennekehitykseen myös lainsäädännön kautta. Pelkään, että kaavoituksen osalta ne päätökset on jo tehty. Tontit on jo varattu ja seuraavat 5—10 vuotta tullaan rakentamaan uusia ostosparatiiseja jo tehdyillä päätöksillä.

Kilpailuolosuhteiden tasoitus, se on hyvä — siinä ed. Hämäläinen on oikeassa. Mutta kaupan kaikki keskusliikkeet ovat oikeastaan kylä- ja kortteli- ja kivijalkakauppansa lopettaneet. Minusta on ollut jopa ihan oikein, että on syntynyt uusia lähipalveluita, vaikka ne ovatkin aika kalliita kioskien ja uuden tyyppisten kyläkauppojen puolesta. Ne eivät pysty kilpailemaan hinnalla, mutta aukiololla ja sen hyväksyn. Minusta se on yhteiskunnallinen päätös, millä on pyritty hieman tasoittamaan tätä rakennekehitystä.

Ed. H ä m ä l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vanhanen oikeastaan hyvin ansiokkaasti jatkoi sitä puheenvuoroa ja sitä pohdintaa, jota itse aloitin. Kaikki se, mitä hän äsken kertoi, on hyvin saman tapaista näkemystä, jota myöskin talousvaliokunta mietintöönsä kirjasi, jonka kaikki allekirjoitan. Juuri sen estämiseksi, että kaupat karkottuvat kauas asutuskeskuksista, kauas myöskin lähiöistä ja kauas ihmisten saavutettavista, niin kauas, että asioiminen vaikeutuu, sen estämiseksi minusta nyt kannattaa tätä pienkaupan puolustusta harjoittaa myöskin sillä tavalla, että se pystyy aukiololla kilpailemaan ja saamaan jatkoaikaa ja niin, että päättäjät saavat myöskin lisäeväitä ympäristöministeriön työstä mahdolliseen rakennuslain uudistamiseen, jolla kenties voidaan nykyistä paremmin ohjata tätä kaupan kehittymistä ja kaupan sijoittumista niin, että vältytään niiltä haitallisilta vaikutuksilta, jotka nähdään liiallisessa keskittymisessä ja sijoittumisessa pois sieltä, missä ihmiset muutenkin liikkuvat.

Ed. J. K u k k o n e n: Arvoisa puhemies! Iloitsen tänä iltana siitä, että olemme tässä rauhallisessa keskusteluvaiheessa menneet näihin sisällöllisiin kysymyksiin varsin perusteellisesti ja sitä kautta ne ovat tulleet monipuolisesti valotetuksi. Periaatteellista keskustelua olemme käyneet myös ja varmaan näitä molempia vielä jonkun verran jatkamme. Haluan myös itse tässä keskustelussa, kun aikaakin on vähän enemmän kuin silloin lauantaina, olla pikkusen vähemmän kärjekäs ja puhua sekä tästä sisällöllisestä puolesta että myös niistä omista periaatteellisista taustatekijöistäni hiukan enemmän.

Minusta tässä salissa on ollut lähes yksimielisyys kolmesta asiasta. Yksi on se, että tämä nykyinen järjestely ei toimi. Siinä sen sijaan sitten käsityksemme eroavat, onko vastaus tähän toimimattomuuteen se, että kauppojen aukioloajat vapautetaan kokonaan, jolloin siis tämä nykyinen filosofia käännetään nurinpäin ja ajatellaan, että aika on vapaa ja sitten annetaan ikään kuin kirkoille ja korporaatioille, niin kuin eräs erityis-

avustaja sanoi, periksi ja tehdään ne tyytyväisiksi sillä, että rajoitetaan tietty määrä. Tämä on johtanut minut pohtimaan sitä, että näen itse todella nyt, niin kuin joskus aiemminkin, että meillä on kyllä vara myös kiristämiseen, jopa tietynlaisiin rajoituksiin haja-asutusalueilla ja sitten siihen, että kioskikauppa saadaan kuriin. Ilman valvontaahan nämä asiat eivät onnistu kuitenkaan.

Toinen seikka, josta minusta vallitsee täällä varsin syvä yksimielisyys on se, että tämä muutos, vapaiden aukioloaikojen tuleminen, nyt ensin alle 400 neliömetrin liikehuoneistoissa ja sitten koko kaupan alalle, ei alenna kustannuksia eikä oleellisesti enemmän lisää työllisyyttä. Kustannustasoon ei siis liikeaikojen vapauttamisella ole todettu olevan alentavaa vaikutusta kovinkaan paljon. Joidenkin arvioiden mukaan nimenomaan sunnuntain aukiolojen yleistyminen korottaisi hintoja pyhätyön korvausten kasvun vuoksi. Kustannustason osalta ratkaisevaa on ilmeisesti se, millaisia ovat liiketyöntekijöiden sopimusehdot.

Lisäksi siellä, missä kauppojen aukioloaikoja on vapautettu, sillä ei ole havaittu olevan ainakaan liikevaihtoa kasvattavaa merkitystä. Tämä on ymmärrettävää, sillä eihän se lisää kuluttajien ostovoimaa, niin kuin täällä on moneen kertaan todistettu. Se vain jakaa ostoksiin käytetyn ajan uudella tavalla ja jälleen olemme siis tekemisissä tämän ajankäytön arvioinnin kanssa.

Kyselytutkimuksissa esitettyihin arvioihin, että aukioloaikojen muutos kasvattaisi kysyntää 1—2 prosenttia, on syytä suhtautua kriittisesti ja sittenkään tämä prosenttimäärä ei ole mitenkään merkittävä, jos se on 1—2. Näin ollen ei ole myöskään vahvoja perusteluja arviolle, että aukioloaikojen muutos lisäisi oleellisesti työvoiman tarvetta. Uusien työpaikkojen luomisen sijasta muutos vain pirstoisi liikealan työajat ja siirtäisi osan myyjistä entistä enemmän suojattomiksi tilapäistyöntekijöiksi ja sitten antaisi tilaa työnantajille palkata osa-aikaisia tai ruuhka-apulaisia.

Kolmas tietynlaista yksimielisyyttä heijastava käsitys mielestäni tässä salissa on yhä enemmän onneksi ollut se, että eurooppalainen kehitys ei edellytä sunnuntaiaukiolon laajentamista. Muistan, kun lähetekeskustelussa tästä asiasta kiistelin lähinnä kokoomuksen ed. Tulosen kanssa, joka maalasi kuvia siitä, mitenkä muualle muoalimaan männessä kaikki on niin vapaata. Ed. Sasi viime lauantaina teki sen tässä salissa kuvaamalla, mikä vapauden tunne — siis huomatkaa jälleen, oli tunnetekijä mukana ihan niin kuin lääni-keskustelussa — mikä huomattava vapauden tunne ihmisellä on New Yorkissa. On merkillistä vapautta! Se on yleensä rahavallan vapautta, sitä, mikä seuraa siitä, että on mahdollisuus ottaa ne vapaudet itselleen. (Ed. Elo: Ketun vapautta kanatarhassa!) — Juuri näin, ketun vapautta kanatarhassa.

Kertaan siis Euroopan yhdentyminen ei edellytä kauppojen aukioloa koskevan sääntelyn purkamista. Esityksen perustelut antavat harhaanjohtavan kuvan, että useimmissa Euroopan maissa aukiolot olisivat vapaat Ruotsin malliin. Pohjoismaisesta tilanteesta samaisen Sami Kajalon esittämiä taustatekijöitä valaisen ottamalla taulukon, jossa sanotaan ihan suoraan esimerkiksi, että eri maissa menetellään tällä tavalla: sunnuntai Islannissa kielletty, Norjassa kielletty, Ruotsissa vapaa, Suomessa yleensä kielletty, Tanskassa kielletty. Poikkeuksista todetaan: Islannissa säännökset vaihtelevat kunnittain. Norjassa kunnilla on oikeus aikojen laajennuksiin. Tämä kohta oli muuten takana siinä minun rinnakkaislakialoitteessani, että kunnille voidaan tietyllä tavalla lisätä selkeässä poliisi- ja viranomaisvalvonnassa näitä oikeuksia. Ruotsissa on ollut vapaat aukioloajat vuodesta 72, niin kuin on todettu. Suomessa on haja-asutusalueilla vapaat aukioloajat, ja Tanskassa ei ilmeisesti tätä poikkeuskäytäntöä ole ollenkaan.

Mitä tulee viikonpäiviin, ajat vaihtelevat myös Pohjoismaissa välillä 6—21 ja lauantaisin ajalla 6—18, joka on muuten Norjan järjestelmä. Siis siellä ollaan arkipäivinä kaikkein vapaimpia, sunnuntaina kiellettyä. En tiedä, onko se sitä protestanttista etiikkaa, jota nyt ehkä itse tässä olen koettanut esillä pitää.

Mutta homma on siis niin, että lähinnä se, mitä nyt on tarjottu, on Amerikan herkkua, niin kuin olen monesti sanonut, sitä mikä ei tässä tapauksessa tuo muuta kuin levottoman menon kylille ja kujille. Euroopan maista Portugalissa, Espanjassa ja Ranskassa on lainsäädännöllä vapautettu sunnuntaikauppa, mutta Ranskassakin se on sopimuksin rajattu minimiin lähinnä leipomo-, kahvila- yms päivittäistavarakaupan aloille. Kreikassa, Itävallassa, Sveitsissä, Belgiassa ja Hollannissa kaupat ovat sunnuntaisin yleensä suljettuna tai niiden aukioloa on rajattu voimakkaasti. Sääntely on tiukinta ollut Saksassa, eikä sitä vapautettu tänä vuonna hyväksytyssä uudessa liikeaikalaissakaan eikä siellä tunneta poikkeuslupamenettelyä. Kauppojen liikeaikaa koskevia määräyksiä ei ole EU:ssa tarkoitus harmonisoida. Tässä suhteessa ed. Elo oli johdonmukainen.

Tämä kansainvälistymiskehityksestä, ja tätä argumenttiahan, niin kuin huomaatte, ei ole näinä viimeisinä päivinä enää tämän esityksen perusteluina juuri käytettykään, ainoastaan tätä, sanoisiko, amerikkalais-ruotsalais-brittiläistä mallia, ja briteilläkinhän se on tietyllä tavalla rajattu.

Kuluttajien käyttäytymiseen hiukan.

Äsken eräässä vastauspuheenvuorossa viittasin siihen, miten vähälle ovat jääneet ne tutkimukset ja tiedot, muun muassa toisen kuluttajaliikkeen arviot, että tällä vapauttamisella ei ole kannatusta. Viimeinen on viime viikolta Taloustutkimuksen tutkimus, 2. ja 3. joulukuuta tehty, jonka mukaan nykyisellään aukioloajat pitäisi 69 prosenttia kuluttajista. Tätä tietoa esimerkiksi valtakunnan päälehti ei ilmeisesti tarkoituksenmukaisuussyistä ole julkaissut ollenkaan. Muuten se ei ole julkaissut minun ja edustajatoveri Ojalan kirjoitusta tähänkään päivään mennessä tästä asiasta eikä ilmeisesti monien muidenkaan, jotka ovat halunneet kritisoida nimenomaan tätä asiaa.

Sitten kannattaa panna merkille, että täällä pääkaupunkiseudullakin, missä vapaiden aukioloaikojen puolesta on niin paljon puhuttu ja toimittu — myös Taloustutkimuksen tutkimus osoitti, että eniten kannatusta laajentamiselle on nuorilla ja uusmaalaisilla — on eräs nimeltä mainitsematon kauppaketju halunnut tässä jouluruuhkassa ja -revohkassa pistää ovet kiinni. Ja mikä oli sen tulos pari viikkoa sitten? Maanantaija tiistaipäivinä tuon kaupan myynti kasvoi 20—30 prosenttia. Jälleen kerran ihmiset äänestivät jaloillaan. Tosin se ketju mainosti kyllä papin kuvalla itseään, mitä minä voisin vaikka vähän kritisoida, mutta joka tapauksessa se kiinnitti huomiota siihen, että ottamalla jotkut periaatteet sillä voi olla jopa kaupankäyntiä edistävä vaikutus, siis sellainen vaikutus, jota ihmiset arvostavat, että uskaltaa poiketa rivistä.

Tämä on sitä valistuneen kuluttajan käyttäytymistä, jonka varaan rakennetaan esimerkiksi tämän maan uutta maataloutta luomutuotannon muodossa, jonka hyväksi lapsemme ja nuoremme toimivat, kun kiertävät esimerkiksi kirpputoreilla ja second hand shopeissa, kun haluavat, että muullakin tavalla voi elää kuin kalliin ja kauniin tavaran perässä juosten. Tähän toisenlaiseen kulutuskäyttäytymiseen minä haluan kiinnittää huomiota ja uskon, että myös sillä on tulevaisuus.

Osa-aikaisuus on tässä yksi vaikea kysymys, niin kuin olemme täällä todenneet. On totta, että siihen ei voi täysin kielteisesti suhtautua. Siksi me vasemmistossa niin kovasti haluamme työskennellä sen eteen, että myös osa-aikatyöntekijöiden sosiaaliturva on järjestettävä kunnolla. Nyt nämä esitykset, joita täällä on tarjottu, eivät vain ole oikein loogisesti linjassa. On paradoksi, että kun toisella puolella yritetään parantaa, niin sitten toisella puolella vedetään kauppojen aukioloajassa vapauttamisen linjaa.

Tähän osa-aikakysymykseen liittyy sitten se, pitääkö aina kärsivänä osapuolena olla pienipalkkaisen naisen, pitääkö aina? Eero Heinäluoma kirjoitti meidän lehdessämme viime viikolla otsikolla "Työ lyhyt, elämä pitkä" näin: "Pätkätöitä tekevien ihmisten asiat eivät ole vielä menneet poliittiseen tajuntaan. Muuten eivät nyt nähdyt poliittiset koplaukset olisi mahdollisia. Perimmältään kyse on kuitenkin yksinkertaisesta periaatteesta. Vaikka työ on lyhyt, on elämä pitkä." Siihen pitäisi varautua myös lainsäädännössä. Toivottavasti porvarit kuuntelevat tätä asiaa. On kyse siitä, että myös niillä ihmisillä, jotka käytännön pakosta tai omasta halustaan haluavat tehdä ja joutuvat tekemään osa-aikatyötä, on turva sekä yleensä sosiaalisesti että erityisesti eläkettä ajatellen myös tässä elämässä niin paljon, kuin se meistä lainsäätäjistä ikinä riippuu. Tässä suhteessa naapurimaassamme Ruotsissa on edetty paljon pitemmälle.

Vielä otan esille kaksi asiaa.

Ed. Hämäläinen oli hiukan oikeassa, kun hän puhui siitä, miten voi olla sellainen elitistinen lähestymistapa näihin asioihin. Kyllä minäkin olen sitä mieltä, että harrastuksetkin voivat olla markkinahumua, siis se, mitä vapaapäivinä tehdään. Kun on paljon rahaa ja komea auto, pitää mennä näyttämään sinne kauppaan, että lisää on ja mitähän tänä viikonloppuna hankittaisiin, ja se samalla aiheuttaa sellaisen kierteen, joka on tietyllä tavalla monella lailla kritiikin sijan antava.

Minä olen elänyt Hongkongissa ja nähnyt, miten ihmisillä — niin kuin savolainen sanoo — immeisillä ei oo pyhhee, ei arkee. Kyse on silloin siitä, että ihminen altistaa itsensä sellaiselle elämäntavalle, jossa häneltä katoaa se ajantaju, jossa pystytään erottamaan työ ja lepo, lähimmäisen ja oman itsensä hyödyttäminen, itsensä toteuttaminen suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan.

Niinhän se on, että moni keski-ikäinen ja nuorempikin perhe elää semmoisessa nelikenttäseikkailussa täällä Suomessa. Olen lukenut joskus

semmoisen sosiologisen tutkimuksen, jossa sanotaan, että suomalaisen nuoren perheen elämä rakentuu työn, perhesuhteiden, harrastusten ja naapuruston varaan. Isän ja äidin elämä voi olla esimerkiksi iltaisin tai viikonloppuisin sitä, että he autolla seikkailevat näissä neljässä tilanteessa. Tälle kehitykselle haluaisi panna vastaan. Vaatimattomuus kulutuksessa ja materialismin vastustaminen ovat osa elämänkatsomustani. En tiedä, osaanko sitä itse vastustaa, mutta tälle vanhalle aatulle koetan panna vastaan. En vaadi, että kaikkien pitäisi tehdä samoin. Kuitenkin katson, että shoppailua en elämäntapana halua edistää.

Lopuksi vielä lepopäivän pyhittämisestä hieman.

Lepopäivän rauhoittamisen ja pyhittämisen vaatimus ei nouse vain uskonnollisen elämän tarpeista. Nythän tässä on se vaara, että meitä vastustajiakin marginalisoidaan uskonnollisuuden tai siitä nousevan vakaumuksen nimissä. Lepopäivän rauhoittamisella on yhteiskunnalliset perusteensa. Huomatkaa, että sillä oli myös siinä uskonnollisessa ympäristössä yhteiskunnalliset perusteet.

Juutalaisessa perinteessä sapatti muistutti juutalaisia orjuudesta vapautumisesta. Siksi se pyrki suojelemaan kansalaisia, erityisesti palvelusväkeä, työn kohtuuttomuudelta ja orjuuttavilta työehdoilta. Se oli sitä Vanhan testamentin profeetallisuutta, joka eli ja joka nousi siitä käytännön elämäntilanteesta, jossa nähtiin, että yhteiskunnassa on perusteltua toimia sen opetuksen mukaan, minkä tämä kulttuuriympäristö ja Jumalan ilmoitus, niin kuin he asian kokivat, oli heille antanut. Kolmas käsky, joka velvoitti lepopäivän pyhittämiseen, oli tässä mielessä ensimmäinen työsuojelulaki.

Kristillinen sunnuntaiperinne on niin ikään tähdännyt ihmisen suojelemiseen työn ja markkinoiden ylivallalta. Se on myös tukenut perhe-elämän yhteyttä mahdollistamalla perheiden yhteisen vapaa-ajan vieton.

Tähän asti myös valtiovalta on perinteisesti tunnustanut yhteisen lepopäivän merkityksen, kunniottanut tätä traditiota. Ihmisen elämän mielekkyyden kannalta on tarpeellista tietty rytmi työn ja levon, arjen ja juhlan välillä. Jos kaikista päivistä tehtäisiin markkinapäiviä, elämän arkinen harmaus uuvuttaisi meidän nopeasti. Sekä kuluttajat että työntekijät tarvitsevat viikoittaisen lepopäivän, niin myös yrittäjät liiketoiminnalta rauhoitetun sunnuntaipäivän. Siksi toimin tätä hallituksen esitystä vastaan.

Ed. R i m m i : Rouva puhemies! Lauantaiiltana joskus kello 18:n maissa puhuin tältä paikalta varsin pitkään. Nyt en halua aikaa ylen määrin käyttää, mutta joitakin huomioita.

Ensinnäkin tätä lakia perustellaan valinnanvapaudella. Mitä ihmeen valinnanvapautta tässä asiassa oikein on? Minä en ainakaan löydä siitä etsimälläkään valinnanvapautta. Kilpailu on niin rajua ja niin kovaa, että jos naapurikorttelissa tai lähimaillakin on jollakin kauppiaalla kauppa auki, sen toisen poloisenkin on pakko pitää kauppansa auki selvitäkseen jotenkin. Ei hän voi päättää, pitääkö kaupan auki vai ei. Jos hän pistää sen sunnuntaina kiinni ja tällainen onneton laki tulee, ehkä käy sitten niin, että asiakkaat pikkuhiljaa oppivatkin käymään siellä toisessa kaupassa.

Mitä valinnanvapautta on myymälätyöntekijöillä? Heillä ole yhtään ainoata mahdollisuutta valinnanvapauteen. Päinvastoin, jos kauppiaan tilanne ei ole erittäin hyvä ja myymälähenkilökunta yrittää sinnitellä vastaan ettei tulisi sunnuntaina töihin, hyvin helposti näytetään ovea ja sanotaan, että oven takana on tulijoita. Se on sen myymälätyöntekijän valinnanvapaus.

Ainoa valinnanvapaus, mitä tästä löydän, on kuluttajan valinnanvapaus, mennäkö kauppaan sunnuntaina vai ei. Muiden kohdalta en helposti valinnanvapautta tästä asiasta löydä.

Ed. Bryggare puhui lepopäivästä, ja siitä on täällä aika paljon puhuttu. Ilokseni huomasin sellaisen asian, että hän sanoi, että maaseudulla ei ole tällaista lepopäivämahdollisuutta. Aika usein tässäkin salissa on annettu ymmärtää, että maaseutuyhteisössä eletään vain kuin siat vatukossa eikä siellä ole mitään hommiakaan juuri kellään ja tehdään töitä vain muutama kuukausi vuodesta. Oli hauska kuulla, että on niitäkin, jotka ymmärtävät, että sielläkin tehdään töitä, joudutaan pakosta tekemään töitä seitsemänä päivänä viikossa ainakin silloin, kun on karjaa hoidettavana. Viljanviljelijällä se ei ole pakko, mutta monilla muilla on. Se oli tämmöinen huomio vain tästä keskustelusta.

Sitten on puhuttu siitä, kuinka kaupat ovat jo keskittyneet. Ne ovat keskittyneet todella, mutta pitääkö meidän tällä omalla lainsäädännöllämme, mitä me tässä talossa teemme, edesauttaa sitä, että pikkukaupat häviävät? Nyt on sanottu, että tämä lakiesitys edesauttaa pienkauppojen pärjäämistä. Minulla ei ole nyt tässä valiokunnan mietintöä, kun tulin suoraan junalta kiireellä tähän saliin, mutta muistelen vain, että noin 70 prosenttia päivittäistavarakaupoista on kooltaan alle 400 neliötä. On varsin suuri määrä päi-

vittäistavaraliikkeitä ja varsin huomattava määrä työntekijöitä, joita tämä laki valiokunnan esittämässä muodossa voimaan tullessaan koskettaisi. Ei se kovin paljon minusta kyllä pienkauppiaita auta, koska he sitten kuitenkin olisivat aika isojenkin kauppojen armoilla.

Ed. Bryggare muistaakseni sanoi myös, että tämä auttaa pienmyymälöiden asemaa. Minä en oikein siihen voi uskoa. En tosin ole ollut valiokunnassa kuuntelemassa asiantuntijoita, kun en ole valiokunnan jäsen, työasiainvaliokunnassa osittain olin, mutta se palaute, mitä itse sain pienkauppiailta nimenomaan ja erityisesti sellaisilta kauppiailta, jotka itse ovat työssä päivittäin, oli, että älkää viekö heidän ainoaa vapaapäiväänsä. Se ei ole edes kokonaan heille vapaapäivä, vaan he joutuvat vielä sunnuntaityössään tekemään kirjallisia töitä, joita he eivät normaaleina liikkeen aukioloaikoina suinkaan illan ja päivän aikana kykene kaikkea tekemään. Minulla on sellainen käsitys, että autamme yksittäisen kauppiaan loppuun palamista, jos lain tällä tavalla haluamme läpi viedä.

On yksi asia, jonka lauantainakin otin esiin, ja sitä eivät varmaan ole muut käsitelleet, mutta jos päivittäistavarakauppa, elintarvikeliike, iso marketti ja vaikka alle 400 neliönkin kauppaliike haluaa olla auki, niin se haluaa sinne varmaan myös hyväntuoksuisia leipomotuotteita myyntiin sunnuntaisin. Se taas puolestaan tietää sitä, että leipomoalan työntekijöitä aletaan vaatia töihin lauantain ja sunnuntain välisenä yönä tai sunnuntaiaamuna kolmen, neljän, viiden aikaan, että siellä sitten on ne tuotteet. Kaikissa liikkeissä ei suinkaan ole paistopisteitä ja jos on, niin se vaatii ainakin yhden paistajan paistamaan raakapakasteita asiakkaille, eli homma laajenee koko ajan. (Ed. Aittoniemi: Kaikkihan ne myyvät kotona leivottua pullaa!) — Ei kaupoissa, ed. Aittoniemi, myydä kotona leivottua pullaa. Tämä välihuutonne kertoo siitä, että ette taida kovin usein elintarvikeliikkeissä asioida tai sitten teillä on hyvin asiantuntemattomia käsityksiä.

Mitä tulee siihen, että nuoret ovat halukkaita näihin töihin, kyllä kai se niin onkin, että jos nuori pääsee muutamaksi tunniksi työhön ja saa siitä jonkin verran taskuun rahaa, se on hänelle tervetullutta. Ei nuori ihminen elämänsä alussa jaksa katsoa kokonaisvaltaisesti, mitkä vaikutukset sillä on koko yhteiskuntaan ja kaupan alan muuhun kehitykseen ja mitä vaikutuksia sillä on työtovereihin, jotka liikkeessä ovat ja jotka ovat perheen äitejä ja isiä ja jotka tarvitsisivat vapaa-aikaakin.

Paljon on puhuttu arvoista ja haluan itse nostaa esiin vielä uudelleen sellaisen asian, josta olen kovin huolestunut. Aamulehdestä saatoimme lukea pari viikkoa sitten, että mennään ajan kuluksi liikkeisiin kävelemään ja katselemaan. On se, ystävät, aikamoisen surullista, jos ei ole muuta harrastusta kuin kävellä kauppojen käytävillä.

Muusta kodin ja perheen sunnuntaista haluaisin kovin mielelläni nähdä, että sen sijaan, että annamme mahdollisuuden kaupoissa kulkemiseen, tässäkin eduskunnassa, vaikka se ei yksistään tämän lain kautta ole mahdollista, mutta osittain, arvoihin kiinnitettäisiin hiukan enemmän huomiota. Sanoin lauantaina, että minulle on kerrottu, ja tiedän itsekin monesta perheestä, että monissa perheissä sunnuntai on ainoa päivä, jolloin kaikilla vielä on mahdollisuus olla yhdessä. Se on monissa perheissä myös päivä, jolloin voidaan aterioida edes yhdessä, ottaa perheen lapset ja nuoret samaan ruokapöytään, viettää leppoisa sunnuntai hyvän ruoan vieressä ja keskustella, opettaa tapakasvatusta, ruokailutottumuksia ja saada siitä hyvä hetki kodissa. Miksi ei voida opettaa ihmisiä ja nuoria esimerkiksi perheissä sunnuntaita viettämään luonnossa, siinä hienossa ympäristössä, mikä meillä tässä maassa ja maapallolla on? Ne olisivat hyvin paljon arvokkaampia elävän elämän arvoja kuin kova materialistinen kulutus, kulutus ja yhä uusien ja uusien tavaroiden hankkiminen.

Osa-aika- ja pätkätöistä totean sen verran, kun joissakin puheenvuoroissa tuotiin esiin sitä, että ne saattavat olla haluttujakin. Niitä on todella tänä päivänä paljon. Aika monet tekevät niitä varmaan mielellään, mutta valtaosa tekee niitä pakosta. Yhteiskunnassamme ei ole kyetty luomaan kunnollista lainsäädäntöä osa-aika ja pätkätöitä tekeville ihmisille. Viime viikolla sain siitä hyvin katkeran näytön työasiainvaliokunnassa, kun äänestimme kahdesta sanasta "mahdollisimman pian". Olisimme vasemmistopuolueena halunneet mietintöön lauseen, että mahdollisimman pian tuodaan eduskuntaan kokonaisesitys, jossa myös nämä asiat on turvattu, mutta valiokunnan oikeiston toimin sekin torpattiin. Saimme tasatuloksen ja arpa ratkaisi sen oikeiston onneksi ja meidän tappioksemme.

Arvoisa puhemies! Oma käsitykseni laista on se, että tätä ei tulisi hyväksyä.

Ed. H ä m ä l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Melkein kaikki on jo varmasti sanottu, mutta ed. Rimmin puheenvuoroon kui-

tenkin sen verran sanoisin, että elävä elämä on kuitenkin paljon monimuotoisempaa ja monimutkaisempaa kuin hän kuvaili. Minua ei saisi suin surminkaan sunnuntaina lähtemään kauppaan, ellei ole erityistä tarvetta tai pakkoa siihen. Mutta voisin hyvin kuvitella, että koko viikon ankarassa työssä pitkää päivää tehnyt äiti lähtee koululaisensa kanssa sunnuntaina talvihaalareita sovittamaan, koska he silloin voivat sen tehdä rauhallisesti, kiireettä, levollisesti, vaikka hauskaa matkalla pitäen.

Tavarantoimittajienkin suhtautuminen sunnuntaiaukioloihin riippuu kovin paljon siitä, kenelle tavaraa toimitetaan. Minulle soitti myös eräs leipuri, joka sanoi, että älkää ihmeessä hyväksykö sitä lakia, koska silloin heiltä loppuu elinkeino. Kauppa ei osta heiltä leipää, mutta kioskit ostavat ja jos kaupat saavat olla auki, niin heiltä menee elinkeino, koska kioskien toimitukset vähenevät. Elävä elämä on niin kovin monimutkaista ja monimutkaiset ovat tämän vaikutuksetkin, joten meidän on hyvin vaikea löytää mihinkään väitteeseen yksiselitteistä vastausta. Kaikkiin väitteisiin tiedämme jonkun kentän ihmisen, jonkun kauppiaan, jonkun yksittäisen liiketyöntekijän tai perheen, jonka elämäntilanteeseen juuri se väite ei sovi. Sillä tavalla toivoisin, että olisimme armeliaita myös lähimmäisillemme ja niille perheille, jotka kenties elämäntarpeesta lähtien tai kuka vaikkapa vain huviksensa lähtee ostoskeskuksiin, annetaan se ilo heille, jos he siitä iloa saavat.

Ed. R i m m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Kyllä siinä tietysti on tuollaisia näkökulmia, mitä ed. Hämäläinen sanoi lasten haalareiden sovittamisesta sunnuntaisin. Mutta minua erikoisesti surettavat ne myyjät, jotka joutuvat töihin sunnuntaisin.

Sitten leipurista, joka on ed. Hämäläiselle soittanut. Varmasti näin onkin ja oletan, että hän on saattanut olla jonkin pienen leipomon edustaja, jonka on vaikea saada suuriin Keskon, Tukon tai S-ketjun marketteihin tuotteitansa kaupan, koska nämä ketjut ovat hyvin tiukasti tämmöisessä kontrollissa, ja vaikka yksittäinen K-kauppias haluaisi ottaa Virtasen Villen leipomon tuotteita, niin Keskon keskusjohto sanoo, että et ota. Minä tiedän hyvin läheltä tämmöisiä esimerkkejä. (Ed. Hämäläinen: Sunnuntaiaukiolo ei muuta tätä!) — Sunnuntaiaukiolo ei tietenkään muuta sitä tilannetta. Mutta kun on kioskiin saanut sitä tuotettaan kaupaksi, niin sitä kautta se tietenkin vaikuttaa.

Ed. A. O j a l a: Rouva puhemies! Ed. Elo totesi, pitääkö pienipalkkaisen naisen aina olla kärsivä osapuoli. Hänen kanssaan kysyn ihan sitä samaa. Liikeaikalain väljentäminen esitetyllä tavalla on nimenomaisesti heikentämässä naisten asemaa, kun hyvin tiedämme, että valtaosa kaupan työntekijöistä on naisia ja työt liikealalla osa-aikaistuvat entisestään ja tiedetään, että neljän tunnin työllä ei todella itseään kykene elättämään. On otettava monta työtä, jotta perheen toimeentulo jollakin tavalla tulisi taatuksi.

Minua huolestuttaa erittäin voimakkaasti se, että tämä liikeaikalain muutos yhdessä työttömyysturvalain ja muiden tulonsiirtojen ja muutosten kanssa saattaa ajaa joukoittain naisia siihen tilanteeseen, jossa he ovat riippuvaisia miehensä tuloista tai toimeentuloturvasta. Sitä sietää vähän mietiskellä, tätäkö me haluamme mahdollistaa naisten elämässä. Itse en halua olla tähän suuntaan asioita viemässä.

Täällä on myös ed. Hämäläinen ja aika moni muukin puuttunut siihen, ettei saisi holhota niin kamalasti lapsiperheitä ja lapsiperheiden asemaa. Mutta tilanne on se, että lasten parissa pitkään työskennelleenä todella olen huolissani lasten asemasta, koska viime aikojen tutkimukset ovat osoittaneet, etteivät lapset saa rauhassa leikkiä ja kasvaa, ja näin ollen on selkeä viesti siitä, että meidän pitää rauhoittaa edes yksi päivä lasten paremmalle kasvulle. Se mahdollistuu silloin sillä, kun meillä on käytettävissä yksi kunnollinen päivä perheen parissa yhteisesti toimien.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. Niinistö merkitään läsnä olevaksi.

Ed. P u l l i a i n e n: Arvoisa puhemies! Kun on kuunnellut tätä keskustelua lauantai-iltana ja tämän iltapäivän aikana, niin on vain voinut tehdä sen johtopäätöksen, että nyt on joukolla, tietyllä joukolla, julistettu lama täydellisesti päättyneeksi. Nyt on julistettu, että kansalaisten käytettävissä olevat tulot ovat räjähdysmäisesti lisääntyneet ja nyt kerta kaikkiaan olemassa olevilla kauppajärjestelyillä ihmiset eivät millään pysty kuluttamaan kaikkia näitä rahamääriänsä kohtuullisesti ilman, että he kärsivät sekä fyysisesti että sielullisesti. Tietysti sellaisen hallituksen kannalta, joka on luvannut pyhää autuutta koko

yhteiskunnalle, työttömyyden puolittamista ja kaikkea muuta, tämähän on mannaa. Tässähän on kaikki todistettu nyt, että tällä menolla, kun on näin paljon irtonaista varallisuutta yhteiskunnassa, kyllä tästä hyvä tulee, koska tottahan se on, että mitä enemmän vapaata valuuttaa yhteiskunnassa on, sitä varmemmin syntyy uusia työpaikkoja jnp.

Arvoisa puhemies! Nyt on vaan heikko kohta siinä, että minä en usko ollenkaan tähän johtopäätökseen. En pienimmässäkään määrin. Ei sinne päinkään. Ei mitään tällaista valitettavasti ole tapahtunut eikä tapahtumassa. On luotu illuusio vapaudesta, joka ei ole vapautta. On luotu illuusio sellaisesta vapaudesta, joka toisilta riistää vapauden.

Minulla on ollut tilaisuus kokea näitä vapauksia hyvin persoonallisesta näkökulmasta. Olin 17-vuotias liikemiehen poika, kun isä kuoli. Siinä tilanteessa piti katsoa, kuka tulee firmojen pomoksi ja se oli tämä lukiolainen Erkki Ossi Olavi Pulliainen. Silloin näin sen, minkälaista on olla liikkeen omistaja, johtaja, asioiden hoitaja, mitä se vaatii perheeltä. Kun sitten ne liikkeet, jotka isäni jälkeen jäivät, lopetettiin ja kun sitten äitini valitsi jonkun, joka rupesi hoitamaan, kun minäkin läksin Helsingin yliopistoon opiskelemaan, niin sitten näin, millä tavalla sitten, kun oltiin ravitsemusalalla toiminnassa, oltiin seitsemän päivää viikossa töissä ja mitä taas siitä oli seurauksena veljes- ja sisarusparven nuorimpiin. Tämä kaikki on eletty ja koettu omakohtaisesti. Tiedän sen vaikutukset.

Tänä päivänä elän Oulun pohjoisessa kaupunginosassa sellaisessa yhteisössä, jossa on yksinhuoltajaäitejä runsaasti, jotka ovat liikealalla palveluksessa, joille tämä vapaus on kauhistus. Jos se jollekin meistä sellaiselle, joka harrastaa shoppailua, olisi vapaus jonakin sunnuntaipäivänä käydä sovittamassa niitä haalareita, niin kuin ed. Hämäläinen ansiokkaasti puolusti tällaista vapauden ideologiaa, niin se on kauhistus juuri niille naapureilleni, joille tämä tie johtaa siihen, että he ovat verrattavissa amerikkalaisen yhteiskunnan työssä käyviin köyhiin. Heidän osuutensa amerikkalaisessa yhteiskunnassa on tuoreimpien tilastojen mukaan 17 prosenttia. Vaikka he ovat työssä käyviä, heillä siitä työssä käynnistä johtuvat kustannukset ovat niin suuret, että eivät tule sillä nettotulollaan toimeen, vaan he ovat sosiaaliturvan luukun asiakkaita, siis amerikkalaisessa vapauden yhteiskunnassa, jossa kaupat ovat auki läpi vuorokausien, aivan niin kuin ihannoiden ed. Sasi totesi lauantaina iltapäivällä. Se on se tulevaisuuden kuva, mikä tämän polun päässä on.

Minä olen ilmoittanut, arvoisa puhemies, että näissä elämänkokemuksissa ja näissä vakaumuksissani minulle saa nyt saa jälleen kerran tehdä ihan mitä tahansa, heittää "huitsin nevadaan" ryhmästä taikka kaikkea muuta elegantia, mitä mieleen juolahtaa. Minä tulen hylyn puolesta äänestämään eikä siinä silmä paljon värähdä.

Arvoisa puhemies! Historiallisesti ymmärrän myöskin toisenlaisia tilanteita. Nimittäin kun vuonna 1959 olin opiskelijapoikana töissä Utsjoella, niin kävin Utsjoen kauppakeskuksessa asioimassa paikallisessa kauppaliikkeessä kello 4:n aikaan aamulla, siis se kauppa oli auki läpi vuorokauden. Se johtui silloin siitä, että sen kauppaliikkeen ainut mahdollisuus saada tuloja oli kesällä silloin, kun Tenolla olivat nämä kuuluisat lohenkalastajat, ja koko sen vuoden tulo oli pakko kerätä niiden muutamien viikkojen aikana, tai muuten meni lappu luukulle koko liikkeeseen

Arvoisa puhemies! Minulla on toinenkin muistikuva lapsuudestani Joroisista, meitähän on kolme joroislaista edustajaa tässä eduskunnassa. Joroisten sydänmaalla Roposen kauppa oli auki 24 tuntia vuorokaudessa. Kaikki perustui siihen, että Roposen kauppa oli koko kylän keskus siellä Sydänmaanlahdessa, ei ollut montaa savua kaikkiaankaan. Päivät tehtiin ankarasti töitä ja illalla kokoonnuttiin sinne Roposen kaupan pirttiin rahille istumaan ja heittämään huulta, ja siinä samalla tuli hoidettua ostoksetkin. Mutta se idyllinen kulttuuri on historiaa, sitä ei ole enää missään. Se oli sitä aikaa, se oli 40- ja 50-lukua, sellaista ei enää ole missään Suomessa. Nyt elämme raa'assa markkinatalouden aikakaudessa, nyt ovat pelisäännöt toiset, nyt ovat elämänarvot toiset.

Arvoisa puhemies! Täällä on muistutettu meitä edustajia pyhäpäivän pyhittämisestä työltä ja askareilta. Tämä on niin herkkä alue minun kohdallani, joka teen seitsemän päiväistä työviikkoa jatkuvasti, etten uskalla sanoa yhtään mitään.

Ed. H. K o s k i n e n : Herra puhemies! Viisi puheenvuoroa sitten ed. Hämäläinen käytti puheenvuoronsa ja erääseen puheenvuoron yksityiskohtaan haluan puuttua. Hän pani kaavoittajien syyksi sen, että marketit, ostoskeskukset ja sitä myöten palvelut ovat etääntyneet ihmisistä, käyttäjistä, ja ne ovat virheellisesti sijoitetut. Kyllähän asia on sillä tavalla, että päättäjät, jot-

ka edustavat meitä kuluttajia, tekevät ratkaisunsa maankäytön suurista linjoista ja päättävät ja sanovat, mihin päin nämä marketit ja palvelut sijoitetaan. Kaavoittajalla on ainoastaan se kynä, joka toteuttaa tätä päättäjien toivetta. Eli tätä kautta syntyvät usein nämä virheelliset ratkaisut, joista sitten kuluttajat joutuvat kärsimään. Toinen juttu on sitten se, että varsinkin suurimpien kaupunkien osalta ympäristöministeriö, joka tahtoo nyt pestä kätensä näistä virheellisistä ratkaisuista, hyväksyy eli vahvistaa nämä kaavat, ja pienemmissä kunnissa tämä vahvistava viranomainen on lääninhallitus ja nykyisin ympäristökeskukset.

Ed. A l a r a n t a : Arvoisa puhemies! Olen seurannut tänään tätä keskustelua ja käynyt lisäksi läpi lauantain keskustelun tuolta pöytäkirjatoimistosta saatujen puheenvuorojen perusteella, jolloin olin itse poissa. Haluan tässä vain lyhyesti todeta, että olen itse sitä mieltä, että tämä hallituksen esitys voitaisiin hylätä.

Tässä tietysti lähestytään asiaa erilaisilta näkökannoilta. Ehkä voisi luonnehtia niin, että joko käytännölliseltä kannalta, jolloin ymmärtää sitä, että tätä esitystä myöskin puolustetaan, tai sitten periaatteelliselta kannalta, joka käy ilmi hallituksen esityksestäkin, kun siellä on ns. kirkolliset juhlapäivät ja vapunpäivä ja itsenäisyyspäivä eroteltu sellaisiksi, jolloin tämä vapaa aukiolo ei voisi toteutua. Nämä erilaiset lähestymistavat ovat ymmärrettäviä, koska me olemme erilaisia edustajia ja me edustamme erilaisia näkökantoja, erilaisia kansalaisryhmiä, ja sen takia mielipiteet täällä eroavat.

Haluan todeta, että omat ajatukseni kulkevat hyvin paljon siihen suuntaan, mitä täällä ovat esitelleet ed. J. Kukkonen tai edustajat Rimmi, Brax ja Johannes Leppänen lauantaina käytetyissä puheenvuoroissa. Olen sitä mieltä, että tällaista vapautusta ei pitäisi jatkaa eikä lisätä.

Kun täällä on sitten puhuttu maaseudun kauppojen aukioloajoista ikään kuin puolustukseksi sille, että nyt sitten jatkettaisiin tätä linjaa, niin olen sitä mieltä, että maaseudullakin voitaisiin palata taaksepäin. Ministeri Kalliomäki täällä kyllä esitti, että hallituksen linja on se, että jatketaan vain vapauttamisia eikä rajoituksia. Mutta pääperustelu omallekin kannalleni on tietysti se, mihin täällä on myöskin viitattu, mitä kaikki edustajat eivät tietenkään ymmärrä, mutta jonka kuitenkin tässä ääneen sanon, eli se, että jo ammoisista ajoista lähtien sunnuntai on ollut se lepopäivä, joka piti pyhittää ja toivottavasti vieläkin pyhitetään Jumalan sanan kuulemiseen ja viljelemiseen, ja siihen hyvin huonosti sopii tämä shoppailu tai tällainen perhekunnittain kaupassa käyminen. Kyllä nämä asiat voidaan hoitaa arkipäivinäkin.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa puhemies! Ed. H. Koskinen äsken mainitsi näitten markettien rakentamisesta, joka asia tähän liittyy tietysti tietyllä tavalla, ja totesi, että päättäjät ovat vastuussa siitä, että niitä rakennetaan. Näin tietysti on aina. Joku päättää asiasta. Omalla kotiseudullani eli Jyväskylän pohjoispuolella kaupungin laitamilla on suunnitelmat valmiina. Jyväskylän maalaiskunta on jo hyväksynyt sen, että sinne rakennetaan velkasaneerauksessa olevan Ekan toimesta suuri Euromarket. Pelkään pahoin, että minun kotikuntani Uuraisten ehkäpä kaikki kaupat saattavat sen myötä sitten mennä. Eli niiden kannattavuus romahtaa sen myötä ja tapahtuu juuri tämä murheellinen kehitys.

Ja jos tällaiselle suurelle Euromarketille annetaan vapaat aukioloajat jonakin vuonna lähiaikoina, niin kehitys on todella virheellistä, väärää ja siitä kärsivät heikossa asemassa olevat ihmiset siellä maaseudulla. Tällaiseen kysymykseen pitäisi voida puuttua paljon voimakkaammin kuin mitä ed. H. Koskinen sanoi. Eli täällä pitäisi ottaa tämäkin huomioon. Mutta nyt, kun me käsittelemme tätä kauppojen aukioloaikaa, niin siinä yhdyn niihin ajatuksiin, mitä täällä on esitetty sen perustaksi, että tämä hallituksen esitys on syytä hylätä ja valmistella kokonaan uudelleen sellainen esitys, jossa voidaan mennä mielestäni ihan reippaasti myös taakse päin, eli kiristää säännöksiä ja pyhittää lepopäivä niin kuin se on meille tarkoitettu, meille kuluttajille, kauppiaille ja myös kaupan työntekijöille.

Ed. T a k k u l a : Arvoisa puhemies! Oikeastaan täällä ed. J. Kukkosen puheenvuoro ja osittain kyllä äsken ed. Pulliaisenkin puheenvuoro vielä sai minut ottamaan tämän lyhyen puheenvuoron. Ilahduin näissä puheenvuoroissa siitä, että erityisesti ed. Kukkonen painotti tätä periaatteellisuutta. Ja kyllä tätä periaatteellisuutta tarvittaisiin tämänkin asian yhteydessä, sellaista rohkeutta, sellaista todellista sivistystä, että uskalletaan puolustaa sitä, mikä nähdään oikeaksi ja arvokkaaksi. Ja niin kuin ed. Alarannan puheenvuorossa äsken kävi ilmi, ammoisista ajoista asti on lepopäivää vietetty. Ensin viikon seitsemättä päivää sapattia ja sitten vuodesta 325, Konstantinuksen ajasta lähtien kristillisessä kir-

kossa sunnuntaita, mikä aikaisemmin oli myös lepopäivänä tietyissä kulttuureissa auringonjumalalle omistettu. Joka tapauksessa lähtökohta on se, että levon ja työn välinen jako täytyy olla. Niin kuin omassa puheenvuorossani totesin, monet tutkimukset myös ovat osoittaneet, että tämä seitsemän päivän viikkorytmi ei ole mikään sattuma, vaan siinä on sellainen perusta ja pohja, mikä on myös osoittautunut fysiologisesti ihmiselle parhaaksi mahdolliseksi ja toimivaksi.

Elikkä näin ollen on myöskin huolehdittava siitä, että on joku arvo tämmöisillä asioilla, jotka pohjautuvat aikojen taakse, Vanhaan testamenttiin, neljänteen käskyyn sieltä, orjuudesta vapauttamiseen ja luomiseen, niin kuin täällä ed. Kukkosen puheenvuorossa tuli esille. Ja meidän aikanamme tällä on myös oma paikkansa pysähtyä miettimään asioita, pysähtyä elämään perheen parissa ja rakentamaan tätä kautta perheen henkisyyttä. Näin ollen toivon, että tämä hallituksen esitys kaatuu ratkaisevassa äänestyksessä, kun tästä äänestämään pääsemme.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen 1—7 §, johtolause ja nimike.

Eduskunta yhtyy talousvaliokunnan ehdotukseen lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

---

12) Lakialoite laiksi tieliikennelain 36 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite 79/1996 vp (Heikki Koskinen /kok ym.)

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin liikennevaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. H. Koskinen: Arvoisa herra puhemies! Olen saanut useilta liikennettä valvovilta poliiseilta ihmettelyjä ja myös itse ihmettelen, minkä vuoksi tieliikennelain 36 §:ssä vaaditaan ajovalojen tai huomiovalojen käyttöä vain taajamien ulkopuolella, muttei taajamissa. Taajamat, varsinkin pienimmät, ovat Suomen olosuhteissa usein liikenneolosuhteiltaan aivan samanlaisia kuin haja-asutusalueetkin.

Ajovalojen ja huomiovalojen käyttöä taajamissa vaaditaan turvallisuuden takia. Koen ja näen, että turvallinen liikennöinti on yhtä välttämätöntä taajamissa kuin haja-asutusalueillakin. Kun liikennetiheys taajamissa on yleensä suurempi kuin haja-asutusalueella, on mahdollisuus onnettomuuksiin taajamissa myös suurempi ja todella vakavasti huomioon otettava seikka. Tosin valaistus- ja muut olosuhteet, liikennejärjestelyt ovat taajamissa pääsääntöisesti paremmin hoidettuja haja-asutusalueilla.

Taajamat ovat yleensä liikennemerkein varsin hyvin rajatut. Kuljettajalta saattaa kuitenkin jäädä taajaman loppumista osoittava merkki huomaamatta, ja tällöin hän tahtomattaan syyllistyy liikennerikkeeseen käyttämättä edellä mainittuja valoja. Siis tässä tässä lakialoitteen tekstissä on "käyttämällä valoja", mikä on juuri päinvastoin kuin sen pitäisi olla. Siinä täytyy olla "käyttämättä valoja".

Tällä hetkellä varsin suuri määrä autoista on varustettu startatessa automaattisesti syttyvillä valoilla. Täten myös valojen käyttöpakko ei koske, jos se taajamiin tulee, kovinkaan suurta käyttäjäryhmää. Turvallinen ja näkyvä liikenteen parantuminen korvaa taloudellisestikin monin verroin sen säästön, joka usein on mainittu, että lamppuja kuluu ja tällä tavalla se tulee kalliiksi, kun valot täytyy aina räpsätä päälle. Ja lopuksi kuljettajan ei tarvitse pohtia, onko hän taajamassa vai ei ja pitääkö valot päällä vai ei.

Pääasia turvallisen liikenteen kannalta on, että liikkeellä oleva auto näkyy ja nähdään. Jalankulkija näkee ja osaa varoa valoilla varustettua autoa paremmin kuin pimeää kulkuneuvoa.

Arvoisa herra puhemies! Lakialoitteella on tarkoitus parantaa liikenneturvallisuutta myös taajamissa.

Ed. Aittoniemi: Arvoisa puhemies! Aikanaan, kun tämä säännös tehtiin, nimenomaan, niin kuin ed. H. Koskinenkin totesi, valaistusolosuhteet taajamissa sekä alhaiset nopeudet aiheuttivat sen, että tämä valopakko ei tullut taajamiin. Mutta olen kyllä samaa mieltä siitä, että usein taajamissa ja suuremmissakin kaupungeissa on alueita, jotka eivät ole kovin hyvin valaistuja. Siellä kun tulee vastaan auto erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa kaikki muut käyttävät valoja,

valoton auto on kuin varkain. Siinä on tietysti onnettomuusriski olemassa, ja monta kertaa käy myös niin, että kun lähdetään sen jälkeen taajaman ulkopuolelle, niin valot jäävät laittamatta päälle.

Asia tulisi korjatuksi myös sillä, ja näin varmaan tulevaisuudessa tulee tapahtumaan, että kaikissa autoissa olisi vaatimuksena rakenteellisesti se, että kun auto käynnistetään, valot syttyvät automaattisesti. Toisin sanoen valo ei jäisi koskaan päältä pois. Se on tietysti tyyppikatsastuksessa vaadittava asia, mutta tämähän nyt joka tapauksessa alkaa olla kaikissa autoissa, varmaan jo Ladassakin.

Mutta joka tapauksessa tämä asia on minunkin mielestäni kannatettava. Se tuskin tällä aloitteella tulee hoidettua, niin kuin meidän aloitteillemme täällä käy, mutta on kuitenkin eduskunnasta annettu viesti lainsäätäjälle ja asioita hoitaville, että tällainenkin mahdollisuus ja tarve on olemassa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään liikennevaliokuntaan.

13) Hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 1995

Kertomus 14/1996 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti valtiovarainvaliokuntaan.

14) Hallituksen esitys laeiksi varainsiirtoverolain 64 §:n ja verohallintolain 14 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 239/1996 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 47/1996 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

Ensimmäinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 22.30.

Täysistunto lopetetaan kello 22.21.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen